Supracoperta şi coperta de
PETRE VULCĂNESCU

Volum îngrijit de *MITZURA ARGHEZI*
şi *TRAIAN RADU*

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

39



PROZE

EDITURA MINERVA
BUCUREŞTI ● 1994

NOTĂ

Volumul acesta, ca şi următoarele două, cuprinde «tablete de cronicar» publicate de Tudor Arghezi, începînd din 1904, în presa vremii. Cele mai multe dintre ele au fost eliminate de cenzură din sumarul volumelor 31, 32, 33 şi 34 ale ediţiei de *Scrieri*, altele au fost trecute de însuşi autorul lor la capitolul «sub rezervă», fiind convins că nu vor putea apărea în anii dictaturii comuniste. De altfel, pe prima pagină a multor articole incluse în acest volum se află trecută menţiunea : «Cînd va fi cu putinţă» ; «Pentru mai tîrziu» sau «Dacă se va putea». În ultima secţiune a ediţiei de faţă, intitulată *Răzleţe*, vor fi cuprinse toate articolele eliminate de cenzură în decursul anilor, precum şi cele «descoperite» după definitivarea sumarului general al acestei ediţii de autor.

Editorii

ISBN 973-21-0368-x

TABLETE DE CRONICAR

I

1904 — 1926

BISERICA «SFÎNTUL NICOLAE VLĂDICA»

În Bucureşti s-a construit de curînd o biserică, subt patronajul sfîntului Nicolae (de ce *Vlădica,* e o chestie de descompus), care sfînt încetează de a mai patrona pe cea veche, de peste drum, hotărîtă tîrnăcopului, de cum vasele rituale, icoanele, sfeşnicele, vor fi mutate în noul lor domiciliu. Între amîndouă curge praful bulevardului Maria, tăiat de curata stradă 11 iunie, dintre spatele bisericii noi şi colina mitropolitană.

Noua biserică e ceva mai mare, mare umflat pînă la maximum de rezistenţă al coajei murale; umflat încît ai crede că plesneşte. În definitiv ea e un balon de *tablă* şi cărămidă; subţietatea zidurilor desfiinţează intenţia arhitectului Leboeuf, de a părea monumentală. Iluzia de masiv, de secular împlîntată în pămînt, e ştearsă de senzaţia ciudată, care te prinde privind subtilitatea industrioasă a construcţiei ce pare legănătoare, plutitoare, gata să dispară în văzduh, aşa cum apar cupole colosale în zarea de chembrică a unui teatru. Biserica e minuţios ghipsată, ghipsos detaliată, brodată cu tot ce forma ieftină şi efemeră are mai migălos. Pasiunea ipsosului e de altfel cea mai aristocratică şi mai mîngîiată în oraşul pe ale cărui străzi şi bulevarde avem fericirea să contemplăm recolte extraordinare de podoabe false. Ghipsul, cromolito-

grafia, romanul de senzaţie (în jurul meu se plimbă fantoma lui Cazzavillan), *volapük*-ul modernismului plămădit frugal şi practic, in tibişir sau zeamă de teasc — au umblat mult pînă să-şi găsească bazarul !

«Ei, dar nici la bronz şi marmoră nu s-a făcut economie» ! îmi vei răspunde, domnule Cititor (fiindcă presupun că mă citeşti) : «Ai dreptate, uitasem ; de o mie de ori pardon !»

Nu ştiu ce analogie există între edificiul de lîngă mitropolie şi nevoia de a-i cunoaşte *devizul :* parcă ţi-ar plăcea să-l faci să corespundă cu ceea ce, terminat, se prezintă trecătorului. Ar fi bine ca în toate întreprinderile publice, de orice categorie, să se publice suma cheltuielilor făcute, şi cît mai detaliat. Afară de faptul că e frumos şi frăţesc lucru, şi-o autoritate publică n-are dreptul să dispreţuiască şi să nu ţină seamă de cei pe care ea îi slujeşte — oricine poate confrunta, ca în casa lui, cifra cu efectul ei material. Căci aşa se cere şi se dă socoteală. Nu ne îndoim doar că devizul bisericii de care vorbim n-ar corespunde proiecţiei lui pe temelie — dar pe lîngă prilejul pe care îl găsim de-a indica o măsură generală — cum am controla de pildă zvonul, printre altele, că domnul Eugen Voinescu va primi pentru executarea mozaicului frontispicial zece mii lei, cînd el se poate avea numai cu cinci sute ? Vedeţi, sînt diferenţe de acestea, pe spaţiul cărora, cînd lipseşte un indiciu sigur, gura publică nu se lasă moartă ; şi e, fireşte, urît, ca pe o bîrnă de interes comun să încalece toate opiniile, cînd ele pot fi distruse dinainte printr-o simplă şi corectă dare de seamă. Baza siguranţei comune e pozitivul ; echivocul trebuie pîrjolit pe oriunde s-ar întîmpla.

Dacă domnul Leboeuf e arhitectul bisericii Sfîntul Nicolae, apoi domnul Eugen Voinescu, Romeo Girolame şi Galeota sînt cei care au botezat-o în Iordanul curioasei lor palete. Şi se explică de ce a ieşit o pictură plină de defecte ; ca artă, ca adevăr local şi ca exactitate iconografică -- din mîinile domniilor lor. În totalul picturii, lipsa de unitate se reduce la trei genuri — dacă nu genuri, unităţi diferenţiale — care în nici un chip nu se absorb aşa încît să nu pară independente ; şi această independenţă parţială deocamdată îmbucătăţeşte totalul. Ornamentele sînt teatrale, şi toate, văzute de mai multe ori, neoriginale ; ele umplu pereţii, căci numai rar apar medalioanele acelea fără sens, fără desen, fără gust, şi tablourile scenice din «Sfintele Scripturi» care ar trebui şterse cu bidineaua şi înlocuite cu lucruri de gust şi în stilul convenabil unei biserici.

Brîuri late mărginesc arcadele ţesute de pensulă în diferite chipuri ; pe ele, ca ouă de struţ, vopsite, sînt înşirate elipse cu relief, roşii, albastre etc. care vor să pară pietre scumpe — bolovani scumpi — şi n-au măcar transparenţă.

În interiorul arcadelor, pe medalioane, capete de sfinţi ; ce capete ! ce sfinţi ! şi ce sfinte ! carmin la ochi, carmin la gură, carnea buhăită de «materii străine», figuri schiloade — o colecţie patologică de oameni cu guturai, sau bolnavi de cîte altele. *Evangheliştii* la nelocul lor, şi ei în medalion ; cam toţi «vor să-şi vadă creierii», după spirituala expresie a prietenului cu care vizitam biserica. Păcatul constant al zugrăvelii e absoluta ei lipsă de desen ; tot braţe alandala, tot mîini care întrec în mărime

capetele respective ; de altfel linia decisă asupra căreia poţi lesne prinde inferioritatea artistică, în fraudă, e ascunsă continuu, de zvîrlituri şi tranziţii petecoase, de culoare. Uitaţi-vă, vă rog, la *Pantocratorul* din zenitul turlei mari, o mînă monstruoasă parcă cioplită de un dogar, cuprinde o evanghelie informă ; capul lui Christ, urît, vulgar, lat la bărbie, fără oase la cap etc. În jurul lui o... circomferinţă, un rotogol verde ; dar credeţi că măcar această simplă de obţinut, curbă, este geometrică ? Da de unde ! între ea şi o roată de bicicletă călcată de camion, nu e nici o diferenţă. Dar *Panaghia* de peste prestol ? dar... dar... ? E o pictură care nu dispune pe credincios la rugăciune, ci-l revoltă. E o pictură care te învrăjbeşte, oricît de amabili ar fi cei care au fabricat-o, oricine ar fi şi oricum s-ar numi. Prilej de-a gîndi o infinitate de lucruri deasupra cărora mătură cinic şi batjocoritor cîteva fantome : Adevăr, Dreptate, Merit, Cuviinţă...

Domnul Voinescu şi-a plasat ceva apă pe ziduri, acea apă de iaurt căruia cîte un găvan de barcă îi ajută să se răcească. Dar ce scenă religioasă e aceea din dreapta, unde are aerul să umble un sfînt Nicolae, pe lînă şi talaj, cu fruntea prinsă într-o tiară licăritoare ; şi ce vrea să-i facă turcului sau evreului de lîngă el, care ar voi să-i închine o smerită metanie ? Dar *Samariteanca la puţ* ? Că subiectul e copiat după străinul al căruia nume l-am uitat, e de nediscutat. Cum se potriveşte gestul acela de tragedie al dulcelui Iisus, cu ceea ce spune el samaritenei ? Şi puţ e acela ce se vede ? Ia să citească domnii autori Evanghelia, o dată, acum cel puţin, — versurile unsprezece şi doisprezece din al patrulea capitol al Evangheliei lui Ioan : «...Doamne, nici găleată ai şi *puţul este adînc*» — şi să compare puţul lui Iacob cu cişmeaua dumnealor. Mai presupun (căci neexistînd titluri la bucăţi, şi pînă acuma am presupus) că în dreapta, unde trebuie să fie altceva, se găseşte Iisus în *Grădina măslinilor* : nici măslini, nici grădină, şi nimic din povestirea lui Luca, dintre versurile treizeci şi nouă şi patruzeci şi şapte ale celui de al douăzeci şi doilea capitol al Evangheliei lui. Idem, Isus pe mare ; şi această bucată la nelocul ei. Unele sînt lucrate direct pe zid şi de o strălucire iute, altele în atelierele Teatrului Naţional, pe pînză şi apoi fixate în biserică ; umezeala de-acum a început să le strice. Multul fals şi efect de mască e de origină locală.

Sfînta Troiţă de-aproape de uşa bisericii — mare, brutală, grosolană — pe fond de bronz (bronzul a început să se descompună cam pretutindeni ; şi el umple păreţii bisericii) mozaicat, cu un porumb inform deasupra, din ciocul căruia nu ţîşneşte lumina cum e de datorie — mai prezintă greşeala de-a nu fi prevăzută de Crucea Patimilor Mîntuitoare ; Fiul ţine o carte pe genunchi, în loc de o cruce culcată pe umăr. Cît e departe, cît nu există această pictură, faţă de conştiincioasele şi fericitele picturi de pe vremuri, întîlnite în mohorîrea vremii crunte, pe piepturile cîte unor sanctuare sărace care sînt mai evocatoare în ruina lor, şi mai duhovniceşti ! Acea pictură are defecte dulci, păcate limpezi şi parfumate.

Bieţii zugravi anonimi, săraci, derbedei — de pe atuncea — binevoiască să dispreţuiască şi cu femurele nu numai cu arta lor discretă, inferioritatea unei picturi, cum văzurăm, susceptibilă de revendicări culturale. Scriam cuiva anul trecut, din vecină-

tatea Oltului, că àrtica bisericii în care mă adăpostisem de ploaie, suferea de-o zugrăveală groaznică. Îmi pare rău și cer țăranului care o spoise, iertare.

P.S. Mă îndoiesc că biserica, în starea actuală, va fi acceptată și sfințită de autoritatea ecleziastică.

1904

FRIEDRICH NIETZSCHE

Friedrich Nietzsche e bărbatul despre care nu poți pomeni, oricine ai fi, fără un respect neobișnuit.

Am vorbi de acest german strălucit ca de un filosof, de nu ne-am teme din două părți. Filosofia, Nietzsche a urît-o, și poezia, ca să nu zicem viața, i-a fost nespus de scumpă. Dar nici poet nu este și ar fi greu, dacă nu chiar cu neputință, să-l numești. Nietzsche e tot ce vrei și-i todeauna ceva mai mult decît vrei și cauți. E un pisc pe care se tîrăște cerul. E o mare. E o rîpă cu cîntece la fund. E un profet și e un Dumnezeu... Acest uriaș pare că și-a adus aminte că ar fi luat cîndva parte la zămislirea lumii și pasiunile-i dintru început îl tulbură, acum tîrziu, din nou. Atunci desface, ca s-o alcătuiască poate iarăși, făptura lumii și, bucată cu bucată, o trece prin mînile-i de foc cu de-amănuntul și își recunoaște, s-ar zice, pe ele, pipăitul cel dintîi. Și o găsește schimbată prin vecinătatea îndelungată a oamenilor, înfățișarea celor ce le atinge, după ce semenii le-au tocit. Altul s-ar jelui. Dumnezeu însuși și-ar frînge mînile sau s-ar retrage într-o sublimă tăcere eternă. Ca un ivoriu pe care l-a lăsat fără prihană și-l găsește negru și spurcat de palmele grase ale unei popimi grosolane și tîmpe, Nietzsche își ia sarcina să le purifice Din momentul acesta, în chip firesc,

el intră în luptă cu oamenii şi cu faptele lor, cu aceia din oamenii şi cu acelea din faptele lor care au gîndit rău şi au lăsat urme rele — şi învinge. Această luptă l-a adus să viseze o nouă omenire pe omul atotvictorios şi puternic, «un supraom», un Dumnezeu nebisericesc, din sîngele nostru, sînge prea deprins cu adevărat, să nu dea decît pitici şi sluţi. Faţă de feliile, de sferturile, de jumătăţile de om care ne înconjoară ar fi îndeajuns, desigur, omul întreg. Nietzsche a fost unul ca acesta, el trebuia să dorească naşterea supraomului şi poate că el s-a şi născut odată cu dorinţa, şi poate că tocmai Nietzsche a fost supraomul. Nietzsche nu crede că omul obştesc poate înţelege natura pe care veşnic a înţeles-o rău ; natura îl depăşeşte — el cere un om depăşitor.

E lesne de priceput acum, care-i învăţătura propovăduită de Nietzsche, vrăjmaşul idolilor şi idolatriei. Faţă de ceruri omul *trebuie* să fie mîndru, faţă de sineşi : plin de voinţă şi putere. Nietzsche nu dă nimănuia voie să se nehotărască, să îmbătrînească, să se moleşească. Nu-ţi dă voie să fii fericit după tipicul obştesc, cu sau fără Scripturi. Fericirea este lupta, nu odihna : viaţa e un jar care trebuie să ardă pînă la cenuşă ; jarul arde, singuri tăciunii mor. Fiţi jar şi nu vă desprindeţi de văpaie. Şi pilda acestei vieţi care contrazice apucăturile de veşnic pensionar ale celor de pînă la noi, învăţătorul de foc a dat-o cu prisos. Afară de, pe ici-pe colo, cîte un om frămîntat, Nietzsche n-are partizani în nici o clasă socială, cînd ar trebui să le aibă cu el pe toate, spre cea mai mare glorie a lui Dumnezeu... Memoria lui se mulţumeşte pare-se numai cu admiratori.

Îndemnăm pe cititorii *Antichristului*, una din scrierile cele din urmă ale lui Nietzsche, să le placă limba nouă în care le vorbeşte profetul de energie şi frumuseţe, să caute s-o guste şi să cugete cu el mai ales. De succesul acestui început va atîrna interpretarea românească, treptată, a celor mai frumoase pagini nietzscheene.

Două date, ca să sfîrşim. Autorul s-a născut în anul 1844 după Hristos şi a murit cu hohotul trăznetului, prin 1900, în dumnezeiască ură a lumii întregi. Pe acesta lumea l-a înţeles.

1911

BULGARIA FĂRĂ BULGARI

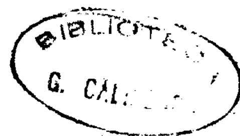
În vederea unei armate cît mai numeroase, guvernul bulgar a mobilizat toți bărbații pînă aproape de șaizeci de ani. Istoricii lor vor interpreta ordinul de mobilizare și vor spune generațiilor viitoare bulgare, dacă vor mai rămîne, că poporul întreg s-a ridicat de la sineși ca să apere patria... împotriva unui vrăjmaș care nu-l atacase. De fapt Bulgaria dispune de-o armată prea mică față de un adversar pe care și l-a fabricat singură, într-o noapte de delir naționalist. E un efort extraordinar pe care îl face Bulgaria, cînd își aruncă și oasele și inima în focul turcesc. În afară de cîrjile, de picioarele de lemn și de ochii de sticlă uitați la vetre, Bulgaria era datoare să lase acasă cîteva bune părechi de testicule bulgărești, de vreme ce femeile au rămas.

Oricare ar fi soarta războiului, e sigur că numărul bulgarilor desființați de armele musulmane va fi considerabil. Învinși, bulgarii vor rămîne și mai puțini. Învingători, nu vor avea destule mîini care să-i aplaude, și coroana de laur riscă să nu găsească nici o frunte bulgărească pe care să se așeze. O generație nouă se alcătuiește pe timp de pace în cîțiva ani ; de cîte ori douăzeci de ani trebuie să treacă pentru ca bulgarii să renască și de cîte ori nu poate pîn-atunci să

fie Bulgaria cotropită de români, de turci sau de austrieci ?

Dar se poate ca dediu Ivan să se bucure de-o soartă excepțională.

1912



IDEAL, IDEAL !...

Se tot vorbește de un ideal bulgăresc, la care națiunea întreagă ia cu sufletul ei parte. Am văzut în București, îndreptîndu-se către gări, cete de bulgari, chemate să se bucure de acest ideal. Numai fețe palide, ochi descurajați, picioare înmuiate. Bulgarii, cu sacul în spinare, se opreau pe la colțul străzilor, se uitau unii la alții cu greutate și priveau apusul sau tramvaiele electrice, ca niște condamnați. Ei păreau a fi recunoscători României că le mai poate da cu cîteva ore înainte de-a le aluneca opincile pe sîngele spurcat de arme, spectacolul vieții adevărate. Cu figura lor osoasă, cu corpul lor aspru și muncit, bulgarii se aseamănă în drumul lor, urmat de-a sila, cu procesiunile din stampele, trase pentru propaganda revoluționară, de frați tîrîți la eșafod.

Descompus, acest ideal bulgăresc dă mîndria unui prinț care și-a luat titlul de țar și s-ar fi războit ca să și-l mențină ; isteria slavă a cîtorva oameni politici și, în cea mai mare parte, protecția moscovită. Incapabili să inaugureze în țara lor un regim de înțelepciune, filosofii de la Sankt Petersburg se simt todeauna chemați în afară, să reguleze viața popoarelor străine.

S-a putut citi prin ziare, în zilele de la război încoace, că România n-are ideal, ca bulgarii. Și printre iscăliții acestei constatări rușinoase, sînt oamenii cei mai puțini idealiști și cei mai atrași tocmai spre proza națională, oameni în nestare intelectuală de-a concepe măcar un ideal și-a cărora viață, consumată în subalternare, nu s-a inspirat de la nici o independență și s-a condus pînă-n cugetul lor exclusiv după porunci.

Un ideal România are, neapărat, și acela e o dorință viguroasă pentru pace și dezvoltare internă : oamenii din 1907 mai trăiesc... Iar în afară... Transilvania, Bucovina, Basarabia, mai ales, o realitate absolută. Și dacă nimeni nu se gîndește să recucerească pămînturile românești cu tunul și sabia, toți așteptăm reîntregirea lor prin gîndire și tipar. E mai glorioasă pentru omenire o pagină de carte frumos și puternic scrisă, decît o luptă bestială în cimitirul înnoptat al Macedoniei. Agresorii de azi și intriganții din culise sînt niște vrăjmași ai culturii, nu niște idealiști. Poporului turc îi trebuiau, după răsturnarea regimului, cincizeci de ani de pace și cultură, pe care nici Rusia barbară, nici Balcanii retrograzi nu i-o pot tolera. O cetate trebuie azi întărită mai mult cu ziduri de școli și de biblioteci, decît cu guri de tun. Dacă rușii nu vor și nu pot să împingă Orientul spre adevăratul Orient al lumii, poate că Austria, și România, și Germania vor înțelege mai bine nevoia unei dezvoltări pașnice a Turciei — și cu toate că tulburătorii de azi merită o corecțiune și o bună urecheală, pe care România le-o poate administra oricînd, o intervenție pașnică pînă la urmă e tot ce poate fi mai în raport cu idealul nostru, ideal civil și învățătoresc.

1912

CARE DIN DOI ?

De cum pleci la război, mentalitatea ta trebuie să se schimbe atît de radical încît să nu mai simți în tine nimic omenesc. E răsturnarea desăvîrșită a educației și a sensibilității noastre. Vei intra prin casele oamenilor nenorociți care ți-au ieșit înainte, și cu sabia în mînă, în loc de pălărie. Vei zbura capul unui bătrîn, cum a fost și tatăl tău ; vei ucide o femeie ca muma ta, vei spinteca pe copiii de vîrsta copiilor tăi. De o sută de ori vei repeta crima care curmă gîndirea și aducerea aminte. O copilă doarme într-un pat ; vei viola-o și sîngele virginității ei se va amesteca pe tunica ta de viteaz cu sîngele părinților, uciși într-altă odaie. Vei fura, vei minți, vei întoarce totul în cenușă.

Iată «idealul», idealul războinic, al națiilor, amăgite de împrejurări.

Pe domnul cu care te-ai întîlnit vreodinioară pe Calea Victoriei și respectuos i-ai cerut să-ți aprinzi țigara de la țigara lui, l-ai salutat și i-ai mulțumit, îl vei întîlni, armat și el, în țara lui, și-l vei ucide.

Ar trebui omenirii un monarh nietzschean dumnezeiesc, care într-o zi de uriașă scîrbă să arunce din planul ceresc și scînteietor al universului, planeta infectată, în marele *tout-à l'égoût* al neantului, și definitiv. La ce bun emoțiile extraordinare ale cugetării și sufletului, de vreme ce le

simt prea puțini dintre noi, care dușmănesc ideile și dematerializarea eternei brute ! La ce bun jertfa noastră omenească, la ce bun efortul nostru de perfecțiune, la ce bun civilizația întreagă !

1912

PRINCIPIUL NAȚIONALITĂȚILOR

După telegramele ce se primesc mai de pretutindeni, se poate vedea starea de spirit a Europei, favorabilă popoarelor din Balcani, ca și presa românească. Succesele aliaților deșteaptă speranțele naționale ale unora și încălzește lașitatea altora, consternați și admirativi în fața sabiei licăritoare. Drepturile omenești cu desăvîrșire uitate. Cuprinși de un misticism sălbatic, visăm, deodată, numai războaie și sînge, și așteptăm inspirațiile ce ne vor hotărî acțiunea, să ni le aducă vocea tunului și creierul artileristului. Superficialitatea civilizației și culturii noastre e mizerabil de evidentă, de vreme ce nu ne-a putut procura definitiv o conștiință și o conduită, lăsate-n voia împrejurărilor.

Se invocă abundent, așa-zisul principiu al naționalităților, după care statul și națiunea trebuie să încapă în aceleași limite, exact. Bulgaria va fi prin urmare cît țin bulgarii ; Serbia cît sîrbii ; Grecia cît grecii ; cu toate că principiul în ce privește mai ales Peninsula Balcanică, unde naționalitățile sînt atît de amestecate și limitele mai mult abstracte, nu se localizează lesne. Și mai este și Muntenegrul...

Principiul se pare a fi destul de sălbatic, de vreme ce nu poate fi apărat decît cu arma și de vreme ce dă loc, în plină civilizație, la vărsări de sînge ca acelea de azi și pune în primejdie principii mult mai valoroase, de progres și conservare. Îți înfățișezi cîteodată Dacia veche, formînd de la fruntaria Nistrului la Tisa, și dincolo de Bucovina, regatul sau imperiul român, un stat visat de români, cu toate că nu prea visat de către toți românii. Și vezi atunci întreaga viață a pămînturilor acestora dumnezeiești de frumoase, supuse politicianismului din București, sufletescului meschin din regat, mizeriei pustiitoare, materialismului mic de la noi, atmosferei de deznădejde și de spaimă imprecisă care pe toți ne-neacă și ne desființează. A fi ca popor și a nu fi ca oameni, nu se poate potrivi cu un ideal întreg și bine simțit. Principiul naționalităților, verificat prin starea internă a popoarelor libere sau mai bine-zis independente, se arată fals și pretențios. Starea românilor din regat ar trebui să fie excelentă, după numitul principiu, mult mai bună în orice caz decît a românilor supuși Austriei. Cine nu știe însă că românii liberi sînt, față de frații lor înstrăinați, ca niște cerșetori, și că transilvănenii ne privesc cu un dispreț cu atît mai umilitor cu cît e-ndreptățit. Cine se mai gîndește, de pildă, în Bucovina, la o întoarcere la matca Moldovei ? Însuși regimul rusesc pare că place mai mult basarabenilor decît al nostru.

Sîrbii din Austria și sîrbii din țara sîrbească sînt două popoare care nu se mai potrivesc. Ordinea și acuratețea austriacă ar folosi și la Belgrad tot atît de mult ca slavilor habsburgici, și la Sofia și aiurea. Popoarele care n-au contribuit direct la civilizația Apusului modern, au neapărată nevoie de școala dominațiunilor apusene, care să le prepare la folosința deplină a independenței lor.

1912

ARMATELE BALCANICE

Puterea armată a balcanicilor aliaţi nu trebuie să ne înspăimînte. Aceste neamuri, care au întreţinut bande de briganzi în Macedonia, plătite de onorabilii lor «oameni de stat» ce s-au distins în războiul cu turcii, s-au aflat în faţa unui popor nepregătit pentru un banditism mai mare, sau cum se mai zice, pentru război. Turcii, atacaţi şi de tenorii din Milano, aveau nevoie de reculegere, în epoca lor nouă, de transformare socială. Europa civilizată s-a purtat, fie zis în treacăt, necinstit cu turcii, pe care nu-i cunoaşte, cum nu ne cunoaşte nici pe noi, şi cum nu cunoaşte nici neamurile din sudul Dunării. Domnul Poincaré, în discursurile sale, pline de vorbe, dovedeşte o mentalitate de băcan, şi pentru că artileria bulgărească s-a servit la Creusot, şi Bulgaria dă parale Republicii Franceze, clientul se vede apărat în Franţa. Datoria Europei era una singură : să împiedece izbucnirea războiului, cu orice preţ şi prin orice mijloace. Astăzi, această concubină a finanţei se găseşte în faţa unei perspective de sînge. Austria, Rusia, Italia se prepară de război.

Nu ştiu dacă Austria ar ieşi, dintr-un război, micşorată. Grupul central germano-austriac, la care s-a alipit România — după unii în dauna noastră, după alţii în folosul nostru — e cel mai sănătos, şi ar fi de dorit ca Franţa, uitîndu-şi alianţele cu aceeaşi grabă cu care şi-a abandonat concepţiile de pîn-acum o lună privitoare la Balcani, să facă bloc cu Europa centrală.

În războiul ce pare a izbucni în curînd între nemţi şi slavi, ar fi de dorit ca România să păstreze o neutralitate care-i va permite, după ostenirea beligeranţilor, anulaţi unii prin alţii, să ia comanda culturală şi economică în Orient. Dacă însă vor fi silite să se bată, armatele româneşti se vor găsi pe de-o parte în faţa unei Rusii sleite prin suflet şi prin războiul japonez de care se resimte şi azi, şi a unor balcanici pretenţioşi. Apoi, un război românesc ar fi şi un derivativ la revoluţia ce poate că se pregăteşte în ţară, pe nesimţite, în suferinţa neagră a satelor şi pe care ar înlocui-o la timp şi victorios în toate privinţele. Nimeni nu poate afirma că îmbunătăţirea stării poporului nostru, totuşi începută, echivalează în intensitate şi viteză cu nerăbdarea şi descurajarea lui. Între o revoluţie şi un război, e preferabil războiul, care găseşte clasele sociale unite şi solidare.

1912

BĂLGARIA

Mai toată presa franceză împrumută suflului bulgăresc trîmbița ei de reclamă și bate toba cea mare. Plătite sau nu, în orice caz interesate într-un fel, ziarele pariziene exaltă valoarea bulgarilor. Ele au creat o atmosferă slavă în Europa, după care se orientase pînă ieri, de cînd proporțiile victoriilor balcanice încep să fie mai bine cunoscute, presa din toată lumea. Toți corespondenții francezi s-au întrecut să ne zugrăvească o Turcie și un popor turcesc în contrazicere desăvîrșită cu imaginea cu care ne obișnuiserăm pîn-atunci. Azi situația s-a schimbat cu totul, și prețul succeselor sîrbo-bulgare a scăzut. Turcii n-au fost nici niște speriați, nici niște lași. Faimoasele panici și retrageri în dezordine sînt în literatura presei de ieri niște basme lungi, bulgărești. Și mai e timp pentru dejucarea tuturor speranțelor acelora care au alimentat și au pus la cale sfărîmarea poporului turcesc. Ceatalgeaua nu se găsește la o mare depărtare de Sofia și de Belgrad, iar Tripla Alianță, revenind — atît de brusc — la realitatea de la care telegramele infatuoase ale bulgarilor și colaborarea presei franceze o abătuseră, sprijină astăzi Turcia.

Pîn-acolo merge Franța artelor și a științei, încît neagă și valoarea cel puțin pitorească a celui mai individual din popoarele Europei.

1912

TURCIA

În rîndul popoarelor sînt ranguri deosebite care nu se pot ajunge cu armele, de pildă, şi după cum un Poincaré (Henri), un Curie sau un Berthelot n-au avut nici un merit pentru societăţile sportive sau clubul fotbaliştilor, care proclamau valoarea boxerilor şi-a recordurilor atinse la circ, de asemenea şi un popor poate să nu însemne, în ce priveşte vărsarea maţelor şi aruncarea cu glonţul, mai mult decît nişte matematicieni sau nişte chimişti.

E curios că Europa civilizată, care întreţine muzee, universităţi şi monumente, şi lipeşte simbolurile şi armeriile artelor pe toate edificiile (şi le-ar agăţa şi de vespasiene) îşi alege aprecierile după un criteriu diametral opus.

Ea îşi restrînge judecata la gestul brutal de asasinare. Piară toţi bărbaţii de ştiinţă şi toţi artiştii ; sabia şi tunul să trăiască ! Pe ea n-o însufleţeşte, cît distrugerea Cartaginei sau a Bibliotecii din Alexandria, nimic. Duhului ei civilizat nimic nu-i vorbeşte atît de bine ca biruinţa unei hoarde însîngerate. Europa a rămas la Attila şi la năvălirile pe care le numeşte, din cochetărie, barbare. Poate fi ceva mai barbar decît ura franco-germană, care ameninţă să răstoarne toată civilizaţia ? S-a făcut atîta zgomot în jurul furtului «Giocondei» din Luvru şi ori de cîte ori un maniac spintecă, într-o galerie, opera unui clasic, presa care aplaudă bandele şi dispreţuieşte şi satirizează Turcia, denunţă vociferînd «vandalismul». Oh ! Franţa merită prea puţin «Gioconda» şi muzeele sale, dacă Franţa şi presa ei este totuna. Ce preţ mai pot să aibă artele şi ştiinţa la un popor care le nesocoteşte şi le insultă tocmai atunci cînd trebuie să se dovedească influenţa şi onoarea lor ?

Pentru că armatele balcanice au cîştigat cîteva victorii, se face abstracţie totală de turci, care nu vor reîncepe să însemne mult decît după ce vor extermina la rîndul lor armatele pîn-aci învingătoare. Europa nu se întreabă ce preţ are o Bulgarie preocupată ca de un ideal, de imitarea pură şi simplă a formelor occidentale, faţă de-o lume ca lumea turcă, fantezistă, visătoare şi filosofică. O sută de tunuri cu tragere rapidă fac mai mult decît un popor, pe care-l ucid !

Comparaţi cu turcii, bulgarii n-au adus nimica nou, nu reprezintă nimic nou afară de un dialect slav urît. şi se găsesc în situaţia mizeră şi inutilă a poeţilor fără vocaţie, care imitează pe cei cu talent. Aşa-zisa lor conştiinţă naţională trezită, cîntăreşte puţin faţă de turci şi intră în apetiturile şi năzuinţele biologice brute, care se găsesc la toate animalele, de la melci şi ţînţari pînă la girafe şi la oile de Angora. Noi, cel puţin, nu îndreptăţim naţionalitatea în atentatul ei la viaţa omenirii. Om întîi şi sîrb apoi. Naţionalitatea în pornirea ei oarbă nu mai cunoaşte margini, şi după ţări naţionale vin pofte naţionale, sugrumări naţionale ; după războaiele naţionale vin războaiele pentru deznaţionalizarea şi cucerirea străinilor. Ţarul Bulgariei vrea, nu este aşa ? să se încoroneze împărat în

Bizanț. Visul acesta dacă trebuie urmărit la toate popoarele, viața s-ar transforma într-un război fără sfîrșit.

Turcii au o individualitate incomparabilă în Europa, unde, mai mult sau mai puțin, toate statele se aseamănă între ele. Singuri evreii pot suferi comparația cu turcii. Viața turcilor contrazice viața tuturor celorlalte popoare, pe toate fețele ei. Și, mai ales, poporul turc păstrează și astăzi caracterul arhaic de rasă mare, integrală și integral individuală, față de celelalte rase, sfărîmate în subdiviziuni de rasă. O concepție a ei despre lume ; îndrăzneala unei viziuni originale, a ei proprie, inventată de dînsa și opusă tuturor celorlalte mentalități. Turcii, după vorba lui Nietzsche, s-au întrecut pe sineși. Ei au dat naștere unui Dumnezeu al lor ; unui Crist atotprezent, Mohamet, și au proclamat o evanghelie a lor, *Coranul*. Care popor modern european a mers atît de adînc în individualitatea lui și s-a suit atît de sus încît să aducă la suprafața vieții acesteia de toate zilele, un Dumnezeu personal ? Crist și Evanghelia lui vin de la străini, și cel mai înalt punct pe care Europa latină l-a putut atinge în infinitul și obscuritatea sufletului omenesc, a fost zona unei biserici, nu un Dumnezeu, biserica papală ; și ca act de divinitate tot ce-a putut face această cea mai puternică și mai savantă biserică europeană a fost să adauge infailibilitatea Papei, și la dogma Troiței purcederea *și* de la Tatăl.

Se vede îndată ce rămîne mușița sîrbo-bulgară pe lîngă acest uriaș și pe ce plan adînc se găsește poporul turcesc, lîngă evrei, egipteni și elini, și linia de la care încoace cultura universală purcede direct din Buda, Crist, Mohamet și Zevs.

Bulgarii și sîrbii tot ce-au născut pînă azi au fost niște Obrenovici și niște Paprikov...

De-aceea, cînd iaurgiul nostru și-a părăsit clienții ca să treacă în Bulgaria și să sfărîme cu o pușcă franțuzească vecia musulmană, am simțit odată cu mila pentru dediul meu Ivan, sălbăticia gestului său de barbar.

1912

MITINGUL NAȚIONAL

Liga Culturală și macedonenii aromâni provoacă de un timp adunări și manifestații pentru victimele grecilor. Acești nobili degenerați și urmași ai unui mare popor cultural, dezmint adevărul moștenirii însușirilor dobîndite.

Îndată ce absența unui adversar serios primprejur le-a permis să iasă din fruntarii și să-și împrăștie ouăle prin Macedonia, vitejia eroilor cu nasul subțire și moțat se exersează în paguba aromânilor. Și totuși, pînă acum bravura lor ne era cunoscută subt o formă deosebită. Noi știam că la Domokos armatele grecești au fugit rupînd pămîntul la ivirea primului fes turcesc, în depărtare. Astăzi, ele terorizează și schingiuiesc, și omoară populațiile fără apărare, românești, și cu atît mai vîrtos cu cît de granița curgătoare a României le despart și le garantează cîteva ținuturi străine. Într-altfel, un sergent cu șase dorobanți ar putea trece în plimbare, pe la Salonic, să potolească ardoarea discipolilor domnului Sapunzakis. Armați în loc de puști cu nuiele, ar fi de-ajuns ca ei să se mărginească la o corecțiune pe subt fustanela ridicată și n-ar mai fi nevoie de intervenirile diplomatice.

Grecii se dovedesc, o dată mai mult, a fi poporul inferior pe care-l cunoaștem, îndată ce se simte la el acasă. Pentru România, care-i primește cu călcîiele și bucile goale ca să-i trimită patriei înapoi înțoliți boierește, ei n-au simțit niciodată respectul ce i se cuvine și alt sentiment decît o ingratitudine spurcată. Negoțul grecesc se desfată în orașele noastre, în băcănii și cîrciumi, provizorii și murdare. La țară, moșii nenumărate sînt speculate de dînșii, cu țăranii de pe ele cu tot. Naționaliștii încriminează pe evrei, care mor pe pămîntul unde se nasc. Toate averile strînse de greci părăsesc țara pînă la centimă și se duc în Elada să creeze statului grecesc, amenințat de un vechi faliment, contribuabili, și să-i întărească bugetul. În schimbul frumoasei noastre ospitalități, grecii ne asasinează consîngenii și tocmai pentru motivul că sînt de-un neam cu noi.

Nu știm cînd se va sfîrși odată cu acești palicari. Domnul Iorga cere să fie scoși din țară și trimiși la ei acasă. E o soluție și-i cea mai bună, deși, în asemenea caz, grecii onești și de treabă ar suferi pe nedrept de soarta compatrioților lor îngîmfați, obraznici și lași. Românii cer să nu li se facă nedreptăți și nici ei nu pot nedreptăți pe alții. Ceea ce ne surprinde este că în mitingul de duminica trecută, cele două teze, cea pașnică a domnului Iorga și cea belicoasă a oratorilor, s-au înfățișat, cu toate că se exclud, alături. «Căci cu adunări populare unde fiecare spune ce crede și ce vrea, fără nici o înțelegere prealabilă, fără nici o consecvență și fără nici o răspundere... nu se ajunge la nimic alta decît la mărirea haosului», spune domnul Iorga.

Un așa haos a fost mai ales mitingul în care a circulat tocmai această dezaprobare. Oratorii n-au nici o concepție comună. Pretențiile macedonenilor variază după vorbitor. Ba, ceea ce-i mai grav, ei nu sînt înțeleși

măcar în privința numărului aromânilor din Macedonia, care variază între două sute de mii și un milion. Această nepregătire micșorează importanța mișcării și servește chiar să o ridiculizeze în ochii străinilor.

De altfel, oratorii macedoneni ar trebui să înțeleagă că România n-are ce căuta într-un război care ar slăbi-o la rîndul ei față de niște veșnici interesați să o vadă sleită și vasală. Oricît ar crește țările din sudul Dunării, România are astăzi un pas de cel puțin douăzeci de ani înaintea lor, tocmai pentru că și-a păstrat puterile intacte și iarba de pușcă.

Ei ar trebui, de asemeni, să vadă orientarea opiniei publice, de care se poate ține socoteală. Tendința mai a tuturora, adversari ireductibili pe alte chestiuni, este că România trebuie să se alăture blocului nou format, balcanic, în care în locul rolului de a cincea roată la căruță din alte alcătuiri, ar juca pe cel principal.

Bulgarii, sîrbii, grecii și muntenegrenii au tulburat pacea indispensabilă propășirii popoarelor și-au meritat anatema culturii și dezgustul oamenilor, care din pace și-au făcut un ideal social și politic. Acum, cînd faptul s-a îndeplinit și cînd din huma de sînge balcanică se frămîntă o lume nouă, aceasta va ființa lîngă noi, cu viața și greutatea ei particulară. Și e ceva mai cert și mai serios decît proclamarea lesnicioasă a unui război, de la tribună, și decît mîndria, oricît de generoasă, a unui orator ; e viitorul acestei țări și viitorul poporului românesc întregit, viguros și luminător în tot Orientul.

1912

VECINII CURTENITORI

De cîtva timp România provoacă declarațiile de dragoste ale vecinilor noștri cei mai placizi pînă azi. Rusia ține, ca și Austria, să se sprijine într-un război, pe armatele românești. Victoria se pare că va fi de partea acelor combatanți care își vor fi asigurat concursul României.

Vizitele în București s-au ținut lanț cîteva zile ; mari duci și generali, baston de mareșal, miniștri străini au defilat prin fața misterului nostru. Se pare că România n-a lăsat cumpăna să se plece încă spre nimeni, și atitudinea ei pare a fi hotărîtă numai de ultima oră. Pîn-atunci zîmbetele cele mai calde își iau zborul spre regat și trebuie să credem în puterea noastră armată, de vreme ce străinii o apreciază atît de mult.

S-ar zice că România are nevoie, în acest moment, ca să cîștige din pierderea tuturor, nu atît de o armată, care nu-i lipsește, dar de o personalitate extrem de dibace. Fără să piardă un singur soldat, această personalitate mare, suplă la infinit și rece în calculele sale, trebuie să izbutească să-i dea României preponderența asupra evenimentelor.

Există omul acesta în aceste împrejurări ? Este el atît de impunător și de temut încît să anuleze prevederile și calculele pasionate ale diplomației din jurul nostru ? Dacă socotim bine nici Austria, nici Rusia, nici aliații balcanici n-au astăzi un astfel de om.

E o lipsă de acești oameni in toată diplomația europeană, și tot ce are Europa este : cîte un general războinic.

Eu cred că omul cerut de timpul nostru îl are România. Cine-i acesta ? Să se arate ca să aplaudăm în ponderanța și abila lui energie viitorul cultural al României și cauza civilizației ofensate.

1912

CUMĂTRUL NICOLAE II...

A venit Crăciunul în pravoslavnica Rusie... Și miile de clopotnițe strălucitoare, ca niște enorme cupe de aur din Moscova sfîntă, răsună și poartă vestea cea mare peste stepele nemărginite și albe de zăpadă. Se deșteaptă umilele turle de țară și bărboșii mujici ai lui Gogol ies, cu nasurile roșii de votcă, de prin izbele lor întunecoase și aleargă să se închine la bisericuța lor sărăcăcioasă, pentru sănătatea lui Batiușca, tatăl tuturor rușilor. Iar colo departe, la Piter, peste cîmpiile nemărginite și albe, la Țarscoe-Selo e lumină mare și Batiușca bea la masă cu sfetnicii, în sănătatea Lui.

Pe noi, împărații muscălești ne-au iubit todeauna și, nu mai departe, zilele trecute am căpătat o nouă dovadă, trimițînd lui vodă, cu mare alai, bastonul de mareșal. A fost, firește, veselie mare și multe tricolore pe uliți ; s-au dat ospețe și s-au rostit firitiseli dulcege ; iar marele duce a înmînat regelui nostru o scrisoare în care țarul scria tot lucruri frumoase și pe ales și spunea că-l iubește pe vodă al nostru și pe noi toți ca un bun frate. Și, lucru ciudat, în aceeași vreme, fratele Nicolae, pe lîngă bățul trimis cu atîta dragoste și tevatură, ne punea alte bețe în roate la conferința de la Londra...

Eu, unul, dacă n-aș fi un biet mujic prost, ci regele Carol al României, puțin

mi-ar fi păsat de datinile și protocoalele împărătești, și iată cam ce felicitare i-aș fi trimis *bunului frate* de la Sfîntul Petersburg, cu prilejul sfintelor sărbători :

«Cumetre Niculae,

Îți doresc ani mulți și fericiți ; asemenea și familiei măriei tale ; și-ți mulțumesc foarte pentru deosebita cinste ce mi-ai făcut trimițîndu-mi bastonul de mareșal. Decît uite ce e, cumetre Niculae, eu și țara am fi fost mult mai bucuroși dacă în locul bastonului ne-ai fi dăruit de Sfintele Sărbători altceva ; de pildă, Basarabia. Știi vorba aia : frate, frate, brînza pe bani !

Acuma, nu doară să-ți închipui, cumetre, că dîndu-ne înapoi Basarabia moldovenii de acolo or să fie mai fericiți subt domnia mea ca subt a ta ; ai auzit poate de pățania țăranilor mei din 1907... Cerem însă Basarabia pentru că a noastră a fost ; pentru că acolo sînt cetăți vechi ca Tigheciul și Hotinul pe care le cîrmuia odată cu cinste pîrcălabii moldoveni ; și o mai cerem fiindcă țara e frumoasă și roditoare, și poate că m-aș alege și eu cu încă vreo cîteva domenii noi, peste care l-aș face mai mare tot pe Iancu Kalinderu al meu.

BUN FRATE CAROL»

Așa aș fi compus eu scrisoarea de mulțumire. Și dacă cumva fratelui Niculae i-ar fi venit cu supărare, i-aș fi înapoiat numaidecît cu poșta bastonul de mareșal, ca să facă cu el ce-o ști ; de pildă... o coadă de cnut.

1912

UN ARTIST TRANSPLANTAT

Cîteva însemnări făcute într-un număr recent din *Rampa* despre doamna Maria Ciurdea-Steurer, artista de un talent atît de expresiv, își vor găsi urmarea în notița de față, asupra pictorului Iosef Steurer, soțul său.

Vienez de origine, inițiat la arta desenului și a picturii la Viena, perfecționat la Viena, domnul Steurer s-a fixat în țara noastră prin căsătorie și apoi printr-o simpatie progresivă față de noi, care-l face să se simtă în patria lui de adopție, scăldată în lumina pură a Orientului, liber sufletește și inspirat, aș putea zice mulțumit. Dificultățile pe care le întîmpină în țara străină, fac pe cei mai mulți să se întoarcă la obîrșie, decepționați și împovărați de-o amintire aspră și inamică.

Pe domnul Steurer suferința l-a legat, dimpotrivă, de noi, și puternic. Firea naționalității sale pe de o parte, prietenoasă și lesnicios asimilabilă cu popoarele ospitaliere, și temperamentul său propriu pe de altă parte, format din voie-bună și speranță, i-au dat putința să lupte în mijlocul nostru și să sufere cu surîsul pe buze.

Domnul Steurer are desene în care se străvede plăcerea unei ironii blînde și o predispoziție pentru stilizarea amuzantă a lucrurilor. Realist ca și doamna Steurer n-a avut pînă azi răgazul îngăduit de viață, ca

să lucreze și să-și alcătuiască o operă rezistentă. Acum însă în liniștea modestului său apartament, transformat în atelier, domnul Steurer pregătește o serie de tablouri care vor putea fi pentru public o surpriză.

1913

CRONICA ARTISTICĂ

Vom face, o dată mai mult, constatarea că numărul pictorilor crește pe zi ce merge și că expozițiile se înmulțesc și ele proporțional, trebuie să credem, cu numărul cumpărătorilor de tablouri. Pe cînd odinioară podoaba murală a locuințelor o alcătuiau fotografiile, «mărime naturală», încadrate cu tot ce tapițeria și plastica ipsosului poleit și policrom vindeau mai scump și produceau mai gros, astăzi burghezia cu dare de mînă prinde gustul efectelor estetice obținute fără concursul obiectivului și al fotografului de lux și își îmbracă pereții salonului cu picturi. Multe nume din specialitatea negoțului, celebrate la răspîntiile pieții, zi și noapte, prin mijloacele perfecționate și științifice ale reclamei, coboară de pe firmele albastre, pe cartoane, albe imaculate, în colțul tablourilor cumpărate, cu preț convenabil.

Arta începe să facă și la noi bună căsnicie cu comerțul și între petrol, bumbac, *fil d'Ecosse*, bere și pictură nu mai există aproape antagonism.

E adevărat că arta pe care o preferă industria se deosebește simțitor de arta propriu-zisă. De altfel, de ce am incrimina-o, cînd în sălile Ateneului cărțile de vizită proclamă, toate, suveranitatea ei asupra mai a tuturor categoriilor profesionale, de la contabilitate pînă la portofoliu. Pictorii,

și ei, prin însușiri și calitate de efort muncesc să nu supere cîtuși de puțin această estetică a cumpărătorilor. Adevăratul cumpărător adună ceea ce a mai cumpărat și altul, ceea ce a mai văzut undeva de cîteva ori cumpărat și, în genere, o pictură care să nu se depărteze prea mult de fotografiile de ieri, al căror loc l-au luat în părete naturile, moarte sau vii, ale domnilor Țincu, Verona, Strîmbulescu și Compania.

Trebuie totuși să spunem că gustul publicului cult de care vorbim se întinde și asupra unei picturi mai moderne, asupra unei arte mai rafinate, ca de pildă a domnului Kimon Loghi, care trece pe cîteva uliți din capitală, ca un inovator. Singurul defect al apreciatorilor este că ei știu să aleagă și aici, ceea ce e mai superficial, mai gol și mai mediocru. E în firea omului ca să nu fie luată chinina fără bulin sau sirop. Față de o artă cu gust aspru și hotărît, caracteristic, de-o întrebuințare restrînsă, amatorul de tablouri, fabricant de umbrele sau profesor universitar la o facultate din București, are un acces de idiosincrazie. Talentul a provocat mai todeauna aceste stări și crize, iar geniul, ca și ideile, au avut să lupte împotriva lumii cu pumnul. Și publicului, masochist prin vocație, nu-i displace, spre onoarea lui, să intre în artă fără o prealabilă și bine aplicată trînteală.

Cîte expoziții s-au urmat, ca să socotim numai din ianuarie încoace, în București?... Zilnice și multe. În vreme ce bulgarii, sîrbii, grecii și turcii se pierd în exerciții de agonie, în București națiunea își plătește plăcerea de a-și ilustra în mijlocul iernii

pereții cu peizaje idilice și orizonturi poftitoare la pace.

Cîte talente s-au ivit în atîtea expoziții, este însă mai greu de precizat, ceea ce-i un fel de a zice că nu-i tocmai atît de greu. Expozițiile, în definitiv, lăsînd la o parte convingerile expozanților, care în regulă generală se socot, fiecare în parte, geniali și de nedepășit, n-au fost făcute în primul rînd cu alt scop decit vînzarea. Și au vîndut toți pictorii, mai mult sau mai puțin, ceea ce satisface odată cu muza și economia casnică.

De curînd sălile Ateneului au fost ocupate cîtva timp de domnul Mogoș, care a expus în «Rotondă» și de domnul Petrașcu, care își expune lucrările în sala «Exarcu».

Domnul Mogoș e de profesie ofițer, serviciul patriei îi lasă însă destul timp pentru ca să se îndeletnicească și cu portretizarea patrioților dispuși să li se facă poza. Ofițer, nu artist; împărecherea acestor vocații ar părea curioasă. Dar de ce să insistăm ?

A fost un timp în care domnul Mogoș captivase un ministru, pe mare și pe uscat. Cu o bursă meritată de sabie și epolet, pictorul din tunică pleacă să studieze prin străinătate și să-și prefacă ochiul de bun țintaș într-un ochi de artist. Rezultatele n-au prea fost strălucite. De o piedică de nimic trebuia să i se lovească geniul într-o bună zi și destul de violent ca să i se zdrobească definitiv cariera. Domnul Mogoș copiase, din întîmplare, cîteva ilustrații pe care le iscălise cu propriul domniei sale nume. Entuziasm, vanitate, delicii și deodată nimic. Un coleg rău crescut și care nu se folosise de generozitățile ministerului împărțitor de burse, se puse de-a

curmezişul, în drumul bursierului, în cîteva fatale gravuri.

Uite Mogoş, nu e Mogoş. Altceva n-avem nimic de zis.

Domnul Petraşcu e un nume şi mai cunoscut, şi de două ori cunoscut. La domnia sa arta e în familie. Fratele domniei sale e specialist în literatură şi desigur un stilist, dacă trebuie să socotim forma Petraşcu, pe care a dat-o unui nume onorabil, dar Pătraşcu. Evident că ceea ce facem este o răutate şi n-are decît un raport literar cu expoziţia fratelui pictor.

Pictorul n-a mai expus de foarte multă vreme, de ani de zile, ani pe care i-a întrebuinţat *à broyer du noir* şi a se folosi de beneficiile unei vii pe rod, cultivată de către pictor.

Impresia care te impresoară în sala domnului Petraşcu, populată de viziuni de chinoroz, e de-o umezeală tulburată pe icicolo de puţină muşiţă şi de mucegai. Culoarea domnului Petraşcu, care a fost pomenită de unii recenzenţi de biurou, cu elogii, este o totală absenţă de culoare.

Desenul se bucură de aceeaşi absenţă în lucrările domnului Petraşcu. Cunoscîndu-şi puterile, pictorul nu se cam aventurează în perspectivă, umblă în jurul imediat al primului plan, rău desenat întodeauna şi sileşte perspectiva să sucombe în masa negurii care constituie atmosfera. Noi credem că lipsa de culoare domnul Petraşcu o datoreşte tocmai mediocrităţii desenului.

De compoziţia lucrărilor sale nu se poate spune mai mult. Unghiul, croiala, alegerea la care îşi supune viziunea sînt de o stîngăcie extraordinară. Liber în mijlocul vieţii întregi pe care artistul de talent o poate stăpîni oricînd cu pensula şi creionul, domnul Petraşcu nu ştie să se facă, să fugă, sau să rămînă, dar de vreme ce-şi aduce aminte că este pictor şi trebuie să expuie, domnia sa se aruncă indiferent asupra naturii, fără să deosebească, fără să cruţe, ca un buldog într-o ladă cu gunoi.

1913

CÎTEVA CUVINTE

Cînd ne uităm în jurul nostru, în timpul nostru mic și alergător, firimițat și aproape pulbere, numărul oamenilor care merită cu adevărat numele de om vedem că descrește pe fiecare zi.

Greutatea de-a fi un caracter deplin în epoca noastră, simpatic sau antipatic, folositor sau nociv — indiferent — provoacă incompetența de a ne construi o viață, o viață care să se poată deosebi din haosul împrejurărilor, o viață de sine stătătoare, cu începutul și sfîrșitul ei, ca o povestire. Zilele noastre comunică între ele, de la unii la alții, se amestecă, se confundă și întrețin în atmosfera generală de viață tulbure și impersonală, supusă intim tuturor influențelor.

Despre Gheorghe Gr. Cantacuzino nu se poate spune că a fost lipsit de o viață personală și de un caracter al lui propriu. Puțini, dimpotrivă, pot suporta o comparație cu el. Politicianul curent care-i o corupere a omului politic, ipostaza lui cea mai meschină și mai vulnerabilă, e departe și prin simțirea și prin viața lui de un bătrîn venerabil și corect cum a fost cel numit în țara noastră «Nababul».

Desigur că în jurul lui Gheorghe Cantacuzino au circulat tot felul de legende. Demnitățile pe care le-a ocupat cu o înfățișare morală și o autoritate impresionantă și pentru adversari; averea, proprietățile lui în țară, care, adunate la un loc, ar face cît un principat; împrejurările mari naționale, la care a luat parte, — toate aceste cauze diferențiale comportă tot atîta fabulazare și lirism cît și vrăjmășie.

Averile chiar mici, dezvoltă în oameni egoismul proprietății, agravat prin egoismul de clasă; parvenitismul alimentează în special dezbinarea și separă cetatea celor foarte puțini de țarina celor mulți. Mișcările țărănești pentru pîine și moșie, răscoala brațelor ridicate de pe pluguri sau încrucișate pe piept în fabrici, au fost, ori de cîte ori a izbucnit, distruse cu tunul de liberali, ca în 1907, sau batjocorite, ca de către democrați, prin domnul Nicu Xenopol de astăzi.

Urmînd logica burgheză, Gheorghe Cantacuzino ar fi fost mai îndreptățit de puterea lui financiară să întrebuințeze, pentru îmblînzirea poporului, mijloacele odraslelor burgheziei mici. Apoi, în trecutul secular al fostului șef al partidului conservator, se găsește coroana regilor francezi, sceptrul împărăției bizantine și insignele domniilor românești. Aceste trei tronuri rînduite în salonul familiei Cantacuzino, defunctul n-a crezut că-i dau dreptul să violenteze națiunea.

Conduita lui în împrejurările tragice naționale e redată de atitudinea din timpul revoltelor de acum șase ani, cînd refuzînd o represiune cu care s-au însărcinat alții și către care l-au împins violent politicienii și oamenii politici, cînd refuzînd să verse sîngele unei țărănimi flămînde, părăsi puterea îndată ce primi vestea că în Moldova fuseseră uciși cîțiva săteni.

1913

SILISTRA

În sfîrșit, în sfîrșit!... ceruse Silistra, și României i s-a dat Silistra. Chestiunea e recunoscută oficial. Fără să piardă un soldat și fără să cheltuiască un obuz, guvernul a cîștigat o cetate de apărare la cucerirea căreia, cu arma, i-ar fi trebuit să ucidă vreo zece mii de oameni.

Dintr-o dată, se adeverește o declarație și se spulberă alta. Glasul României va fi ascultat — și conflictul nu se poate rezolva decît cu sabia. Întîia e a regelui; a doua fusese a domnului Carp.

Nu putem ști ce preț va fi avînd Silistra în strategia țării. Cei care au numit-o «Cheia Dobrogei» găsisără o imagine de literatură. Alții au negat valoarea cetății, fie în sinești, fie pentru că în genere punctele întărite s-au cam demodat. De la Port-Arthur încoace, baioneta a răsturnat zidurile și fortărețele toate. Un om și un ghimpe de fier se pare că pot mai mult decît un tun și o pavăză groasă. S-ar zice că militarismul se-ntoarce spre concepțiile și mijloacele lui primitive, cu toată mentalitatea modernă. E o prosternare în fața omului cu inteligența, cu entuziasmul, cu frămîntul și simplitatea lui, copleșit și umilit de făpturile mecanice ale invențiilor moderne.

Un lucru e adevărat, că Silistra e un cuvînt vocalic sonor, care s-a întipărit repede în auz și a fost vreme de luni de zile punctul nostru de onoare, mai mult abstract, firește, cît și onoarea. De cîte ori ni s-a vorbit de Silistra, noi ne găseam în starea sufletească a jucătorului de șah sau popice, contestat de alți jucători, și a fost un timp, în urmă, cînd pentru Silistra s-ar fi aruncat peste Dunăre, călare, poporul întreg.

Am cerut Silistra și ni s-a dat Silistra. E de ajuns! Atîta s-a cerut. Dacă armatele noastre ar fi intrat în Balcani, fruntaria de sud a României s-ar fi scoborît și Dunărea își relua poate numele-i latin de fluviul intern. Am fi dobîndit pămînt și am fi pierdut inimi și brațe, am fi dobîndit pămîntul în care să le înmormîntăm. O provincie de cimitire.

Cedarea cetății dobrogene satisface mîndria românească și readuce circularea talazelor de aur între cîmpiile fertilizate și Mare. Grînarele deschise vor risipi fagurii lor acumulați de pîine. Corăbii se vor desprinde albe din porturile noastre, purtătoare de avuție. Orașele își vor îndoi truda și produsul. E duminica mare a muncii...

Dar e de temut că reîntoarcerea la viața de abundență să nu ucidă pasiunea de forță și de mîndrie care a ridicat pieptul întărîtat al țării, cu vin, cu lăutari, cu mîncare și curtezane.

1913

EXPOZIȚIA «TINERIMEA ARTISTICĂ». VERNISAJUL

Ieri s-au deschis, pe jumătate, pentru poftiți, ușile dioramei, de lîngă ruinele primăverii. Această construcție în brad și moloz, circulară și care ar putea fi luată de către străini drept un templu al unui cult sărac, a slujit pe vremuri de panoramă, de *skatink* și s-a resemnat, în sfîrșit, la mediocritatea tăcerii, întreruptă o singură dată pe an, primăvara, de spectacolul picturii.

Vernisajul, analog repetițiilor generale și avanpremierelor la teatru, va să spună, mi se pare, că în ziua care-i poartă numele, pictorii adunați în sala de expoziție revin cu pensule și unsoare peste picturile lor.

La orele patru după-amiază, apartamentul «Tinerimii» era aproape gol de spectatori. Pictorii și grădinarul expoziției cercetau colțurile, îndreptau tablourile, pentru a doua zi, care-i oficială.

În trecerea noastră prin săli, fără să fi luat cunoștință nici de numele noi ce pot figura în cea de-a douăsprezecea expoziție a «Tinerimii artistice», nici de lucrările puse în vileag, ne-am cam dat seama că fondul ei e și de astă dată alcătuit din tovarășii obișnuiți ai anilor trecuți, domnii Kimon Loghi, Petrașcu, Verona, Aricescu, domnii X și domnii Y...

Impresia generală ce ne rămîne, după un colind de-a lungul păreților tapisați cu natură și culoare, ne amintește impresiile suportate anul trecut, acum doi ani și mai mulți, cu care se aseamănă, monoton. Domnului Kimon Loghi, deși tînăr, îi place să fie retrospectiv ca un maestru mort acum o jumătate de veac: sînt printre omletele sale în ulei, unele pe care le cunoșteam și cu zece ani în urmă. Domnia sa izbutește în rîndul întîi, prin acapararea unei săli întregi și a unui întreg părete ocupat cu un basm multicolor, care trebuie să poarte un nume de prăjitură sau de maioneză.

Tot în treacăt putem nota că doamnei Maria Ciurdea-Steurer, care reprezintă în paleta feminină talentul desenului precis și simplitatea inspirată, i s-au refuzat de către juriul competent al Societății mai multe bucăți.

Între expozanți se găsește și domnul Strîmbulescu care a publicat la timp, cu o zi înainte de deschiderea expoziției, un fel de scrisoare, un fel de găgăutism critic împotriva rigorilor îndurate de domnia sa din partea recenzioniștilor de expoziții. *Flacăra,* care a dat ospitalizare literaturii unui pictor fără talent dar doritor să-și aducă singur elogiile refuzate de critică, și care a publicat anul trecut cu aceeași lipsă de inteligență și articolele domnului Iser, semnate Rembrandt și potrivnice tocmai domnului Strîmbulescu, poate să aibă toate opiniile, după cum profesează toate mediocritățile.

Ceea ce ocupă totuși centrul valorilor mai mici sau mai mari din expoziție, se

zărește îndată ce intri. Tablourile lui Luchian, Pasărea măiastră a lui Brâncuși și un nud de femeie de Paladi...

Asupra tuturor expozițiilor și a chestiunilor legate de Societatea lor vom reveni, bineînțeles, amănunțit.

1913

UNGHIILE ȘI SEXUL LUI POPA IAPĂ

Hoțul de cai de pe Bărăgan, care, urmărit de păgubași, a ascuns o iapă furată în altarul bisericii din Lupșani, unde era preot, arhiereul Sofronie Vulpescu, merge la sigur că va fi ales duminică, episcop.

E atît de încredințat că deputații și senatorii țării vor vota pentru Prea Porcia Sa, încît popa Iapă se crede și mitropolit și amenință cu această viitoare a lui dregătorie, mahalaua în care este proprietar și unde vecinii îl împiedică să fure.

În București, Sofronie Vulpescu nu mai poate fura cai, ca pe Bărăgan, nu mai poate încăleca de-a fuga pe-o iapă furată și nu mai are altar pe seama lui, unde să ascundă iapa cînd îl vor urmări cu ciomegele geambașii.

În București, acest porc model al Sinodului românesc și acest țigan pe care domnul Take Ionescu, în loc să-l arunce într-o hazna, dorește să-l suie în episcopat, s-a specializat în furturi de proprietăți. La nr. 250 din strada Romană, popa Iapă are o casă, pe care nu știm cum a cumpărat-o. Alături, la nr. 252 e proprietară o văduvă, Măndica Andrei Bran, iar la nr. 248 e proprietar preotul Alexandrescu.

Cum unul din proprietari e o văduvă, despre care se zice în Scriptură că trebuie jefuită, și cum celălalt e preot, adică pus subt teroarea arhierească, arhiereul Sofro-

nie şi-a zis că a prăda o femeie şi un preot e tot ce poate fi mai lesnicios, de vreme ce este atît de uşor pentru un hoţ de cai să ajungă episcop în ţara românească.

Răpind preotului şi văduvei neînsemnatul lor avut, proprietatea lui personală, a popii Iapă, se va lărgi, se va înfrumuseţa, va deveni un loc larg de beţie şi dulce desfrîu.

Furtul direct însă nu era comod, căci casele şi terenul nu pot fi luate de căpăstru şi trecute, noaptea, dintr-o curte într-alta. De aceea popa Iapă ceru proprietarilor, care nici n-aveau de gînd să-şi înstrăineze bunurile, să i se cedeze cele două vecinătăţi în schimbul unei sume de nimic.

Proprietarii, oricît de preoţi şi oricît de văduve ar fi, n-au crezut că trebuie împins creştinismul pînă la a te lăsa jupuit de un arhiereu şi supt de un păduche, numai pentru faptul că păduchele-arhiereu umblă să se îngraşe din munca altora. Ei au refuzat ofertele pentru pomana proiectată de popa Iapă.

Popa Iapă n-a renunţat însă lesne la jaful visat. El trage în judecată pe vecinii lui, şi pe preotul Alexandrescu, şi pe văduva Măndica Bran, pentru... «şicane». Cei care vor să se încredinţeze n-au decît să răsfoiască dosarele judecătoriei Ocolului II din Bucureşti.

Banditul refuzat cere în aceste două procese despăgubiri enorme proprietarilor, pentru că n-au primit să se lase gîtuiţi.

E de prisos să adăugăm comentarii.

Iată două noi isprăvi ale libidinosului arhiereu, care cadrează cu furtul iepii de pe Bărăgan şi cu zeci de alte acte importante şi preţioase din sfînta viaţă a sfîntului candidat la sfînta episcopie a Rîmnicului Noului Severin.

Popa Iapă nu locuieşte la proprietatea lui din strada Romană, dar în strada Ţăranilor, în apropierea Grădinei Icoanei.

Hoţul de cai, apucat spre seară, după masă, de frenezie sexuală, datorită drogurilor absorbite, şi în costum de casă, în papuci şi cu tichie pe ceea ce sîntem obişnuiţi să numim un cap, arhiereul se strecoară pe subt felinarele şi printre copacii parcului Icoanei, pe unde se întorc fetele de la lucru. Acolo, el îşi face şoapta dulce şi ca un păsăroi, ridicat de curînd dintr-un excrement drumeţ de... iapă, se apropie, ca din cracă-n cracă, de fata care trece şi fuge speriată.

— Pssst, pssst! fetiţă... De ce fugi?... Vino mai încoace... Am să-ţi fac un cadou... Ştiu că eşti fată săracă...

Toate fetele din partea locului cunosc pe satirul bătrîn din Grădina Icoanei şi-l arată de departe, îl scuipă cînd se apropie de el şi, ca să-şi edifice părinţii, care au morţi, rugăciuni şi relaţii cu biserica slujită de arhiereul beat şi turbat din parcul Icoanei, le povestesc întorcîndu-se acasă îndemnurile fermecătorului prelat.

Deputaţii şi senatorii ţării să ia act de toate aceste titluri ale candidatului şi să-şi facă datoria de-a alege pe popa Iapă episcop.

Ţara are absolută nevoie în fruntea ei de toţi bandiţii şi spurcaţii clerului şi aşteaptă ca reprezentanţii ei să încurajeze încă o dată viciul şi clientela ocnei.

1913

MURDĂRIA S-A CONSUMAT

După cum am prevăzut, la scaunul Rîmnicului Noului Severin a fost ales Sofronie Vulpescu. Popa Iapă este de ieri încoace episcop. Hoţul de cai va face parte din Senat. Capul lui congestionat, scabros şi idiot va cugeta, şi gura lui pornografică se va rosti asupra legilor ţării.

Să trăiască domnul Take Ionescu care a făcut din alegerea acestei jivine o chestie de încredere printre deputaţi. Să trăiască takismul, mulţumită căruia banditismul, prostia, lichelismul şi excrementul sînt recunoscute de stat şi aşezate pe un tron episcopal. Să trăiască deputaţii şi senatorii uşurei la minte şi terfelitori de ţară, care au făcut din «Biserica naţională» o latrină şi din «Legea strămoşilor» — băgată în toate sosurile şi discursurile parlamentare — o hîrtie pentru şters sufletele sfinţite în asemenea biserică.

Preoţii din eparhia Rîmnicului vor şti că în fruntea lor stă cel mai spurcat şi mai înjosit dintre prelaţi — cei răi dintre ei se vor simţi bine căci vor putea în linişte să prade şi să spurce, împărţind orişicînd jaful cu protejatul domnului Take Ionescu.

Locuitorii acelei eparhii vor şti că primesc anafura la sărbătorile mari din mîna puturoasă a unui beţiv, tăvălit în toate viciile porceşti. Copilele oltence vor şti că logodna şi cununiile lor vor fi blagoslovite de un ţap buboş şi stricat. Bătrînii vor şti că episcopul hărăzit să se roage pentru sufletele lor, să le dezlege păcatele şi să le uşureze ţărîna, după moarte, poartă în spinarea lui de jigodie şi în pielea lui putredă, păcatele odioase la care ei nici n-ar fi cutezat să se gîndească.

Părinţii noştri, fraţii noştri, moşii noştri, copiii noştri... iată ce păstor v-a dat vouă, celor care nădăjduiţi întru îndreptarea ţării şi neamului vostru, domnul Take Ionescu. Iată cine va cugeta la sufletul şi la liniştea voastră, cînd vă veţi plînge, cînd vă veţi mustra, cînd veţi avea nevoie de un purtător de daruri dumnezeieşti : Sofronie Vulpescu, alesul takismului.

Văduve, bucuraţi-vă că acest jefuitor de văduve îngrijeşte de sărăcia şi de tristeţea voastră, în rugăciunile lui.

Preoţi, cîntaţi pe toate glasurile gloria takismului care v-a dat aşa păstor şi pentru cîntarea lui popa Iapă născociţi un glas nou, glasul porcului, glasul dihorului, glasul hienei, cu ţîţele umflate şi cu sexul deschis, care calcă peste morminte.

Noi ne vom face datoria şi nu vom avea răgaz pînă ce episcopul Iapă nu va fi răsturnat înapoi, în lătura din care s-a născut, în care a înotat, din care a băut ca un vierme şi l-a scos domnul Take Ionescu cu mînuşiţele lui trandafirii, îmbrăcat în frac şi surîzător ca un scamator, destoinic să facă dintr-un cioclu alcoolic un episcop.

Cetăţeni din eparhia Rîmnicului, primiţi darul pe care vi-l trimite domnul Take Ionescu şi fuduliţi-vă cu el. Bărbaţi voioşi şi femei cinstite primiţi în mijlocul vostru şi găzduiţi-l pe bine, voi care puneţi măgarul în grajduri, care ucideţi coropişniţele din ogradă, şi ţineţi cîinii în coteţi — pe

această corcitură întreită, de măgar, de coropişniţă şi cîine.

Uitaţi-vă în ochii lui : o groapă ; uitaţi-vă la nasul lui : o gîlcă ruşinoasă ; uitaţi-vă în faţa lui : trivială, amestec de boturi sălbatice şi de cîrnuri stricate şi scuipaţi cînd vă binecuvîntează, scuipaţi cînd vă întinde mîna. Vinul din potirul lui nu e sîngele lui Hristos ; pîinea din potirul lui nu e trupul Mîntuitorului.

Scuipaţi cînd vorbeşte, cînd vă îndeamnă, scuipaţi cînd vă cercetează şi scuipaţi-l cînd se plînge, şi de suferinţa lui.

1913

SERIOZITATEA ALEGERILOR ÎN PARLAMENT

Cine a călătorit prin Europa, de la care ne-am înavuţit cu regimul parlamentar, cine a văzut cum se face o alegere şi gravitatea alegătorului străin în ziua şi clipa de vot, n-a putut să fie decît uimit în şedinţa Marelui Colegiu întrunit duminică pentru alegerea unui episcop.

În Elveţia, şi lucrătorul, şi patronul şi omul politic se pregătesc în vederea votării ca pentru o petrecere religioasă. Îmbrăcaţi sărbătoreşte, alegătorii se îndreaptă spre urnă ca spre un confesional. Atitudinea, tăcerea şi expresia lor vădesc o muncă interioară, o preocupare, o analiză care trebuie să ia sfîrşit printr-un vot al conştiinţei întregi.

Şedinţa Marelui Colegiu, la care am luat parte cu mirare şi noi, a fost un soi de iarmaroc, un zbeng ca de farsori, cu păcăleli, rîsete, exclamaţii şi copilării. Ca şi cum Camera şi Senatul, reunite, ar fi fost o asociaţie de popicari, adunaţi ca s-aleagă, pentru un concurs internaţional, pe cel care ştie să dea mai bine pe «popa» jos, dintr-o singură aruncătură de bilă, voturile s-au grămădit în urnă, într-o atmosferă de glume, de mofturi, de şolticărie.

Un episcop nu mai însemnează nimic pentru aleşii naţiunii, care menţin biserica şi clerul ca o pîrghie indispensabilă acestei naţiuni. Deputaţii şi senatorii şi-au dat

colectiv, duminică, pe față, părerile secrete în ce privește biserica, bună pentru proști și indiferentă pentru... politici. Că la Rîmnicul Noului Severin va păstori o mahalagioaică cu barbă, un bandit sau un sfînt, le este egal.

E adevărat că la ilaritatea și caraghioslîcul ședinței a contribuit, pe lîngă seriozitatea specială a votanților, personalitatea lui popa Iapă, cunoscută tuturora ca Sîngerece sau Nicu Metz. Apoi, viitorul episcop era de față cu frezele lui de berbec, cu pătlăgeaua lui umflată și vînătă, din care degetele active desprindeau cantități de grunji, mătreață și măciniș ; cu ochiul lui de gîscă, mucos ; cu mutra lui toată, caricaturală și congestionată și isprăvită cu o barbă cîlțoasă, depozit bogat al produsului extras din papucii nasului. Deputații știau că Sofronie trebuie cu orice preț ales episcop, așa voia domnul Take Ionescu, șeful, și ei nu puteau să-și manifeste nemulțumirea fără hohote de rîs, anecdote și larmă ; puțin a mai lipsit ca acești solemni reprezentanți ai națiunii să se joace de-a capra și să facă țap, în incinta Camerei, din popa Iapă, smerit lîngă banca ministerială.

Printre aleșii la scaunul episcopal, în afară de acest irezistibil Vasilache, și de arhiereii Teofil, Meletie și Teodosie, au fost proclamați, la descrierea scrutinului, cu cîteva voturi fiecare, și domnii Vintilă Brătianu, Titulescu-Gobelin...

Hübsch-Parlament !

1913

ZECE MAI

Tobe, fanfare, ostași, călărime...

Într-un timp a fost ca tot alaiul acesta să dispară. S-a cerut suprimarea sărbătorii care pricinuiește sudoare, răgușeală, bătături și sentimente republicane, și era să fie suprimată pe motive de economie municipală. O singură zi costă cîteva zeci de mii de lei.

Dacă Bucureștii n-ar fi fost atît de departați de natură, de steagurile ei verzi în permanență, de arcurile cerului albastru iluminate, de apele umbrite din adînc, poate că locuitorii lui ar fi gustat mai moderat o plăcere artificială, nuanțată, ca tot ce-i omenesc și viață, cu ridicul : poate că sufletul li s-ar fi gătit mai puțin cu garderoba multicoloră a zecemaiului.

Ramurile de frunze noi, smulse din podoaba copacilor și aruncate pe prăjinile purtătoare de pajuri, în care un pește doarme cu capul pe un snop de grîu sau veghează firma unui vultur încruntat, sau sare piatra o căprioară — colorează zidăria inestetică și învie arhitectura ternă a măreței capitale.

Un aer de iarmaroc cuprinde Bucureștii. Tinichelele enorme, care popularizează, longitudinal și în lățime, alfabetul latin și

viziunile artistice ale zugravilor («La Regina leilor», «La Gheața americană», «La Vîrful cu Dor») și care cuirasează cu platoșa lor literară casele pînă la al treilea cat, ascunse de materialul strident al aparatului aniversar, devin cel puțin o zi pe an mai discrete. Covoarele părăsesc podina, păreții și ies la lumină să înveșmînte fațadele, să strîngă balcoanele ca-n niște șorțuri.

Lampioane cilindrice și ca sfera, frizate, de hîrtie tremurătoare, se leagănă, rînduri, în bazarul deschis într-o singură noapte ai străzilor centrale. Și culoarea lor gingașă înmiește roșul, galbenul și albastrul steagurilor și populează orașul.

Cînd pe subt atîtea stofe strălucite purcede parada și răsună alămurile orchestrelor militare, poporul se izbește în emoția eroică, și inima lui înfierbîntată încearcă în muzicoterapia trîmbiței gustul prețios al triumfului.

Pasul nenumărat al soldaților sfarmă pietrișul mărunt ce pardosește ulița de asfalt călcată ritmic. Galopul cailor sună xilofonic. Tunicile licăresc din bumbii lor a aur. Săbiile, baionetele, lăncile rup în vîrfuri și pe tăiș firul și zvîrlitura luminii. Trec tunurile cu gurile mute și respirația suspendată. Trece armata...

Toate acestea satisfac sentimentul de vitejie, care subt o formă oarecare mijește și în sufletele cele mai triviale. După ce ți-ai tras prietenii pe sfoară și ai uzat în toate chipurile inima și cugetul aproapelui tău, tot nu poți disprețui pe om într-atîta, încît să nu te complaci în ceea ce poate fi la el o bravură.

Zece Mai e o transpunere anuală în murmurul de îndrăzneală și jertfă al trecutului și publicului îi trebuiește negreșit baia lui de fulgere, tunet și culoare, chiar cu prețul unei băi suplimentare de ploaie și noroi.

1913

ESCROCHERIA BINEFACERII

În afară de-o populaţie care munceşte, Bucureştii hrănesc o mulţime considerabilă de oameni fără meserie, un fel de enciclopedişti ai buzunarului.

Ei sînt pur şi simplu domnii cutare, care, ca nişte aristocraţi celebri prin singur numele lor, nu binevoiesc să-şi exprime pe cartea de vizită şi în auzul cuiva o profesie. Uneori pe cartonul pe care-l prezintă cu obrăznicie uşierului sau ţi-l trimite la o zi mare drept felicitare, rătăceşte expresia elastică şi difuză a calităţii de «publicist».

Domnul e publicist!... Poet, prozator, ziarist, culegător de date statistice sau de anunţuri, nu se ştie. Destul că poate să-şi însuşească, fără cunoştinţa de multe ori a gramaticii elementare, un titlu pe care scriitorii şi ziariştii au ajuns să-l poarte, din pricina acestei escrocherii, cu scîrbă.

Ceva mai mult. Însuşi numele lui e frelatat şi contrafăcut şi nu figurează în nici un act, în nici un registru de garanţie, atunci cînd numele propriu al persoanei, şi ascuns cu îngrijire, poate fi cu uşurinţă descoperit într-o pungăşie sau alta.

Ar urma ca aceşti mărginaşi ai societăţii să-şi ducă viaţa cu greu, să trăiască mai rău decît muncitorii, decît oamenii cu o profesie în mintea şi mîinile lor. S-ar părea că acest soi de inşi e cel mai nefericit şi mai apăsat, că li se refuză atenţia de care au abuzat odată, că rostul lor social trebuie căutat în fabricile depărtate, în muncile cele mai penibile, unde greutatea muncii dispensează pe solicitatori de declaraţii civile. S-ar părea că aceşti oameni, aproape flămînzi, se înfăţişează zdrenţuroşi, goi, desculţi şi murdăriţi de meseria lor.

Meseria lor îi murdăreşte dimpotrivă cu haină strălucitoare, cu îmbrăcăminte aleasă. Picioarele acestor personaje sînt desculţe în ghete scumpe. Mîna lor e mînuşată cu eleganţă. Şoldurile lor se leagănă pe arcurile celor mai luxoase trăsuri. Aceşti indivizi salută boierii şi ciocoii, ca pe nişte egali, forţează uşile ministerelor, năvălesc, inundă preturile. Distribuie chelnerilor, birjarilor, palme din stofa fină a palmelor domnului Alexandru Davila, care, în ce-l priveşte, e director al teatrului românesc, naţional.

Nimeni nu-i aruncă din trăsura ce nu-i a lor şi de pe scaunul pe care iau cu împrumut poze ducale şi de trusteri, nimeni nu-i scutură de guler, nimeni nu le interzice accesul uliţei, şi acela exagerat pentru el.

Dimpotrivă, ei găsesc în juru-le tot concursul de care au nevoie ca să estorcheze banul meritat de muncă.

În toate sezoanele, la rînd, ei exploatează publicul, iarna în Bucureşti, vara la Sinaia, în toate localităţile cu aer, cu băi.

De cum dă în primăvară, meseria oamenilor fără meserie ia forme răcoroase. Grădina Cişmigiului, Parcul Carol, din Bucureşti se pretează de minune sportului escrocheriei, după ce cluburile oculte, cu şi fără femei, unde escrocii jocului au lefuri de miniştri; după ce şi teatrele ocazionale au fost închise.

Escrocheria de vară e binefacerea. Cîteva societăţi de binefacere din Bucureşti, menite să ajute sărăcimea, suferinţa, dau cîteva serbări anuale. Între atracţiile serbărilor, e una care se adresează plăcerii de cîştig a publicului, jocul de noroc. Pentru a satisface această dorinţă, statul a înfiinţat o loterie. E natural ca la serbările de binefacere să fie, în folosul săracilor, speculată pasiunea jocului.

Escrocii s-au îngrijit însă ca beneficiile acestea să le realizeze ei. Inducînd în eroare naivitatea sau bunăvoinţa doamnelor patroane ale societăţilor, ei precupeţesc dreptul de a cîştiga la ruletă cîte douăzeci de mii de lei pe zi, cumpărîndu-l pe cinci, şase mii cel mult. În patru zile de serbări, societatea patronatoare şi săracii sau copiii vacanţelor şcolare, speculaţi la rîndul lor, realizează nişte beneficii de nimic faţă de o sumă de cel puţin o sută de mii de lei, care intră în buzunarele escrocilor de binefaceri.

Banda lor e silită să lucreze astfel după paravan, ascunsă subt numele cîtorva societăţi cu scopuri filantropice, care încurajează fără voie escrocheria. Dacă escrocii jocului la noroc ar cere o autorizaţie primăriei, ei ştiu că cererea lor ar fi respinsă.

Primăria are datoria să intervie atît în numele copiilor furaţi, cît şi al demnităţii sale, care-i impune să interzică pe de o parte escrocheria deghizată în binefacere, surprinzînd-o *stante pede*, ca în momentul acesta în Cişmigiu, iar pe de alta să nu mai autorizeze jocul de noroc la serbări, decît cu condiţia de a nu fi dat în arendă.

1913

O LOVITURĂ AVORTATĂ

În seara de luni, directorul nostru, domnul Bogdan-Piteşti, primeşte la domiciliul său o vizită importantă... Un arhitect, domnul Davidescu, sare din automobilul oprit la poartă, se prezintă directorului nostru şi-i spune că, necutezînd să urce, domnul Aristide Blank îl aşteaptă jos şi-l roagă să ia masa împreună... Domnul Bogdan consimte să-şi satisfacă simţul de analiză asupra unui bancher puternic ca domnul Blank, pe care *Seara* îl atacă de multă vreme cu impetuozitate şi pe care l-ar fi cunoscut cu o plăcere intelectuală rar gustată şi Balzac, scoboară şi se îndreaptă condus de arhitectul Davidescu, un comanditar al casei Marmorosch Blank, spre automobil...

Scena trebuie descrisă. Domnul Aristide Blank joacă întocmai rolul biblic al lui Iuda ; e încîntat, e fericit că face cunoştinţă cu domnul Bogdan-Piteşti, şi într-un paroxism de recunoştinţă şi umilinţă îl ia în braţe şi-l sărută pe obraji, ca să predispuie, evident, pe directorul ziarului *Seara* la compătimirea şi slăbiciunea miloasă, a oricărui om în faţa unui adversar redus la resursele ipocriziei.

Aristide Blank alesese pentru masă o lăptărie de la Şosea, spre care se şi îndreptă automobilul. Pentru a nu ştiu cîtea oară primea domnul Bogdan, prin arhitec-

tul domnului Blank, invitațiile, pînă atunci refuzate, de-a participa la o agapă. Încolțită de articolele *Serii* care denunță cu o regularitate deznădăjduitoare operațiile ei financiare, casa Blank ar fi dorit să le vadă încetînd; altfel surîsurile și curtea patronilor ei n-ar fi avut nici un sens.

Sărutările domnului Blank, primite de directorul nostru pe bulevard, indicau îndreptarea argumentelor. Aristide își propusese să speculeze nota sentimentală. Într-adevăr, el invocă pentru încetarea campaniei, bătrînețea tatălui său, domnul Moritz Blank, patronul cel mare și venerabil, care înțelegea să-și facă liniștit meșteșugul și să nu fie tulburat de atacurile presei.

Nu știm întrucît a fost înduioșat domnul Bogdan-Pitești de suspinele și teatrul odios al lui Aristide Blank; ceea ce-i sigur este că vîrsta părintelui său a luat toate formele și s-a îmbrăcat cu toate argumentele adresate sensibilității.

Tînărul Blank jucase însă o sinistră comedie; el ținea în mîna lui de fiu îndurerat un fir dintr-o întreagă înscenare, fantastică și rocambolescă.

Poliția, deghizată ca pentru un bal al Vițelului de Aur, era în funcția ei cea mai romantică și legată de păpușăria milionarului Nick Carter, Nick Winter, Buffalo Bill, Sherlock Holmes, numiți în împrejurare Popești și Călinești, se consolizau în osteneli și brînciuri de cinematograf.

Ieri, în sfîrșit, ziarele partizanilor și fraților de cruce sau de gologan anunțară o victorie, arestarea directorului nostru. Tot ce a fost contestat, tăvălit și aruncat de ziarul *Seara*, misiții, politicaștrii, slugarnicii, lichelele de toată vîrsta și breasla au jubilat. În ochii lor vulgari s-a aprins singura flacără de care tîmpii se pot bucura, atunci cînd cred că piciorul ce-i strivește a fost încătușat. Noi așteptăm liniștiți și la postul nostru patriotic desfacerea înscenării și demascarea oficială a bandiților care socot că ne-au ucis ziarul.

În calitate de prim-redactor al acestui ziar țin de datoria mea să declar că *Seara* va merge înainte cu aceeași impetuozitate cel puțin, ca pînă azi. Cînd am pornit cu toții la o luptă de moralizare a păturei conducătoare și la lărgirea sentimentului public de independență, am știut că nu vom avea prieteni decît printre cititori, și de aceea din prima zi am luat atitudine împotriva politicianismului și amoralității oligarhiei naționale. Ne-am așteptat la lovituri, la calomnii și tîrguri; la înscenări ca aceea de ieri; la încercarea de-a ne murdări și scobori, arma mediocrilor și meschinilor împotriva celor care le scapă prin înălțime. Ne-am mirat chiar că în două luni de cînd apărem, și în care timp am pus pe mulți cu botul pe labe, n-am avut de biruit decît o singură tentativă de omor a personalității noastre morale. Dacă măsurăm pasiunea noastră de adevăr și dreptate cu josnicia din jurul nostru, e într-adevăr ciudat, că lovitura se încearcă să ni se dea tocmai acum.

E o lovitură avortată de mai înainte. Milioanele Blancilor nu-s făcute nici să tenteze sufletul nostru, mult mai bogat, nici să ne hrănească pe noi. Milioanele lor sînt făcute ca să-i oglindească și să-i nimicească pe dînșii.

Și cînd zic că *Seara*, fără să-și schimbe un singur punct din conduita ei, ba dimpotrivă, înmulțindu-și ținta și mijloacele de luptă, va urma să lovească stăruitor ca și pînă azi, bestia nesățioasă a jafului din această țară, n-o spun ca o fală, dar ca o

făgăduință de care vom arăta că știm să ne ținem.

Mă uit, deodată, în jurul nostru și se descoperă în umbră un front de monștri rînjiți, de fălci băloase, de măsele căscate, și o putoare de brută leproasă plutind peste turma rănită și purulentă.

Mîrîitul lor, scrîșnetul măselelor lor false și al gingiilor lor infecte nu ne impresionează și vom ști să sfărîmăm botul haitei, cu desăvîrșire.

1913

CARACTERE...

Ziarele apărute azi, în marea lor majoritate se năpustesc asupra ziarului nostru. Fiecare își aduce hașchia lui de peniță și lăscaia inteligenței lui ca să ne discrediteze...

Pînă ieri toți acești bravi sughițau în tăcere, își măcinau mustața cu dinții, sau ștergeau barba de bale silențioase. Ce bucurie ! Ce neașteptată bucurie ! Înscenarea lui Aristide Blank, arestarea provizorie a directorului nostru, amicul excelenței Take Ionescu, ministru de Interne și părintele poliției, le-a căzut ca din cer. Ei jubilează. Creierul lor, sărac, mărunt și prost află prilejul să fie productiv și să facă uz de gramatică și abecedar. Veninul neputinței, adunat în două luni de zile, de cînd apare în forma ei nouă *Seara* și menținut de sfînta frică, potopește. Îl privim amuzați cum se umflă și spumează. Așteptăm să sece, și comedia să ia sfîrșit. Îi îndemnăm chiar, pe adversarii noștri, să-și dubleze, dacă se poate, lașitatea și să înnăcrească puternic balele și mocirla pe care o varsă. Într-o mișcare de generozitate le-am dori acestor paralitici chiar talent. Curețe-și stomacul intelectual cît mai bine.

Vom începe apoi, noi, procesul acestor șarlatani și măscărici ; ai acestor mincinoși ai opiniei publice ; ai acestor hoți și speculatori în regiunea aurului, de idei.

Noi nu-i vom aştepta să încapă în capcana vreunui financiar cu care ei ştiu să se tocmească şi să se înţeleagă într-altfel decît Bogdan-Piteşti, care întărit pe conştiinţa lui s-a lăsat să fie jucat într-o comedie sinistră, ca un întreg vicleim poliţienesc. Nu vom căuta un bancher în stare să împlinească rolul cel mai odios, mai murdar, mai infam din cîte poate susţine un om, de trădător prin linguşire şi sărutare. Nu ne vom vîntura cu poliţia la un loc, aşa cum au făcut unii dintr-înşii, gazetari onorabili — nu-i aşa? — care dacă ne numesc pe noi «bandiţi» şi nu le putem răspunde decît cu un dispreţ mizericordios — ei sînt nişte lichele bătrîne şi nişte *moucharzi*.

Noi îi vom lovi pe aceşti inşi în faţă. Le vom răsfoi pielea şi carnea pe fiece pagină a dosarelor lor, în plină lumină, în plină dreptate, în plin adevăr.

Pînă astăzi *Seara* n-a dat decît un preludiu. Muzica va începe ceva mai tîrziu — şi vom vedea atunci cine ar urme birui e şi cine va rămîne învins. Se va şti de partea cui e şantajul în care vor ei astăzi să ne îngroape, pe noi care pornim dintr-alte regiuni sufleteşti decît brutele palide şi scofîlcite, care în mijlocul unei prietenii rînjite ne atacă astăzi cu excrementul în care şi-au stabilit ei şi legea, şi moşia, şi năzuinţele.

Avem decenţa, care acestor stîrpituri le lipseşte, de-a respecta fenomenul confuziei ; şi aceasta nu pentru noi, pentru care vina lui Bogdan nu există şi nu poate fi susţinută decît cu vocative şi expresii banale, dar pentru publicul care ne ascultă, care este cu noi, în care credem.

Publicul acesta, care ne-a citit ieri, într-un număr văduv de director, dar unde sinceritatea noastră, credinţa noastră nestrămutată înflăcărează rîndurile — este cu noi.

Faptele vin cu atmosfera lor. Atmosfera din jurul nostru e alcătuită din lumină şi entuziasm. Aristide Blank, capitalurile lor, poliţia, deţinerea directorului nostru care primeşte o lovitură politică deghizată — şi, în sfîrşit, ziarele, au contribuit să ne creeze în public simpatia de care avem nevoie într-un moment dificil pentru noi, prietenii şi colaboratorii lui Bogdan-Piteşti, şi pe care o merităm şi directorul nostru şi noi laolaltă.

Atacurile pe care ni le dă presa cealaltă, din spirit negustoresc şi din pizmă, sînt foarte lesnicioase, la îndemîna oricui. Lovitura măgarului nu-i doară de ieri, şi de capacităţile acestui nobil animal, colaborator asiduu al presei româneşti, ne vorbea şi Esop.

Dar măgarul are să aştepte. Îl invităm să aştepte cu liniştea noastră, pe care ştim că nu o are. El nu poate avea calmul şi limpezimea noastră, pentru că n-are sufletul nostru, pentru că e frămîntat de stricăciune şi invidie, pentru că este în definitiv numai măgar.

Dar să continuie presa, căci se sleieşte repede, şi împrejurările din care trăieşte ca muşiţa pot să se schimbe.

1913

DEMNII MAGISTRAȚI

Mandatul de arestare lansat miercuri împotriva domnului Alex. C. Bogdan-Pitești a fost infirmat.

Pentru întîiași dată durează o deliberare trei ore, după alte trei ceasuri consacrate pledoariilor, publicul a primit infirmarea cu ovații și, la ieșirea din ședință, Bogdan-Pitești, îmbrățișat de lumea adunată, fu escortat de un mare talaz de simpatii.

Domnul Aristide Blank, care a jucat cu atîta infamă bravură comedia de la Șosea, unde se găsea protejat de poliția capitalei, trecută întreagă cu măștile, cu automobilele și cu deghizamentul ei cu tot în serviciul băncii Marmorosch-Blank, a stat ascuns în cabinetul judecătorului de instrucție de teama publicului, murmurător pe galerie și pregătit să primească figura milionarului imberb și odios, cu fluierături.

Pe cînd Bogdan-Pitești se bucură de simpatia populației, bancherii Blank, demascați de ziarul *Seara,* ies din înscenarea lor, odioși. Prestigiul băncilor Marmoroschilor și Blankilor, la care au lucrat ani de zile tăcerea și lașitatea tuturora, smeriți și slugarnici în fața banului cumpărător de suflete, murdăritor de demnitate : acest prestigiu pe care vreo trei democrați socialiști de la *Adevărul* au știut să-l respecte și să-l aduleze și care încă ieri se găsea apărat împotriva *Serii* de dînșii și de alți salariați din presă ai băncii, acest prestigiu pe care l-a micșorat în opinia publică ziarul nostru, s-a sleit ieri cu desăvîrșire.

Ridicată cu toate armele finanții, cu politicienii și salahorii ei, împotriva unui singur om, care a cutezat să o dezvăluiască, banca Marmorosch-Blank iese din lupta ei, înfrîntă, ridiculă și acoperită în registrele și în șefii ei cu noroi și rușine.

Dreptatea este mai puternică, orice s-ar face, și decît finanța. Casele de bani ale băncii Blank n-au fost destul de curate ca să întreacă strălucirea adevărului și-a inocenței. Sunetul aurului care se frămîntă, crește și debordă în dospitoarele de mizerie și sînge ale băncii, n-a luat auzul judecătorilor de la cuvintele dreptății.

Magistratura trebuie felicitată cu căldură, că și-a abstras inima și cugetul din tradiția consfințită și biruitoare a banului. Adeseori magistratura a dat loc la atacuri și adeseori a gîtuit dreptatea, care, feciorelnică și simplă, fără altă armă decît frumusețea, se înfățișează tribunalelor, surîzătoare. Se găsesc însă magistrați în România, senini și teferi. Trebuie să se spuie pretutindeni, ca o consolare la atîtea păcate și nenorociri comise în numele justiției, că în magistratura noastră se află și bărbați independenți, și suflete întregi, și firi idealiste, nu numai oameni lesne de copleșit și de atras în flacăra sacilor de aur, a bijuteriilor din degetele grase bancherești, al automobilelor dîrdîitoare, înșirate în garaj.

Domnilor judecători Hiottu și Pop Șerbănescu li se cuvine elogiul rezervat vitejiei. E într-adevăr un eroism să te opui în timpul nostru, cînd o bancă e o artilerie, unei acuzări în spatele căreia se văd profi-

lul elegant al lui Mercur, gușa capitalismului: mașinăria industrială; fabricile; Poliția și Politica. E un eroism să aperi un om singuratic împotriva forțelor în care omul nu se mai socotește, în care greutatea și personalitatea sînt reprezentate prin buzunar și pungă. E o vitejie să te aștepți a fi urmărit de-a lungul carierei tale de ochiul răzbunător al politicaștrilor, și să emiți totuși un verdict de dreptate.

Celor avuți li se îngăduie totul. Marmorosch Blank ar fi putut pune la cale orice atentat, ca în America, unde șefi de poliție asasinează pentru bani. Ei ar fi putut înscena nu o comedie, dar o vastă vărsare de sînge. Ea poate pune să se ucidă greviștii și are toată voia să-și întrețină muncitorii de păcură și zahăr cu pîine uscată. Toate drepturile le are. Pentru ca junele Aristide Blank să aibă cu ce întinde și ca să aibă cum să-și utilizeze viața inutilă, tîrîtă ca un simbol de rușine și decrepitudine printre viețile muncitoare și oneste, trebuie și e îngăduit să se facă totul prin bani.

Capitalul are toate drepturile și toate obrăzniciile poate să le aibă. În fața lui se pleacă și capetele, și dreptarul justiției, și însăși urechea lui Dumnezeu; e o datorie, face parte principală din morală ca în fața unei bucăți de metal care reprezintă exploatarea, suferința și minciuna omenirii, în fața acestei iconițe să te lași în genunchi și să te închini. Întrebați numai pe unii domni de la *Adevărul* sau aiurea, care în materie filosofică practică libera cugetare, care-i Dumnezeul cel mai preferabil.

Ei bine, magistrații care au avut să judece pe Bogdan, dacă trebuie sau nu ținut în închisoarea abuzivă, au putut să facă abstracție de noțiunea capitalului, au putut să capete dreptatea cu seninătate și au dat lui Bogdan-Pitești libertatea de care are dreptul să se bucure.

Să sfîrșim în sănătatea dreptății și a oamenilor drepți din țara noastră.

1913

CAZUL DOMNULUI C. MILLE

Într-un articol, *Cazul lui Bogdan-Pitești*, apărut marți, directorul *Adevărului* vorbește despre directorul *Serii*.

După un șir de articole anonime sau pseudonime, pripite și calomnioase, și datorite colaboratorilor săi, e primul articol oficial al domnului Mille, care trebuia să se solidarizeze neapărat cu cele scrise atunci în ziarul său.

Colaboratorii domnului Mille ne-au înjurat cu o violență care, deși de proastă calitate, nu-i un secret, a dezgustat pe cititori. Orice ziar putea să înjure, afară de *Adevărul*. Pe lîngă că are în trecutul lui afaceri foarte caracterizate de șantaj, *Adevărul* se pretinde în prezent democratic și serios. Înjurăturile acestor colaboratori erau de mai multe feluri.

Au înjurat pe Bogdan-Pitești pentru că atacase o bancă de oareșicare preț pentru dînșii.

Au înjurat ziarul *Seara* pentru că în momente dificile pentru dînșii, și nu de mult — să tot fie trei luni de atunci — umblau să părăsească *Adevărul* și să cumpere pe seama lor ziarul nostru : l-au înjurat pentru că *Seara* s-a impus în fruntea ziarelor, fără divinul lor concurs și pentru că, în sfîrșit, îi jenează.

Ne înjură pe noi, cei rămași ziarului credincioși — subliniem acest cuvînt pentru dumnealor — pentru că între unii din noi și ei există o involuntară și trebuincioasă antipatie. Salutul lor față de noi este și a fost ipocrit ; buzele lor au fost vinete cînd ne-au vorbit ; cuvintele lor penibile și extrem de căutate. Și apoi ei știu că privirea, viața, ideile și tinerețea noastră îi contestă. Alți oameni, altă lume, alte porniri și alte deprinderi...

Înțelegem ca domnul Mille să fie adus să se solidarizeze cu aceia și să proclame acel «bloc», care dacă ar exista de fapt n-ar necesita nici o proclamare. În sinea sa, noi ne îndoim că domnul Mille este convins că Bogdan-Pitești poate fi un «șantajist».

Vorbind de bloc — la *Adevărul* este o stîngă, o dreaptă, o extremă stîngă, un centru etc. — domnul Mille se indignează că voim să-l despărțim, în discuție, de colaboratorii săi și spune : «Dînșii și eu facem, o repet, un bloc și dacă la *Adevărul* este necinste, eu cel dintîi trebuie să fiu taxat ca necinstit și lovit ca atare, căci a tolera necinstea este totuna cu a fi tu însuți malonest».

O zicătoare mai veche decît articolul domnului Mille spune altfel : *Știe satul ce nu știe bărbatul.*

E frumos din partea domnului Mille să proclame blocul, dar domnia sa s-a cam lăsat în voia lirismului și a trecut pe deasupra blocului cu aripa întinsă.

Domnul Mille este cel care știe cel mai puțin ce se face la *Adevărul* și ce este de fapt *Adevărul*. Spiritul său, deși minuțios, este orbit de cîteva forme și auzul său asurzit de cîteva formule. Pe cînd domnul Mille urmărește cu pana și vorbirea pe cele trei fantome omniprezente, *Adevărul* este și el

opera și faptul altor doi frați plus unul. *Adevărul* nu e blocul și nu e domnul Mille. *Adevărul* e monopolul celor Trei Redactori, specializați pe departamente, trei redactori în slujba takiștilor și împuterniciți prin aportul unei agenții de publicitate, ocultă și tentaculară.

Unul e reporter politic și prin fillera lui trebuie să treacă, bob cu bob, fir cu fir, tot ce este politică.

Altul deține domeniul artistic, literar și spectacolele ; agențiile teatrale, critica teatrală. Aceste calități îi dau autoritatea să-și plaseze la diferite teatre traducerile și-l fac apt să devie impresar-tovarăș la grădinile de vară.

Un al treilea stăpînește afacerile economice și de bancă. E cel care ne insultă mai tare ziarul, pentru campania împotriva băncii Blank. N-ar putea, de pildă, întreba acest domn Mille pe acest titular la blocul domniei sale, de ce a început acum cîtva timp o campanie împotriva societăților de asigurare și de ce a încetat-o brusc ? — și între aceste două chestiuni de ce campania lui a respectat o pauză de șase zile ? I-am putea aduce aminte și datele :

Primul articol : *Monopolizarea societăților de asigurare,* apărut la 20 aprilie, e urmat de un articol din 21 aprilie : *Monopolizarea unui monopol,* apoi de-o tăcere de șase zile. La 27 aprilie apare : *Pacostea societăților de asigurare ;* la 28 aprilie : *Tartorul societăților de asigurare ;* la 29 aprilie : *Un paradis al funcționarilor* și după aceea basta.

Ce face în vremea aceasta domnul Mille ? Prigonește pe cei trei frați, bate Brătienii și Răteștii. Domnia sa formulează romantic ceea ce vrea să spuie cînd scrie că dacă e cineva necinstit la *Adevărul* trebuie tras la răspundere domnia sa. Domnia sa nu știe, pur și simplu. Și de aceea zicem noi că domnul Mille va să zică, și că cei trei «Tartori», ca să vorbim ca unul din ei mai sus, va să zică altceva. Blocul domnului Mille e mic ; la *Adevărul* sînt două blocuri, bine știute.

Dar ce-o fi vrînd să înțeleagă defavorabil pentru noi domnul Mille, cînd ne vorbește fără să precizeze, de cei care au urcat scările *Adevărului.*

Încolo, articolul domniei sale e în nota zilei...

1913

DE CE A FOST ARESTAT BOGDAN-PITEȘTI

În rǎgetul pe care-l scot prin presa takistă, în cap cu *Adevărul,* pasiunile batjocorite, în mijlocul insinuărilor, calomniilor și atîtor expectorații sufletești, este bine să facem puțină istorie și să amintim, a opta zi după săvîrșirea marelui gest politic al domnului Take Ionescu, pentru ce a fost directorul nostru arestat.

Ziarul *Seara* s-a renovat într-o epocă de absenteism și de generală dezerțiune. Din presa independentă mai rămăsese, cu numele, și făcîndu-și siesta pe snopii laurilor de mai demult, numai *Adevărul,* un organism degenerat și obez la care sîngele, scurs din steagurile roșii socialiste, s-a transformat pe nesimțite și cu ajutorul bucăților bune ale ospățului social în grăsime — de prima calitate.

În afară de scrisul directorului care pare mai degrabă un colaborator retras într-o coloană ; în afară de încă un condei, cel mult două, mai puțin controlate și mai libere, și în afară cîteodată de colaborația externă, strecurată printr-un triplu flirt, *Adevărul,* la care, cu toate insultele din ultimele zile și cu toate provocările, ținem prin veche prietenie, a ajuns un ziar inofensiv și anodin. Fără cei douăzeci și cinci de ani de viață în spatele lui, fără un director care e un nume, fără speranțele ce pot fi altoite pe trunchiul *Adevărului,* acest ziar, dacă ar

fi să apară azi pentru întîiași dată, s-ar ciocni de indiferența publică și ar interesa uneori printr-un reportaj senzațional, sau prin publicarea unui document sau a unei sentințe cu un moment mai devreme decît în alte ziare.

Seara a ieșit la lumină, subt forma ei nouă, în această absență de critică și independență. Independența din presa noastră s-a transformat în același timp cu ghetele scîlcii în pantofi de lux, cu coatele roase în redengote elegante, cu picătura de sos din cravată în ac cu mărgăritar. Redactorul independent care nu-și permitea luxul tramvaiului cu cai, azi trece în vîrtejul unui automobil admirabil și dacă atunci cînd, nespălat și neprimenit, lăsa în urma lui o undă de miros a nădușală și mahorcă, scria articole poate proaste, dar fierbinți, astăzi cînd îi însoțește trăsura un fin parfum de tabac sau de mimoze, proza penii lui e searbădă, silită și falsă. Redactorul independent trăiește azi, în spinarea unei lefi de cinci sute lei, pe un picior de două mii de lei pe lună.

Și pe cine credeți că a indispus ziarul nostru mai mult ? Pe acești independenți, pe acești critici și luptători sociali, care față de ziarul nostru au în clipele de față cea mai tristă atitudine, cea mai josnică pornire. Pînă acolo merge ciuda lor, necazul lor — am zice chiar ura lor, dacă ei ar ști să și iubească — încît după arestarea directorului nostru ne învinovățesc că nu ne-am purtat ca niște trădători, că nu ne-am risipit, că nu am dat bir cu fugiții, că n-am primit ofertele ce ni s-au făcut ca să trecem cu pași catifelați de lichea, peste datorie.

Campaniile *Serii* au fost enumerate ieri, în ziar, cu succesul lor fieștecare. Tonul ziarului a fost impetuos, atitudinea lui revol-

tată și biciuitoare. Într-o pustietate sunetul unei voci, imperceptibil, pare auzului uriașă. Critica *Serii* a făcut în presa noastră efectul unui glas de colos.

S-au dat pe față o mie și una de lucruri necurate, ascunse, tăinuite. Zilnic jurnalul era armat ca un vapor cu platoșe de oțel și guri de jar. O panică specială s-a produs, cu apariția lui, ca atunci cînd intră picioarele bine încălțate ale unui om într-un pod cu guzgani. La această teamă au luat parte și acei critici sociali și acei independenți care au schimbat haina gratuită pe blănurile de samsar. Toți aceștia aveau ceva de apărat împotriva contestațiilor ziarului *Seara*.

Aceasta e vinovăția lui Bogdan-Pitești. El a cucerit, pe de o parte, opinia publică întreagă, pe de alta însă a răzvrătit simțul de conservare al celor acuzați în ziar, către care au venit cei acuzabili. În ce privește cinstea, eu unul sînt sceptic și mînuiesc cu băgare de seamă cuvîntul acesta, subt care se poate adăposti toată sceleratețа. Cînd citesc declarații ca acestea : «Oamenii cinstiți din această țară» și «Eu, om cinstit» și «Vorbesc cu cinstea trecutului meu», am cinismul să surîd, cu o milă adevărată și să mă gîndesc că obiectul declamațiilor de felul acesta, în anume împrejurări, e ceva extrem de relativ și de ridicul.

Bogdan-Pitești nu părea să aibă de gînd să renunțe lesne la hotărîrea ce-o luase, de-a lovi fără de cruțare, pretutindeni. La maturitatea lui hotărîrile îndeobște se îndeplinesc. Atacurile pe care a avut să le sufere banca Marmorosch-Blank, de pildă, puneau pe gînduri pe șefii acestei vaste întreprinderi financiare. Toate atacurile acestea n-au fost date în vînt și de dorul Lelii. Campaniile toate, Bogdan-Pitești le-a răzimat pe o documentare minuțioasă. Tot ce-a avut el să afirme a făcut-o cu dovezi.

În împrejurările de felul acesta oricine se crede acuzat pe nedrept, calomniat și «stropit cu noroi», cum stă scris în *Adevărul*, are un mijloc rapid și simplu de apărare, dezmințirea sau justiția. Presa și magistratura nu-s doar făcute pentru mîțe, ci pentru apărarea dreptului tău, a adevărului tău și a onoarei tale.

Banca Marmorosch-Blank n-a răspuns la acuzările lui Bogdan-Pitești niciodată și nici nu i-a făcut vreun proces. Această bancă, dacă s-a socotit nedreptățită și insultată, n-avea decît să răspundă cu dovezi că ziarul *Seara* minte sau se înșală. Or, banca Marmorosch-Blank n-a uzat de aceste mijloace demonstrative. Pentru ce ?... Acest «pentru ce ?» este psihologic, și personajul însemnat în înscenarea contra lui Bogdan-Pitești.

Banca atacată și compromisă în opinia publică are întinse relații cu oamenii poliției. Aceștia, în împrejurarea cu ziarul *Seara*, simțeau lovitura îndoit, și ca politicieni și ca datornici sau acționari ai băncii. Cîteva legături de rudenie apoi, care merg pînă în magistratură și presă, cîțiva ziariști plătiți de ani de zile cu banii băncii — au complicat interesul ca banca să nu mai fie atacată, și necesitatea tuturor acestor amestecuri de forțe variate era ca ziarul *Seara* să înceteze. Dacă nu se urmărea dispariția *Serii*, Bogdan-Pitești nu era să fie obiectul înscenării care a urmat.

Trebuia să înceteze *Seara* pentru că dezvăluia finanța ; trebuia să înceteze *Seara* pentru că dezvăluia afacerile subtpolitice ; trebuia să înceteze *Seara* pentru că ataca pe șefii partidului conservator-democrat ; trebuia să înceteze *Seara* pentru ca să nu mai fie jenat *Adevărul ;* trebuia să înceteze

pentru că după cum pornise ajungea o amenințare generală pentru organizația infinită a bunului-trai nemeritat.

Atunci s-a desfășurat fantezia tuturor atacabililor și s-a pus la cale scoaterea lui Bogdan-Pitești din viața publică. Prin ce mijloc însă putea fi omul acesta suprimat ? Asasinatul, desigur că ar fi fost mijlocul cel mai prompt și mai definitiv. Un asasinat poate însă discredita pe făptaș, și de altfel nici domnul Take Ionescu, nici domnul Aristide Blank nu au curajul de a se arunca în aventură pînă la cuțit. Ei au preferat șantajul.

S-a văzut cu prilejul acesta de cîtă seriozitate, de cîtă minte, de cîtă cinste sufletească și de cît respect de sineși este în stare copatronul unei mari case de finanțe în România ; s-a văzut cinismul și ușurința cu care macherul a o mie de ramuri comerciale are dreptul să înscenez o infamie ; s-a văzut desăvîrșita libertate de care dispune, pînă la crimă, un financiar, în țara noastră, robită hîrtiei de o mie de lei, dividendelor și polițelor amenințate de scadență. Un bancher are la picioarele lui și guvernele, și partidele politice, și piața, și poliția, și presa. Singurul element care-i scapă e opinia, și opinia publică la noi e socotită ca un zero în plus, și cu regularitate călcată în picioare.

Aristide Blank dispune oricînd de un număr important de datornici în toate profesiile și în relații fieștecare din ei cu un număr important de persoane, arhitectul Davidescu — pe care domnul Costa-Foru, naționalist la nevoie, îl numește chiar în *Adevărul,* Davidowitz — era printre comandanții băncii Blank și cu atît mai legat de patronii ei, cu cît aceștia aveau într-un sertar o hotărîre definitivă de patru mii de lei, veche de patru ani dar neexecutată. Neexecuția unei sentințe definitive întreține recunoștința datornicului și stă ca o armă veșnic ridicată în mîna bancherului, care știe să se folosească de dînsa și să amenințe cînd socotește.

Davidescu a fost dar ales de către Blank ca să slujească de apropiere între el și directorul *Serii,* Blank urmărea o întîlnire cu Bogdan-Pitești și fiindcă Davidescu, un obișnuit al petrecerilor și cunoscut în cafenele și restaurante, mînca în birturile și lăptăriile din jurul capitalei, Blank și-a zis că Bogdan-Pitești poate fi poftit de către Davidescu la un asemenea local.

A fost o primă invitație la un restaurant zis Fronescu, la Herăstrău. Bogdan-Pitești a refuzat să se ducă, iar Davidescu dăduse, probabil, lui Blank toate asigurările că directorul *Serii* va veni ; căci, a doua zi, bancherul își lăsă îndată arma să cadă asupra lui Davidescu, executînd sentința definitivă, suspendată timp de patru ani de zile, și punînd sechestru pe averea arhitectului.

Astfel constrîns de bancă, Davidescu trebuia să plătească imediat sau să obțină cu orice preț o întîlnire cu Bogdan-Pitești.

La vreo zece zile după întîlnirea avortată, Aristide Blank se prezintă în automobil cu Davidescu, la domnul Bogdan-Pitești acasă, și se dedă la acea scenă sentimentală, cu îmbrățișări, cu sărutări, cu suspine pentru vîrsta tatălui său, cu suspine de atacurile *Serii,* scenă care trebuia să sfîrșească la «Flora», într-o agapă.

Poliția, în vremea aceasta, pitulată, numeroasă, deghizată în șofeuri, în birjari, în chelneri, în farfurii, în scuipători, în umbrele, aștepta faimosul șantaj, care după calculul lui Aristide Blank trebuia să se producă inevitabil și care nu s-a produs. Po-

liția, care găurise ușile și pereții localului și trebuia să aresteze neapărat pe directorul *Serii*, n-a avut pretext imediat să puie mîna pe el. Directorul ziarului nostru părăsi restaurantul, străbătu Șoseaua, populată cu agenți și se întoarse în oraș.

Aci intervine o noapte care ne închipuim că a fost foarte agitată pentru subalternii domnului Take Ionescu, întorși fără pradă. Bogdan-Pitești trebuia însă arestat și *Seara* desființată prin orice lovitură. Poliția și-a părăsit rolul ei de veghe și a jucat toate rolurile răzlețe și nepermise, numai ca directorul acestui ziar, nefast oligarhiei financiare și takismului, să fie doborît.

A doua zi, arhitectul Davidescu, momit de Blank, se prezintă la banca Blank, încasează treizeci de mii de lei și este arestat. Blank îi făgăduise că nu i se va întîmpla nimic — depoziția lui Davidescu e formală — și că arestarea lui, superficială, e făcută în scopul de a fi arestat Bogdan.

Într-adevăr, Bogdan-Pitești este și el arestat în aceeași zi — pentru că un arhitect Davidescu, cu care cinase în ajun la o lăptărie, încasase niște bani de la o bancă... Între cele două arestări aceasta e singura legătură ce se stabilește, o masă la «Flora». În același fel poate să fie arestat orice om, eu pentru că lacul Cișmigiu este secat, dumneata pentru că s-a îmbolnăvit fabricantul de bere din Salzburg. Deosebirea însă este că eu nu mă numesc Bogdan-Pitești și că dumneata nu ești directorul ziarului *Seara*.

Iată pentru ce a fost arestat directorul nostru, iată pentru ce este ținut arestat, pentru că a mîncat într-o seară la «Flora», pentru că îl cheamă Bogdan-Pitești, pentru că este directorul ziarului *Seara* și pentru că e un amic intim, un fel de frate, cu domnul Take Ionescu.

E o comedie sinistră care va face epocă în România și care trece în rîndul abuzurilor senzaționale, înregistrate în analele politice ale Europei civilizate.

Se știe că în România cînd vei lua o atitudine pedepsitoare, cînd vei căuta rădăcinile relelor de care suferă o lume și o țară întreagă, cînd vei critica desfrîul politic, întrebuințarea monstruoasă a capitalului, cînd vei dezvălui tot vițiul social și politic, te alegi cu închisoarea sau cel puțin cu titlul redactorilor de la acest ziar, de bandiți.

Afacerea Bogdan-Pitești nu va rămîne însă aci ; ea își are urmările ei și comportă o aprigă luptă pentru libertatea omului atît disprețuită la noi, unde orice polițist, orice bancher, orice ministru poate arunca în pușcărie pe cei ce îi displac, și îi jenează.

Seara n-a murit însă și domnul Bogdan-Pitești are toată răbdarea și toată seninătatea sufletească să-și poarte sarcina și să sufere nedreptatea și închisoarea, pînă la urmă. Cînd va fi liber, atunci va începe, și de astă dată ridicat de el, procesul de care libertatea de idei și de exprimare are, din nefericire, și azi atîta nevoie. Opinia publică de la noi e de partea lui Bogdan-Pitești, și ea știe să deosebească dreptatea. Și mai e în același timp opinia publică străină, care va lua la rîndul ei cunoștință de ceea ce pot face placul și pofta unui pumn de nesătui, într-o țară bogată, cu un popor puternic, inteligent și disprețuit în cele mai sfinte aspirații și drepturi ale lui.

1913

PRISACA *ADEVĂRULUI*

Takiștii, care în ziarul lor *Adevărul* și în celelalte foi cheltuiesc din abundență, ca și cum n-ar fi niște calici, epitetele ieftine și gratuite cînd vorbesc de directorul *Serii*, se trădează fără voie și din ce în ce mai mult lasă și celor ignoranți să vadă că arestarea domnului Bogdan-Pitești, făcută prin casa Marmorosch-Blank, ca simplă operație financiară, este o afacere politică.

Le e cu neputință takiștilor să mai înjure pe Bogdan-Pitești fără să înjure și «dinastia Cantacuzino». *Adevărul* suferă de o mentalitate cu totul specială și concepția lui politică și cea mai înaltă la care s-a ridicat, e împărțirea lumii pe dinastii. După dinastiile Brătianu, creierul celor de la *Adevărul* e persecutat de o dinastie Cantacuzino, analog în suferința aceasta cu haosul de cretinism din creierul pacienților de la Pantelimon, care se cred urmăriți cînd de un zmeu călare pe un burduf, cînd de un zmeu pieton.

La *Adevărul* s-au retras inteligențele cele mai agere și mai spirituale. S-ar putea deschide o rubrică zilnică, un Sottisier universal, în care să figureze zi cu zi cugetările de peste noapte, ale urecheaților lui redactori, toate formulele nule, toate epigramele proaste, toate reliefurile de-o intelectualitate de Tîrgul Cucului, speciale ziarului cu fagure și miere.

Acești ignoranți și paraziți ai limbii românești, ridică în fiecare zi un monument literar bunului gust, gramaticii și inteligenței. Incapabili să formuleze o frază ca lumea, și încurcați chiar în discernămîntul pluralului de singular, ei dau indicații și sugestii de politică națională, consacră eminențe, aranjează România și Europa. Dacă n-ar fi fost *Adevărul* și slăbiciunea domnului Mille, un Honigmann, un Fagure, un Brănișteanu n-ar avea nici consistența aceea pe care le-o dă numele unui ziar vechi, și al unui director încercat, cît și numele colaboratorilor celor buni, ținuți la carantină de trinitatea, de «dinastia» lor. Căci dacă e undeva o dinastie, aceea este la *Adevărul*.

Fără *Adevărul*, intelectualii de mai sus ar servi astăzi publicul în tinichigerie sau în comerțul de vechituri. Honigmann ar fi un geamgiu abil care ne-ar atrage atenția binevoitoare, cînd, ridicat cu ipsosul în mînă pînă la al patrulea etaj, l-am vedea legănîndu-se pe un picior pe marginea ferestrei. Fagure, care într-o teribilă seară de chixuri, a debutat în presă ca tenor, s-ar îndeletnici cu negoțul de gramofoane. Brănișteanu ar figura printre misiți.

Fiecare din ei ar fi scutit de necesitatea înfiorătoare de a face o vorbă de spirit pentru jurnal, de a se expectora într-un mare articol politic, de a da îndrumări teatrului românesc. El n-ar mai avea prilejul să zică domnului Grigore Cantacuzino Prensul, să creeze cuvinte ca Minunică, să interpreteze arta lui Iser, să încaseze lefuri multe de la teatre și bănci, să ne vorbească ei, nouă, de «oameni vînduți» și «susținuți de către dom-

nul Cantacuzino cu bani publici» și din «fondurile Ministerului de Justiție».

Fără *Adevărul,* noi am chema pe aceste calfe să ne lipească burlanele de la casă, să ne cîrpească pantalonii, să ne repare umbrela.

E adevărat că în ceea ce fac ei astăzi, acești manuali ai condeiului aduc aptitudinile profesiilor abandonate și nu concep lucrurile fără cîte o învîrteală.

Dezinteresul cu care colaboratorii *Serii* au continuat să scoată ziarul după arestarea directorului lor, combinată în bună parte în beciurile *Adevărului* de către simbriașii băncii Marmorosch-Blank, atît i-a uimit, atît li se pare imposibil, încît fantezia lor de gheșeftari vede în purtarea noastră conștiincioasă și demnă un gheșeft.

Ei n-au întîrziat să născocească între redactorii *Serii* și domnul Grigore Cantacuzino pe care nici nu-l cunosc, întîlniri tăinuite și rezoluții romantice. Ca să-și explice conduita unor oameni conștiincioși și leali, acești pigmei murdăresc hîrtia *Adevărului* cu inspirațiile necinstei lor, lansate ca niște fapte susceptibile de dovezi. De multe ori pălmuitul la «Capșa», Honigmann, știe că domnul Cantacuzino a «reluat direcția *Serii*» și pretinde că o poate dovedi.

Cînd domnul Bogdan-Pitești era în tratative cu institutul «Minerva» ca să cumpere ziarul *Seara,* pe care el l-a și cumpărat, Honigmannii și Brăniștenii *Adevărului,* enervați și anulați de prezența unui nou element în redacția ziarului unde vedeau că li se tăia progresiv unghiile și urechile, dădeau asalturi ca să cumpere dînșii *Seara.* Amestecînd, cum fac, numele Cantacuziniștilor în redacția noastră, socot ei că pot opera un șantaj pe lîngă domnul Gr. Cantacuzino ca să le cedeze *Seara,* cînd nu-i mai aparține, și după ce șantajul față de proprietarul actual al ziarului n-a izbutit ?

Trusterii *Adevărului* au aerul să se și plîngă că același domn Gr. Cantacuzino ne-ar fi dat ordin să-i «atacăm». Termenul e exagerat : atacabili pot fi patronii lor politici, atacabil poate fi un om nemascat, responsabil sau care își poartă numele fără rușine și care a făcut cîndva ceva undeva ; ei nu presupun un atacat și nu comportă o luptă — tot ce li se potrivește, ca un maximum, este disprețul.

Iar ordinul domnului Cantacuzino de a «înjura» pe Cei de la *Adevărul* n-avea de ce să se formuleze, chiar dacă primarul capitalei ar fi directorul nostru, cum știe Honigmann. Nici un moment și la niciodată din viața noastră n-am avut alt sentiment față de fagurismul *Adevărului* decît o mare greață literară și omenească. Apoi, de înjurat noi n-am înjurat pe acești samsari de presă : ei ne-au înjurat pe noi, atunci cînd se mențineau raporturile de tăcere dintre *Seara* și *Adevărul,* ei au debutat și ei ne-au silit să le răspundem, căci oricîtă simpatie am fi avut pentru domnul Mille, ni s-ar cere prea mult ca să simpatizăm și cu cei trei ierarhi ai domniei sale.

Noi nu i-am înjurat. Noi le-am răspuns, și dacă s-au simțit ijgniți nu este vina noastră. În dorința de a fi elogioși cu dînșii noi am crezut să le facem elogii.

1913

LICHELELE *ADEVĂRULUI*

Fagurii de miere și muci de la *Adevărul* se storc în articole care acuză o stare sufletească gravă și o nervozitate semnificativă. Bacșișurile takiste, oricît de importante, nu-s în stare să liniștească muștele și larvele fagurismului. Puțina gramatică pe care o mai știu s-a isprăvit și ea în ultimele zile. Fraze incoerente, articole fără sens, o întreagă literatură de imbecili ocupă coloanele *Adevărului.*

Directorul nostru e insultat sistematic, cu cuvinte din acelea care trădează frica de concurență. Tirajul *Serii,* care urcă zilnic cu o iuțeală încă necunoscută în presa noastră, tulbură, înțelegem, viziunile celor de la *Adevărul.*

Nu înțelegem însă ca înjurat într-un articol, să fie apărat într-altul, sau și una și alta în același sfert de coloană. Își menajează, muzele scălîmbe ale fugarismului, o colaborare la *Seara* pentru zilele în care patronul, revenind la un trecut nu prea îndepărtat, nu le va mai putea achita chenzina și ziarul redevenind nefolositor politicienilor și bancherilor nu le va mai procura subvențiile, tantiemele și gheșefturile de azi ? Vor Honigmannii *Adevărului* să ne îmbuneze printr-o solidaritate de principii, în vreme ce ne denunță ca pe niște bandiți citiți : niște omorîtori de muște ?

Din ce creier stupid a putut să curgă ca o tărîță articolul de ieri : *Bogdan-Pitești liber !* — care, în același timp, formulează o acuzație și o justificare pentru directorul *Serii ?*

Adevărul ne pare ajuns în anul morții. Echilibrul lui mediocru a fost și el pierdut. O năucire desăvîrșită învăluiește atitudinile de farsă ale redactorilor lui din tarapana. Acești idioți mîntuiți de discredit printr-un tupeu deosebit și o neobrăzare pur locală și care ține loc de inteligență, treceau de abili, păreau necunoscătorilor că sînt inteligenți, că au oareșicare discernămînt și oarecare forță.

Unde-i forța, unde-i inteligența, unde-i dibăcia domnilor de la *Adevărul ?* S-au isprăvit și n-au fost niciodată. Lumea s-a înșelat. Ne înjură și li se încleiește limba în scuipat. Vor să ne înfioare și sînt caraghioși. Ne amenință și nu știu ce să facă din amenințarea lor. Faguriștii *Adevărului* se învîrtesc buimaci, se împleticesc — și cîte un vîrf de picior cu care-i primim glumind le mărește confuzia și le frînge avîntul.

În cîteva formule, în cîteva gogoși, acești fabricanți de bășici de săpun și de bășici fioroase la nas au închis așa-crezuta lor polemică : Bogdan-Pitești — șantaj ; Grigore Cantacuzino — *Seara ;* dinastia Cantacuzino ; fondurile primăriei și ale palatului de justiție.

Acestea revin, alimentează duhul lor cel prostănac — și... nimic. Fac mișcări de giganți și iese puțină hîrtie mîzgălită.

Domnilor de la *Adevărul,* unde e mănoasa voastră impertinență curgătoare ? Ce-ați făcut cu tezaurul vostru ? Nu vă mai cunosc. Însăși obrăznicia să aibă un apogeu după care sărăcește ?

Această obrăznicie o recunoaștem, e adevărat, atunci cînd Honigii și Braunii foii takiste ne numesc apași ai presei — dar cu teamă totuși și cu cîtă stingere de glas!

Banditii care compun redacția principală a ziarului *Seara* vă poftesc să vă exprimați cu limpezime, și pentru cele pseudonime îngăimate pîn-acum în *Adevărul* cu lașitate, vă trimit disprețul lor solidar.

1913

FAGURISMUL

Adevărul făcea nu de mult critica «fișerismului». Fișerismul derivat de la Fischer — un arendaș evreu, de moșii, în Moldova — reprezintă tendința de acaparare a pămînturilor, exploatarea intensivă a solului și a omului care-l muncește. În toată populația evreiască din țară, Fișerii sînt extrem de rari; nu-i mai puțin adevărat că un singur Fischer îngreunează situația la o sută de mii de evrei, atîta timp cît evreii vor mai fi considerați în țara lor de naștere ca niște străini.

Articolul din *Adevărul* era totuși scris — dacă e potrivit cuvîntul acesta — de fondatorul unui alt fișerism, fagurismul, și fără să știe, domnul Emil Fagure, căci el a întemeiat fagurismul, făcea critica propriei sale doctrine.

Fagurismul nu se aventurează în cultura pămîntului, ca fișerismul, și se ține exclusiv pe terenul culturii celeilalte, artistice și intelectuale...

În presă fagurismul a fost dat la lumină prin *Adevărul*, din care și-a făcut o patrie politică și intelectuală și un cartier general de operații. Fără presă, de altfel, nici n-ar fi posibil un fagurism, și fără ziarul domnului Mille nici nu s-ar fi zămislit.

Derivat de la Fagure, care și el derivă de la Honigmann, fagurismul a ieșit din-

tr-un cap foarte cunoscut impresarilor de spectacole de vară și domnului Feder, un cap turtit la ceafă, cărnos subt nas și-n laturile nărilor, un cap cu niște cîlți pe buzele groase, decolorat ca lîna ce o pierde papucul spart la călcîi pe podina fabricii de chibrituri. Un cap moale ca o bucată de cocă, sau ca un burduf de urdă, un cap lichid, cu care te scoli din pat strîmbat într-o zi la frunte, într-altă zi la umărul obrazului, o dată lung ca un sîmbure, altă dată turtit ca o pălărie. După cum se culcă, acest cap iese din casă uneori cu urechile în dreptul gurii, alteori cu ele pe creștet. Un ochi e situat lunea în tîmpla stîngă și celălalt, fără pleoape, în colțul gurii. Marți nu se mai vede nimic și întemeietorul fagurismului pare că în lipsă de alte bunătăți și delicii și-a mîncat singur peste noapte creierul, ochii cu jumara genelor, nasul cu mierea lui, buzele atîrnătoare ca niște prune stricate, limba dulce și însăși barba ca un final cataif.

Evident că dispariția aceasta nu are o durată limitată. A doua zi, din propriile-i măruntaie, dintr-o azvîrlitură, ca printr-un secret piston, ființa se reface la loc...

De aceea se și întîmplă cîteodată că întîlnești pe filozoful fagurismului și eziți să-l saluți, văzîndu-l fără de profil. E drept că la elasticitatea firească a cărnurilor lui Emil contribuie nu puțin și vătraiul doamnei Ciucurencu, distinsa societară a Teatrului Național, cît și oarecare recipiente ridicate de jos cu vivacitate.

Fagurismul, născut din această gingașă făptură, se exprimă în scris, cu preferințe speciale pentru anonimat, pentru obscuritatea coloanelor nesemnate. E ca un păianjen care pipăie litera încet, din rînd în rînd, care se strecoară prin ața lui moartă și revine,

care alunecă printre lucruri, le atinge pe poate, le învechește pe toate cu plasa lui cenușie. Fagurismul e lipsă de atitudine, e omniștiința lexiconului, e înfiltrarea balelor în toate chestiunile, e frica și îndrăzneala, dozate una de alta, e lașitatea mică și lașitatea mare, e insinuarea cu ochii deschiși în paisprezece, e mirosul oportunității, e javra zeloasă și nocivă, e reducerea totului la el însuși, e pizma, e veninul, e tremuriciul piftiei trupești.

Fagurismul a derapat *Adevărul* și a împînzit în cîlțul lui personalul redacțional inteligent, al ziarului. E o aptitudine, și nu-i atît o doctrină : e o predominare a cocoașei ce se strînge și se întinde după împrejurări.

Deschideți *Adevărul*. Fagurismul e pretutindeni, mălăieț și prost. Trei fagurişti alcătuiesc zilnic nefericita pagină întîi a ziarului takist. Cînd pleacă vreunul în vilegiatură, îndată se crapă puțin de ziuă în *Adevărul*. Bezna strînsă copleșește în restul anului jurnalul : căci articolele frumoase ale unui Cocea, de pildă, încap rar și sînt înăbușite.

E o pază în privința aceasta cu totul faguristă. Cînd un colaborator nefagurist aduce un articol, acesta-i îndată apucat de unul din fagurişti și ascuns într-un sertar și ținut acolo cel puțin zece zile.

După ce articolul și-a pierdut orice actualitate, unul din fagurişti îl scoate la lumină din sertar și ca și cum i-ar fi fost adus atunci, se îndreaptă grațios spre cabinetul domnului Mille, și propune directorului articolul, cu următoarele duhovnicești cuvinte :

— Uite ce scrie... o chestie pe care noi am discutat-o acum două săptămîni...

Fagurismul a domnit în presa noastră ani de zile și ani de zile s-a temut lumea de el. Oamenii politici, scriitorii, pictorii, actorii, directorii de teatre, ziariștii au crezut că fagurismul reprezintă o putere. Toți din toate părțile au căutat să îmbuneze fagurismul și să-i astîmpere crizele. Faguriștii au parale multe, au tablouri, au subvenții, au pomeni.

Cu ivirea *Serii,* fagurismul, care s-a așteptat la hohotele noastre de rîs în fața prestigiului său ridicul, a trecut cu beregata și stomacul printr-o mare înghițitură în sec. Nădăjduind că, arestîndu-se directorul nostru, *Seara* va dispare și că nu vom mai putea opări fagurismul, cei trei papi ai lui, muți pîn-atunci ca viermii, au pornit brusc un cor de înjurături.

Dar *Seara* a urmat să iasă, și fagurismul, de la primul bobîrnac în nasul lui de cocă, a căzut moale și s-a turtit. Domnii Fagure, Brănișteanu și Honigmann dispar, speriați ca niște păduchi. Legenda faguriștilor speriați ca niște purici. Legenda a murit.

1913

BLOCUL DOMNULUI MILLE

De cînd *Adevărul* apare subt direcția domnului C. Mille, nu se solidarizase încă niciodată cu redactorii săi printr-o declarație publică și iscălită. Acum, deodată, el iese înaintea Honigmannilor săi, cunoscuți oameni de afaceri, slugi politice ale cui plătește mai bine, și face cu dînșii bloc. Blocul acesta domnul Mille îl vestește cititorilor *Adevărului* după un articol din *Seara,* în care se constatau cîteva realități ; trei frați cu stăpînirea de fapt a ziarului, teroarea misterioasă exersată de cei trei faguriști asupra colaboratorilor și a directorului, directorul invizibil, absent și supus.

Ce a determinat pe domnul Mille să realizeze blocul, care, inutil să mai spunem, este fictiv, cînd vorbește directorul în numele tuturor de la *Adevărul ?*

E sigur că teama de scăderea *Adevărului* și de ridicarea în locu-i a *Serii* a contribuit la formarea acestui bloc ipocrit. Ura care mocnește în coloanele *Adevărului,* în sălile redacțiilor, n-a încetat însă o clipă. Aceleași lovituri ascunse se dau, aceeași foame a celor trei de a distruge tinerețea și voiabună care urcă și care va sfîrși prin a-i desființa pe ei, umblă din om în om, și pîndeste.

În primul rînd însă amenințarea redactorilor faguriști, presiunea lor asupra domnu-

lui Mille de a-i stoarce, pentru iscălitura unui certificat pe care oricine-i cunoaște li-l refuză, o picătură de cerneală cît mai neagră. De aci înainte, să nu se uite, domnul Mille e solidar cu toate afacerile colaboratorilor săi și într-un act ce se poate considera și ca un gest cavaleresc, domnia sa și-a însușit o răspundere serioasă. Articolul său rămîne ca un pact definitiv.

Amicii domnului Mille merg mai departe și povestesc că legăturile dintre domnia sa și cei trei faguriști sînt de așa natură încît nesolidarizarea într-un ceas atît de dificil cum este ceasul de față pentru *Adevărul*, o nesolidarizare a directorului cu unii din redactorii săi și cu agentul de publicitate Schulder, ar fi dat naștere la sfîșieri și la o răfuială primejdioasă pentru fiecare din toți, în parte.

Ce bloc enfariné... e aglutinat din mii de lucruri, din mii de ore trecute, din ani de colaborare a directorului cu unii din oamenii săi. Și blocul e cu atît mai curios astăzi și mai artificial cu cît, nu de mult, unul din faguriști fusese pus în situație de a se retrage de la *Adevărul* și plecînd, ca să cumpere de la institutul Minerva ziarul *Seara*, cumpărat de domnul Bogdan-Pitești, cu el se solidarizau ceilalți doi tovarăși ai lui.

Cimentul acesta fals în care intră fără voia lui, și trebuie să intre domnul Mille, este alcătuit și din slăbiciunea de caracter a directorului *Adevărului*.

Ingratitudinea domnului Mille este cunoscută. Tot ce-l poate lega pe acest om nu de trei Honigmanni, dar de un singur ins, nu este vreun sentiment, vreo idee, ci simplu interes. Domnul Mille n-are nici un prieten, sau dacă a avut prieteni ca domnul Diamandy, pe care n-a știut să-i păstreze nici să-i înțeleagă, n-a fost vina dumisale. În vreme ce acoperă cu pieptul său înfricoșat fețele verzi ale faguriștilor, domnul Mille știe să dea afară pe un nefericit de corector pentru o literă greșită și să asiste impasibil cum omul de care nu-l leagă nici o afacere rentabilă, bănește sau intelectualicește, se sinucide în ușa lui și la picioarele lui.

Și cu domnul Mille a trăit pînă acum o legendă ; aceea de om de caracter și de om energic și onest. *Seara* va face ca și legenda Mille, după legenda faguristă, să dispară, căci ziarul nostru e înainte de toate un distrugător de reputații false.

1913

BLUFUL CU *ADEVĂRUL*

Cînd te gîndești că de douăzeci de ani încoace ziarul domnului Mille s-a bucurat în presa politică românească de un nume, de un prestigiu necunoscut niciunuia din celelalte ziare, este loc de nedumerire.

Douăzeci de ani de teamă sau de frică ; douăzeci de ani de grijă ca nu cumva *Adevărul* să atace cutare chestie sau pe cutare om politic, și douăzeci de ani de teroare și de împărăție adeveristă. Acest ziar avea reputația să dogească reputațiile, să sape cu succes temeliile așezămintelor burgheze, să propovăduiască nu știu ce spirit liber și ce independență. Și subt această cuirasă, care nu-i decît un slab și superficial carton, faguriștii, muștele stupului unde se alcătuia o critică politică și socială de cea mai proastă calitate, văduvă și de inspirație, și de sinceritate, și de stil, o sforăială aproape cel mult gramaticală, construită însă pe un resort de obrăznicie (a nu se confunda cu îndrăzneala ideilor, care-i un avînt și nu o șicană), obrăznicie de Honigmann, obrăznicie de Brăniștean, obrăznicie de lichea — faguriștii își făceau treburile, își aranjau afacerile, învîrtelile, mascați în cartonul lor boit cu roșu social-democrat.

În douăzeci de ani *Adevărul* a avut polemici, negreșit, cu ziarele de partid. Găsindu-se mai todeauna în fața unor ziariști fără talent și intimidați prin șefii lor de prestigiul ziarului cu care aveau să se războiască, aceștia se lăsau lesne demontați sau urmau o cale polemică greșită și primitivă. Polemicile *Adevărului* sînt niște adevărate poeme și gogoși. Nimic mai ridicol, mai plat și mai vulgar ca polemicile *Adevărului*. Nimic mai mut și mai gîngav. Inteligențe de un rachiu, idei de cinci parale funia. Adeseori am avut, și înainte de-a fi intrat în presă, prilejuri de o ilaritate mare și de uriașe grețuri, citind în *Adevărul* proza belicoasă sau defensivă a paraziților faguriști.

Nimeni n-a luat însă la cercetare *Adevărul*. Nimeni nu s-a ostenit să analizeze mierea care iese din cleiul urechilor faguriste d-acolo. Și această abstinență a permis muștelor să crească, fagurilor să se umple de polenul aurului ocult.

Într-un moment de imprudență, și socotind că ziarul *Seara* dispare, acești inși de presă au pornit să ne atace. Ei au jucat, fără să-și dea seama, cartea cea mai mare pe care o aveau în mînă și în care se cuprindea ruina și dispariția lor. De partea noastră știam că prestigiul *Adevărului* și importanța Honigilor și Braunilor vor cădea îndată ce vom scutura de urechi aceste palide, veninoase și obraznice lichele — și am așteptat cu mîna în buzunar, ca să înceapă ei. Au început și s-a sfîrșit... foarte degrabă.

După două, trei articole de-ale noastre, bluful *Adevărului* a murit. A fost un bluf, și un bluf sinistru. Aceia de care s-au temut oamenii politici și oamenii de presă sînt niște simpli imbecili, niște nulități. Nici n-am apucat să-i amenințăm bine, abia i-am mîngîiat puțin la suprafață și faguriștii noștri și-au pierdut capul — capul moale și dezlînat de care vorbeam într-un articol trecut.

Citiți răspunsurile lor incoerente și comice, articolele lor din *Adevărul*. Cuprinși de-o panică, de altfel legitimă, bîlbîind, exasperați, blufmanii de la *Adevărul* ne întîmpină cu o frazeologie puhavă, cu argumente caraghioase, ne răspund lamentabil.

Începe să ne fie milă de acești zei proști. Oricît de rele ne-ar fi fost părerile despre dînșii, tot nu ne închipuiam c-ar fi putut cădea așa de repede și de ridicol și fără o rezistență oarecare.

Bluful *Adevărului* a durat grație lașității celor veșnic păcăliți. Grație *Serii*, bluful s-a isprăvit. De-aci declinul *Adevărului* începe.

1913

DEMOCRAȚIA ȘI *ADEVĂRUL*

S-a demonstrat în ziarul nostru că *Adevărul* n-a fost decît bluf. Un bluf imens, un bluf de douăzeci de ani, comparabil în multe privințe cu bluful soților Humbert de la Paris.

Timp de douăzeci de ani s-a crezut că în casa de bani a familiei Humbert se găsea un tezaur. Un dulap de fier uriaș, retras în umbra unei odăi, invita într-adevăr la teamă și respect și dădea faimoșilor escroci toată autoritatea trebuincioasă în operații. Mulțumită lăzii de fier, doamna Hmbert a putut mistui milioane peste milioane, a putut ospăta în saloanele și elita pariziană și între alte personalități marcante pe însuși regele Angliei, Eduard al VII-lea. În ziua cînd s-a descoperit escrocheria care dura de douăzeci de ani, și cînd a fost deschisă, casa de fier era goală.

Honigmannii și Brăniștenii *Adevărului*, cu care domnul Mille s-a hotărît, terorizat și îngust la vedere, să facă ridiculul său bloc, au operat ca și soții Humbert, douăzeci de ani în România, douăzeci de gheșefturi și... prin urmare, de idei înaintate, douăzeci de ani de panglicării, de lichelie. Pînă deunăzi se credea că acești escroci ideologi și imbecili ascund undeva un tezaur. După douăzeci de ani de asemenea bluf, le-am deschis acum cîteva zile craniul, în care se credea că se află cîte un

creier, și din capetele faguriste au curs gogoloaie de hîrtie maculată și noroi.

Bluful *Adevărului* și-a datorit viața mai multor componente printre care democrația și socialismul, speculate cu zel dar și cu băgare de seamă de către faguriști. Pătura muncitoare apăsată și veșnic mințită, în idealul ei de organizare și pentru dobîndirea drepturilor și libertăților ei, n-avea niciodată destul sprijin în lumea pe care căuta s-o convingă de o dreptate disprețuită — iar curtea asiduă făcută de cei de la *Adevărul*, dacă astăzi este înțeleasă și nu mai poate prinde, pe timpuri și pînă nu de mult a fost întîmpinată cu camaraderie de către muncitorime.

Socialiștii au crezut că în zarafii fagurismului ei găsesc niște prieteni și niște apărători pentru împrejurările grele de la *Adevărul*, o tribună și un fel de patrie intelectuală.

În această vreme, protectorii socialiștilor strîngeau din pleoape, surîdeau cu plăcere și explorau terenul politic și financiar, bogat în izvoare de aur. Mulțumiți întîi cu piesa de doi și de cinci lei, strecurată pe subt mustață, faguriștii văzură puțin cîte puțin francul înzecit, polul ajuns o sută, suta crescută la mie, pînă la rentabilitatea actuală, pînă la campaniile ca aceea împotriva societății de asigurare «Dacia—România», cu răgazuri de zile între articole și cu o bruscă încetare de atac.

Apărînd, de pildă, dreptul la grevă, *Adevărul* invită în fond pe patroni ca să treacă pe la masa cu faguri și cînd o grevă izbucnea într-o uzină, cînd muncitorii aveau nevoie de concursul amicilor lor ipocriți, ei nu puteau să strecoare în ziarul democrat, nu un articol de revendicare dar nici măcar o informație de convocare a lucrătorilor la

întruniri. Patronii aveau grijă să se oprească la casă și să plătească ziarului absența oricărei lămuriri și plîngeri. Astfel, greva se vedea violentată, muncitorii se vedeau gîtuiți de patroni pe de o parte, de prietenii lor pe de alta, și revendicările lor erau înăbușite de tăcerea presei și în special de mormîntul *Adevărului*.

Bucile grase ale unui Fagure, burta scofîlcită și verde a unui Brănișteanu, slujeau patronilor platnici de tampoane, cu care trebuiau astupate gurile înfometate și strigătele de ideal al atîtor suflete batjocorite.

Pentru socialism și democrație faguriștii au fost niște polițiști deghizați în libertari și socialiști și nici un concurs mai eficace n-au avut vreodată vrăjmașii teoretici și practici ai mișcărilor muncitorești, ca pe al *Adevărului*. Masca socialismului e invenția lor ; și ei au făcut mult mai mult rău democrației decît toate regimurile de mai mare sau mai mică teroare, care au înfrînt de cîteva ori socialismul sau au voit să suprime putința idealului lucrătoresc.

O minciună formidabilă și revoltătoare, cu fețe și nuanțe numeroase, acoperă paginile politice ale *Adevărului*, al căruia nume se menține printr-un bluf și prin ironie.

Toate chiotele acestui ziar vîndut tuturor intereselor și înainte de toate interesului redactorilor lui, strînși într-o confrerie ocultă și diriguitoare, sînt pentru bani de luat sau pentru banii luați înainte. Campaniile politice împotriva unor bărbați ca Petre Carp sau ca Niculae Filipescu, duse fără nici o convingere și în articole în care reaua-credință și lașitatea înfioară sînt, pentru paralele, remizele, bacșișurile domnului Take Ionescu.

Răul pe care l-a făcut *Adevărul* și fagurismul, socialiștilor, este o pierdere pentru

democrația întreagă din țara noastră, asupra căreia ei au speculat din primul moment și la vîrsta critică a primelor luminișuri de ideal, democratic.

Iată de ce a și ajuns *Adevărul* organul oficial al takismului, care speculînd cu dezmățare, la rîndul lui, ideile democratice, a distrus pentru cel puțin zece ani orice pregătire și orice mijloc de orientare către o democrație adevărată.

1913

NOI NU INSULTĂM FEMEILE

Adevărul pare destinat să ajungă, printr-unii din colaboratorii săi, un laborator de înscenări.

După afacerea Blank, înscenată într-un beci al ziarului Brăniștenilor și care n-a atins scopul urmărit, ba s-a încheiat cu decapitarea lor, faguriștii par dispuși să lanseze pe piață o afacere Blank mai mică.

De data aceasta ei se folosesc de *Dimineața*, foaia de dimineață a *Adevărului* și caută să răspîndească zvonul că *Seara* și-ar bate joc și de personalul băncii Marmorosch-Blank et C-ie, care, compus din muncitori și muncitoare, nu ne poate fi decît simpatic, o dată pentru că este exploatat de patronii atacați de noi, și al doilea pentru simplul motiv că își cîștigă viața cu brațele și cu mintea, iar nu prin strangulare și jaf ca șefii care îi salarizează.

Dimineața publică o așa-zisă scrisoare a funcționarelor băncii Marmorosch-Blank, în care acestea s-ar fi plîngînd că sînt «acoperite de o avalanșă de cele mai mizerabile insulte de către redactorii unui ziar *Seara*».

Nici stilul, nici ideea acestei «scrisori» n-au aerul să fie concepute aiurea decît la unul din biurourile ziarului *Adevărul*. Inflexiunile stilului sînt ale unui gazetar; sentimentalitatea «scrisorii» e afectată; clișeele verbale sînt în scrisul obișnuit al zi-

arelor Brăniștenilor. Apoi, niște funcționare ale unei bănci cu firma bine definită și care zilnic se slujesc de hîrtie de scris cu un *en tête* invariabil, de registre, ștampile, și cartoane care reproduc firma Banca Marmorosch-Blank & nu pot uita într-atîta numele casei, mai ales într-un document trimis unui ziar, încît să-l scrie, cum tipărește *Dimineața*, «Banca Marmorosch et Blank».

În orice caz, amicii de la *Adevărul* și șefii băncii Blank vor să facă o mică diversiune și, dacă s-ar putea, o nouă înscenare.

Dacă, totuși, în mod excepțional, «scrisoarea» publicată în *Dimineața* emană de la funcționarele băncii, trebuie să liniștim pe aceste respectabile persoane, invitîndu-le pe de o parte să recitească articolele pe care nu le vor fi înțeles îndestul, iar pe de alta, încredințîndu-le de toată solicitudinea ziarului nostru.

Trebuie ca reaua-credință a celor care speculează asupra conținutului ziarului *Seara* să fie afară din cale de covîrșitoare, pentru ca să ni se facă necinstea de-a ni se arunca vina că am fi niște insultători ai muncii și ai femeii. Tocmai pentru proclamarea drepturilor acestei munci și pentru demascarea și biciuirea paraziților sociali și a hoților de muncă și de dreptate apare ziarul nostru, care nu nedreptățește pe nimeni ; cititorii *Serii* o știu foarte bine.

În ce privește pe femeie, domnul Bogdan-Pitești, directorul nostru, într-un articol program, apărut în *Seara* din 4 martie 1913, spune, textual : «Din această cultură, cît mai deplină, cată a se împărtăși și femeia, care trebuie ridicată de asemenea pe treapta socială la același nivel cu bărbatul».

Iar cu cîteva rînduri mai jos : «Și trebuie dat prilej tuturor acestor prețioase bunuri omenești să se dezvolte nestingherite, fie că s-ar afla la bărbat, fie că s-ar afla la femeie, pentru înlesnirea propășirii comune».

Cînd pornești cu astfel de principii la luptă, numai un naiv înșelat sau un ticălos, sau un Fagure idiot, poate să-ți arunce o acuzare că un singur moment ai putut să disprețuiești munca femeii și să o insulți pentru că muncește.

Că funcționarele casei Marmorosch-Blank & sînt ademenite de libidinoșii de la direcția băncii să se supuie capriciilor lor — precum s-a scris în *Seara* — este un fapt, dar aceasta nu înseamnă că toate funcționarele băncii trebuiesc puse alături de cele cîteva, care este cert că au fost silite să uite scrupulele celorlalte.

Nu s-a scris oare în *Seara* destul de clar că funcționarele care rezistă sînt persecutate sau înlăturate din slujbă ?

Credem, evident pentru oricine, că nu toate funcționarele au fost puse în situația aceasta, pentru o sumă de motive foarte omenești, dar că cele pe care un patron sau altul a pus ochii, acelea trebuie să rămîie sau să plece.

De nicăierea nu rezultă că funcționarele băncii Marmorosch-Blank au fost insultate de noi. Respingem insinuarea cu toată scîrba pe care ne-o produce fagurismul, pervers și infam în toate mijloacele lui de-a specula o împrejurare sau o idee.

Noi, dimpotrivă, am luat apărarea funcționarelor băncii și a cinstei lor, și de la această atitudine nu proza insinuantă și stîlcită a faguriștilor va fi în stare să ne depărteze.

Seara a deplîns, dimpotrivă, cu revoltă și dezgust, situația la care sînt aduse femeile de-a se vedea urmărite nu din dragoste și nu cu intențiile oneste ale unui bărbat cinstit, dar de viciul și puterea abuzivă a unui patron. Chiar dacă nici una din funcționarele băncii, și niciodată de cînd această casă există, n-ar fi căzut, vinovăția patronilor e aceeași și ea nu comportă ofensa pentru ele. Noi n-am lovit femei, noi am veștejit stricăciunea și murdăria seducătorilor.

1913

MOBILIZAREA UNUI BLUF TAKIST

În prima perioadă a războiului balcanic, Bulgaria-Serbia-Grecia-Muntenegru contra Turciei, guvernul român n-a mobilizat, n-a luat parte la nici un fel de luptă nici cu sabia scoasă, nici cu ea la șold. Singură diplomația a dat oareșicare semne c-ar voi ceva, nu se știe ce, o nebuloasă concentrată într-un tîrziu în cuvîntul «Silistra». O diplomație vagă, negreșit, o umbră de diplomație, o diplomație ignorantă și pasivă.

Pe cînd bulgarii și sîrbii ajungeau la apele mediterane, România era preafericită de un singur lucru, că are pe domnul Take Ionescu la putere...

Domnul Take Ionescu era pentru pace... Pentru ce era domnul Take Ionescu pentru pace ? Din pricina unui calcul care trebuia să sfîrșească tîrziu dar bine, în folosul României ?

Sfîrșitul s-a văzut. O conferință de diplomați șireți și sătui, adunați la St. Petersburg, au făcut României un dar : *Silistra.*

Sau era domnul Take Ionescu pacific pentru cine știe ce idei umanitare ?

Ideile domnului Take Ionescu se cunosc după înfăptuirea lor. Ideile sînt o singură idee și această idee este de domeniul plăcerilor : puterea. Luînd puterea domnul Take Ionescu și-a expus ideile într-o infinită serie de afaceri care au distrus

onoarea democrației și pe domnul Take Ionescu ca ideolog și om de stat.

Trebuia să sfîrșească prin a nimici cu desăvîrșire pe domnul Take Ionescu ca om politic, un gest politic, de politică mare aceea. E vorba de călătoria sa prin Europa, de pripelile și confuziile sale prin capitalele Apusului, de ridicolul de la Paris și Londra. Pretutindeni vesel, surîzător, copilăros și de-o zglobie inconștiență, el, ministrul de interne și cancelarul României în acele momente, și-a făcut țara și poporul de rîs. Nu mai vorbim de reputația sa proprie care s-a consumat ca o rachetă, și nu se mai socotește în împrejurări ca acestea.

Cu un tact asupra căruia pîn-atunci circulau tot felul de legende, domnul Take Ionescu a declarat la toate răspîntiile, în toate berăriile, subt toate felinarele, la ușile tuturor redacțiilor — în plin război — că România nu mobilizează cu nici un preț și subt nici un cuvînt; că domnia sa garantează încremenirea și abulia statului, în calitate de membru al guvernului și de trimis extraordinar al lui către țările străine.

Azi, domnul Take Ionescu, care și-ar fi putut ridica un piedestal de om de stat, înalt ca să domine Balcanii, azi nu mai poate, și o știe, să pretindă nici un titlu, cu un înțeles precis și bun, de ministru. Afacerile la care coreligionarii săi politici din cabinet au prezidat cu pasiune și foame — afaceri denunțate de atîtea ori și veștejite — i-au stricat și situația internă. În toată țara capitolul cel mai interesant în discuție este al afacerilor takiștilor din minister. O deziluzie, mare ca o deznădejde, a cuprins pe toți cîți și-au pus speranțele politice și naționale în steaua de dimineață a domnului Take Ionescu, care într-un timp a părut că este fulgerul unei întrege zări, al revoltelor și nedreptăților noastre.

Astăzi, războiul balcanic intră într-o perioadă nouă. Bulgaria de o parte, Serbia și Grecia de alta. Și azi, ca și ieri, aceeași teamă, aceeași groază de război înfioară mușchii moi ai domnului Take Ionescu, ca și în timpul răscoalelor din 1907, cînd, ministru ca și acum, se jăluia în Cameră, ofta prin colțuri, se bătea cu palma peste fruntea-i de om de stat și suspina: «Iată unde am ajuns... Iată unde am ajuns!» Dar o atitudine trebuie să ia România și mai ales o atitudine trebuie să ia domnul Take Ionescu, pentru propria sa mîntuire.

Soluția e găsită. Domnul Take Ionescu voiește să mobilizăm, e astăzi partizanul mobilizării oștilor noastre.

Foarte bine! să se mobilizeze. Foarte bine! armata românească silită la inacțiune dureroasă de lunile trecute, să pornească.

Dar de ce vrea domnul Take Ionescu să mobilizăm?

E un bluf. Un bluf takist. Domnul Take Ionescu nici nu cugetă la posibilitatea ca armatele noastre să intre în foc și să aducă poporului o nouă moșie. Dar mai vîrtos le-ar opri cînd ar trebui să treacă fruntaria și să o arunce pe vîrful baionetelor mai departe, către Marea de Jos.

Domnul Take Ionescu caută într-o mobilizare o diversiune la afacerile takiste care l-au cuprins înlăuntrul țării. Un milion sau un milion și jumătate pe zi din tezaurul de

război, pentru întreținerea trupelor care nu vor participa la nici o glorie nouă pentru țară, nu vor fi prea multe ca să refacă gloria ipotetică și primejdioasă a domnului Take Ionescu.

1913

ARMATA ARE CUVÎNTUL

Războiul : sînge, cadavre. Războiul : neștiință, sărăcie, întuneric. Războiul : suferință, jale, degenerare... Sîntem cu hotărîre vrăjmașii războaielor și, de n-am avea teamă de cuvinte, ne-am declara pacifiști. Era să adăugăm : cu orice preț ; ne oprim însă în fața prețului umilinței, pe care România — voind să respecte pacea și civilizația, atacate de briganzii războinici, tocmai cînd trebuia s-o apere cu armele, sau numai cu o mobilizare expresivă — l-a cunoscut, acum cîteva luni.

Sîntem împotriva războiului, și astăzi, în urma războiului balcanic, ne dăm și mai bine seama de pacifismul nostru, clătinat și rămas mai mult abstract și teoretic, de la distrugerea Turciei încoace.

Născuți după 1870 și după 1877, după înfrîngerea Franței și după victoriile românilor, și parcurgînd o vîrstă de inteligență, de știință și, mai ales, recunoaștem, de literatură, gîndirea și sentimentele noastre au suferit un dezechilibru. Pentru că mintea și idealismul au funcționat mai mult decît pușca ; pentru că de pretutindeni primeam cu bucurie sugestia înfrățirii ; pentru că locul artileriei l-a luat tipografia ; pentru că tot ce-au zămislit științele și artele în ultimii treizeci de ani, nu este decît un imn de pace și bunăvoire ; pentru că opera Muncii și opera Capitalului, cu toate conflictele lor

permanente, sînt temelii deopotrivă pentru pace — noi nu putem evoca imaginea războiului, fără o insurecție a tuturor pasiunilor și speranțelor noastre.

Și pe cînd ne delectam în aceste superstiții și visam o omenire care nu dă nimic ca să fie vreodată mai bună și demnă în abstracțiile noastre; pe cînd înverșunăm pe toate fronturile instinctele de fiară ale omului și le înlănțuim la onoarea intelectuală, în stare să le sfarme prin oglindire și răcoare, ele se fabricau tot mai numeroase, haimanalele depozitau cantități de materiale explozive tot mai mari și singurele arme practicate de sute de mii de bărbați, în fiece țară, erau pentru distrugere iar nu pentru clădire.

Războiul balcanic, pe care Europa avea datoria să-l anuleze, printr-o represiune de poliție internațională, ne-a surprins în grădinile cele mai înalte ale civilizației. Am auzit de-acolo murmurul balcanicilor care se jeluiau de asuprirea turcească, și după primele lor izbînzi am văzut gurile tunurilor îndreptate chiar în bibliotecile noastre.

Și Europa, naivă și încă barbară, primi pe învingători cu ovații, ca după o cursă de motociclete și o luptă de box.

Publiciștii, i-am văzut felicitînd în toată lumea pe acești eroi care atacau Turcia toți deodată, bulgarii, sîrbii, grecii, muntenegrenii, coincident cu strănepoții latini ai pruncilor dădăciți de lupoaică, în Africa și în Europa — și exact în clipa cînd poporul turcesc suia spre civilizație. Publiciștii, atît înaintați cît și retrograzi, au bătut din palme. Lași, copilăroși sau ipocriți, ei au considerat războiul acesta ca un efort de libertate. Popoarelor sîngeroase din josul Balcanilor li se trimeteau manifestațiile admirative ale popoarelor afinate, generatoare de gîndire.

A fost un faliment al gîndirii, al educației, falimentul creierului — o răsturnare universală de valori.

Noi am fost în numărul celor infinit mai puțini, care încă de la declararea războiului am scris că acțiunea din Balcani e un atentat de banditism și că civilizația, tolerînd această luptă de nimicire, se contrazice și se dovedește inutilă.

Și războiul trecuse... Războiul însă reîncepe, acum, între aliați. Bandiții, pînă la urmă, nu se mai înțeleg cînd prada trebuie împărțită, și caută dreptul, în moștenirea adversarului suprimat.

Vom continua noi să fim pacifici și să ocrotim printr-un idealism nepotrivit cu o epocă de sălbăticie și sînge pornirile brutei? Pacifismul României a fost luat, în Europa, peste picior. Luni întregi presa europeană a ironizat imobilitatea noastră și n-a binevoit s-o-nțeleagă. De patru zile încoace, România n-a ezitat să declare că într-un nou război armatele noastre vor intra în Balcani — și Europa deodată ne trimite zîmbete și sărutări. România hotărăște azi de soarta Europei, care a știut să o batjocorească.

De altfel, intrarea României acum în război, chiar dacă tunurile ei vor bate pînă la Dardanele, chiar dacă steagurile ei vor ajunge la Pind, ceea ce nu este cu neputință, tot operă civilizatoare și pacifică rămîne.

În decursul războiului balcanic, gata să reînceapă, s-a definit rolul fiecărui beligerant.

Încurajată să-și lepede «frații» de «jugul» musulman, Bulgaria visează o hege-

monie în Orient și joacă toate cărțile care încă nu i-au scăpat din mînă, își aruncă armata peste sîrbi și greci și ar amenința, în atitudinea ei melodramatică, Europa și toate cele cinci continente.

Bulgaria domnului Danev abuzează. E rolul nostru acum să o liniștim pentru vreo douăzeci de ani, să-i răcim temperamentul, să o întoarcem la realitatea modestă a lucrurilor normale. Și în aceste momente nici nedreptățile nu pot fi de prisos pentru retezarea elanului de nebunie și descreierare.

România să calculeze de data aceasta mai puțin. În orice fel se va manifesta, oricum ar proceda, oricît de sumar și de violent, România slujește cauza civilizației, care trebuie să rămîie cea mai sfîntă și pe care dacă n-a știut să o apere nici Franța, nici Germania, nici Austria, va susține-o cu baioneta dorobanțul român.

1913

ALEA EST JACTA

Se împlinește, nu peste multă vreme, anul, de cînd războiul balcanic durează.

El a zdruncinat adînc echilibrul afacerilor din România. Pentru că bulgarii și aliații lor s-au bătut cu turcii, negoțul românesc avu să sufere depresiuni și perturbări în toate ramurile lui. Falimentele și nefericirile din țară au încetat și de a mai fi numărate.

Țara, de vreo zece luni încoace, trăiește într-o tensiune care a uzat toate resorturile și rezistența sufletească. Liniștea noastră a tuturora a stat atîtea luni de zile în mîna bulgarilor și după cum a cîntat capriciul lor, așa a jucat și starea noastră economică și sufletească.

Cîtă vreme balcanicii au luptat, cum pretindeau ei, pentru un ideal național, pentru sfințirea din nou a principiilor de naționalitate și dreptate, România și-a uitat propriile-i interese și a lăsat popoarelor din sud toată libertatea de acțiune. Turcilor, care se bizuiau pe ajutorul nostru, nu le-am dat nici un concurs. Bulgarilor, sîrbilor, grecilor nu le-am făcut nici o dificultate. L-am fi putut opri de-a se bate printr-o mobilizare, la începutul ostilităților; n-am făcut-o. Cu toate că cerințele civilizației nu mai admiteau războaie în Europa, și marile puteri și România au lăsat creștinilor din

peninsula balcanică libertatea să-și realizeze idealul național.

Aceste popoare, care porniseră dintr-un punct de vedere în definitiv frumos și respectabil, au nimerit către sfîrșit cu totul într-altă parte. Victoriile ușoare repurtate asupra unui popor dezorganizat și fatalist ca turcii, au aprins în inimile balcanicilor pasiuni care întreceau nemăsurat de mult dreptul și puterile trebuincioase pentru ca să fie acest drept susținut.

Bulgarii mai ales, care se făleau acum cîțiva ani cu titlul pueril și maimuțăresc de «japonezi ai Europei», au crescut extraordinar de mult în ce privește trufia și ambițiile de dominație. Ei s-au jucat de-a bismarcii și de-a napoleonienii și umblau să se zbenguie de-a imperiul. Vitejia și curajul lor nu erau decît formele unei obrăznicii duse la extrem, care acționa amenințătoare în fața tuturor statelor de pe continent.

Cei mai cîștigați din tot războiul balcanic erau tocmai acești bulgari, care, în reaua lor credință, au uzat de toate mijloacele în stare să-i scoată mai în evidență și să facă așa încît drepturile lor să primeze. Atunci cînd România pasivă și răbdătoare era desconsiderată și de ruși, și de austrieci, și de francezi, și de englezi, bulgarii erau răsfățați de toată lumea, toate elogiile erau pentru ei, toate drepturile erau ale lor. Grație tuturor acestor împrejurări și dorinței europene ca războiul să ia sfîrșit, Bulgaria crescuse uimitor de mult și căpătase în Balcani un prestigiu nemeritat.

România s-ar fi mulțumit, la urma urmei, cu toate dezavantagiile acestei situațiuni numai războiul să înceteze și viața națională să-și reia cursul și nivelul.

Aci Bulgaria își dădu subit în petec — și apucă pe povîrnișul destinelor de compensație. După ce războiul încetă și aliații rămîneau să-și împartă teritoriile — Bulgaria se gîndi că ea și-ar putea eclipsa aliații și i-ar putea jefui de niște drepturi dobîndite cu jertfe mari. Bulgaria își rezerva dreptul de mare putere între aliați și puse monopol pe toată Peninsula Balcanică.

Bulgaria visa să devie zilele acestea un imperiu care să se întindă de la Marea Neagră pînă la Adriatică și de la Dunăre cel puțin pînă la Arhipelag și Mediterană. România încă demult era împărțită pe-o hartă oficială tipărită în cărțile de școală și în manualul soldatului. Cu timpul, probabil că Europa întreagă n-ar fi ajuns iluziilor unui surogat de țar, sărac și ridicul la creier.

Ea începu prin a atrage Serbia într-o cursă, invitînd la o cină frățească pe unii din șefii armatei sîrbe, pe care îi ucise, și năvălind apoi asupra armatei sîrbești cu toate forțele lor din vest. Din fericire, armata sîrbă respinse atacul și de atunci încoace războiul a început cu victorii succesiv sîrbești.

În același timp, bulgarii atacau altă armată aliată, pe a grecilor, — și războiul se întinse și pe fronturile din sud.

Hotărît, România nu mai putea asista ca pînă acum, la toate jocurile de sălbăticie. Poporul românesc, ajuns la exasperare, cerea o soluție imediată. E o exasperare de care se resimt toate puterile europene : Rusia, Austria, Franța, Anglia — aceleași care protejaseră cu atît exclusivism Bulgaria, pînă ieri.

România a mobilizat ; armatele românești vor schimba imediat și cu desăvîrșire situația din Balcani. A pus multă răbdare

România și multă bunăvoință pînă acum. Astăzi s-a isprăvit. *Alea est jacta.* Rubiconul nostru a fost suprimat.

Bulgaria nu s-a mulțumit cu excesul de bunăvoință ce i s-a acordat de către toți. Guvernul bulgăresc, pus într-o situație nepotrivită cu calitățile lui, nu mai știa ce trebuie să facă. Bulgarii se găseau în cazul unui autor mediocru care a început o carte și nu mai știe unde s-o isprăvească. Românii vor pune sfîrșit repede acestui roman foileton de canibali.

Și acum trebuie să ne așteptăm la o pedeapsă teribilă. Românii, scoși din fire și siliți să sufere efectele barbariei, n-au luat armele numai pentru plăcerea unei plimbări prin Patagonia europeană, unde omul are de combătut atîtea fiare nesățioase și sanguinare.

Ni-i teamă că lecția de tact, cumințenie și respect, pe care vor administra-o armatele noastre, va reprezenta toată exasperarea nervilor noștri și va fi în raport cu toată răbdarea îndelung comprimată și reținută a poporului românesc.

Steaua țarismului bulgar, care crescuse în ultimul timp atît de mult și ca un balon care sta să plesnească, de astă dată pare că s-a stins.

1913

EVREII ȘI RĂZBOIUL

Entuziasmul care a ridicat populația țării la ordinul de mobilizare, a fost împărtășit deopotrivă și de evrei. Cu aceeași pasiune, cu aceeași mîndrie, cu aceeași grijă de demnitatea națiunii și siguranță de izbînzile ei, s-au aruncat și evreii în marea mișcare.

Sînt patruzeci de mii de evrei înrolați subt steagurile țării noastre și al lor, patruzeci de mii de oameni tot atît de hotăriți și de eroici ca toți românii. Ei n-au stat la gînduri, n-au ezitat o singură clipă să aducă jertfa lor de sînge pentru patrie.

Cine spunea oare că evreii sînt fricoși, că sînt un element de dezorganizare, că pericolul îi înfricoșează și că ar fi incapabili de eroism? Evreii răspund la reaua și nedreapta opinie a celor care îi cred mai buni negustori decît români și mai buni milionari decît luptători, trimițînd subt armele țării patruzeci de mii de tineri dintr-ai lor.

Mulți dintre ei ar fi putut, negreșit, să fugă la zvonul de mobilizare; să se ascundă; să refuze concursul lor țării — dacă reputația de frică și lașitate ar fi fost îndreptățită.

Ei au stat la locul lor și și-au făcut datoria; s-au prezentat la corpuri, au pus tunica și șapca, au încins sabia, cu convinge-

re, cu patriotismul izbucnitor și greu de stăpînit al tuturor concetățenilor. Și, la un gînd și la o simțire cu toată armata, evreii așteaptă să dea luptele pentru care sînt chemați.

Gesturile pe care le-au făcut evreii de la ordinul mobilizării încoace trebuiau relevate cu satisfacție și duioșie. Acești frați, putem zice ai noștri, deosebiți doar prin lege — și adeseori nedeosebiți defel de noi ; acești oameni care se bucură de bucuriile noastre și se întristează de întristările noastre ; acești buni patrioți, cărora li s-a contestat, ca o supremă insultă, chiar dreptul la sinceritate și suferință — au sărit cu toții în ajutorul patriei, prea fericiți să o slujească.

Cei care n-au avut decît atîta, și-au trimis copiii, iar unii părinți s-au dus și ei cu cîte doi-trei fii de-ai lor să-și dea viața pentru țară.

Cei din fruntea instituțiilor pentru evrei au pus în serviciul statului localurile lor de școală, spitalele, toată asistența.

În sinagogi se țin predici și conferințe înflăcărate de către rabini pentru datoriile evreilor, pentru drepturile patriei.

Predicile sînt însoțite de rugăciuni pentru izbînda României.

Societățile evreiești lansează apeluri și comunicate pentru edificarea coreligionarilor și a tuturora, asupra patriotismului celor mai vitregi politicește dintre noi.

Mișcarea evreilor din România pentru război ; devotamentul lor pentru patrie într-un moment atît de critic, care cere o mobilizare generală și profundă a oștirii

noastre — a făcut o minunată impresie asupra românilor și în istoria epocii lor de emancipare, în care lupta pentru cîștigarea drepturilor politice se dă cu atîtea excelente argumente, va constitui argumentul cel mai puternic, mai concret.

1913

ADEVĂRUL ÎN DEZACORDUL SÎRBO-BULGAR

Colonia sîrbească din Geneva trimite o broşură, *La vérité sur le désaccord serbo-bulgare,* editată de unul din membrii ei, domnul Al. N. Z. Popovici. Pe şaizeci de pagini, adevărul pe care-l expune această reproducere de articole apărute întîi în diferite ziare şi de discursuri, e demonstrat de mai multe personalităţi politice şi de scriitori care cunosc chestiunea în toate detaliile ei.

Editorul a pus alături de expozeul făcut în ziua de 29 mai în Skupcină de domnul Pasici, prezidentul cabinetului sîrb şi ministru de externe, un rezumat al discursului domnului deputat Milorad Draşkovici, rostit şi acesta în Skupcină, şi mai multe articole apărute în ziarele *Le Temps, Journal des Débats, Journal de Genève, Le Journal, La Tribune de Genève, Petit Journal, Echo de Paris, Gazette de Lausanne,* şi datorate domnilor Jean Herbette, Albert Bonnard, dr. Lardy, F. Bianconi, G. Yakchitch, Henry Barby, Andre Chéradame şi René Moulin. Eleganta plachetă a domnului Popovici se încheie cu nota Serbiei către Bulgaria, pentru revizuirea tratatului de alianţă dintre sîrbi, bulgari, greci şi muntenegreni şi cu bilanţul războiului, pe care îl reproducem la rîndul nostru mai jos.

Evident că broşura în chestiune a apărut în timpul tratativelor dintre aliaţii de ieri

şi la un moment cînd opiniunea europeană se mai aştepta la rezolvarea lor printr-o înţelegere amicală.

În cîteva cuvinte, originea dezacordului sîrbo-bulgar e în lipsa de recunoştinţă a Bulgariei faţă de aliaţii ei, şi în special faţă de sîrbi, care despre datorii şi onestitate au concepţii civilizate.

Sîrbii s-au găsit faţă cu bulgarii în situaţia unui comanditar care, după un prim contract încheiat cu debitorul şi bizuindu-se pe cinstea lui, avansează acestuia mai multe sume, fără să-i ceară poliţe sau chitanţe. După ce industria a dat o rentabilitate mare şi atît de mare încît întrecea orice prevedere, industriaşul împrumutat, folosindu-se de faptul că n-a iscălit, decît o dată, împarte beneficiile după contractul iniţial, făcînd abstracţie de orice îndatorire ulterioară.

Serbia a dat bulgarilor împrumut sîngele şi tineretul ei, chiar atunci cînd Bulgaria, ieşind din cadrul geografic al planului după care trebuia făcut războiul, urmărea cuceriri personale, pe care graţie sîrbilor le şi făcu. În ce-o priveşte, Bulgaria oficială s-a sustras sistematic de la îndatoririle ei şi n-a dat sîrbilor nici concursul stipulat cu preciziune în tratat, în ţara Vardarului.

E în definitiv o luptă de caractere şi de civilizaţie sensibil deosebite. Inegalitatea dintre poporul cultural sîrbesc şi bulgari nici nu putea duce la alt sfîrşit. Noi am privit încă de la începutul războiului cu neîncredere această alianţă dintre megalomania apetitului şi măsura cuviinţei. Evenimentele ne-au dat dreptate şi îndreptăţirea punctu-

lui nostru de vedere o face faptul că grecii, popor de asemeni cultural, se găsesc, în conflictul împărțelii, tovarăși cu sîrbii.

Se va vedea din cifrele de mai jos că pe cînd Bulgaria țarului nedreptățește cu violență pe aliații ei, aceștia nu caută cîtuși de puțin să-și facă din teritoriile cucerite, partea leului :

Teritorii cucerite, în km. p. : Bulgaria 59 000, Serbia 60 000, Muntenegru 5 000, Grecia 30 000.

Împărțeala teritoriilor după bulgari : Bulgaria 87 000, Serbia 26 000, Muntenegru 7 000, Grecia 11 000.

Împărțeala după aliați : Bulgaria 61 000, Serbia 36 000, Muntenegru 7 000, Grecia 27 000.

Întinderea fiecărui stat după bulgari, socotindu-se și întinderea actuală : Bulgaria 183 000, Serbia 75 000, Muntenegru 16 000, Grecia 76 000.

Aceeași întindere după aliați : Bulgaria 157 000, Serbia 85 000, Muntenegru 16 000, Grecia 92 000.

Această interesantă broșură, care expune atît de bine cauza sîrbească, ar fi trebuit tradusă în românește.

1913

VISUL BULGĂRESC

Războiul balcanic, și cel dintîi și cel de-al doilea mai ales, caracterizează pornirile Bulgariei către o dominație absolută și exclusivă înlăuntrul Balcanilor.

Imperialismul bulgăresc poate că s-a precizat mai bine numai de pe urma victoriilor împotriva turcilor dezorganizați și cu un stat în descompunere. Dacă armatele turcești ieșeau victorioase, negreșit că Bulgaria se retrăgea în frontierele ei modeste și mai aștepta încă cincizeci-șaizeci de ani un prilej de cucerire, care fără-ndoială că nu mai putea să aibă loc.

Singură, Bulgaria n-ar fi putut duce războiul la capăt. Aliată cu sîrbii, cu grecii și muntenegrenii, patru armate autonome și operînd în același timp laolaltă și în același scop, Bulgaria, cea mai mare dintre cele patru puteri mici balcanice, a dobîndit avantaje în raport cu puterea ei. În cîteva luni pămînturile ei se întinseră neînchipuit de mult și orgoliul crescuse și el, în proporție, exagerat de mult.

După tăcerea tunurilor de la Adrianopol, unde sîrbii și multe elemente românești supuse Bulgariei contribuiră cu vitejia lor la înfrîngerea cetății ; după încheierea luptelor de la Ceatalgea — cu epidemii și oboseală— Bulgaria ajunsese o putere importantă. Rămînea însă de făcut împărțeala între aliați.

Aci, țarului bulgăresc îi năzări deodată visul de supremație, și făcînd completă abstracție de sprijinul sîrbo-grec, fără de care nu s-ar fi putut remarca într-un război datorat în mai mare măsură slăbiciunii turcești decît bravurii lor, oamenii de stat bulgari, niște minți sărace, pătimașe și copilărești, se gîndiră cum să tragă mai bine pe sfoară pe aliați.

Mentalitatea lor refuză să respecte drepturile cîștigate și consimțite, nesocotește tratatele, neagă evidența, profesează cu o inconștiență primejdioasă un cinism fără precedent.

Soluția preocupărilor de-a se întinde și peste aliați fu găsită. Într-o noapte, și după un act de trădare infam, armata bulgară năvălește peste armatele sîrbești și grecești. Și acest act odios este începutul războiului de-al doilea, interbalcanic — și în același timp sfîrșitul Bulgariei.

Războiul fratricid întoarse deodată de la bulgari toate simpatiile popoarelor europene. Într-o zi, aplauzele — și cele plătite și cele datorate profundei ignoranțe în care se găsește Europa occidentală în chestiunile balcanice — tăcură. Bulgarii au uzat de toate mijloacele ca să atragă simpatiile europene și au înțeles încă demult că o publicitate bine întreținută, prin cărți și ziare, în țările culte, provoacă acea atmosferă de bunăvoință, care le-a folosit atît de mult și pe care ei o meritau atît de puțin. În statele occidentale această falsă atmosferă era atît de mult întreținută, încît pretențiile României la rectificarea fruntariei dobrogene, încheiate cu cedarea Silistrei, o cesiune foarte problematică și aceea, au fost socotite de opinia publică străină, indusă în eroare, ca un gest de violență și nedreptate.

În cîteva ore această opinie publică pricepu realitatea, și mobilizarea armatelor noastre este primită ca o liberare, în sfîrșit, de teroarea războiului și a cinismului. Dacă a mai rămas pe ici-colo cîte un jurnalist infirm, căzut pe planul al zecelea, ca domnul Francis de Pressensé, care de la biuroul lui reglează, sorbindu-și cafeaua și scărpinîndu-și urechile, afacerile balcanice, și calomniază România sistematic prin ziarul domnului Jaurès, *l'Humanité* — aceasta se datorește cîtorva dogme fosile, sfinte și eterne pentru impotenți, și ignoranței pomenite mai sus, o ignoranță dovedită cu multe documente științifice străine și cu toate Enciclopediile în mînă.

La noi s-a vorbit prin presă, în timpul războiului cu turcii, de lipsa de recunoștință și de spiritul de trădare al guvernului bulgăresc, de lăcomia lui sălbatică, de neîncrederea pe care acest guvern trebuie să o inspire — și presa n-a fost crezută. Noi am așteptat și prevedeam toată această ticăloșie, care acum se realizează peste orice așteptare.

Noi cunoaștem pe bulgari din vremurile cele mai vechi. Războiul din 1877 a fost făcut de noi tot atît pentru țară cît și pentru țara lor, și mulțumită jertfelor noastre Bulgaria s-a putut scula de subt jugul turcesc. În schimb, Bulgaria oficială face propagandă pentru Dobrogea bulgărească și se pregătește de ani de zile pentru un război cu România.

România n-a refuzat nici un concurs Bulgariei, de nici un fel, și refugiații și patrioții revoluționari ai bulgarilor au fost ospitalizați la noi, cum nu puteau fi în patria lor; în orașele noastre erau comitetele lor; din orașele noastre porneau propaganda și agitația naționalistă bulgară... În schimb, gu-

vernul de la Sofia ne urăște și trimite bandiți să ne omoare cetățenii, în plină capitală, ca în cazul Mihăileanu. Așa că Bulgaria datorînd românilor mult și un respect pe care numai un stat civilizat este în stare să-l simtă și să-l cunoască, își manifestă recunoștința într-un chip cu totul special.

Mobilizarea armatei noastre vine la timp, vine atunci cînd Bulgaria își nedreptățește aliații și-i asasinează, cînd moravurile de necinste vor să fie intronate definitiv în Balcani, cînd o asemenea națiune se pregătește să regenteze afacerile din Orient și să facă din hoție, trădare și crimă un statut politic.

România, de altfel, trebuia să modereze gustul bulgarilor pentru imperiu și să-i vindece de ridicula lor napoleonită ; trebuia să aducă la realitate pe bismarcii de la Sofia, care s-au proclamat nu de mult supuși ai «țarului» Ferdinand — și să puie cu botul pe labe leul de mucava și tărîță al trufiei bulgărești.

1913

ROMÂNIA PACIFICATOARE

Entuziasmul nemărginit cu care a fost primit de populație decretul de mobilizare, entuziasm descris de toate ziarele străine, a corespuns la conducătorii armatei cu o execuție de precizie și rapiditate.

Organizarea admirabilă a armatei noastre a făcut ca totul să se petreacă, putem zice, aproape automatic. S-a introdus într-o stare a formidabilei și complicatei noastre uzine militare în București, un ordin îndoit în patru, și acest pergament cu iscălitura regelui, trecut prin toate organele de comandă, s-a transformat în sute de mii de oameni pogorîți, s-ar zice de sus, armați cu muniții nesfîrșite, cu materialul războinic cel mai sigur și mai științific.

Intrarea în Bulgaria s-a efectuat cu simplitatea unei telegrame. Discret, oștirea noastră a trecut în Bulgaria, trecuse de mult în Bulgaria și abia s-a aflat, cînd armata ajunsese departe. Vestea, noi am primit-o cu atît de mare bucurie cu cîtă surprindere s-a luat cunoștință de dînsa în străinătate. Pe cînd ziarele austriace și germane introduceau între mobilizare și acțiunea militară o pauză, în care avea să se exercite diplomația străină și preparau opinia publică la o întîrziere a oștirilor noastre, acestea și-au văzut liniștit de treabă, au trecut și au mers înainte.

E intrarea liberatorilor și pacificatorilor Bulgariei. Trupele noastre au pus piciorul pe treptele Balcanilor cu seninătatea și demnitatea unei armate sigură pe puterile ei, civilizată. Părăsind Parisul cu camarazii săi, pentru mobilizare, unul din studenții români și-a terminat discursul cu următoarele cuvinte: «Tari în izbîndă, generoși cu învinșii».

Armata noastră a intrat în Bulgaria cu această tărie în izbîndă și cu această generozitate. Ea se știe paznica latinității civilizatoare. Înfățișarea ei, calmul ei, spiritul ei milos pentru cei asupriți de peste Dunăre, au atras populațiile Durostoprului cu pîine și sare, semnele vechi ale osipitalității față de liberatori.

De la trecerea trupelor românești peste Dunăre, viața locală s-a schimbat. Descălecătorii noștri croiesc în negură veștmîntul ce trebuie să acopere un trecut de rușine. Oștirea românească aduce cu steagul ei și simbolul culturii și al păcii pentru această cultură. În neputința în care se găsesc beligeranții de-a pune sfîrșit unui război degenerat, prezența armatelor noastre constituie o vîrstă nouă, un început de ascensiune.

Ceea ce este și ceea ce va rămîne în istorie este că încă o dată România a fost liberatoare.

1913

STARE DE ASEDIU? PENTRU?

Se zvonește că guvernul ar fi dispus să declare starea de asediu în București.

Ce este starea de asediu?

E o măsură extremă care se ia în momentele de primejdie, de agitație, cînd între opinia publică și guvern ar fi deosebiri de acelea, pe care bunul-simț și simplele măsuri de poliție nu le mai pot liniști. Cînd au loc tulburări și aglomerări agresive, cînd mulțimea ar opune actelor guvernului o conduită, care în raport cu gravitatea momentului ar echivala cu crima, cînd poporul ar înfrînge disciplina pe care trebuie să o păstreze în împrejurarea războiului, cînd viața unei localități ar degenera în răscoală. Starea de asediu e de regulă în orașele luate dușmanului — și este îndreptățită de starea de vrăjmășie dintre armatele învingătoare și populația din localitatea ocupată.

Posibilitatea unei stări de asediu la noi ne miră și nu ni se pare că ar recompensa mulțumitor entuziasmul, graba cu care a răspuns poporul românesc la ordinul de mobilizare, încrederea unanimă pe care o inspiră guvernul mobilizării. Toată țara e cu guvernul, toată țara e cu armata și toată țara a cîntat de bucurie și a bătut din palme cînd s-a publicat decretul. Războiul era dorit de toată lumea, și cînd guvernul a mobilizat el nu făcea decît să îndeplinească această dorință. Și, în același timp, toate

opozițiile care erau au căzut; toți, cu mic, cu mare, s-au adunat în jurul guvernului și s-au făcut una cu guvernul. Disciplina sufletească, politică, socială, de astăzi, n-a mai fost atît de mare la noi și trebuie ca noi toți să fi simțit profund gravitatea ceasului de față și datoriile patriotismului, pentru a ne solidariza atît de puternic unii cu alții.

Pentru ce dară stare de asediu și pentru cine? În timpul războiului din 1877—78 situația noastră era și mai grea și mai nesigură, statul n-avea tradiția de azi, viața nu ajunsese să aibă temeiurile actuale; și totuși stare de asediu n-a fost. Trupele românești s-au luptat peste Dunăre eroic, iar dincoace de Dunăre poporul a așteptat întoarcerea învingătorilor cu liniște și încredere.

Situația de azi e întrutot admirabilă, și guvernul n-are motiv să nu se încreadă într-un popor care se încrede în guvern cu atît entuziasm.

Proclamarea stării de asediu ar jigni această încredere și această dragoste; poporul e departe de a merita jignirea.

Ni se spune că nemulțumirea guvernului ar fi produsă de știrile false pe care le răspîndesc ziarele, unele ziare prea grăbite să satisfacă imensa și justificata curiozitate a publicului.

Dar de aci pînă la proclamarea stării de asediu sînt o mie și una de măsuri ce se pot lua împotriva ziarelor care ar părea guvernului că nu vor să se supuie unei înțelegeri, ceea ce nu se poate admite, interesul ziariștilor fiind să servească, înainte de toate, nevoile statului și națiunii. Derogarea cîtorva ziariști — pasionați să servească publicul în așteptare de vești — de la datorie, se datorește, am mai spus-o și ieri, inexperienței primelor zile și lipsei, acum pe cale de îndeplinire, a unui biurou de informații.

După explicațiile ce au avut loc ieri la Ministerul de Interne, unde domnul Take Ionescu s-a arătat pe drept nemulțumit de informațiile cîtorva ziare, ziariștii și-au înțeles și mai bine rolul și e sigur că veștile alarmante și necontrolate nu vor mai apărea de aci înainte în ziare, cărora de ieri încoace Ministerul de Război le pune, de mai multe ori pe zi, la dispoziție, un buletin. Iată o măsură bună; astfel de măsuri pot fi luate la nesfîrșit, fără să se simtă nevoia proclamării stării de asediu.

Pentru întîmpinarea tuturor acestor dificultăți, guvernul a mobilizat poliția, nu făcea ca viața orașului să fie suspendată. Într-o seară, în urma unui ordin al prefecturii de poliție, rău interpretat, toate localurile au fost închise. Dacă aceste localuri, birturile, sălile de spectacol, cafeurile, trebuiesc închise de la un ceas încolo, aceasta se poate face pe cale polițienească obișnuită, așa cum s-a făcut acum cîteva zile — și pe aceeași cale toate măsurile se pot lua fără ca viața cetății să fie tulburată.

Nici guvernul bulgar, care avea a se teme de multe lucruri, n-a proclamat la Sofia starea de asediu — și să o proclamăm noi în București, în România? Nu se poate crede că a fost altceva decît un zvon fără temei.

Și tristețea zilelor de asediu. Și pagubele pe care într-un oraș ca Bucureștii această stare le poate produce. Doliul serilor de obicei atît de vii în capitală. Întunericul general pe uliți, în case, și senzațiile de spaimă pe care le încearcă sufletul, neîncetat. Toată populația apăsată de o vinovăție pe care n-o are și n-o cunoaște.

Noi sîntem un popor de cultură și civilizație, un popor de bucurie; armata noastră

a pornit să impuie legile civilizației în Orient și această armată splendidă, pe care poporul a escortat-o cu urale și cu o înflăcărare uriașă, a plecat cîntînd și veselă, nicidecum întristată. Pentru ce să fim dară, noi cei rămași — noi care așteptăm să ne vie și nouă rîndul să trecem, noi care sărbătorim triumful națiunii — pentru ce să fim dară triști în orașele noastre și posomorîți? Sînt zile de sărbătoare acelea pe care le trăim, nu zile de jale — o sărbătoare întreită a latinității, a civilizației și a românismului.

1913

PLĂMĂDIREA

Armatele noastre au purces acum spre ținta lor. Cu o rapiditate uimitoare oștirea românească s-a adunat, a învăluit țara cu arme, i-a luat fruntaria pe baionete ca să o scoboare mai jos, mai departe, și s-a dus cu dînsa să o așeze la locul de datorie. Înainte de-a se fi prins de veste, operațiile preliminare au fost executate și Europa se găsește în fața unui șir întreg de fapte definitiv îndeplinite.

Să ne descoperim în fața acestei armate și să ne uităm la acest popor.

În afară de rezultatele datorate acțiunilor militare, în afară de asigurarea și mărirea fruntariei, în afară de teritoriile anexate; în afară de prestigiul extern al României — mobilizarea comportă o învățătură și o realitate de o însemnătate tot atît de mare.

Mobilizarea adunînd pe cetățenii din toată țara și toate clasele sociale laolaltă, pe țăran, pe negustor, pe funcționar, pe bogat, pe sărac, a dat prilej tuturor să cunoască pe ceilalți — unora să-i cunoască pe tovarășii lor de arme mai îndeaproape, și altora să-i cunoască, pur și simplu, după ce o viață întreagă au stat depărtați unii de alții.

Dacă pe de o parte sătenii nu cunoșteau pe orășeni, nici orășenii nu erau prea bine documentați asupra sătenilor, și depărtarea

ridicase între unii dintr-înșii piedici și bariere. Sînt aproape patruzeci de ani, o vîrstă de om, de cînd toți oamenii aceștia au viețuit izolați unii de alții, s-au dezvoltat paralel, dar izolat și fiecare clasă era informată indirect asupra celeilalte și amenința să se închidă în sineși, să se mărginească, să se izoleze tot mai mult.

La ordinul de mobilizare toate aceste categorii de cetățeni au alergat să se așeze subt steaguri, să se orînduiască în linie de luptă.

Românii s-au întîlnit astfel, unii din Răsărit cu alții din Apus, din toate capetele țării, unii cu alții, cu același port, cu toții la fel, tunica verde, chipiul verde ; cu aceleași arme, subt aceeași raniță. Umărul intelectualilor s-a prins alături de umărul plugarilor. Săteanul a căpătat de la camaradul lui orășean o țigară, o înghițitură de coniac în timpul marșului ; orășeanul a fost susținut într-o clipă de oboseală de camaradul lui sătean. S-au ajutat unul pe altul, unii pe alții, și-au ajuns să se cunoască și să se iubească nu numai ca români, dar și ca oameni.

Cînd și unii și alții se vor întoarce la casele lor, legătura va rămîne. Dacă nu o legătură cu contact, o legătură cu sufletul. Și unii aci, alții dincolo, se vor gîndi, își vor aduce aminte, și inimile lor nu se poate să nu se plămădească la un loc, nu se poate să nu iasă din camaraderia lor o apropiere, o prietenie.

Această împletire de oameni, această urzeală de suflete n-ar fi fost, fără o mobilizare, fără pătrunderea unora cu celelalte, ale categoriilor sociale de la noi.

Urmările mobilizării sînt nenumărate. Și nu e cel mai mic folos acela de-a se fi iscat într-o singură zi, pe neașteptate, națiunea, națiunea mare, națiune de simțire și de interese, națiunea cea adevărată.

1913

PRESTIGIUL ROMÂNIEI

Articole importante apar în ultimele zile în presa mare europeană, asupra acţiunii noastre militare. Lăsînd deoparte colaborarea suspectă a corespondentului din Sofia, la ziarul englez *Times*, care alternează nota favorabilă cu cea nefavorabilă României, presa din ţările civilizate ne trimite unanima ei aprobare.

Intrarea trupelor noastre în Bulgaria, astăzi, face să se înţeleagă deodată politica noastră în Balcani şi explică tuturor celor care luni de zile au abuzat de răbdarea noastră cuminte şi de coloanele jurnalelor străine, întreaga linie de purtare a României de la declararea ostilităţilor din Balcani pînă azi.

S-a înţeles, în sfîrşit, în Europa civilizată, că dacă România n-a intrat pînă azi în război, este din respect faţă de civilizaţie şi că dacă şi-a mobilizat armatele şi le-a pus în acţiune tot pentru paza civilizaţiei a făcut-o.

Ce n-am citit noi românii, vreme de cîteva luni de zile în presa europeană!

Europa nu voia să priceapă că în mîinile României se găsea chiar pacea europeană şi că ţara noastră şi-a dat, izolată, toate ostenelile ca această pace să continuie şi să dureze. Şi Austria, şi Germania, şi Franţa, şi Italia, şi Rusia ar trebui să ne mulţumească pentru că, neînţeleşi decît foarte tîrziu, noi le-am ferit de un dezastru şi am preferat

să ne reducem pretenţiile la un minim ca Silistra, numai ca viaţa Europei civilizate să nu se transforme într-un obştesc măcel.

Recunoştinţa lor ni se manifestează astăzi întreagă, deşi e regretabil că sentimentele de prietenie coincid cu sentimentul de teamă pe care îl inspiră mobilizarea noastră, armatele noastre, a cărora importanţă uimeşte astăzi Europa. Cînd s-a aflat la cît se cifrează forţele noastre, cînd s-a ştiut cît de repede au fost puse în acţiune aceste forţe, cînd s-a văzut entuziasmul nemărginit cu care s-a ridicat poporul românesc ca să copleşească armatele de prinprejur — recunoştinţa Europei a avut cuvînt să se dubleze că n-am dat drumul forţelor noastre armate mai de mult.

Satisfacţia României este astăzi cu atît mai mare şi, drept vorbind, nu ne putem înfăţişa sentimentele, şi actuale şi trecute, ale popoarelor civilizate, fără ironie.

Astăzi, României i se recunoaşte rolul care preţuieşte mai mult decît orice întinderi, cuceriri şi compensaţii teritoriale — de arbitru. Pacea sau războiul intereuropean se găseşte azi în Bucureşti. Dorobanţul român, cu pană de curcan la căciulă şi în opinci, stăpîneşte împrejurarea. Dacă am fi un popor fără inimă i-am putea plăti azi cu vîrf şi îndesat Europei neîncrederea faţă de noi. Un semn în cele patru colţuri ale lumii şi nici nu ne-am lăsa bine mîna jos că talazele reţinute ale antagonismelor de pe continent s-ar preface în torente de flacără şi sînge. Pentru Europa civilizată, care a putut ajunge să-şi dispreţuiască civilizaţia şi să nu se solidarizeze cu un popor ca al nostru, ar fi o pedeapsă meritată şi din tot vîrtejul de moarte care ar zgudui ţările de azi, poporul românesc, latin, n-ar pierde ni-

mic şi credem că mai degrabă ar cîştiga tot ce-i rămîne de revendicat.

Nu ! România e mai generoasă decît atît, şi ştie, orice s-ar întîmpla, să puie înainte drepturile civilizaţiei. România face de azi încolo parte din istoria popoarelor motrice şi a intrat în concertul marilor puteri. Regele a spus la începutul ostilităţilor că «Glasul României va fi ascultat» şi ne place să vedem că aceste cuvinte, pline de o psihologie nouă astăzi, şi de un sens ce nu se ghicea acum zece luni, cînd au fost rostite, s-au împlinit peste prevedere.

Prestigiul României nu mai are nevoie de comentarii şi ne bucurăm că ţinuta armatelor noastre a ridicat acest prestigiu.

Orice popor ar fi trecut acum la bulgari, s-ar fi aruncat peste oraşele şi satele lor, cu violenţă. Armatele noastre au intrat cu bunăvoinţă, cu milă şi cu o linişte voioasă, pe atît mai mare pe cît aceste forţe armate sînt mai sigure.

Se poate schimba o frază şi se poate spune despre România că în mersul ei de pacificare trece prin faţa a douăzeci de veacuri de cultură.

1913

RĂZBOIUL ŞI EVREII

Un articol al nostru *Evreii şi mobilizarea,* apărut nu de mult şi reprodus şi de ziarul evreilor pămînteni, *Înfrăţirea,* a slujit de motiv unui mare număr de scrisori, sosite de pretutindeni.

Sîntem şi măguliţi dar şi confundaţi. Noi făceam o simplă constatare de fapt, şi dacă meritam onoarea ce ni se face, nu era negreşit pentru forma neîngrijită în care a fost articolul nostru, notat în grabă, scris, dar pentru sinceritatea lui — dacă, bineînţeles, sinceritatea în constatarea lucrurilor de fapt este o calitate şi nu o datorie de metodă.

Mulţi din cititorii noştri evrei ne-au solicitat, ca un schimb de civilităţi, evident, după ce au primit şi felicitările noastre pentru bravura lor şi pentru dovezile ce dau, acelora dintre compatrioţii noştri care nu apreciază, cum se cuvine şi la justa lui valoare, elementul zis evreiesc din ţara noastră, element în realitate tot atît de românesc ca şi restul populaţiei.

Alţii ne-au expus ideile lor în ce priveşte «chestia evreiască», doleanţele lor şi dreptatea lor.

Nu este momentul acum să ne ocupăm de însăşi chestiunea evreiască, aşa cum se pune la noi şi pe care unii, din punctul de vedere evreiesc au contestat-o ca fiind «o chestiune», atunci cînd din punct de vedere românesc, de stat, chestiunea exista şi există

atît de bine și atît de intens, încît o lume întreagă o discută prin presă și acte, și o lume întreagă trăiește legată de pămîntul țării noastre, fără drepturi, — tot așa după cum există o chestiune, mult mai mare, este drept, țărănească, paralel și identică pînă la un punct cu ea.

În programul ziarului nostru este înscrisă și chestiunea evreiască, pe care vom trata-o la timp, și nu peste multă vreme, și credem că într-un fel și după un plan ce n-a mai fost aplicat în discuția acestei chestiuni la noi.

Deocamdată ne-am mărginit să constatăm entuziasmul cu care au răspuns evreii la ordinul de mobilizare, întocmai ca frații lor de simțire și de armă, creștinii. Am notat patriotismul lor înflăcărat îndată ce a fost vorba de apărarea patriei și a idealului ei. Am luat însemnări asupra jertfei din fața căreia nu s-au dat înapoi, ci mai vîrtos au căutat-o, dintr-un imbold adînc sufletesc.

În timpuri normale, toate discuțiile au loc, se contrazic, neagă sau afirmă. Argumentele sînt scoase din jocul imaginației și al raționamentului — joc bun, negreșit, dar joc literar. Cele mai absurde teze ies la iveală și partizanii lor ar merge uneori pînă la a mînca suflete și carne de om. Dar după cum pîinea disprețuită își are prețul ei la foame, tot așa și sentimentele au ceasurile și epoca lor pentru a fi cunoscute în toată puterea și valoarea lor. Evreii la mobilizare n-au discutat și n-au raționat : ei s-au dus pur și simplu să intre în rîndurile luptătorilor, să-și verse sîngele și să moară. A te duce la moarte, nu e un act ușor și banal, mai ales într-o societate modernă, egoistă ; și a te duce să mori pentru toată lumea din țara ta, pentru patrie, e un act admirabil. Evreii s-ar fi putut sustrage. Evreii s-au

dus. Am spus că în primele două zile de mobilizare erau patruzeci de mii. Azi numărul evreilor luptători trebuie să fie mai mare.

Iată scrisoarea unuia din aceștia, care ne scrie nu din țară ci de la Berlin. N-avem cinstea să-l cunoaștem. Ca mai mulți alții din compatrioții noștri fixați în străinătate, domnia sa ne mulțumește pentru articolul trecut și ne anunță că-și lasă situațiile, uneori importante, pe care, silit să se expatrieze, și le-a cîștigat în străinătate prin muncă și inteligență.

Și cel ce ne scrie, și alții ca el, puteau să rămîie liniștiți acolo unde se găsesc și să privească războiul de departe. Nu ! Ei au venit în patrie și alții sînt pe drum, ca evreii români din Statele Unite, care au alergat într-un suflet să se înscrie printre voluntari.

Să reproducem ceva din scrisoarea corespondentului nostru ocazional, care astăzi trebuie să fie în țară, subt drapel.

«Cu o vădită mulțumire sufletească și legitimă mîndrie am citit în ziarul *Seara* articolul dumneavoastră *Evreii și mobilizarea,* în care descrieți elanul patriotic cu care deopotrivă cu concetățenii creștini au răspuns la sunetul goarnei și patruzeci de mii de ostași evrei români.

Cu drept cuvînt lăudați virtutea lor. Ei nu s-au gîndit un moment să se refugieze peste hotare sau să dezerteze de la postul de onoare. Ei pleacă voioși pe cîmpul de luptă și nu se dau în lături de la nici o altă jertfă cerută de împrejurări.

Noi, rezerviștii evrei, de ani de zile stabiliți în străinătate, cu existență întemeiată, fără a citi afișele, fără a aștepta chemările sau a auzi sunetele clopotelor, la primul zvon numai despre mobilizare, am bătut la

ușa ambasadorilor români, și care încă n-am plecat sîntem pe punctul de plecare. Mulți din noi sîntem căsătoriți, ne-am lăsat copiii și afacerile, alergînd să ne facem datoria, împinși fiind numai de focul sacru ce ni s-a deșteptat în inimă în aceste momente supreme pentru onoarea patriei mume.»

Am ales această scrisoare din mai multe. Ca mai expresivă. Iată cum știe să simtă un «jidan».

În afară de scrisorile primite de la evrei, avem multe trimise de la români. Printre ele, mai multe conțin declarații de felul acesteia.

«Am fost naționalist și antisemit pînă la mobilizare. Astăzi nu mai pot să fiu. După terminarea mobilizării voi scrie în această chestiune pentru drepturile evreilor.»

Vom publica toate aceste scrisori cînd ne vom ocupa de «chestia evreiască», și cînd împrejurările nu ne vor mai sili la restrîngerea numărului paginilor noastre ca azi.

Un lucru e adevărat. Mobilizarea, chiar fără nici o urmare externă, a slujit admirabil poporului și statului nostru și a făcut mai mult pentru ideile democratice în România, decît douăzeci de ani de activitate intelectuală de presă și de propagandă.

1913

CÎND VA REÎNVIA CAHALUL ?

Se pare că articolele noastre asupra evreilor n-au fost primite de toată lumea cu plăcere. Ideea că li s-ar putea acorda măcar unora dintr-înșii drepturile atît de meritate, cel puțin prin prezența unui mare număr de evrei subt steagul de război al țării, supără pe unii și poate că pe mai mulți decît ne închipuim. Să fie din pricina numai a sentimentului patriotic înțeles ca o ură de rase ? Se poate, și e dezgustător de regretabil. Și nu cumva nemulțumiții aparțin mai ales claselor bogate ?

Articolele noastre au provocat o corespondență voluminoasă, și nu sîntem în afară din cale de necăjiți de cele cîteva scrisori înjurioase primite, căci compensația injuriilor au avut chiar corespondenții noștri grija să ne-o acorde, ferindu-se să iscălească. Aceia din ei care ne învinovățesc a fi «plătiți de jidani», au și o scuză, căci iscălind ar fi siliți să-și susție și mai departe «vederile», ceea ce recunoaștem că pentru fricoși e dureros și greu.

Ciudat e, fie zis în treacăt, efectul pe care o credință, o idee, un principiu îl poate face asupra unui creier interesat, și prețul pe care îl află sinceritatea la oameni, obișnuiți să-și construiască viața și visurile din materiale false. În «chestia evreiască», mai cu seamă politicienii mărunți au răspîndit părerea că un indigenat se susține cu alte ar-

gumente decît cu ale minții, și nu se admite de către orișicine că starea evreilor poate fi discutată cu același interes pur intelectual cu care se analizează viața plantelor în profunzimea oceanelor, și că o inteligență poate acționa subt alt imbold decît al banului. Dacă evreii au reputația de a fi milionari, ideile nu se mai pot preocupa de dînșii, prin urmare, fără să fie bănuite de o asociație cu milionul ?

Numai că noi nu ne adresăm nici politicaștrilor care cunosc latura «unsă» a «chestiei», și nici evreilor bogați. Aceștia ne sînt indiferenți chiar prin aceea că sînt bogați, și pentru că, în definitiv, pot să-și plătească luxul unei împămînteniri, cînd, într-o societate întemeiată numai pe avere, îi apucă strania fantezie de a se decora cu niște drepturi pe care banul le face pentru posesori inutile. În capul unei avuții, un om reprezintă și este singur un stat, cu desăvîrșire independent și un stat în stat, un stat oriunde, fără să fie necesar ca unul din statele existente să-l acopere cu titlurile lui. Și, dintr-un punct de vedere superior, evreii trebuiesc pizmuiți tocmai pentru starea lor de intruși, de oameni aproape abstracți, care aparțin unei țări fără să-i aparție și care se nasc într-un pămînt ce îi renegă, ca și cum nici nu s-ar fi născut. Interesantă situația unui evreu român care se duce să studieze în străinătate, străin acolo și tot atît de străin aici, matriculat cu sila ca român, atunci cînd această calitate o are în teorie, de vreme ce Iudeea nu există, și îi lipsește de fapt, de vreme ce aceasta e situația în România.

Noi ne adresăm oamenilor care gîndesc sau, mai mult, nouă înșine într-o convorbire cu eul nostru, prin scris. Noi credem hotărît că rezolvarea «chestiei» evreiești este

o datorie pentru satisfacerea dreptății și pentru binele țării. Dacă este mai onest și mai frumos ca situația să nu capete nici o lumină și să urmeze a face impresia grotească și haotică de acum, aceasta nu ne mai privește, răspunderea nu incumbă acelora care, ca și noi, și-au făcut și-și vor face datoria pînă la sfîrșit.

Protivnicii unei rezolvări echitabile a «chestiei» evreiești au argumentele lor, și noi nu ne îndoim de sinceritatea lor sporită poate și de un sentiment nejustificat, de teamă. Ceea ce ne miră și ne inspiră oarecare îndoială asupra dreptății lor este că ei nu acordă, la rîndul lor, posibilitatea sincerității și partizanilor rezolvării chestiunii, pe care ei sînt chemați să o încurce atît de mult și să o țină pe loc. Exclusivismul e în această împrejurare o slăbiciune și o inferioritate.

Se petrece cu evreii ceea ce s-a petrecut cu iezuiții. Ignoranța și reaua-voință au nevoie de cîte o sperietoare care să le slujească înainte de a se propaga lor ca un soi de putere ; de cîte o icoană de paie și cîrpe. Teroarea iezuitică a fost speculată riguros de către o așa-zisă liberă cugetare. Însă cum iezuiții dispăruseră demult și s-a remarcat lipsa lor de realitate, grosul ducea lipsă de un idol, și personajul cel nou s-a înfățișat în comedia populară, a societății, subt liniile și contururile unui jidov cu barbă, cu perciuni, bețiv de sînge creștinesc. Căci aceleași spirite au fost ieri antiiezuitice și sînt azi antisemite. Cînd nu vor mai fi evrei, o să se născocească altceva, o ființă nouă, care să corespundă la mentalitatea staționară a unei anume calități de inteligență.

Se poate combate la evrei altceva decît dreptul de oameni și de cetățeni ai statului în care s-au născut. Poate cineva să lupte

cu acea nuanță cerebrală a lor care îi împinge la o analiză excesivă a lucrurilor și la deprecierea unor anumite noțiuni. Dar aceasta e o luptă frumoasă de intelecte, o luptă filosofică și artistică și cu atît mai folositoare cu cît intră în joc o varietate mare de inteligență, de care țara noastră inteligentă și culturală nu poate să fie lipsită.

Dar dreptul la viața politică a țării nu-l poate combate nimeni decît cu măsuri nedrepte și protivnice spiritului nostru național civilizator.

1913

PACE VOUĂ !

Europenii erau obișnuiți de către aliații de ieri în lupta lor împotriva turcilor și apoi în războiul și dintre dînșii — cu atrocitățile speciale războaielor balcanice, exasperată de durata orgiei de asasinate.

Jaful și incendiul ajunseseră cele mai banale din delictele războiului. O gamă vastă și complicată de torturi și semitorturi, de crime infinite, în care cruzimea se alia cu o satanică imaginație, excitată de mirosul sîngelui și al ierbii de pușcă. Cititorii ziarelor europene, la Paris, la Berlin, la Londra, la Roma, în toate orașele, se adăpau astfel, indirect, cu sîngele băut de-a dreptul de balcanici, și perversiunea popoarelor ce se războiau între Dunăre, Marea Neagră, Mediterană și Adriatică, patru ape hrănite cu cadavre, nu mai impresiona pe nimeni. Tot ce mai mișca sufletul atrofiat și dezgustat, în sfîrșit, al europenilor, era cîte o formă nouă în asasinat, cîte o inovație senzațională în materia în care beligeranții au ajuns experții orbei terestre.

În această stare de spirit s-a făcut mobilizarea armatei românești, care avea sarcina să stingă focarele de pervertire și isterie războinică din Balcani.

Îndată ce s-a aflat în străinătate că România mobilizează, un fior a trecut prin spinarea Europei. Cînd a fost cunoscută și cifra la care s-a ridicat în douăzeci și patru

de ore numărul mobilizaţilor, fiorul s-a îngroşat. Entuziasmul poporului românesc; mulţimile care, nechemate, voiau să intre cu orice preţ în război; trupele care atingeau, fantastic, milionul; dădură o atît de straşnică autoritate ţării noastre pînă atunci ignorată — o autoritate pe care nici inteligenţa, nici spiritul de ordine, nici cultura, nici arta poporului nostru nu izbutiseră să o consacre — încît, în cîteva ore, toate pălăriile se ridicase de pe cheliile politice şi diplomatice şi salutară respectuos poporul de răbdare şi de fier, de subt Carpaţi.

Era o autoritate pe care nu o exprima deocamdată inteligenţa, dar frica Europei. Intrarea românilor în băltoaca de sînge care se varsă în Egeea, era privită ca un cataclism — şi într-adevăr România putea, dacă s-ar fi îmbătat de importanţa rolului ei, să acopere Balcanii definitiv cu coroane şi cruci pentru popoarele de acolo, înmormîntate, şi să-şi plătească luxul unei răsturnări internaţionale, aruncînd Austria în neant şi Rusia în viltoarea revoluţiei sociale, care nu aşteaptă decît o clătinare.

Europa s-a temut în tot timpul războiului de intervenţia armatelor noastre, şi a făcut sforţări enorme ca să le împiedice să fie scoase din depozitele militare. Nu s-a aşteptat însă că o mobilizare poate scoate o armată atît de mare. Cînd această armată a fost rînduită în ordine de bătaie, totul s-a părut că este pierdut şi ca într-un joc de şah pe care l-ai împrăştia dintr-un singur pumn aruncat în sus pe dedesubt, piesele diplomatice europene începeau să fie nesigure în pătratele alianţelor lor.

Atîta a fost de mare spaima încît domnului Ludovic Naudeau, care corespunde cu ziarul său *Le Journal*, din Sofia, nu i-a trecut nici acum. Într-o telegramă comică de

acum patru zile domnul Naudeau zbiară în Europa şi cere Marilor Puteri o intervenţie grabnică, plîngîndu-se că peste două zile domnia sa nu mai are în Sofia pîine şi că românii vor da drumul talazelor de sînge să-l înece, ceea ce din fericire pentru domnul Naudeau, un ziarist precum se vede foarte prevăzător, nu s-a întîmplat.

Ei bine, această armată formidabilă a României, punînd stăpînire pe Balcani, e uimitoare. Gestul ei n-a fost cîtuşi de puţin cel aşteptat în Europa. În loc de valuri de sînge, armata noastră a înecat Bulgaria în valul de bunătate şi milă — şi ca un Crist, frumosul dorobanţ, intrînd în peninsula întărîtată, a întins braţele peste oamenii care se sfîşiau cu dinţii, de beregată, şi le-a zis :

— Pace vouă !

Sentimentul de admiraţie pentru forţa noastră s-a schimbat într-o admiraţie fierbinte pentru sufletul nostru. România dă Europei cea mai frumoasă lecţie de civilizaţie şi de idee de oameni. Cînd ai cu tine puterea armată a unei oştiri ce atinge milionul şi un entuziasm războinic răzimat pe instrumente de luptă extraordinare, — şi faci cu toate acestea gestul de concordie şi înfrăţire, trebuie într-adevăr să fii un popor de admirat.

Ceea ce miră în toată această splendidă acţiune românească este şi moderaţia extraordinară a României care în loc să anexeze, cum ar fi făcut şi Italia, şi Austria, şi Rusia, şi orice alt stat, teritoriile ocupate, se mulţumeşte cu o simplă rectificare de frontieră. Să ni se arate în toată istoria civilizaţiei un gest comparabil cu această dezinteresare.

E o pildă strălucită. Europa are o sută de motive ca să ne fie recunoscătoare, după ingratitudinea ei clasică, pentru tot ce a făcut poporul nostru pentru civilizaţie, de la năvălirile barbarilor pînă azi.

Pilda trebuie imitată acum de greci, de sîrbi, de muntenegreni, de bulgari şi de turci.

Zilele acestea se vor întruni aci, invitaţi de noi, reprezentanţii Balcanilor pentru încheierea păcii. România îşi va da toate ostenelile pentru ca mîndria sau orgoliul combatanţilor să cedeze dacă nu sentimentelor care trăiesc în chip firesc în inima noastră faţă de cei slăbiţi sau învinşi — şi de care aliaţii şi dezaliaţii n-au dat dovadă — cel puţin necesităţilor civilizaţiei.

Vrem să avem toată încrederea în această procedare şi în voinţa dacă nu în convingerile delegaţilor, care se îndreaptă acum spre Bucureşti şi spre ţara noastră, întîmpinaţi cu creştinescul :

— Pace vouă !

1913

CE FACEM NOI ?

De cîteva zile încoace nu se mai aude nimic din partea oştilor noastre oprite în faţa Sofiei. Supunerea diplomatică a Bulgariei pe de o parte, care şi-a retras mai în tot locul trupele din faţa înaintării noastre ; înaintarea, pe de altă parte, a turcilor spre Adrianopolul cucerit cu atîtea jertfe şi părăsit cu atîta slăbiciune de către bulgari ; victoriile sîrbo-greceşti, în sfîrşit, au complicat împrejurarea simplă în care ne-am angajat. Topografia împrejurărilor este azi, după ocuparea Bulgariei de români, cu totul schimbată.

Rolul nostru de pacificatori s-a impus faţă de autoîncăierarea aliaţilor din sud, victorioşi împotriva musulmanilor goniţi pînă la Constantinopol. Pentru că războiul fusese început a doua oară de bulgari ; pentru că unul din beligeranţi se ilustrase printr-o încăpăţînare ridicolă şi primejdioasă şi pentru sine ; pentru că războiul făgăduia să nu se mai sfîrşească şi era în legătură cu starea noastră economică tulburată ; pentru că, şi pentru că... motivele sînt nenumărate — românii au trecut Dunărea ca să silească pe vecini la pace.

Românii ocupară progresiv localităţile ce se găseau pe frontul armatelor în marş, şi în curînd Varna încăpu în zona de ocupaţie, pe cînd la capătul celălalt al Bulgariei trecu în zona noastră şi teritoriul dinspre

Fernandvo, unde a fost capturată de noi și o armată bulgară.

S-a zis atunci un lucru, că una din armatele noastre s-a pus în contact cu sîrbii, și s-a mai vorbit și de un plan comun de campanie stabilit de acord cu sîrbii la Belgrad de un colonel român, care trebuia să ia parte cu grecii și sîrbii și la semnarea armistițiului, la Niș.

La data aceasta, prin urmare, situația era cea următoare: noi mergeam împotriva Bulgariei și a Sofiei și de acord cu grecii și sîrbii. Opinia publică era lămurită și nu mai încăpea îndoială că totul se urma în conformitate cu o politică de mai înainte hotărîtă. Armata, prin urmare, executa concepția guvernului.

Aci noțiunile se tulbură însă deodată; și astăzi trebuie să mărturisim slăbiciunea vederii noastre în ceața împrejurărilor schimbate. E ceva ciudat în atitudinea noastră. Evident că guvernul are concepția lui nestrămutată și toată încrederea noastră. Nu-i mai puțin adevărat că și noi căutăm printr-o critică și o confruntare de fapte, profană, să ne dăm, de se poate, seama, de substanța lor. E și o datorie.

Primul punct ciudat. Prin ocuparea portului Varna, noi tăiam bulgarilor putința de a se aproviziona pe mare, după ce le tăiasem aprovizionarea dinspre uscat. Bulgaria se găsea astfel izolată de restul Europei și îngrădită de oștile noastre. Dîndu-ne însă seama de starea populației din Sofia, ca să nu piară de foame, i-am lăsat drumul merindelor deschis. Armata bulgară, pe care noi o constrîngeam, prin urmare, să cedeze, primea în același timp, și tot de la noi, putința de-a nu ne ceda.

Al doilea mijloc de constrîngere era să intrăm în Sofia, unde ne găsim și unde

stăm. Ei bine, n-am intrat în Sofia. Motivul? Poporul s-ar fi revoltat și Sofia ar fi căzut în războiul civil, dacă baionetele românești pătrundeau în capitala Bulgariei.

Armata noastră pornise admirabil și e lucru cunoscut că în străinătate se credea că nici nu se isprăvise mobilizarea cînd soldații noștri ocupaseră un sfert din lățimea Bulgariei. Toți ne-am așteptat că telegrama ocupării Sofiei de români, va fi dată chiar de către noi și din Sofia, înainte de-a fi prins cineva de veste.

De ce oare s-au luat toate acele excelente precauții, la ieșirea armatelor din țară, ca să nu se știe mișcarea noastră, dacă nu tocmai în vederea acestui fapt?

Elanul armatei pare a fi fost oprit de diplomație.

Precipitarea operațiilor noastre avea de rezultat:

1 Să puie pe bulgari în imposibilitate de-a mai rezista grecilor si sîrbilor.

2 Să puie pe greci și sîrbi în fața noastră pentru semnarea *stante-pede,* a tratatului de pace.

3 Să facă pe turci să se gîndească înainte de-a suì cursul rîului Marița spre Adrianopol.

O singură putere ar fi azi în Balcani: puterea armelor noastre.

Astăzi ne găsim iată cum:

Grecii fac dificultăți. Sîrbii nu prea au nici ei aerul să ne pătrundă gîndurile.

Și unii și alții, la invitația noastră de a semna un armistițiu, s-au opus și dacă vin să trateze pacea la București, armatele lor urmează să se bată. Bulgarii s-au obișnuit cu noi la porțile Sofiei și ei încep să ne socotească serios ca niște protectori ai lor, ba chiar ca niște aliați subînțeleși! Cît despre turci, ei sînt în Adrianopol. Să se mai

noteze că bulgarii nu și-au trimis pe primul lor ministru la conferința din București, ca statele celelalte.

Ce facem noi ?

De două-trei zile încoace ziarele par dispuse să uite obiectivul nostru, și nu credem că această uitare îi convine și guvernului. S-ar zice că începe să prindă atmosferă nu știu ce prietenie, pe care o putem avea în viitor precum am avut-o și în trecut pentru bulgari, dar pe care n-o avem acum, în această clipă.

Să nu se uite că noi ne-am dus ca să potolim pe bulgari, că bulgarilor le-am luat Turtukaia-Balcic, că am rupt relațiile diplomatice cu Bulgaria, că sîntem cu bulgarii pe picior de război.

E adevărat că în *Le Journal*, domnul Saint-Brice dă o interpretare frumoasă atitudinii noastre de ocupatori și de pacifici și, declarînd falimentul Europei, recunoaște României rolul preponderent pe care în aceste împrejurări nu-l poate juca decît România.

Încă o idee ciudată : se zvonește că s-ar putea ca Europa să ne dea mandatul de-a goni pe turci din Adrianopole, ca să oferim cavalereste acest oraș cucerit de noi, domnilor bulgari, ca și cum armata noastră ar fi o rezervă a Bulgariei sau o jandarmerie a Europei.

După cum au decurs lucrurile pînă azi, am putea fi neliniștiți față de astfel de perspective.

Dacă armata trebuie să se bată cu turcii sau cu oricine alții, ea o va face pentru noi și numai pentru noi. Pentru pace am cheltuit pașnic trei săptămîni și multe milioane în aceste douăzeci și una de zile ; pentru război rolul nostru pașnic nu mai poate fi susținut. Avem o armată care justifică cele mai puternice pretenții și trebuie să avem o diplomație la înălțimea ei. Să ne încurcăm într-un război sentimental în Balcani, nu se potrivește cu noi.

Trebuie să fim atotprevăzători și să lucrăm, cel puțin de aci înainte, repede și energic, căci dacă nu se știe ce se va petrece la frontierele noastre din nord, ceva se poate prevedea. Să nu se întîmple cumva ca tineretul nostru ocupat să se bată în Balcani pentru tronul bulgăresc, să fie împiedicat de la o operație mult mai vitală pentru noi, și care se pregătește — în vreme ce vom fi împinși de către puterile binevoitoare tot mai înlăuntrul Balcanilor — tocmai pentru ca să lipsim de la postul nostru adevărat...

E nevoie să nu uităm un lucru, că în materie de atacuri externe, mobilitatea este extraordinară și că în fiece zi constelațiile se schimbă. Clipa de azi, mîine dispare și clipele ce vor veni sînt invariabil mai grele.

1913

CONFISCAREA ZIARULUI *SEARA*

Din provincie ni s-a comunicat că în mai multe orașe ziarul nostru a fost confiscat fără să știm pentru ce, și că într-altele ziarul nici n-a sosit de duminică încoace.

Ne-am adresat ieri atît Ministerului de Război cît și Ministerului de Interne, precum și la Direcția Generală a Poștelor, ca să aflăm motivul confiscării și neexpedierii ziarului *Seara*.

Ni s-a răspuns, pe de o parte la Ministerul de Interne, că o asemenea măsură nu este la cunoștința acestei autorități, iar pe de alta, la Ministerul de Război, că a fost vorba de un ordin înțeles greșit.

Biuroul Presei a dat într-adevăr ordinul ca ziarul *Seara*, dimpreună cu altele două, să nu fie trimis în zona de operație militară, iar un funcționar a înțeles că ziarul nu trebuie să fie împărțit și vîndut nici înlăuntrul țării.

Am primit, prin urmare, asigurarea formală că începînd de azi *Seara* va fi expediată ca de obicei în toată țara și că interesul ziarului nu va mai avea de suferit ca în ultimele zile.

Din parte-ne am întreprins o anchetă amănunțită în țară ca să cunoaștem situația generală și modul cum s-a făcut confiscarea în orașele unde ziarul a fost trimis.

Voim să credem, în conformitate cu declarațiile oficiale ce ni s-au făcut, că am suferit efectele unei simple greșeli; căci nimic nu justifică în atitudinea entuziast patriotică a ziarului nostru o măsură coercitivă.

Ziarul *Seara*, de la mobilizare încoace, s-a distins în presa românească printr-un patriotism înflăcărat și articolele noastre n-au fost decît un cîntec larg, închinat tinereții admirabile și energiei neamului nostru.

Singurul păcat de care ne-am putea face vinovați stă poate tocmai în idealismul neînfrînat al patriotismului nostru și în speranțele infinite pe care le întemeiem pe inima, pe viața și pe inteligența poporului nostru.

1913

PUBLICUL ŞI ZIARIŞTII

De cîtva timp şi din ce în ce mai mult, publicul era îngrijorat, ţara neliniştită.

De o sută de ori pe zi, se petrecea acelaşi dialog :

— Te rog, am să te întreb ceva... Dar pe onoarea dumitale să-mi spui adevărat...

— Numai să ştiu...

— Ca ziarist, dumneata trebuie să ştii...

— A ! Am înţeles !... Vă mărturisesc dinainte că nu ştiu absolut nimic...

— Cum ? Şi dumneata ?... Nu se poate ! Nu se poate să minţi... Iartă-mă... dar nu mă mai simt în stare să mă izbesc mereu de acelaşi singur răspuns pretutindeni... La Ministerul de Război mi se spune : n-avem nici o veste nouă... În jurnale : nici o veste nouă. Oricine-i învestit cu o fărîmă de autoritate reală sau presupusă îţi răspunde : nu ştiu nimic, absolut nimic. Cum vine asta ?

Noi ne trimitem peste Dunăre fraţii, soţii, copiii şi prietenii ca să se bată... Aşteptăm o zi, două zile, aşteptăm săptămîni... ei nu ne scriu nimic... Ministerul nu ne spune nimic, dumneavoastră jurnaliştii nu ne spuneţi nimic şi nici nu vă revoltaţi de ridicula situaţie în care vă puneţi faţă de noi, milioane de oameni. Tot ce ştiţi dumneavoastră este să scoateţi şi cîte douăzeci de «ediţii speciale» pe zi ca să ne luaţi, pentru un fleac de frază, tipărită cu literă ca degetul de groasă, de cîte douăzeci de ori pe zi cîte cinci parale, fără să ne spuneţi nimic, fără să ne făgăduiţi că ne veţi spune vreodată ceva, altceva decît că domnul Pasici are «barba sură» şi că interviurile dumneavoastră cu miniştri statelor străine, foarte importante, desigur, dar caraghioase cu desăvîrşire, se cumpără ca dinţii de elefant de la sălbateci, cu ţigări bectimis şnaps.

— Doamnă, domnule, domnişoară, vă rog să fiu iertat, dar nu ştiu nimic, şi dacă n-aş contribui şi mai mult cu părerea mea la supărarea sau la tristeţea dumneavoastră, v-aş spune că este bine să nu se dea ştiri de pe cîmpul de luptă, mai ales atunci cînd nu sînt...

— Drept cine ne luaţi dumneavoastră pe noi, domnule gazetar ! răspund indignaţi, interlocutorii. Aveţi cumva naivitatea să credeţi că despărţindu-ne de ai noştri la mobilizare, n-am prevăzut deopotrivă că ei pot să se întoarcă, precum şi să rămîie acolo de veci ?... Ne puteţi face dumneavoastră pe noi să credem că se dau în lumea asta lupte fără morţi şi răniţi ; că se poate ca o întreagă armată să acopere o ţară străină fără ca poporul, în lipsa armatei, să nu atenteze pe furiş la viaţa ostaşilor noştri ?... Nu, domnule, tactica nu este bună ! Vrem să ştim că am avut eroi în bătălie, că am avut victime în acţiunea noastră de împăciuire. Vrem să scăpăm de subt povara acestei înfiorătoare tăceri. Am dreptate sau nu ?

— De, ştiu eu, stimată doamnă... Eu cred că trebuie să credeţi, fără discuţie, în comunicatele oficiale. E cea mai sănătoasă şi mai sigură disciplină. Dar de ce lupte vorbiţi ? Noi n-am fost nici sîrbi, nici greci, iar românii n-au dat nici o luptă. În fantezia dumneavoastră, al cărei fond frumos îl în-

țeleg, dumneavoastră ați uitat și rolul armatei noastre de forță pacificatoare.

— Domnule ziarist, domnule ziarist! Dacă lașitatea dumitale n-ar porni dintr-un adînc și exclusivist sentiment patriotic, nici nu ți-aș mai da mîna să mi-o săruți. Dar, pentru Dumnezeu! dacă nu e nimic rău, dacă totul merge admirabil, dacă nu sînt morți, dacă nu sînt răniți, de ce nu o spui cu hotărîre? De ce ne dai informații vagi și alambicate? De ce nu insistați chiar asupra binelui acestuia și în așa fel ca grija noastră, pe care dumneata o numești extravagantă, să se preschimbe într-o extravaganță de bucurie... Dar de ce nu ni se dau măcar scrisorile ce ni s-au trimis, sînt sigură, de pe cîmp.

— Foarte simplu, doamnă, personalul e neîndestulător și scrisorile sînt poate prea multe.

— Bine, domnule ziarist, bine. Nu știam pînă acum ce înseamnă a fi ziarist. Rămîi cu pace și fii sănătos, dumneata care nu ești expus să fii rănit decît de cuvintele unei mume descurajate.

Și acest dialog se repeta atît de mult încît era într-adevăr penibil să mai ieși în stradă și să mai suporți în răceala reglementară asaltul acesta de acuzații și de sentimente contradictorii. Te vedeai silit să te strecori prin lume ca un fugar și să răspunzi cui vrea să te oprească:

— Un moment, mă întorc îndată, așteaptă-mă, te rog, aci...

Un lucru e adevărat, că în vreme ce presa își făcea datoria tăcerii, o datorie frumoasă, o tăcere justificată și de o lipsă de știri desăvîrșită, publicul zvonea, se complăcea în fantezie și deducții, în alăturări și comparații de fapte, în dezvoltarea informațiilor de care ziarele austriece, germane și franceze erau pline.

Cutare s-a întîlnit cu un căpitan și a spus cutare lucru. Cutare ofițer a șoptit la masă, întorcîndu-se nu știu de unde, cuiva, ceva, și a cerut parola de onoare ca să tacă, adică cea mai bună garanție că șoaptele lui vor fi răspîndite. Un ofițer bulgar prizonier a mai spus altceva. Și iată că în douăzeci de zile, pe cînd Ministerul de Război n-avea știri, se urzeau zeci de romane senzaționale, care, colportate și ramificate, se însuteau. Terenuri minate cu dinamită, baterii mascate, masacre și alte istorii, care întîmpinau tot atîta scepticism la oamenii cuminți, cîtă credulitate însă, la ceilalți, care, oricît de cuminți, preferă unui adevăr nerostit, o născocire.

Acesta-i publicul, adică fratele mare al oștirii, care, ca să plece, s-a smuls din brațele lui. E să cunoști rău psihologia unui popor inteligent și imaginativ cum e al nostru, popor în același timp viteaz și resemnat în durere, ca să dai atîta frîu talentului de născocire.

Cu întrunirea delegaților pentru pace în București, toate acestea, în sfîrșit, s-au sfîrșit. Ziariștii respiră mai liberi și odată cu dînșii serviciul de informații militare, care, asaltat de presă și public, a fost poate singura parte a oștirii, strînsă într-un foc de atac permanent.

1913

MODERAȚIUNE

După cîte s-au putut afla, din dezbaterile conferinței pentru pace, care de-abia începe, pacea are șanse să fie degrabă încheiată. Armistițiul, care n-a putut fi primit de către armatele în luptă peste Dunăre, ajunge cu putință îndată ce emisarii statelor beligerante au trecut dincoace, în România, unde s-a și stabilit un răgaz al armatelor, de cinci zile.

În aceste cinci zile de reculegere militară, de îngrijiri date răniților, de sepultură a morților, în București vor trebui rezolvate primele dificultăți.

Conferința generală româno-bulgaro-sîrbo-greacă-muntenegreană s-a divizat, pentru ușurința procedurii, în patru subconferințe, care vor nivela pretențiile fiecărui stat în raport cu pretențiile bulgare, și toate rezultatele individuale ale acestor conferințe vor fi vărsate într-o ședință mare, de la care încolo se vor continua ședințele generale în cele cinci state laolaltă prin reprezentanții lor.

Prima subconferință și-a și terminat lucrările. Bulgarii primesc condițiile României, după ce delegația României, printr-o deliberare particulară, a discutat zona strategică de subt linia Turtucaia-Dobrici-Balcic, pînă în vîrful Ekrene.

Deși armatele românești au făcut eforturi deosebit de importante și ar fi putut,

subt arme, să impuie pretenții mult mai mari decît cele enunțate și admise, România a dat exemplul unei extreme moderații și guvernul nostru a știut să reziste tuturor presiunilor făcute dintr-o pornire patriotică, desigur, dar nepotrivite cu împrejurările, de către dorințele opiniei publice asupra ei. Situația României era și este atît de excelentă, încît ar justifica și ar putea garanta să izbutească și cele mai mari pretenții.

Ei bine, România nu a căutat să obție satisfacții în raport cu situația ei, și pentru ca să servească pacea dorită de întreaga Europă, a știut să se modereze.

Dorim ca pilda României să slujească tuturor beligeranților, atît bulgarilor, puși în împrejurarea de a primi toate condițiile foștilor ei aliați victorioși, cît și sîrbilor și grecilor, care pot abuza de slăbirea profundă și de ruina tovarășilor din ajun. Lupta fraticidă dintre aliați trebuia să înceteze, și dacă armata bulgară, împinsă de un guvern a cărui vedere, trufașă, la început, se împăinjenise, a demonstrat că nu merită titlul de eroică, acordat de Europa, nu îi mai puțin adevărat că Bulgaria nu trebuie să expieze veșnic păcatele domnului Danev.

Bulgaria, conform dorinței României, care n-a lăsat-o să se întindă după planul unui vis nedrept de dominație în Balcani, terorizînd pe sîrbi și greci, nu este lăsată nici să piară, România voind o Bulgarie, fiind împotriva unei Bulgarii exagerate, dar pentru o Bulgarie întreagă.

Hegemonia visată de bulgari a vizitat și spiritul celorlalți foști aliați, deopotrivă de înflăcărați, un moment, care pentru un imperiu grec, care pentru un imperiu sîrb. Naționalismul acesta păgubește păcii, și concepția care regulează și echilibrează deosebitele naționalisme din Balcani, este aceea

a echilibrului, emisă de România și impusă în toată Europa, ca singura doctrină politică pentru Orient.

Nădăjduim că toți delegații adunați în București se vor inspira de la moderația României, care, stabilindu-și, în primul rînd, relațiile cu Bulgaria, a deschis astfel drumul concesiilor ce trebuiesc făcute civilizației și păcii.

Domnii delegați să facă acum, cînd se găsesc în România, abstracție cît mai multă de presiunea națională din țara lor, și să trăiască, sufletește, mai mult în patria europeană decît în patria adevărată. Ei vor sluji astfel și mai bine interesele superioare ale patriei, de un discernămînt mai greu pentru popor, căci interesele patriei sînt strîns legate și dependente de interesul continental.

1913

PARTIDE FĂRĂ ȘEFI ȘI ȘEFI FĂRĂ PARTID...

Partidul conservator se găsește de cîteva luni fără șef. Fatalitatea face ca partidul liberal să sufere, la rîndul lui, de aceeași soartă, ca și cum, în dauna domnului Take Ionescu, aceste două partide istorice voiau în principiu să se solidarizeze.

Dar e o deosebire, și o deosebire instructivă între cele două vacante de șefi. Pe cînd partidul conservator a trecut printr-o împrejurare inevitabilă, moartea lui Gheorghe Cantacuzino, după care succesiunea trebuia supusă unei discuții de puncte de vedere naturale — merite și drepturi — partidul liberal se decapitează singur, printr-un gest deliberat și calculat.

În paranteză fie zis, situația partidului nu e lipsită de oareșicare ridicul și, oricît ar fi de simpatic, domnul Ion I. C. Brătianu face impresia unei rude tinere supărate la moștenire, și a unui copil bosumflat, căruia i s-a pus pe farfurie o tartină fără dulceață și lapte în ceașcă prea puțin. Pentru că n-a fost chemat în sînul guvernului care trebuia să fie național într-un război, domnul I. C. Brătianu și-a dat demisia din șefie.

Negreșit că acesta e numai aspectul exterior al lucrurilor. S-ar crede mai degrabă că partidul liberal are intenția să pregătească o acțiune nouă și cum șeful partidului trebuie să fi luat oarecare angajamente

nemaipotrivite poate cu o situație neprevăzută, ca om de cuvînt, domnul Brătianu, recunoscînd că dacă și-a angajat persoana, partidul nu trebuie să sufere de pe urma legăturilor sale, lasă partidul să acționeze așa cum crede el si, evident, și domnia sa. În același timp, domnul Brătianu este ostaș mobilizat, și vrea să dea o pildă de disciplină, separînd pe omul politic de persoana ofițerului, si făcînd pe acesta să se amendeze în fața celui dintîi, ceea ce în definitiv e bine și frumos.

Totuși, pare că ar fi fost și mai bine și mai frumos dacă șeful partidului liberal și-ar fi luat, împotriva oricărei surprize si oricărui raționament, răspunderea acțiunii liberale ce ni se pare că se pregătește, pe care să o conducă în persoană si pe față. Momentele prin care trecem, fără să fie mai grave decît importante, ar trebui să excite energia si franchețea și niciodată nu e mai rău purtată iresponsabilitatea ca atunci cînd e nevoie de toate forțele pe frontul politic și social ca să tempereze sau să îndoiască acțiunea națională.

Cu părere de rău mai observăm de la mobilizare încoace tocmai contrariul : cultivarea simțului de iresponsabilitate, care se înfățisează ca o slăbiciune națională întrucît tot ce se face pe tărîmul politic și social, se face într-un ascuns si mai mult se gîndeste si se proiectează decît se face. Anonimatul a pus o stăpînire extraordinară asupra noastră a tuturora ; disciplina tăcerii, excelentă cînd este vorba de acțiunea militară, a fost prea comod luată *ad litteram* și întinsă peste toate gîndurile și sentimentele conducătorilor și celor susceptibili de acte publice.

Atitudinea civilă e tocmai contrarie atitudinii armatei care se știe cu cît avînt și cu cîtă bravură a trecut în Balcani, dispusă să înfrunte orice forțe și să se lupte cu pieptul deschis și în bătaia atacului advers, împotriva oricărei inimiciții, cît de violente.

Cu sentimente și aptitudini sufletești de felul acelora nu credem că națiunea și țara au mult de cîștigat. În luptele politice și sociale violența de limbaj, care exprimă, orice s-ar spune, convingeri, cu o sinceritate neconvenabilă, poate, dar care nu poate fi acuzată din pricina aceasta, este mult mai preferabilă gătelilor iresponsabilității.

Cînd toți își vor ascunde fața, atunci lucrul începe de jos și profesarea oricăror credințe ajunge odioasă și nu se mai știe care trebuie să fie ținuta legală. Învățătorul trebuie atunci să se teamă de apostolatul lui, de învățătura pe care o propagă ; preotul trebuie să se teamă de filosofia îndreptățitoare și pedepsitoare a Evangheliei ; advocatul trebuie să evite expunerea principiilor de drept și așa mai departe, se ajunge la o falsificare de noțiuni și la negarea virtuților în care se cimentează o societate.

Și starea aceasta de spirit duce, de la falsificare silențioasă, la falsificare voită, la declamații de fațadă, la o perversiune sufletească generală. Și asta nu trebuie să se întîmple, luptele trebuiesc date la lumină și cîștigate sau pierdute la lumină. Omul sincer și bine armat sufletește cîștigă și în înfrîngere, cel puțin prin răspîndirea aureolei curajului, pe cît mai multe capete robite iresponsabilității și anonimatului sufletesc.

Iată de ce, în cazul că reflecțiile noastre sînt adevărate, cînd demisia domnului Ion Brătianu coincide cu o acțiune a căreia răspundere n-are interes șeful partidului să o ia asupră-și, iată de ce ar fi fost și mai

morală, și mai utilă, și mai educativă, socialmente.

În orice caz, un lucru este adevărat, că cele două grupări politice sînt fără generali și împrejurarea glumeață face că, pe cînd partidele existente n-au șef, există un șef care n-are partid... Anonimatul fiind la modă, ne oprim de a destăinui numele acestui șef fără partid, chiar dacă cititorul rău intenționat ar comite injuria să bănuiască pe domnul Take Ionescu, ceea ce, ne grăbim să spunem că nu-i adevărat.

1913

RĂZBOIUL ȘI «SOCIALIȘTII»

«Socialiștii» din București se complac, de la mobilizare încoace, în atitudinea de regulatori ai afacerilor balcanice și de profeți continentali.

Politica externă, războiul, mobilizarea sînt analizate fără milă la sindicatul plăpumarilor și tovarășii tipografi fac dificultăți guvernelor din Europa și propriului nostru guvern.

Nu știm ce este de făcut. Chiar noi cei de la *Seara*, burghezi mizerabili, exploatatori criminali ai patriotismului și ai sentimentelor noastre, sîntem, în persoana subsemnatului, obiectul celei mai sîngeroase critici, ale unui tovarăș nătăfleț.

Atitudinea filosofică a prietenilor noștri social-democrați e ușoară, și ridicul de ușoară, mai ales că toate împrejurările ce se vor isca la noi au răspunsurile și obiecțiile făcute gata, din împrejurările identice petrecute în istoria socialismului străin, și maimuțărite, ca toate formele și noțiunile politice și sociale, în țările fără tradiție specială.

Tradiția la noi e mai ales de ordin războinic și lucrul cel mai curat și mai ușor de scos în evidență dintr-un trecut aproape haotic este vitejia poporului românesc, fără care nici popor românesc n-ar fi fost și poate că nici civilizație integrală în occidentul Europei.

«Socialiștii» sînt împotriva războaielor. Împotriva lor sîntem și noi, fără să fim numaidecît «socialiști», fără să fim nimic de pus în raftul politic cu o etichetă mărginită de un chenar. Cu o deosebire, că noi am scris împotriva războiului numai cînd a trebuit și ne-am declarat, la izbucnirea lui în Balcani, pacifiști, aproape cu orice preț. Acesta era principiul.

Nu se va admite însă de către nimeni că războiul hughenot era același lucru cu războaiele lui Napoleon, ca războaiele de independență, ca luptele cunoscute subt numele de cruciade. Războiul e o funcție socială, o stare sufletească, o acțiune. Așa se prezintă în istorie și în viață pînă la socialism, care suprimă funcția luptei în folosul unei funcții, foarte discutabilă în definitiv, și aceea, a creierului. Așa se prezintă războiul pînă la doctrinele de fraternitate și iubire, care mint mai toate și împotriva cărora te ridici cu atît mai multă înverșunare cu cît ai crezut în ele, și pentru ele poate că și ai suferit.

Este război și război, după cum este socialism și socialism, cultură și cultură. Viața nu e rigidă ca un balon Zeppelin și ca o dogmă. Viața e infinit sinuoasă și elastică — și dacă este să apreciez un teoretician care în numele omenirii se ridică la tribună și veștejește, nu știm totdeauna pentru ce, războiul, și alături de dînsul pe un om sănătos, tînăr și puternic care se bate și moare : sau pentru omenire, sau pentru o ficțiune, sau pentru patrie, cel de al doilea mi se înfățișează mai frumos și fără voie întorc spatele celui de pe tribună și alerg să arunc flori peste cel căzut. Cel dintîi a citit, cel de al doilea face — și poate că a citit și el, iar dacă n-a știut să citească

a făcut mai mult decît un papagal intelectual, cîntecele și basmele limbii lui.

E cazul săteanului român care muncește, se bate și învinge și se jertfește, nu de la nașterea lui Karl Marx încoace, dar de o grămadă de veacuri adînci.

Socialiștii noștri au tot dreptul să protesteze căci, dragă Doamne, ei reprezintă o doctrină și e decent să o apere, dacă pot, și ei pot destul de puțin de vreme ce pe cînd gesticulau într-un colț de sală tristă, șase sute de mii de oameni cu flori la pălării, cu caii înfloriți, cu tunurile înghirlandate, porneau între țarină și soare la luptă. Situația este comică, ce-i drept.

Și acești săteni, sprinteni, semeți și puternici, sînt aceiași care au făcut un alt soi de mișcare, în 1907, cea mai frumoasă și mai demonstrativă pînă atunci, de puterea de jertfă și de voință a poporului nostru, acuzat de slăbiciune. Și atunci, ca și astăzi, socialismul a fost cu totul străin de mișcarea poporului, liber de formule și evoluînd în interiorul tradiției lui sufletești. El a știut să se răzvrătească și tot așa știe să facă războiul. Ce știu să fabrice, în vreme ce pornesc astfel și se împlinesc rostogolirile mari ale vieții naționale, tovarășii socialiști ? Discursuri, articole, declarații. Aprobări, dezaprobări. Cercetări asupra cauzelor, care vor fi fost, micșorîndu-se totul pînă la a se putea strecura în mentalitățile cu teză.

În istorie nu se socotesc decît actele, iar teoriile, oricare ar fi ele, fac impresia unui plînset, unor scrîșniri inutile, pe care un singur lucru se poate prinde de gloria vieții și a luptei : talentul. Și talentul e o modalitate rară, iar la socialiști e ca și absentă.

Mulţumirea noastră de a protesta, foarte rar din convingere şi pe temeiul unei personalităţi adevărate care justifică totul, şi de obicei din singura sete de strălucire falsă — e o mulţumire pentru eunuci. Şi rămîne de demonstrat că e o virtute să te opui tu, atunci cînd talazele laolaltă merg şi te tîrăsc, orice ai face, şi pe tine.

Pentru domnul Racovski eu am o stimă specială şi îl deplîng, ca pe toţi puţinii intelectuali ai partidului său, că trebuie să fie înconjurat cum este, în sinagoga ce îşi propune să clădească şi pe care noi o stricăm. Domnia sa a scris cele mai riscante articole în folosul tezei socialiste confruntată cu războiul. L-aş ruga să nu ţie socoteală de faptul mobilizării, de mişcarea patriotică din ţară, de pacea din Bucureşti, şi de vreme ce a propovăduit abţinerea de la el, să-şi continuie ideologia şi peste toate evenimentele să arunce dispreţul uitării. N-are să poată. Este silit să ţie dimpotrivă seama de ele, şi în mentalitatea poporului nostru faptele acestea s-au prins, s-a isprăvit, sînt, cu toate consecinţele lor sufleteşti. O doctrină n-are puterea să nege realitatea şi se modifică după ea ; e slăbiciunea doctrinelor false faţă de realitate.

Domnul Gherea şi domnul Racovski — nu mai vorbim de mai micii şi de mai săracii lor — caută în tot ce s-a făcut pînă acum o explicare, pentru că mentalitatea ce şi-au agonisit-o nu le permite să creadă că evenimentele mari se pot produce fără cauze foarte meschine. Ei acuză de izbucnirea spiritului nou din ţară, ziariştii... Cineva pe care îl chema Artaxerxe credea, fără să fie social-democrat, că bătînd valurile cu nuiaua se linişteşte marea. Socialismul vine în creier cu un metodism de amărunţimi *terre à terre*, şi interpreţilor lui le lipseşte tocmai ceea ce face interesul evenimentelor şi al vieţii, obscuritatea, fatalismul şi spontaneitatea, adică misticismul şi incomprehensibilul naturii. De aceea, de pildă, domnul Gherea e şi atît de puţin primitor şi înţelegător de artă, în literatură, o specialitate a domniei sale. Pozitivismul de la club lămureşte totul şi după aceeaşi metodă explică el pe Dumnezeu, după care caută să facă răspunzători de starea de spirit pe jurnalişti, pe care, la drept vorbind, nu-i urmează nimeni. La teoreticienii socialişti e uneori învăţătură multă, de care avea şi profesorul meu de greceşte, un pensionar, consumator fervent de ţuică şi de bere, la «Terasă»...

Lor le lipseşte, ca să zic aşa, rafinamentul ignoranţei... Săteanul, care judecă încet, care vorbeşte bine, cugetă frumos şi crestează minunat lemnul cu vîrful briceagului, îl are — şi acest rafinament rămîne şi în minţile cultivate bine.

N-avem, se vede clar, intenţia să combatem propriu-zis pe socialişti, care se poate să aibă în această ţară şi alte rosturi decît acelea de-a pregăti prefecţi, deputaţi şi agenţi de culoare pentru partidele burgheze, unde socialiştii intelectuali n-au avut cum pătrunde deodată, sau oameni dezgustaţi şi pregătiţi pentru o politică mai generală.

Vrem să facem numai o separare şi să le diluăm punctul de vedere în sîngele şi flacăra vieţii. Opozanţii de felul celor ce răcnesc împotriva evenimentelor întru tot admirabile ce se petrec, îşi iau plata lor de la fapte, care îi lasă să spuie, în vreme ce ele se construiesc cu aceeaşi energie şi fer-

mecătoare naivitate, cu care se formează lumina-n stele și organismele elementare în umezeală. La socialism, așa cum este priceput, profesat și reprezentat la noi, ne vom gîndi să-l strecurăm în cîteva pagini mai tîrziu.

Tot ce vor putea face teoreticienii este să nege evenimentele sau, dacă vor, să le combată, de ce nu, în vreme ce totul aleargă, deosebit, înainte.

Sîntem învinovățiți, și noi în special, de graba cu care ne-am pus condeiul lîngă baionetă, și ne place acuzarea, de vreme ce el a stat alături și de spicele cîmpului pînaci. Trebuie să ne fi simțit la locul nostru de vreme ce am căutat această cinste și această bărbăție.

În orice caz, un lucru este sigur, că mișcarea de azi, în care socialiștii noștri mobilizați văd un singur lucru, lipsa de comodități burgheze și de suculență, praf și marșuri și primeneli asudate, e o dată hotărîtoare în viața poporului nostru și că o zi de mobilizare a făcut mult mai mult decît ani de propagandă marxistă. *Viitorul Social*, care-i o revistă interesantă, reproducea într-un număr din urmă scenele fotografice după cîmpul de război și înfățișa cititorului civilizat ostașii în repaos, ucigîndu-și păduchii, după ce Max Nordau, într-o carte senzațională și mediocră, și Leon Tolstoi, într-altă carte calpă, declaraseră că Beethoven, că Verlaine și alți mari artiști sînt niște degenerați...

Nu știu cum o să mă judece amicul meu tapițer din sindicat, dar mă tem că o să-mi alienez simpatiile lui de cetățean conștient. Mă doare, desigur, dar n-am ce face și trebuie să-mi suport suferința pînă la urmă.

Noi vom căuta însă să contribuim cu rîvnă și înflăcărare la împuternicirea sufletească a poporului nostru și ne vom arunca în cultivarea mîndriei și energiilor lui, cu toată pasiunea.

1913

GRECII

Făcînd abstracţie de civilizaţie şi înfiinţînd pentru Balcani o morală ad-hoc, pe care de altfel n-am avea decît să o constatăm, căci de fapt există de mult, poporul cel mai tare sînt bulgarii şi cel mai superficial din toate, grecii. În vreme ce bulgarii intrau în foc cu o îndrăzneală inconştientă şi irezistibilă ; în vreme ce ei băteau pe turci în toată Tracia şi Macedonia şi cucereau cu baioneta cetăţile cele mai bine apărate, grecii, frizaţi, parfumaţi şi bine adormiţi, se preumblau prin locurile mai mult deşerte şi anexau, în numele regelui elenilor, satele fără cîini.

Disproporţia dintre unii şi alţii a şi excitat orgoliul bulgarilor pînă la refuzul de a îndeplini şi cele mai drepte revendicări greceşti. Dispreţul bulgarilor pentru nepoţii adulterini ai lui Zeus era atît de mare, încît, după ruperea alianţei, Statul Major bulgăresc se întreba dacă trebuie să trimită împotriva întregei armate greceşti un regiment sau numai o companie de soldaţi. Experienţa arată că optimismul bulgar şi-a greşit socoteala cînd a opus grecilor prea puţine forţe şi meritul eroismului grec le revine astfel tot bulgarilor, după cum faima puterii armate a Bulgariei se datoreşte slăbiciunii exagerate a armatelor turceşti.

Ce folos însă că tăria Bulgariei avu nenorocul să fie înfăţişată de un Danev, atunci cînd slăbiciunea Greciei era mascată de individualitatea unui Venizelos, un străin în patria lui adoptivă. Împrejurările în care a sucombat Bulgaria şi s-a ridicat pe neaşteptate Grecia, verifică, o dată mai mult, valoarea relativă a colectivităţii.

Elenismul, ca pînă ieri bulgarii, visează la rîndul lui hegemonia balcanică şi întemeierea imperiului grecesc. Pretenţiile greceşti au atins un maximum caraghios. Grecii vor să stăpînească întreaga coastă egeică şi Macedonia şi, pînă la un punct, pe drept ; lăcomia bulgărească îşi primeşte pedeapsa de la lăcomia grecească şi naţionalismul bulgar de la naţionalismul grec. Ruperea pactului de alianţă le-a fost bulgarilor funestă, şi de situaţia lor favorabilă, grecii trebuie să le fie recunoscători numai lor.

Alte drepturi n-au în afacerile balcanice. Civilizaţia, ei o reprezintă tot atît de puţin ca şi bulgarii, şi dacă aceştia au schingiuit şi ucis pe locuitorii greci din Macedonia, grecii în schimb au asasinat populaţia cruţată de bulgari, românească. Românii macedoneni stau subt teroarea grecească, prigoniţi, jefuiţi, ciopîrţiţi. Satele lor sînt distruse, avutul lor e furat şi risipit. Singurul lucru de care a uitat regele Greciei, Constantin, să pomenească în protestarea lui împotriva vandalismului bulgar, adresată puterilor europene, a fost un detaliu neînsemnat : miile de români, trataţi cu aceeaşi barbarie de către nobilii săi supuşi, păstrătorii ortodoxiei adevărate, dacă altceva n-au avut ce păstra, în jurul pietrelor elineşti, din trecutul lor cultural.

De altminteri, grecii ne dau dovezi despre felul cum ştiu să înţeleagă ospitalitatea românească, graţie căreia şi-au îmbogăţit cu bani româneşti regatul lor, ce ajunsese la o decrepitudine totală, încă demult. Bandele

grecești, susținute cu aurul adunat în București și în porturile dunărene, au ucis în timp de pace destulă populație românească macedoneană, ca să nu mai aibă cuvînt să-și mărginească asasinatele în vreme de război. A cita cu sutele crimele grecilor asupra românilor care n-au voit să se grecizeze, ajunsese în presa din București ceva banal, și ziarele înființaseră rubrici zilnice pentru banditismul grecesc.

Grecii datoresc românilor acest tratament pentru frații lor din Macedonia, din tot soiul de motive, căci dacă România le-a dat grecilor libertatea să se întărească la noi, românii macedoneni le-au dat inteligența și vitejia lor. E lucru cunoscut că eroii naționali ai grecilor au fost români ca și învățații lor.

Poporul grecesc, valorificat azi de bulgari, n-a însemnat ceva în perioada lui neogreacă, decît mulțămită elementului latin macedonean, românilor.

Grecii n-au cîtuși de puțin să se plîngă de barbariile bulgărești, care veneau ca o răsplată, mizerabilă răsplată dar meritată, de un popor iute de gură și de picioare. Și nici n-au de ce să se bucure prea mult, de bacșișul pe care li l-au dat împrejurările.

Bulgarii le pot ceda astăzi tot ce voiesc, și rău vor face dacă vor prelungi discuțiile pe teritorii, cu grecii. Peste cîțiva ani, și nu prea mulți, bulgarii își vor reface o armată care va putea să răstoarne oricîte imperii grecești se vor clădi pîn-atunci între Atena și Cavalla, mai ales dacă se vor garanta cu o alianță indispensabilă și care începe să se întrevadă.

1913

BOALA AUSTRIEI

Austria a parvenit să indispuie pe toată lumea. În tot decursul războiului balcanic, diplomația statului artificial și absurd din centrul Europei a opus tuturor actelor ce nu i-au convenit o rezistență de aberați. Și nici un act nu-i convine imperiului habsburgic, bolnav de toate sentimentele care însănătoșesc alte popoare. Cu o sinceritate ridiculă, doveditoare de slăbiciunea ei universală, Austria invocă față de orice mișcare interesele sale, și formula *statu quo* trebuie să fie invenția acestui monstru inert.

Interesele Austriei sînt diametral opuse intereselor tuturor statelor dimprejurul ei, pe care politica austriacă le exasperează sistematic și le va exaspera pînă într-o zi, data descompunerii prea multelor ei interese.

Dacă sîrbii bat pe turci și ajung la Marea ce le trebuiește, interesele Austriei sînt atinse. Dacă sîrbii bat pe bulgari, interesele Austriei sînt atinse. Dacă muntenegrenii își întind prin luptă și jertfe fruntaria lor, interesele ei sînt atinse. Dacă Grecia pretinde Cavalla, interesele Austriei sînt atinse. Dacă România izbutește să puie de acord pe beligeranți și face pacea din București, interesele ei sînt atinse. Aceste interese suferă pretutindeni, la românii din Bucovina și Ungaria, la ungurii din Transilvania, în Gali-

ția, la granița rusă, în Italia, în Tirol, în Bosnia și Herțegovina.

Europa nu mai există și nu mai nădăjduiește și luptă decît pentru interesele Austriei, în care se împiedică vreo zece state. Orice pas la dreapta sau la stînga, orice bătaie în ușă supără pe acest bolnav. «Omul bolnav», cum era numită Turcia, s-a strămutat mai sus. Omul bolnav e imperiul austriac. Îi face rău căldura, îi face rău răcoarea, îl deranjează vocile, îi provoacă o criză cîntecele. Dacă țăranii din România se răzvrătesc, Austria se scoală într-un cot și țipă. Dacă sîrbii își caută de treabă, bolnavul tușește. Dacă în Italia se joacă o piesă națională și italienii din Triest vor o universitate în limba lor, bolnavul învinețește.

Și Europa se îngrijește de febra și de viermii care colcăie în mațele acestui august bolnav și cu care își hrănește el vulturii din blazon. De cîte ori strănută, de cîte ori oftează, de cîte ori scrîșnește sau se întoarce beteagul în paiele lui de aur, Europa stă și se gîndește și suferă peste măsură.

Că este greu bolnavă Austria, știe și dînsa, oricîte speranțe își făurește un bolnav în agonie. Dar ea dispune de un veșnic șiretlic, de un excelent mijloc de șantaj : războiul. Trebuie sau nu trebuie, Austria își mobilizează armatele... armatele Ei ! Își scoate puștile de carton, caii de tinichea, tunurile de bronz, și din zeci de neamuri deosebite își fabrică oșteni, care la ordinul de înaintare, vor întoarce armele și vor ochi în vulturii hrăniți cu balele bolnavului și cu viermii lui.

Austria calculează că împotriva rușilor va trimite pe nemții ei ; că împotriva slavilor din sud va trimite armele românești ; că în

România va intra cu boemii, iar în Italia cu polonii și lipovenii... Ar trebui întreprinsă pe teritoriile furate tuturor de morții de la Viena, o propagandă care să taie definitiv pofta diplomației austriace de-a mînca veșnic din tinerețea și sîngele celor străini.

Șantajul care i-a reușit pînă azi n-are să mai dea rezultatele din trecut, subt protecția aliatelor din Triplice. Germania se separă tot mai mult de Austria, și dacă tendința ei este spre Franța și Englitera, cum cer civilizația și valoarea complimentară a acestor popoare, Italia și Spania vin chemate de sînge către republica franceză, spre care merge și sufletul românesc.

Austria indispune acum cu desăvîrșire puterile în privința tratatului de Pace din București, care voiește să fie revizuit de marile puteri, căci din acest tratat cîinele cu coroană al Austriei, la pînda tuturor bucăților grase, n-a căpătat nimic și a fost ținut la ușa tuturor hotelurilor din București. Austria ar vrea cel puțin să caute îngîmfarea unei iscălituri și strecurarea capătului unei noi intrigi în tratat.

Numai că revizuirea n-are să izbutească și va fi pentru imperiul vecin un prilej mai recent de înfrîngere diplomatică și rușinare — și desigur începutul unei fermentații mari în popoarele de-aci, de jos, apropiate tot mai mult pentru înfrînarea Austriei.

Austria nici nu poate trăi cu alt aer decît cel artificial. Diversiuni peste diversiuni, intervenții peste intervenții, diplomația ei vrea să pară că lucrează și vrea să distreze popoarele din cămașa ei veche și mînjită de toate asasinatele naționale. Ea se va amesteca din ce în ce mai tare în afacerile vecinilor și nasul ei va crește peste măsură ca să ajungă pînă în oala depărtată care

fierbe pe pirostriile altora. Turcia a fost lichidată atunci cînd și-a meritat soarta mai puțin. Lichidarea Austriei nu va întîrzia, căci ea constituie preocuparea cea mai mare europeană după chestia zisă a Orientului. Chestia Austriei a început să dureze mai ales de săptămîna trecută, și iscăliturile popoarelor mici din jurul Dunării, chemate să scoată Austria din Viena spre abatorii și să o execute la rîndul ei, vor însemna, pe tratatul de pace din București, sfîrșitul celui din urmă bolnav.

1913

PACEA DIN BUCUREȘTI

Ieri, reprezentanții puterilor beligerante au iscălit tratatul de pace, și actul s-a încheiat la Mitropolie cu un *Te Deum*.

Ceea ce i-a lipsit publicului și poate că și ambasadorilor unor popoare care s-au distrat aproape un an întreg cu pușca și baioneta, cu sunetul trompetei, cu hohotele artileriei, tot închinîndu-se crucii ortodoxe și lăudînd pe Dumnezeu, a fost parada militară. Cortegiul trăsurilor, în care zăceau generalii purtători de aur și reprezentanții bulgari purtători de jobene, ambasadorii, demnitari cu nume lungi și nerostite, grele ca niște cizme, a trecut fără pompă, burghezește, ca după o nuntă provincială, de-a lungul ulițelor ce duc la Dealul Mitropoliei către centru.

Dacă în capul convoiului și la o distanță protocolară n-ar fi gonit un automobil, dinlăuntrul căruia se agita pe stalul său un domn cu «tub», cu lentă tricoloră și ciucuri strălucitori subt stomac, un domn cu privire fulgerătoare ; dacă vardiștii nu și-ar fi trimis din om în om, din gură în gură cîte un șuier ascuțit, alaiul putea trece aproape anonim.

Căci guvernul a avut excelenta idee să procedeze cît mai civil și cît mai discret cu delegații, fără nici un aparat menit să arunce peste praful naționalist din ochii

delegaților, praful de poleială al sutelor de epoleți.

Domnul Maiorescu, profesorul și filosoful, și-a menținut în tot timpul tratativelor distincția universitară și a dat conferinței oarecicare culoare de Academie. Influența criticului lui Eminescu asupra adunării trebuie să fi fost importantă, de vreme ce s-a ajuns atît de repede la încheierea unei păci, dorită de toată Europa — minus Austria — și nerealizată pînă aci de către nimeni.

Atmosfera a fost de prietenie, o prietenie fermă, de simplicitate, de camaraderie, nu prea obișnuită între balcanici, care în puterea fraternizării lor s-au luat la bătaie, s-au schilodit și s-au prădat.

Pacea din București, în afară de ceea ce cîștigă țara în teritorii, Mare și orașe, vreo opt mii de kilometri pătrați, pe care nu-i mai socotim, asigură României o situație morală, necunoscută pînă azi nici unui popor străin. Chestiunea Orientului, în care s-au înnămolit toate pornirile bune ale diplomaților europeni, a fost rezolvată în ultimul resort de România.

Rolul pacific al României este pretutindeni aplaudat, și presa întreagă străină, de toate culorile politice, e plină de elogii pentru noi. Singurii nemulțumiți sînt guvernanții bulgari și niște oameni din București, ce-și zic socialiști, care de dorul originalității țin cu orice preț să se singularizeze, negîndu-și chiar principiile ce pretind că reprezintă, atunci cînd România le-a aplicat în singura formă cu putință pînă azi. Socialiștii din București sînt mai patrioți chiar decît bulgarii, care au primit cu dragă inimă un arbitraj, impus, e drept, cu oarecare hotărîre, dar mîntuitor pentru Bulgaria, compromisă și distrusă, fără intervenirea României, de politicienii ei.

La prestigiul din trecut al țării, dușmănit de cei ce preferă să trăiască într-o țară moartă și nulă, se adaugă, de azi înainte, spiritul ei împăciuitor, și abilitatea cu care știe să și-l impuie, face din România un tribunal echitabil și influent în diferendele dintre state.

Dacă străinătatea ne-a ignorat, acum ne cunoaște peste așteptările noastre. România se arată cum este și cum o dorim cu toții, o țară eminamente culturală, sprijinită la nevoie pe forțele unei armate viguroase.

Iată ceea ce rămîne de făcut în interior, înstărirea țăranului, răspîndirea instrucției la sate, punerea tuturor locuitorilor într-o situație politică de egalitate, trebuie realizat și va fi realizat de noi toți cîți trăim aci, printr-o luptă energică, independentă de steagurile politice sau cu concursul lor.

1913

TURCII

În timpul tratativelor de pace din București un singur popor a fost uitat, și cu desăvîrșire : stăpînul teritoriilor în discuție. Ca și cum nici n-ar exista, conferința din București n-a ținut de el nici o seamă, cu toate că, foarte timid, guvernul turc îi ceruse să ia parte și el la o tocmeală pe biata lui spinare.

Un om, un om în toată Europa civilizată, găsi cu cale să ia apărarea nefericiților musulmani, care, atacați de Italia în epoca de ascensiune către o civilizație europeană, de Italia civilizată în Africa, fură rînd pe rînd atacați, în descompunerea lor, de toate neamurile din Balcani, ici de bulgari, dincolo de sîrbi, mai jos de greci, și se zice chiar că și de muntenegreni. Omul acela e un scriitor, francezul Pierre Loti, un cunoscător al civilizației musulmane.

O carte mai întîi, citită pretutindeni, fu primită cu răceală. Apoi Loti scrise și un articol, într-o atmosferă mai bună, pentru academicieni și protejații lui. Ceea ce jignește în apărarea lui Loti e jalea, e tristețea moleșită, e mila, ca și cum e vorba în paginile lui de locuitorii infirmi ai unui spital. Dar a fost orișicum o apărare, de care se va ține socoteală în bilanțul anilor istorici cînd se va reface din nou, cu evenimentele din urmă.

În indiferența universală, unde nici Allah nu mai părea să împărtășească sentimentele lui Pierre Loti, turcii așezați de-a lungul frontierei Enos Midia, turcește, cu ciubuc și cafea, fumînd în tăcere, visînd, strecurîndu-și ochii pe subt pleoapele calme spre peruzeaua mării, luară liniștiți o hotărîre. Și iată-i sculîndu-se de jos, adunindu-se cu toții și pornind înapoi spre țărmurile pierdute, pînă la Adrianopol, cetatea lor sfîntă prin trecutul ei și sfințită prin rezistența de mai multe luni de zile a unui turc de fier, generalul Sukri, închis cu tunurile lui în zidurile cetății și apărat de lespezile strămoșilor lui, de pămînt.

Astăzi Adrianopolul, reocupat de turci, cu o armată puternică și selecționată, e iarăși turcesc, și de va mai cădea o dată, nu va fi decît în desăvîrșită cenușă. Bulgarii, care aveau să se lupte acum cu aliații lor, lăsaseră cetatea goală în paza milostivului Dumnezeu al exarhatului lor, și acest popor imploră azi Europa să-i restituie Adrianopolul pe care el nu-l mai poate recuceri.

E greu de spus, le va restitui Europa Adrianopolul sau nu ? Doi pescuitori în ape tulburi, Austria și Rusia, par înclinați spre o retrocedare, dar nu și alte popoare. Ceea ce-i sigur este că turcii s-au așezat în cetate, și din ea nu mai ies decît pe targă. Dacă Rusia și Austria țin să se bată pentru Bulgaria, fără teamă de consecințele înlăuntrul statului lor, le privește.

Și ceea ce-i și mai rău pentru bulgari, este că Europa nu mai poate cădea în naivitățile ei trecute, cînd ar fi dăruit marelui Danev și viteazului țar Ferdinand, tot ceea ce ar fi cerut. Creștinismul bulgar, civilizația, dezrobirea creștinilor, au mai prins

pentru o ultimă oară acum cîteva luni; astăzi s-a isprăvit.

Turcii erau dușmăniți ca un popor de scelerați, pe care presa europeană, inspirată de balcanici, excelenți reclamagii și platnici, i-a ponegrit sistematic. S-a văzut în timpul războiului de partea cui cade răspunderea masacrelor, după ce ani de zile Poarta, remorcată de marile puteri, s-a plîns de banditismul macedonean, piedica oricăror reforme.

Dar turcii sînt moștenitorii cel puțin ai culturii arabe și ei se pot mîndri cu o civilizație a lor, și ceea ce distinge poporul turc e complexul lui sufletesc de cinste și de credință. Apoi în Europa, care nu-i, dintr-un punct de vedere superior, decît un loc închis pentru cursele de imitație, unde popoarele se întrec întru a se uniformiza spre o universală banalitate, comodă de altfel și practică — poporul turcesc aduce pitorescul lui și păstrează frumusețea orientală amenințată de o civilizație străină, netezitoare, inevitabilă și, în definitiv, antipatică.

Cu toată descompunerea ei, datorită numai Europei, noi vrem să credem că Turcia n-a murit și că se va reface reîntinerind pe țărmul de majolică al undelor din Marmara.

1913

«ȚARUL» BULGARIEI ȘI PACEA

Poporul bulgar își merită «țarul».

După un război în care Bulgaria a dat dovada celei mai triviale sălbăticii; după măcelurile în persoana turcilor; după atacul memorabil al armatei împotriva aliaților; după cina însoțită de un asasinat în persoana ofițerilor sîrbi; după masacrele din toate teritoriile unde bandiții țarului fură bătuți de greci și de sîrbi — a trebuit să intre în sfîrșit armata românească pentru ca bruta isterică bulgărească să cadă în liniște.

Înfrîngerile armatei bulgare din toate părțile, exasperaseră într-atît personalitatea trufașă și goală a celui mai înfumurat dintre viitorii împărați ai universului, încît Ferdinand, care cucerea în imaginație Constantinopolul și visa să-și puie șezutul pe tronul Cesarilor din Bizanț, nu mai avea destule telegrame de trimis regelui Carol și ministrului Maiorescu, ca să i se vie într-ajutor. Lașitatea acestui cuceritor, îngrozit că-și pierde tronul și neurastenizat că-i zboară coroana și, înlăuntrul ei, capul cu profil burbonic retezat de sabia bulgărească exersată pe capete mult mai nevinovate și mai tinere — răcnea din Sofia către București: «Ajutor!»

I s-a dat ajutorul cerut. Mai multe sute de mii de baionete a căror intrare în scumpa lui patrie i-a asigurat viața și în

același timp viața Bulgariei, care putea fi împărțită și desființată.

A intervenit după aceea pacea de la București care a dăruit bulgarilor de toate și i-a luat odată cu cîrjile și picioroangele sleite cu sîngele.

Pacea a fost semnată de bulgari ca de toți aliații, a fost primită cu bucurie de dînșii, și de bună seamă, de vreme ce tratatul din București i-a evitat Bulgariei o ieșire de-a bușilea prin neant.

Acum reîncepe escrocheria, ticăloșia, reaua-credință bulgărească. După ce au primit toate condițiile, acești inconștienți cer revizuirea tratatului. În mintea bulgărească totul este cu putință : nu sînt ei doară de florile mărului creatorii mentalității balcanice.

«Țarul» e și mai de admirat. Într-un ordin de zi, o capodoperă de turpitudine și lașitate combinate cu trufia lui măreață, el falsifică toată istoria războiului lui dezastruos și face vinovați pe români de intervenția lor atît de apreciată în statele occidentale și mîntuitoare pentru acest cap de rege și pentru această armată de asasini — și declară resturilor ei nenorocite că el, țarul Ferdinand I, se pregătește iarăși de război...

Mai mult ridicol, împărecheat cu mai multă imbecilitate, era greu de găsit, și el trebuia să se afle neapărat la bulgari.

1913

HOLERA & C-IE

Ministerul de Război scoate din cauză intendența militară. Poate că din același condei putea acoperi și serviciul sanitar, despre care un ilustru bacteriolog s-a rostit mai deunăzi că este «inexistent».

Dăm toată dreptatea ministerului, pus într-o situație extrem de delicată, și trecem la fapte, povestite în genere, de ofițerii întorși din teritoriile noi.

Un ajutor deprimat al unui oraș comercial important din sudul țării, locotenent mobilizat și comandant de etape pe linia Plevna-Samovit, se găsea la un depozit principal unde avea nevoie de cîteva articole pentru trupă.

Îi trebuia ovăz. Maiorul X din intendență prevăzuse depozitul cu o cantitate cît se poate de mare de saci. Sacii de ovăz formau o movilă impunătoare și ordinea cu care erau așezați arăta că maiorul X e un gospodar harnic și priceput. Rămînea ca locotenentul să-și ia sacii de ovăz și să plece. Întîmplarea făcu însă ca locotenentul să dezlege sacii ca să-și facă o idee de calitatea ovăzului dinlăuntrul. Sacii de ovăz erau excelenți, aveau însă un defect ; în loc de ovăz, sacii erau plini cu pămînt.

Îi mai trebuia locotenentului slănină. Slănina era slănină adevărată, ca și sacii. Avea însă și slănina un defect : era rîncedă. Locotenentul a refuzat-o.

Îi mai trebuia și cartofi. I s-a răspuns că nu sînt cartofi. Poate că dacă erau, cartofii ar fi fost ca slănina și ca ovăzul. Ofițerul se simți fericit că nu sînt cartofi. Dar, lucru curios, se întrebă ce vor mînca atunci cel puțin soldații lui, dacă animalele aveau să postească. Căci era unul din ofițerii cu tragere de inimă pentru soldați și destul de cinstit și de om ca să nu facă abstracție de existența lor.

Locotenentului nu i se dădu nimic... Depozitul era excelent și bine întreținut. Un singur defect avea, la rîndul lui, acest depozit, că nu se găsea nimic în depozit. Nemulțumit, locotenentul, și neîncrezător, se puse să caute, și descoperi orez. Orezul era minunat de bun. Sacii erau cu orez adevărat. Însă... era un însă. Orezul nu era pentru soldați, era un articol de mare lux. Locotenentul deveni brusc indisciplinat și, în fața refuzului de a i se da orezul, luă cu forța cîțiva saci și-i duse la etapa lui.

Desigur că maiorul X s-ar fi putut opune pînă la sfîrșit, dar locotenentul acoperind pe acest «părinte al soldaților» cu amenințări, sacii cu pămînt îi dădură autoritatea trebuincioasă asupra maiorului, care a preferat să nu fie denunțat.

Din Turnu Măgurele la portul pe Dunăre al orașului sînt vreo patru kilometri de drum. Ce bucurie! Orașul plin de medici militari. Crucea roșie purtată pe brațul doctorilor și infirmierilor, umblă pretutindeni. Trecătorul își zice: «Iată paza noastră și a oștenilor noștri».

O activitate extraordinară pare că domnește în Turnu Măgurele, unde albinele științei, unele cu barbă, altele rase, ca niște

savanți, aduc vată și ser pentru bolnavi. Eroare!

Doctorul colonel Gr. citește gazete și bea cafea toată ziua, mănîncă și doarme. Ceilalți îl imitează. E o cultură intensivă a stomacului. În port e lume bolnavă. Acolo nu este nici un medic. Ce ar căuta într-adevăr medicii într-o localitate contaminată? Idealul medicinei nu-i siguranța, chietitudinea, sănătatea! Mai bine bem cafele, jucăm pocher, ne tolănim și... așa mai departe.

Spre portul Măgurele au fost porniți trei sute de holerici din Bulgaria. Pentru ce nu se știe. Bolnavii au nevoie poate de aer și de osteneală. Pîine li s-a dat, ca să nu mănînce prea mult, mucegăită.

Holericii scoboară în port, mai mult pe genunchi și pe burtă decît pe picioare. Vîlvă mare și spaimă. Unde-i doctorul? Unde sînt doctorii? Unde-i serviciul sanitar? La Măgurele! Fumează, doarme, mănîncă, doarme... ș.a.m.d.

Comandamentul portului are o îndrăzneală uzurpată, care nu poate fi decît a unui medic militar.

El ordonă ca bolnavii, cei trei sute de holerici, să fie reîmbarcați, mai mult pe genunchi și burtă... și acești nefericiți muritori, în agonie, aceste fantome flămînde și prigonite de pretutindeni, reintră în vasul lor fantomă și se depărtează, să rătăcească înainte... unde nu se știe, între două țărmuri de Dunăre, care-i gonesc alternativ.

Contactul a fost însă făcut... De unde era sănătos, orașul Turnu intră în umbra holerei. Holericii debarcaseră spre prînz. Pînă seara, trei oameni cad în port, și unul dintr-înșii moare...

Ei sînt transportați pe vasul spital, ca să-l contamineze...

Domnul colonel-medic soarbe gingirlie la Măgurele și domnii medici îl contemplă...

Ba era un medic în port... un evreu... el se ferește, evită pe holerici... căci au mai murit doi medici evrei și se spune că cei însărcinați de preferință cu contactul direct cu holera sînt medicii evrei. Desigur, o eroare... Acest lucru nu se poate !

1913

A CUI E PACEA DIN BUCUREȘTI ?

Publicul își aduce, desigur, aminte că după atingerea scopului în care a fost armata mobilizată, și în aceeași zi cu încheierea tratatului din București, s-a urmat un schimb de telegrame regale. Cele mai sugestive din toate felicitările depeșate din și către București au fost schimbate între regele Carol și Kaiser.

Iată telegrama regelui României :

«După multe dificultăți, încheierea păcii e asigurată și, mulțumită ție, va fi definitivă. În momentul de față gîndul meu se oprește la tine și îți mulțumesc din toată inima pentru amiciția și simpatia ta, mai ales în zilele acestea atît de grave.»

Iată, de asemeni, răspunsul împăratului Germaniei :

«Depeșa ta a sosit azi-noapte și a fost o mare bucurie pentru mine. Te felicit în mod sincer și cordial de frumosul succes pe care poporul tău și toate statele beligerante, precum și întreaga Europă, îl datoresc politicii tale de adevărat bărbat de stat. În același timp e o mare satisfacție pentru mine că mi-ai spus că am putut contribui și eu la scopul ce a fost atins. Să dea Dumnezeu... etc.»

Au mai urmat și alte depeșe.

La citirea telegramelor de mai sus, prin care un rege mulțumește recunoscător unui împărat și un împărat acceptă cu plăcere

mulțumirile unui rege, ai impresia că dacă s-a ajuns la o întrunire de delegați, dacă dezbaterile au avut loc în București, dacă pacea a fost semnată, totul, dimpreună cu prestigiul actual de țară pacifică și de putere importantă al României, se datorește numai Germaniei. Ai impresia că dacă ar fi lipsit concursul acelei puteri, toată acțiunea noastră militară și diplomatică n-ar fi dus la nimic.

Ce însemnare reală pot să aibă cuvintele de o cordialitate fierbinte și oficială, atît de misterioase și de ermetice, în interiorul cărora, ca în niște cutii bătute în cuie, nu știi ce anume se ascunde? Cu toate că telegramele au fost publicate și cu toate că publicul a urmărit tot ce s-a făcut înăuntrul și în afară, de la mobilizare și dinainte de mobilizare pînă azi, nu se prea vede la ce precis ele se referă. Este în telegrama primită de împărat, un «mulțumită ție» foarte vorbitor și mut în același timp.

Dacă e vorba de un concurs ca al Triplei Alianțe care, cînd ne-a fost dat și cînd ne-a lipsit, sau ca sprijinul tot atît de oportunist al Rusiei, noi nu ne prea aducem aminte să-l fi avut cu hotărîre. E adevărat că Germania a fost singura aliată a Triplicei, care s-a separat pe chestia vederilor și actelor României de prietenii ei, ca să treacă de partea noastră, mai ales cu Franța.

Dar, de aci pînă la atribuirea unui rol Germaniei, care să covîrșească rolul nostru militar, mi se pare că este oareșicare distanță.

Recunoștința noastră ni s-a părut că ni se datorește nouă, că se datorește regelui, care a știut să înțeleagă momentul și armatei pe care regele s-a sprijinit. În cazul cînd Germania, în virtutea legăturilor noastre cu dînsa, a contribuit la orientarea dată înainte de toate afacerilor Balcanice de către noi — concursul ei face poate parte din datoriile aliaților. Dar poate că ea a intervenit mai mult decît îi impunea rolul ei și poate că mai mult decît era nevoie, dacă sprijinul prietenesc amenință vreodată să fie prea mare. Atunci însă, trebuie să fim puși în curent, noi opinia publică, și amănunțit, cu tot ce a izbutit împăratul Wilhelm pentru noi, ca să nu fim ingrați fără voie, mai ales că prin firea lucrurilor cine jertfește e mai puțin dispus la recunoștință exagerată, decît cine primește de-a gata.

De fapt, în sensul acesta n-am fost prea mult informați. Știam că Germania ne este favorabilă.

Ignorăm însă și azi proporțiile pe care concursul ei amical le-a luat, iar telegrama de mulțumire a regelui nostru ne-a găsit nepregătiți. Ne-a surprins mai ales după răspunsul împăratului, la citirea căruia ne-am dat cel puțin de atîta lucru seama, că nu era vorba de o simplă politețe, dar de niște fapte petrecute și pe care nu le cunoaștem.

Impresia că împăratul Germaniei a influențat mai mult decît actele noastre asupra rezolvării situației din Balcani și a păcii, au avut-o și străinii la citirea telegramelor reproduse mai sus de noi, între care și domnul Clémenceau, directorul ziarului *L'Homme libre*.

De altfel, e bine înțeles că dacă rolul lui Wilhelm al II-lea a fost în timpul negocierilor atît de activ, pe cît sîntem induși să presupunem, atitudinea împăratului tot nouă ni se datorește și armatelor noastre,

pe care se întemeiază o parte din speranțele Triplei Alianțe, în împrejurarea unui mare război.

Ceea ce am dori este atît, să nu se uite în Europa că la încheierea păcii am luat parte și noi...

1913

IZOLAREA NOASTRĂ

Un an de evenimente.

Războiul Bulgariei, Serbiei, Greciei și Muntenegrului aliate, cu turcii; războiul Bulgariei cu foștii ei aliați. Lupte crîncene între uri și popoare; pasiuni formidabile încheiate cu suprema uitare de sine a omului, jertfirea și negarea vieții. Intrarea României în mișcarea orientală cu armatele, cu contractele și cu diplomația ei. Pacea din București și piedestalul cultural pe care brusc s-a ridicat pacifica Românie. Mulți nu vor fi văzut în toate cîte se petrecură decît dobîndirea unei frontiere bine întărite și a opt mii de kilometri pătrați cu trei sute mii de oameni. La Balcic, unde clima pare dulce, se și gîndesc bogătașii să-și construiască o Sinaie maritimă, pentru iarnă. Un pod va fi aruncat de ingineri peste Dunărea capturată încă într-un punct. Toată lumea va întreprinde călătoria de agrement în «Cadrilater» și extremul orient românesc. Funcționarii se vor înmulți, prefecturile, diurnele...

Dar asta nu e tot și asta nu e nimic. Cum vom face noi față legăturilor noastre noi și împrejurărilor de-o natură alta decît pînă acum, în care am încăput și pe care trebuie să le comandăm? Sîntem ca într-o casă în care s-au deschis ferestre noi și la care s-au adaos odăi ce trebuiesc mobilate.

Pînă acum relațiile noastre cu statele de

subt Dunăre erau atît de slabe, atît de pur oficiale, și ignoranța noastră de tendințele popoarelor ce le alcătuiesc, scuzabilă pînă la un punct. Maiorul Petală, atașatul nostru militar la Sofia, prezicea de acum șase-șapte ani războiul pe care bulgarii îl preparau de douăzeci de ani, fără știrea noastră, cu un spirit de consecvență care trebuie pizmuit. Există însă rapoartele maiorului care erau luate la Ministerul de Război în bătaie de joc. Șefii armatei le ascultau cu zîmbetul prelaților spanioli în fața străduințelor lui Columb, un zîmbet cu atît mai nejustificat cu cît atașatul nostru militar din Bulgaria face o simplă descriere de fapte, cu meritul de a fi fost exact observate de un spirit serios și concludent.

Noi nu știam acum doi ani că se prepara o alianță balcanică și, dacă am fi aflat ceva despre dînsa, guvernele noastre ar fi zîmbit ca de un lucru imposibil. Zîmbetului, care e o podoabă a feții, i se acorda o prea largă ospitalitate pe figurile noastre. Credulitatea în politicianism contrastează la noi cu scepticismul în toate materiile serioase, cu o lipsă de încredere și de speranță națională.

Peninsula Balcanică nu exista nici pentru cele mai pregătite minți. Abia de-ți aduceau aminte de ea undelemnul grecesc, sardelele de Lissa, cafeaua turcească, pepenii sîrbești și iaurtul — o cultură culinară. Geografia ei abia se învăța, cu oareșicare dispreț și din partea profesorilor și din partea elevilor. Peste Dunăre eram obișnuiți să credem că nu e mai nimic, și localizam în aceste pămînturi unde ne-am bătut și ne-am cîștigat independența, buricul pămîntului și provincia «unde a înțărcat mutul iapa».

Noi eram preocupați de altceva, de țările de dincolo de Carpați, și cel mai puțin, evident — în conformitate cu caracterul nostru — de cele trei-patru milioane de români de-ai noștri. Ne interesa Viena, apoi Berlinul, Parisul. Foarte bine : țările culte. Și în vreme ce Parisul atrăgea nu numai tineretul nostru, dar tot bătrînetul cu avere, în vreme ce la Viena bogătașii noștri întrețineau cai de curse și la Cernăuți viitorii noștri prelați treceau doctoratul în teologie, bulgarii, sîrbii, grecii se pregăteau să scuture Europa și să schimbe sufletul și înfățișarea peninsulei. De aceea a și fost, drept vorbind, rolul României atît de enervant de ridicol la începutul războiului, cînd oamenii de la guvern, surprinși, uluiți de niște împrejurări cu care nu-și deprinseseră de fel judecata, se întorceau din drumul către Nissa ca să se gîndească în București. De aceea n-am stiut bine ce voim și ne-am zvînturat prin Europa, și pe la Londra, căutînd pe un medic, anume Danev, prin hotelurile engleze, ca să-l rugăm să ne descurce, să ne vie în ajutor și să ne dea de pomană o Silistră. Confuzia și teama ignoranței.

Presa românească a reflectat extraordinar de violent această ignoranță și la un moment înaintaserăm atît de mult în ignoranța noastră, încît chiar oamenii politici se despărțeau de partidele lor, și nu se mai înțelegeau între dînșii, mînați de singura călăuză în ignoranța generală, temperamentul. Și cu temperament dacă se face artă și poezie, actele de guvernămînt și politică națională nu prea credem că se fac, după cum nici problemele prevăzute de geometrie și algebră, deși cuprinse esențial în teorii, nu se rezolvă fără cunoștința profundă a acestor două materii.

Dacă astăzi, după încheierea unei păci atît de importante, am voi să ne documentăm, să cunoaștem peninsula și națiile dintr-însa, idealurile acestor popoare, literatura lor, ideile ce se vîntură de-a lungul munților și rîurilor balcanice, în jurul mărilor ce se deschid spre Mediterană ; dacă astăzi voim să știm și să știm bine ce e Serbia și ce e neamul sîrb, cine sînt muntenegrenii, ce sînt de fapt bulgarii, grecii, pe care, hotărît, nu-i cunoaștem cîtuși de puțin, trebuie să mărturisim că nu se poate. Cu atît mai puțin vom cunoaște aceste popoare din punctul de vedere românesc. Și pe de altă parte trebuie neapărat să avem o concepție despre toate acestea, și cît mai degrabă.

Dar noi ignorăm mai mult decît atîta : ignorăm rasa noastră, înjugată la puterile vecine. Nu știm cine sînt transilvănenii, bucovinenii, basarabenii și, lucru curios, teoriile lui Marx și rătăcirile tuturor rafinaților descompuși de o civilizație, de o bibliotecă, sînt mult mai cunoscute, și se cere aplicarea lor, atunci cînd nici noi nu știm unde vor fi aplicate, de vreme ce noi nu existăm, nu știm cine sîntem.

Domnul Iorga se pare că va izbuti să întemeieze în București, cel puțin în imaginație, un institut oriental, care va folosi îndeosebi culturii românești. Cînd se va înființa și cum, nu se știe. Probabil că se vor croi întîi cîteva noi bulevarde și se vor mai clădi cîteva palate pentru niscai birouri, chiar în riscul de a se dărîma îndată după ce vor fi construite. Se vor mai asfalta cîteva uliți, unde se va întîmpla să locuiască un ministru de curînd.

Dar ne lipsesc cărțile. Ne lipsesc cărți, o sută de cărți cel puțin esențiale, cărți trăite, adevărate, obiective, documentare. Ne lipsește o educație națională, de fapte, nu de fraze. Ochii noștri deschiși n-au lumină. Liga Culturală, care ar fi trebuit să ajungă o universitate de cunoștințe românești, și care mai poate să comande cultura ce ne trebuiește, a fost lipsită de adevărate energii ; ea nu ne-a pus în mînă cărțile ce ne trebuiesc. Profesorii noștri universitari nu s-au strîns într-o tovărășie care să puie în mîna știutorilor de carte paginile ce ne trebuiesc ; vremea lor se pierde în politică și multe inteligențe se îndeletnicesc cu pasiunea de avere. Academia Română își face dicționarul ; culege documente și le întocmește și își zăvorește ușile bibliotecii pentru «profani», căci inițierea culturală se vede că a ajuns o arcană. Scriitorii români fac societăți de înmormîntare și infirmitate, tînjesc prin cafenele, tipăresc volume searbede, atunci cînd ar putea fi bine întrebuințați. Preoții, arhiereii sînt exclusiv închiși în parastase și vinul, femeia, gologanul i-au degenerat, iar călugării din mînăstiri, care ar putea fi cultivați, întrebuințați ca și scriitorii, nu sînt în stare de nimic. Singuri învățătorii merită atenție, după organizarea lor în clase active de către Haret — și armata, cel mai mult, între corpurile sociale constituite, este în țara noastră o putere de voințe. Restul e haos. Și în acest haos, singură individualitatea atrage luarea aminte ca un lucru de curiozitate. Ori individualitatea nu poate preface o lume și împlini un gol general.

Nouă ni se pare că de aci înainte se dublează viața, se face mai mare și mai întinsă. Concurența balcanică trebuie neapărat să ne aibă în fruntea ei. Cu tot progresul ideilor sentimentale, realitatea singură va da lupta și va cîștiga-o înto-

deauna — şi realitatea e brutală, adică viguroasă. Noi trebuie să ne adăugăm, trebuie să ne perfecţionăm şi trebuie ca în Balcani şi peste Carpaţi, şi pretutindeni, să aruncăm torente de viaţă şi de lumină. Un popor rezistent şi mare cum e al nostru şi inteligent trebuie să se întregească şi să comande interesele ce se împletesc cu ale lui, să împletească tot mai multe interese străine cu ale lui, ca să poată comanda cît mai multe interese.

Ce facem noi ?

1913

INUTILITATEA PRESCRIPŢIILOR ŞI CIRCULARELOR BUNE

Domnul general Socec a dat o circulară, cam tardivă poate, dar menită să pună ordine în mersul automobilelor militare în Bucureşti. Asupra vitezei lor turbate, asupra zgomotului şi semnalelor cu care tulbură liniştea capitalei, ziarul nostru a scris încă de acum o lună.

În circulara domnului general Socec, dată la 15 august, este următorul aliniat :

«Orice vehicul ce staţionează în Calea Victoriei va fi astfel aşezat încît să aibă roatele lipite de bordura trotuarului, subt nici un motiv un vor putea staţiona două vehicule unul lîngă altul, iar în timpul staţionării îi este interzis conducătorului de a părăsi automobilul».

Or şi acest aliniat, ca tot cuprinsul circularei, avem motive să credem că va rămîne platonic. Ofiţerii pe care domnul general Socec îi îndeamnă «să dea bunul exemplu concetăţenilor noştri», se îngrijesc prea puţin de această acţiune, iar sergenţilor de oraş, cărora li s-au dat toate puterile ca să tulbure pacea oamenilor liniştiţi şi femeilor cinstite ce trec noaptea pe Calea Victoriei, nu li s-a pus în vedere că, în ce priveşte ordinea, ofiţerii trebuie să fie egali cu civilii.

Ne-am gîndit la îndemnul şi la circulara domnului general Socec, cu două zile după data circularei, cît şi la efectele ei, sîm-

bătă, cînd am văzut două automobile oprite alături pe Calea Victoriei, în dreptul băcăniei «Mercur», automobile care au staționat astfel un sfert de oră.

În automobilul dinspre stradă se găsea, fericit, imperturbabil și sfidător, cu monoclul său la ochi, unul care trebuia să se conformeze neapărat circularei, un domn căpitan, fiul unui general.

Domnul general Socec e rugat să ia act, dacă poate...

1913

ION CORNOIU

Inițiații la cele bisericești cunosc pe domnul Marius Theodorian, un propagandist catolic care a scos pe vremuri un ziar periodic de polemică bisericească și scoate azi o revistă religioasă, voluminoasă.

Domnul Theodorian a cunoscut pe dr. Ion Cornoiu, fostul director al mitropoliei Ungro-Vlahiei și despre care, la moarte, ziarul *Seara* a vorbit. Și pentru că l-a cunoscut și pentru că a socotit că Ion Cornoiu avea și prea multe părți necunoscute, domnul Theodorian-Carada a tipărit o broșură *Ion Cornoiu,* plăcută la citit, dar care nu revelează prea multe lucruri. Dimpotrivă, s-ar zice că dă la lumină mai puțin decît se aștepta cineva, dacă cineva s-a așteptat ca domnul Theodorian-Carada să scrie o broșură asupra unui prieten, a unui om, care i-a fost desigur prieten, dar poate că nu cel mai mare prieten cu putință.

Domnul Theodorian-Carada, mai bine-zis, a găsit un prilej să scrie într-o chestie bisericească și cum nu era o chestie, a scris despre un om. Și nu trebuie să i se ia în nume de rău pasiunea sa religioasă. În loc să joace cărți și să bea vin, e preferabil ca un bărbat să se închine. E o exersare a simțurilor mai delicate și mai obscură decît cele de rînd, deși s-ar putea crede că simțul religios, prin faptul că e comun, este și de rînd, ceea ce este fals.

Dar la domnul Marius Theodorian-Carada religia e mai mult decît o pasiune, este și o politică și ca să zicem așa, și o socială ; așa că dreptul de a scrie în toate împrejurările anexe misticismului, trebuie să-l aibă, mai ales că domnia sa scrie și cu originalitate. Fie că ataci, fie că aperi, fie că gîndești în materie religioasă, curiozitatea divină este divină într-adevăr și omul care o are și o ridică la importanța unui act permanent de speculație, nu e în nici un caz un om de toate zilele.

Ne place că spiritul domnului Theodorian e atras de chestiunile mistice și sîntem bucuroși că atunci cînd nici unul din arhiereii și preoții foarte numeroși — care își datoresc situațiile, de cele mai multe ori nemeritate, lui Ion Cornoiu — nu și-au mai adus de el aminte, odată mort, s-a găsit un laic și un catolic și un suflet dezinteresat ca să scrie cîteva pagini simțite asupra doctorului mitropolit...

1913

PUȚINI DOGITE

Un reprezentant de filme cinematografice voia să afle dacă România este sau nu un stat balcanic. Fără să fie un amator geograf, omul avea nevoie de această precizare în interesul negoțului său. Fabricile cu care lucrează, îl favorizase într-un caz, nu-mi mai aduc exact aminte care, din cele două, contractele fiind întemeiate pe calitatea de balcanic.

Răspunsul nu și-l putea da singur, și prin răspuns ar fi găsit ; el trebuia să fie conceput pe hîrtie de stat și să poarte semnătura competinții oficiale.

Reprezentantul de filme a cerut, prin urmare, Ministerului de Externe să-i explice și să emită României un certificat, dacă este sau nu este țară balcanică.

Răspunsul pare într-adevăr dificil și e de mirare că în comerț, industriașii, contabilii, organizatorii și minuțioșii pot pune preț pe vorbe goale și orientări relative. Termenul de țară balcanică echivalează cu expresia : țară de răsărit. România poate fi balcanică pentru un austriac și MAI balcanică pentru un francez. Unui american i s-ar părea balcanică toată Europa și, oricum, FOARTE balcanică România. Peninsula Balcanică însăși e prea puțin balcanică, cel puțin pe jumătate. Ce e România ?

— Sentimentul meu este, a răspuns un diplomat de la Ministerul de Externe, că

România nu este balcanică. Nu pot însă să-ți iscălesc nimic.

Într-adevăr, diplomatul sentimental avea cuvînt să se teamă de SENTIMENTUL ministrului său, care poate să fie contrariu.

Ne-am pus la rîndul nostru această întrebare, și cum nu sîntem diplomați, am găsit-o în primul rînd stupidă. Este România țară balcanică sau nu ?

Stupidă rămîne și-ntr-al doilea rînd, dar după oarecare discuție interioară — și politică. Căci nefiind comercial, termenul de balcanic poate să fie politic, vag, dar politic.

Geograficește, Balcanii încep subt Dunăre exact, și dacă trebuiesc clasificate statele după munți, România e o țară carpatică. De altfel, masa românilor e compactă numai în jurul Carpaților, iar Transilvania și Bucovina sînt în Carpați, ca și regatul.

Dar România, de la 1870 a trecut Dunărea de două ori, întîi cu Dobrogea, care pare balcanică. În 1913 fruntaria ei s-a lăsat și mai jos, în Cadrilater, și România, hotărît, a intrat în Balcani. Rămîne de știut dacă o parte e de-ajuns ca să califice totul ; dacă pisica poate fi numită coadă pentru că are o coadă, și omul, perie de dinți, pentru că se spală pe dinți cu atare instrument.

Poate că răspunsul nostru ar fi fost la fel cu răspunsul uluit al diplomatului și că în orice caz ar fi început la fel, că : «Sentimentul nostru... etc.» E o afacere, la urma urmei, de sentiment.

Nu-i mai puțin adevărat că sînt întrebări de-acestea, extraordinare, și idei în fața cărora mintea fuge tîmpită și face sforțări cu totul inutile. Reprezentantul de filme ni s-a părut o clipă nebun, și am simțit vorbind cu el o depresiune cerebrală adîncă. «Cum ai zis ?... îl întrebam noi» și el repeta : «Dacă sîntem țară balcanică»...

Sînt oameni mărginiți care au în permanență secretul acestui fel de chestiuni. Ei sînt în stare să te întrebe dacă îți place mai mult cafeaua turcească sau clanța ușii și dacă Schopenhauer, de pildă, scria cu cerneală roșie. Uneori acești găgăuți au învățat școală multă și ocupă funcții importante. Exteriorul lor inspiră încredere și respect. Într-un vagon de tren se întîmplă să te lași, în necunoștință de cauză, tîrît într-o «discuție». După a cincea frază — Dumnezeule ! — vezi cu groază în ce prăpastie ai încăput. Orice preț, orice abnegare, sînt de prisos. Dacă vecinul tău de călătorie a spus că Cervantes e mai mare decît Attila, și ai arătat oarecare mirare, el ține să-și dezvolte teza și, pentru că te-ai îndoit un singur moment, trebuie să asculți argumentele, pe rînd.

Și conversația poate ține de la Chitila pînă la Iași...

O întrebare : cui aparține lacul Cișmigiu ? Bulevardului Elisabeta sau străzii Brezoianu ?

Așteptăm.

1913

A FOST UN REGE GREC ...

Istoria viitoare și mai ales istoria grecească, va povesti, poate, mai bine decît cronica internațională a ziarelor de azi, pricina asasinării regelui George, ucis la Salonic de un patriot nebun.

Regele Constantin a fost mai norocos decît părintele lui, timid și delicat, și poate că și mai viteaz. Fotografiile ni l-au înfățișat călare pe un tun luat de la dușman, călare pe un cal, călare pe un scaun și meditînd, ca un Napoleon Bonaparte, deasupra unei hărți, în mijlocul pustietății și cu degetul arătător la frunte.

Regele Constantin trebuie să fie marele Constantin. Gloria lui precoce a făcut ca o armată obișnuită cu luarea la sănătoasa să smintească pe bulgari, aliată cu sîrbii și facilitată de ocuparea românească.

Un singur defect pare că posomorăște lumina razelor ce s-au pogorît pe mitra glorioasă a celui mai grec dintre greci. Regele Constantin suferă de un beteșug pe care animalele îl au la coadă. Regele Constantin pătimește de mîncărime la limbă. Nu facem aluzie la strigătul lui de indignare, justificat, față de sălbăticiile inamicilor din război, cu toate că s-a folosit de o largă reclamă umanitaristă.

Discursul său de la Potsdam, la masa împăratului Wilhelm, e cel mai caracteristic simptom despre mîncărimea de limbă a regelui Constantin. Întîiași dată el vorbea ca un rege în fața Europei ; acum era un personaj european, primit la ospățul Marilor Puteri.

Cu paharul în mînă și cu cîteva pahare în stomac, regele, sculat pe două picioare, cu sufletul spumos ca șampania, a mulțumit, într-un discurs destul de mare ca să nu lase loc la nici o îndoială, armatei germane, pentru metodele sale de război. «Dacă armata mea a ieșit victorioasă, a declamat Constantin, este mulțumită instrucției germane. Trăiască instrucția germană !»

Oricine înțelege cît s-au simțit de măguliți și de triumfători generalii prusaci. După înfrîngerile metodelor și artileriei germane în Turcia și după confuzia lui Von Golz, ei se văd compensați cu vîrf și îndesat prin declarațiile de recunoștință ale regelui Constantin. Cea mai întinsă publicitate fu acordată cuvintelor lui și întregul imperiu german, ca și întreaga Europă, luă cunoștință de superioritatea metodelor teutonice asupra celor franceze, consacrate prin victoriile pierdute ale bulgarilor.

După-masă și în urma unui somn reperator, regele Constantin se văzu adus să-și muște buzele care rostiseră niște cuvinte atît de primejdioase. Impresia discursului său în Franța îl îngrozi. Presa și diplomația franceză primeau răsplata parțialității lor extraordinare, care, de dragul grecilor, cereau nedreptățirea poporului albanez și crearea unei Grecii vaste pe cheltuiala Albaniei incomplete. Pentru ca Grecia să fie satisfăcută cu exces, diplomația franceză a luptat, prin argumente și apoi prin inerție, împotriva chiar a voinței aliatelor Republicii Franceze. Franța socotea să-și facă din Grecia o colonie politică și intelectuală, și nu-și putea mai bine asigura recunoș-

ținta unui popor care n-a prea făcut abuz de astfel de sentimente, decît sprijinindu-l puternic într-un moment de trufie națională.

Regele Constantin s-a căznit să deziluzioneze pe francezi și, mai mult din emfază grecească și din ușurătate decît dintr-un calcul serios, s-a produs la Potsdam actorește. Francezii n-au pus prea multă vreme ca să ia măsuri, și Grecia își primește acum recompensa. Un discurs la chef, regele lor îl plătește cam scump, cu pierderea Epirului de nord.

E nostimă mentalitatea regelui Constantin. El s-a găsit și mai mirat decît francezii. Nu se aștepta ca frazele majestății sale să fie auzite aiurea decît în sala de mîncare. Dacă ar fi prevăzut că opinia franceză va lua cunoștință de declarațiile sale, nici nu le făcea — sînt chiar vorbele sale regale. De dezmințit el nu mai putea dezminți discursul; germanii avuseseră grijă să se garanteze.

Iată-l acum ridicul în Franța și ridicul la nemți. Dacă poartă cămașă și nu armură oțelită de erou, regele Constantin nu prea știe pe unde să și-o scoată, pătată de șampania imperială.

Într-o privință, regele Constantin seamănă cu regele Ferdinand. Și țarul bulgarilor și mesia grecilor, cad amețiți de-aceleași fumuri. Balcanii poartă nenorocire coroanelor imperiale. Pentru greci, deși cad mai pe moale decît bulgarii, discursul regelui lor este o cădere. Regele lor, orgolios de pe urma unor izbînzi relative, ca și ale bulgarilor, rupe brusc respectul datorit intelectualității și lingușește militarismul. Pentru că Germania are puștile, săbiile și coifurile cu țeapă cele mai numeroase, după un război, un rege balcanic se crede dator să facă abstracție de tot ce nu-i material de război.

Civilizația voiește altfel, și ea nu-i întodeauna o vorbă goală și o noțiune de nesocotit. Franța mai poate zdrobi multe baionete după ce a impus cultura și ideile ei secolilor, silite să se înfățișeze *à la française*. Ea mai poate cîștiga multe victorii militare, după victoriile pe care geniul ei le dobîndește zilnic. Dar intelectualitatea nu i-o poate disprețui un rege, fără să plătească. Și regele Constantin plătește, și cu el prusacii cu fustanelă din Atena.

1913

CIOCOII

Doi funcționari superiori ai statului nostru, însărcinați cu organizarea românească a provinciilor balcanice alipite țării, au parcurs tot Cadrilaterul, au stat de vorbă cu țăranii, cu bulgarii și cu turcii din localitățile trecute subt stăpînirea României.

Locuitorii par în genere mulțumiți de schimbarea naționalității lor ; cei mai rebeli unei reașezări, bulgarii, au părăsit teritoriile noi și au mers să-și transporte bunurile înlăuntrul Bulgariei.

O singură grijă scoală, totuși, părul pe capetele celor rămași.

— Sîntem... da... mulțumiți... domnule inspector... de ce să nu fim, mai ales că dumneavoastră ziceți că o să ne meargă bine... Dar, vă rog, spuneți-ne dumneavoastră, or să vie și ciocoii ?

Populația din Cadrilater nu se teme de administrația românească. O îngrozește însă ciocoii...

Funcționarii noștri au zîmbit... Ei nu se așteptau ca străinii să cunoască atît de bine, și să caracterizeze mai exact, mai repede și mai concis decît mulți din români, starea poporului românesc și cauzele putreziciunii și mizeriei noastre. Cînd România apare atît de frumoasă și de mare în afară, purpurie și luminată, în interiorul ei rumegă și îmbălează «ciocoii».

Bulgarii, turcii știu că plaga României este ciocoiul. Desigur că tot atît de bine informați sînt și ceilalți vecini. Deznaționalizarea le pare preferabilă ciocoiului și ciocoismului.

Într-adevăr, ciocoiul e cel care poruncește, atotputernic, și atoateflămînd, în Țara Românească. Labele lui pradă la Dorohoi, spurcă la Severin, mînjesc în munți, sugrumă pe șesuri. Foamea lui digeră grîul și mălaiul holdelor albe, setea lui bea sîngele și măduva poporului grasă. Monstrul elegant, cu joben, cu mînuși albe, cu roată de cleștar în dreptul ochilor ; lustruit la cap și la picioare și strîns ca un popușoi în straie negre cu croiala aripilor de corb ; om de postav și piele de cîine, cu puțină carne la față, manechin vorbitor — el își ascunde pofta de secătuire, apetitul, într-un aer de superioritate îngîmfată, în fraze pițigăiate, în teorii uneori de pace, dreptate și înfrățire.

Bucureștii sînt cuibul adevărat al ciocoilor. De pe această grămadă de cadavre muncitoare și supuse apărării ciocoiești, își iau zborul ciocoiașii cu caș la gură, cu tulei subt nasul tăios ca o surcea. Ei pornesc din dosul unei tejghele, dintre cotețele unui găinar, din Piața Mare, din Dealul Spirei, mirosind la plecare a săpun prost, a seu de luminări, a undelemn, a brînză și rachiu — și revenind în mahalaua natală parfumați și țanțoși.

Sînt politicienii, sînt magistrații, sînt advocații, sînt popii, sînt inginerii, sînt militarii, mulți, stoluri întregi, patentate de stat, ciocoii, ciorile sociale, toți parveniții, toți incompleții, toți deșerții, toți imbecilii. Ei tabără pe țară ca norii și lăcustele, se înmulțesc ca șoarecii și gîngăniile murdare.

Ei alcătuiesc partidele politice ; corpurile

profesionale. Ei sînt țara, ei sînt învățămîntul, ei sînt biserica, ei sînt administrația, politica — totul.

Ei sînt simbolul anului 1907, cînd încărcat pe brațe, pe piept, pe umeri și în spinare, de corbi, de ciocoi, țăranul s-a smucit din brazda lui, s-a aruncat în lături, s-a luptat ca să-i gonească și pentru ca din eforturile lui în gerul iernii de sărăcie și deznădejde, în fața bordeiului său, să cadă ucis de ghearele care strîngînd s-au adîncit în carne și au străpuns înlăuntru chiar sufletul de l-au ucis...

Ei sînt iarăși, simbolul lui 1913, an de glorie și de infamie. Ei sînt ofițerimea decăzută și vrăjmașă care a necinstit ofițerimea cinstită și iubitoare de oameni și țară. Ei sînt zbirii românilor purtați ca niște ocnași, osteniți și tîrîți pe genunchi prin găurile Bulgariei. Ei sînt *Holera,* ei sînt foamea oștirii, *Ciocoii.* Ei sînt presa, care acoperă pe stăpînii vinovați și cinici cu laurii ei de hîrtie maculată.

Unde nu sînt și ce nu sînt ciocoii ? Ciocoiul, el e dușmanul și demoralizatorul țării. El e glasul acela care se ridică să mintă și să dezmintă în fața vinovăției. El are stăpînirea și puterea toată. El face, el desface și mintea lui inferioară și primitivă nu tolerează discuție și îndoială, nu tolerează viață, bucurie, dreptate în afară de el.

Pe acest ciocoi îl cunoaștem cu toții și îl urmărim în toate exemplarele lui mari și mici. Pe acest ciocoi îl vom stîrpi. Cînd nu ajunge cultura și averea popularizată, ca să-l distrugă, poporul are mijloacele lui.

Numai că acești ciocoi, pe care îi repudiază bulgarii și turcii cu aceeași scîrbă ca și românii ; acești ciocoi se stîrpesc cu greu. Cînd își pierd numele își păstrează personalitatea și înfățișarea — iar timpurile moderne permit să se organizeze.

Ciocoii de astăzi sînt takiștii, subt penele ciocoiului celui mai gros : Take Ionescu.

1913

ÎN SMÎRCUL BALCANIC

S-a crezut că pacea încheiată în București va pune capăt pugilatelor naționale din Balcani. În orice caz, tot atît de puțin a fost așteptată reizbucnirea unui război după terminarea primelor victorii, atunci cînd aliații se mai găseau înfrățiți împotriva Turciei.

Războiul balcanic, pornit de alianța dintre patru state împotriva unuia mai mare, pare să rămîie, permanent, ca niște friguri, speciale, însoțite de imbecilitate, și sfîrșitul lui va coincide poate cu sleirea fiecărui popor component al neamurilor, atît de înrudite și atît de antagoniste, din marea peninsulă.

Sistema adoptată de balcanici e o eliminare progresivă printr-un joc de alianțe neîncetat schimbate. Prima alianță : sîrbii, bulgarii, grecii și muntenegrenii contra Turciei, învinsă. Apoi Turcia izolată și Bulgaria izolată, o alianță a grecilor, sîrbilor și muntenegrenilor contra Bulgariei, învinsă. După aceea alianța între izolați : bulgarii și turcii — și o pace de cîteva zile.

Albanezii stătuseră mai tot timpul deoparte. Europa le fixase, mai bine sau mai rău, o frontieră, și îi ridicase la rangul independenței. Pentru ce să nu se războiască și dînșii ? Abia demobilizată, armata sîrbă fu rechemată ca să potolească nervul belicos al Albaniei. Pentru moment sîrbii

se bat cu albanezii și alianțele vechi și noi încep să filtreze printre combatanți. Albania e vizibil încurajată de bulgari și de turci, și dacă depeșele spun adevărat, în rîndurile albaneze luptă și ofițeri bulgari. În Balcani totul este posibil.

Cum se va isprăvi această nouă criză de sînge, nu se știe. Atitudinea Greciei se mai poate schimba, și nu ne-am mira să vedem alianța refăcîndu-se într-altfel și sîrbii suferind soarta bulgarilor flămînzi de «revanșă».

Poate că diplomația Europei a sfîrșit prin a trage oarecare învățături despre mentalitatea balcanicilor, după ce credea că judecă atît de just aplaudînd războiul de «liberare de subt jugul turcesc». La urma urmei, jugul turcesc avea cel puțin avantajul de-a ține de grumaz pe toți nebunii care se manifestează cu brio de un an de zile încoace. Gîndăcăria balcanică avea de luptat pîn-aci cu turcii ; de la înfrîngerea turcilor, gîndacii se luptă între ei. Pînă cînd ?

Peninsula Balcanică e singura parte din Europa, unde principiile și bunul simț iau altă înfățișare și rămîn fără sens, și cer un regim deosebit și excepțional. Toate ideile, odată balcanizate, se transformă. Singur sentimentul sălbatic al unei hegemonii distrugătoare trăiește în ceea ce s-ar putea numi sufletul popoarelor dintre Dunăre și Mediterana. Și bulgarii, și grecii, și sîrbii, și albanezii, și turcii visează în parte stăpînirea celorlalți. Pentru ce ? Întrebarea n-are răspuns. În Balcani se vorbește altă limbă.

Ieri au voit revanșă aliații împotriva bulgarilor cotropitori. Azi vor revanșă albanezii, pe care grecii și francezii îi contestă și pe care bulgarii și chiar sîrbii, acum în urmă, îi recunosc. Mîine vor voi revanșă bulgarii. Revanșă peste revanșă, războiul

durează și cîtă vreme va mai fi un bulgar în nădragi cu fundul mare, un grec în fustanelă, un turc subt turban — revanșa nu se va mai sfîrși. Ar fi de dorit, cel puțin, ca tăvăleala să fie cît mai intensă, pentru ca rasele isterice din Balcani pierind, peninsula să fie colonizată cu lume civilizatoare.

Pîn-atunci viața statelor dimprejur va avea neîncetat de suferit din pricină că un grec și-a înfipt colții într-un nas de bulgar sau că un sîrb s-a luat de brîu cu un turc sau albanez.

S-ar zice că popoarele de subt Dunăre s-au învoit să îndeplinească punct cu punct prevederile noastre, dintr-un timp cînd toată lumea vedea în bulgari niște eroi, și noi nu vedem decît niște bandiți.

Încă de la izbucnirea războiului cu Turcia noi am scris ceea ce credem și azi, că sînt popoare care nu înțeleg și nu merită independența și care trebuiesc să fie supuse unei domnii străine, educatoare. În această ordine de idei am recunoscut, cu toate perfidiile ei, că Austria, statul cel mai antinațional din lume și cel mai absurd, a făcut mai mult pentru civilizația orientului decît ar fi fost în stare să dobîndească regimul independenței. De aceea anexarea Bosniei și Herțegovinei am socotit-o ca o binefacere pentru niște neamuri atît de apropiate de bestialitate ca slavii de sud. De aceea am cuteza să spunem că înaintarea spre Salonic, urmărită cu atîta rîvnă de Austria, ar fi o binefacere pentru corciturile și pleava omenească din peninsulă. Austria aduce baioneta, disciplina, nivelarea, dar și ordinea și sentimentul cetățenesc de măsură. O sută de ani de dominație austriacă ar spăla toată lepra balcanică, din ce în ce mai primejdioasă.

Dacă am fi popor relativ mulțumit în interior, dacă României nu i-ar rămîne de rezolvat chestiuni interioare de care atîrnă viața ei, dacă țăranul ar fi slobod și stăpîn, dacă așa-numita oligarhie ar dispare, dacă fiece sat și cătun ar avea școala lui, învățătorul lui patriot și cinstit și o administrație curată — nu ne-am da înapoi să propagăm ideea unei ocupații și anexări românești a tuturor Balcanilor.

România ar fi națiunea cea mai chemată să civilizeze orientul mic și neamurile volatile și explozive care îl tot frămîntă în zadar.

Cine își poate însă lua răspunderea unei propagande atît de frumoase și de pacifice în interesul culturii și-al nostru ?

1913

REFORME ÎN CADRILATER

Statul român ia în stăpînire teritoriile anexate.

Ziarele ne spun că opera civilizației a început. Condamnații din penitenciarele mici bulgărești, răspîndite pe fața noilor județe, vor fi transportați într-o închisoare centrală. Folosul e îndoit : temniță mai mare și temniță românească.

În același timp se înființează o Curte nouă de Apel ; consolarea.

Necesitățile statului ne aduc la realitate. Din glorie, din ovații, după ce au încetat uralele, și gloria, distribuită pe ministere, se face practică, rămîne pușcăria. Populațiilor cuprinse în granița noastră nouă, România le promite arhanghelii ei : gentilii temniceri cu șapcă muscălească și amabilii judecători în robă. După ce perdeaua baionetelor s-a rupt, apare pleșuvia trandafirie și selenară a magistraților trimiși să se plictisească la Dobrici și Turtucaia. Și o întreagă viață judecătorească nouă. Dosare groase cît buștenii, scuipătoarea domnului grefier, mucurile de țigară. Răstignirea zugrăvită de Kimon Loghi sau Strîmbulescu.

În judecătorie va mirosi în tot timpul ședintei. Dejecțiile arhivarului rebegit, ale

odăiașului cu nasul gros, înecat în mustața puturoasă de rachiu, usturoi și mahorcă. O inscripție cu tibișirul pe ușa din dreapta, va indica de unde vine duhoarea. Civilizația noastră provincială va trece întreagă la Balcic și Kogargea. Cărțile de joc vor luneca prin mîinile febrile cu degetele patinate de galben de tutun. Aprodul își va lăsa un barbișon mic și cenușiu, rău așezat dedesubt, către nodul mobil de la înghițitoare. În «centrul» tîrgului se va deschide un magazin de ghete americane și o croitorie care «face în rate». Va fi un club liberal ; unul conservator ; unul takist. Scrîșnind din măsele de aur, sau zeflemisind cu zîmbetul dinților găunoși, bărbații politici vor ține discursuri, vor combate și se vor adresa țării. Strada de lîngă primărie va lua numele unui mare patriot, și peste drum de cafenea va fi bustul instalat de bronz, al unui șef regretat. La fotograful care va fi al «Curții Regale» vor fi expuse capetele colorate ca boiaua și ca olăria, ale fruntașilor din urbe. Și pe scena unui teatru de varieté își va desface genunchii și va sări din încheieturi cu trosnituri de scaun, steaua stinsă a vreunei mahalale din Constantinopol. Un elev al casei «Riegler» va confecționa gîlci cu cremă și bube cu dulceață.

Această civilizație selectă și afinată trebuia în orice caz să sosească. Totuși, începutul acestei ere jignește. Ar fi fost preferabil ca jandarmul și pușcăria să întîrzie. În locul «gardianului» cu două chei albe, cusute pe latul roșu al chipiului, statul român ar fi putut trimite învățătorul, purtător de oarecare limbă bună românească. Iar

dacă dominația noastră trebuia să înceapă negreșit prin penitenciare, ar fi fost mai bună, și pentru noi și pentru turcii și bulgarii anexați, o grațiere, decît un lacăt mai mult, latin, peste lacătele mai vechi bulgărești.

1913

LINIA STRATEGICĂ

După ce și-a reluat viața lui, zisă normală, viața măruntă și egoistă, poate că publicul nu-și mai aduce aminte de aceste două cuvinte, necum de însemnarea lor. Indiferența noastră obișnuită, trecător tulburată, revine, și însăși ziarele au uitat cu totul tocmai ceea ce constituia pe vremuri, ieri — alaltăieri — s-ar zice că au trecut veacuri de atunci — obiectul preocupărilor de căpetenie ale presei.

Totuși, axul anului ce trecu a fost fruntaria dobrogeană. În jurul celor două cuvinte s-au învîrtat vertiginos patru anotimpuri. În vîrtejul lor a încăput întreaga țară; toate forțele noastre economice, politice și intelectuale se grupaseră, înaintea forțelor militare împinse pînă la Sofia, deasupra graniței uscate dinspre Bulgaria. Mobilizarea, plecarea brațelor și inimilor tinere din sate și orașe, și trecerea lor dincolo de Dunăre, n-au avut alt scop decît «linia strategică».

Diplomația noastră a ținut cap intrigilor și argumentelor Europei cu aceste două cuvinte: «linia strategică» — date cu desăvîrșire uitării.

Tratatul din București odată semnat și linia roșie trasă pe hartă, a fost o jubilare generală, îndreptățită. Specialiștii în ce privește strategia spun că publicul neinițiat nu-și poate da seama de cîștigul imens pe

care l-a obținut România. Atunci cînd intrarea în Bulgaria cu armele, în cazul unui război, ne-ar fi costat, pînă azi, o jertfă de mii și mii de oameni, de-aci înainte trecerea se poate face oricînd nevoia o va cere, aproape fără risc.

Toate acestea sînt foarte adevărate, însă dacă s-a delimitat frontiera și cum s-a aplicat traseul hărții pe teren, nu se mai întreabă nimeni, comisia de delimitare lucrează izolat și cum voiește, fără să fi dat nici o deslușire, nici o informație publicului, care ignoră tot ce s-a făcut și mai degrabă ce nu s-a făcut în Cadrilater...

Comisiunea de delimitare și-a început lucrările imediat după 20 august, adică acum două luni. De două luni de zile «muncește» această comisiune și nimeni nu s-a întrebat cum de s-au tărăgănat lucrările atîta timp și nimeni nu cere acestei comisiuni, care nu mai isprăvește, socoteală de vremea pierdută pînă acum. Distanța Turtucaia-Balcic nu cerea două luni pentru ca să nu se ajungă încă la încheierea lucrărilor ; treizeci de zile ar fi fost de-ajuns. Ne întrebăm cît o să mai dureze această muncă încordată și cînd va sfîrși surmenajul penibil al comisiunii.

Răuvoitorii care tac mai puțin decît această comisiune și vorbesc ori de cîte ori nu sînt invitați, se opresc bucuros la o explicare ciudată și desigur inadmisibilă. Indiscreți ca întodeauna, ei au aflat că fiece membru din comisiune primește o modestă diurnă de o sută lei zilnic pentru întreținere. Comisiunea, de altfel, lucrează ca o adevărată comisiune românească, boierește, sau mai exact lucra pe cînd a lucrat. Zilele, care se terminau devreme, începeau, în mod aperitiv, cu puțin înainte de prînz, iar mesele și nopțile pe bord erau niște adevărate poeme. Domnul Titulescu, marele jurisconsult, s-a ținut tot timpul de giumbușlucuri,de drăcovenii care mergeau pînă la copilărie ; iar cînd, din întîmplare, îi lipseau dispozițiile glumețe, domnul Titulescu alterna jocurile și farsele cu călăria, pe care a învățat-o pe frontieră.

Nu-i de mirare că indiscreții care se amestecă în tot ce nu-i privește și sînt de-o revoltătoare obrăznicie, să conchidă că întîrzierea fără termen a delimitării este în strînsă legătură cu toate aceste avantaje și plăceri.

În ce ne privește, vom reveni, întrucît îndoielile și afirmările noastre sînt sprijinite de fapte care dacă nu sînt cunoscute au avantajul să intereseze publicul atît de indiferent astăzi față de idealul uitat.

1913

APA-N PIUA LIGII

Congresul Ligii de duminică a încadrat, la «Oppler», un scandal. Șefii Ligii s-au războit pentru șefie. Sînt patru arme în joc, în patru mîini. Arcul fin cu crestături bizantine al domnului Virgil Arion, sulița domnului Iorga, bolovanul și laba domnului Bogdan-Duică, un apostol senzual și cîrn.

Liga ridicase lumea din vetrele învățămîntului și popiei, se știe pentru ce. Ca să-i învețe, dacă nu altceva, minte, și să-i sature de congrese, aceste bunuri trebuind să fie rezervate Ligii, exclusiv. Hăt, Liga sforăia cu nasul în saltele, de la nașterea ei. Copil obez și nutrit cu toate măduvele și caimacele, Liga creștea în propria-i umplutură, fără picioare valide, cu brațele paralitice, fără ochi și abia cu un auz oficial pentru «suferințele fraților noștri de dincolo». Cînd aceștia oftau ceva mai tare, pruncul cu urechile de săpun, scobit în grăsime și scăldat în untdelemn, se întorcea mut, ca un păianjen rotund și ca un pepene negricios, pe cealaltă parte.

Astăzi, desigur, Liga s-a trezit. Pînă una-alta, ia să regulăm noi pe ovrei... Și deodată o întrunire, apoi un congres. Bogdan-Duică, secretarul cu două picioare, a muncit, s-a surmenat, Liga trăiește și s-a ridicat din letargie grație suflului pe care gura delicată a secretarului i l-a suflat în gură.

Congresul a pus în lumină păinjenișul de interese al conducătorilor Ligii. Domnul Virgil Arion care a parvenit la prezidenția ei într-o epocă de filosemitism sau cel puțin de neutralitate a slujit domnului Iorga, antisemit ceva mai temperat astăzi, de mască prinsă pe o față de politician ambițios. Domnul Iorga a fost arătat încă o dată ca un vulcan de ambiții. Cererea domniei sale cea mai scumpă este ca Liga să nu facă politică — nici conservatoare, nici liberală, se înțelege. Admirabil! Însă cu o notă. Liga să facă politica domnului Iorga, care le-a făcut pe toate, ceea ce în definitiv n-ar schimba nimic în Ligă. E un partid nou în țară, a spus domnul Iorga, și acest partid sînt eu, Nicolae Iorga, care n-aș fi neplăcut surprins să-mi constitui un partid cu dumneavoastră toți, cu Liga Culturală.

S-au mai aflat la congresul Ligii lucruri foarte supărătoare pentru prezidentul ei, domnul Virgil Arion. Anume că nu toți membrii comitetului vor să mănînce carne vie de jidan, și că propunerea de-a se duce o campanie antisemită n-a fost întîmpinată de unanimitatea necesară. La dezvăluirea acestor detalii de către domnul Tacu, domnul Virgil Arion s-a cam încurcat, s-a roșit și s-a rugat de membrii să nu mai vorbească de ceea ce se întîmplă în secretul comitetului. Aceste discuții sînt «zadarnice» spune domnul Virgil Arion, care nu vrea să-și dea perfect seama cît sînt ele de folositoare pentru stabilirea unui criteriu în aprofundarea mentalității Ligii.

După plecarea domnului Iorga, căruia trebuie să i se recunoască însușirea de-a se rosti ca un răzvrătit simpatic tocmai atunci cînd nu este nevoie, congresul a lansat o moțiune. După stil și compoziție, moțiunea miroase a creier de Duică. E inutil să re-

producem acest document de incoerență și de absurd ; vom avea prilejul să-l discutăm altă dată.

Învățătura ce trebuie trasă din congres este că Liga nu-i prea aproape de îndeplinirea unui ideal de ordin intern necum social și național — armonia, și că în numele Ligii, alcătuită și din oameni cu judecată și patriotică după cuviință, lucrează doi-trei dascăli, doi-trei politicieni, doi-trei ambițioși și atît.

Și-atît e prea puțin, și acest puțin e satisfăcător : echilibrul necesar pornirilor de soiul celor în onoare la unii ligiști trebuie să-și găsească imediatul lor just echilibru.

Interesante prin lipsa totală de respect omenesc și de nepricepere a situațiilor, au fost unele manifestații de comedie bufă.

Domnul Bogdan-Duică propune eliminarea evreilor din armată. Domnul general Liviu Drăgoiescu (să trăiască !) e, mă rog, de aceeași părere. Dar acest domn general e și mai radical. Să li se interzică evreilor de-a ține întruniri și să fie trimiși în... America. Sînt provincii unde clocesc atîți bărbați de stat, obscuri, de care patria ar avea atîta trebuință !

După cuvîntarea domnului general, ne-a plăcut la extrem domnul Virgil Arion, care, saltimbanc pînă la amănunte, cere sălii să admire pe orator pentru izgonirea evreilor din România.

Poate că domnul Virgil Arion o să izbutească să aibă portofoliul pe care il urmărește cu atîta pasiune. Poate că domnul Bogdan-Duică o să fie un profesor universitar. Merite au, la atenția politicienilor.

Dacă va ajunge la aceste frumoase rezultate, Liga o să fie mulțumită. În orice caz, evreii, dacă mai pot fi numiți așa oamenii care se nasc în România, au motive să privească, să ia note și să surîdă.

1913

DOMNUL RACOVSKI NE COMBATE

De la intrarea oștirilor noastre în țara bulgărească, tovarășul Hristea Racovski și-a pierdut seninătatea. Obsedat în toate articolele și publicațiile ce-i stau la îndemînă, domnul Racovski se învîrtește în jurul aceleiași chestiuni. Peste douăzeci de ani, cînd amintirea zilelor de azi se va fi sleit cu desăvîrșire și numai manualele școlare vor fi rămas ca să le menționeze, domnia sa va mai trata de Cadrilater ca de o materie de mare actualitate.

Și *România muncitoare* și revista *Viitorul social* sînt orgile în care răsună indignarea virtuozului nostru socialist.

Domnul Racovski nici astăzi n-are aerul să admită posibilitatea unei campanii militare românești în Bulgaria, și cu toate că de la încheierea păcii au trecut patru luni de zile, domnia sa face abstracție de toate evenimentele și discută cu ziarele care au apărut acum o jumătate de an cel puțin.

Am putea, desigur, lăsa pe doctorul socialist în colțul său, unde a rămas să-și vînture aducerile aminte, izolat de viață, străin de timp, absorbit în contemplarea capului său, reflectat într-o lingură de apă. Dar domnul Racovski nu e nici un nebun, nici un bătrîn maniac prefăcător de imperii. Domnia sa e un socialist de rea-credință și denaturează faptele de bunăvoie. În așa fel, uneori i se cuvine cîte un răspuns.

În proza domniei sale, care combate intoleranța și îngustimea de vederi cu cele mai bune argumente ce-au fost găsite de Europa libertară și anticlericală, domnul Racovski, comportîndu-se cu intoleranța unui arhiereu ortodox ungro-vlah, ne amestecă și pe noi.

El se căznește să-și convingă cititorii care-l mai citesc, că noi am îndemnat la război și că prin urmare avem partea noastră de răspundere în actul mișelesc comis de români în dauna «scumpilor frați bulgari». Citîndu-ne cît se poate de trunchiat și alegînd din cincizeci de articole cel puțin, pe care le-am scris, exact vreo cîteva rînduri cîte îi convin, domnul Racovski e crud mai ales cu subtiscălitul.

E de prisos să declarăm cu cîtă plăcere ne luăm răspunderea articolelor noastre, cu care am însoțit trecerea steagului românesc peste Dunăre. Conștiința noastră îndrăznește chiar să ne sugere că ele sînt tot ce am făcut mai bun, într-o carieră literară și ziaristică de cîțiva ani. Steagul românesc a fost în Bulgaria barbară și sîngeroasă, semnul civilizației, și ne place că simbolul ei a fost purtat, în fața unei Europe civilizate și lașe, de mîinile ridicate de pe plug, ale țăranului român.

Este război și război. Un război împotriva Bulgariei, care, abrutizată de sînge, juca hora pe cadavre și scuipa din gura tuturor ofițerilor ei peste icoana civilizației și idealului cultural, ar fi fost un război îndreptățit. Cînd viața Europei fusese zdruncinată întreagă și cînd viața în România ajunsese la exasperare, noi am fi fost îndreptățiți să punem capăt megalomaniei și încăpățînării chiar pentru motive mai puține. Cînd un vecin intră beat în mijlocul nopții și face exerciții de popice

cu ghetele și scaunele alături de odaia dumitale, prin odaia lui, dumneata cauți să-l liniștești, și nu-i exclus ca, la nevoie, să-l liniștești cu argumentele cele mai decisive. Procedeul e cît se poate de moral și compatibil și cu socialismul.

Ca și domnul Racovski, sîntem împotriva unui război agresiv — deși trebuie spus că războiul nu-i întodeauna opera sălbăticiei, ba adeseori și justificat și deocamdată inevitabil. Însă în războiul cu Bulgaria domnul Racovski are o sensibilitate prea specială, ca să izbutească să ne facă să credem că numai de dragul ideilor și pentru convingerile sale sociale ne ține cursurile, ce le face, de pacifism uimitor.

În inima domnului Racovski, oricît ar protesta, a fost jignit nu omul de idei, ci bulgarul. Oameni de idei sînt mai mulți în România și ei n-au suferit cît a suferit tovarășul socialist, de pe urma campaniei în Bulgaria. Ba stingerea războiului balcanic, care fără intervenția României ar continua și astăzi, i-a bucurat și-a fost pentru noi un titlu de slavă.

Noi nu vom acuza însă pe domnul Racovski cum ne acuză domnia sa, pentru că n-a simțit cu noi, cu cinci sute de mii de oameni, țărani, proprietari, intelectuali, artiști și chiar... socialiști. Aci sînt cifre, și în fața lor, neputincioase de-a le rezolva, elucubrațiile trebuie să cunoască demnitatea tăcerii. Țara întreagă a simțit la fel. Singur, domnul Racovski simte altfel atunci cînd domnia sa crede că «gîndește». Pe domnul Racovski am căutat să-l înțelegem, și l-am înțeles. Ceea ce înțelegem mai greu este să-l vedem spoind cu ideologie un simplu patriotism de bulgar.

De altfel, campania noastră în Bulgaria e făcută să satisfacă socialismul domnului

Racovski și într-alte privințe, dacă poate fi vorba la domnia sa numai de idei. Prin mobilizare, domnia sa a putut lua cunoștință de calitatea țărănimii românești pe care o cunoștea ca toți politicianii români, destul de puțin. Cunoașterea poporului a și impus numaidecît, cel puțin sentimental, necesitatea de reformă. Societatea românească din pătrunderea claselor între ele a cîștigat. A cîștigat poporul, a cîștigat apărarea țării, fără să mai vorbim de alt cîștig imens și acela, de prestigiu.

Domnul Racovski ar avea cuvinte să fie, dimpotrivă, foarte mulțumit că, grație mobilizării, țara întreagă a făcut, orice s-ar putea spune, un pas către realizarea unei societăți mai drepte, dacă idealurile socialismului românesc țintesc într-adevăr aci.

Unde mai punem că după această mobilizare, politica externă a României se poate mai bine îndrepta către atingerea speranțelor românești de unitate.

Campania din Bulgaria se încheie pentru țară numai cu foloase,. și să se bage de seamă că nici n-am pomenit de valoarea pămîntului alipit României, ci de linia de apărare dobrogeană, în care se vor împiedica de aci înainte, frînte, toate elanurile agresive.

Or, ce vrea domnul Racovski, care se vede silit pentru sporirea argumentelor sale împotriva noastră să ne numească și «răspopit»? E un noroc că nu sîntem evrei; intr-altfel, domnul Racovski și-ar fi descoperit mentalitatea și într-altfel, învinovățindu-ne că sîntem «jidani» — și am fi avut mîhnirea să-i dăm prilejul să piardă stima socialiștilor evrei, răspopiții fiind, în țara domnului Racovski, puțini.

Ce vrea domnul Racovski? El nu-și dă seama de ridiculul situației unui om care

vrea să lupte cu faptele şi să le ţie cu degetul în loc?

Să uităm tot ce justifică acţiunea noastră în Bulgaria şi să presupunem că România n-a intervenit în Bulgaria decît ca să-şi mărească puterea şi să paralizeze pentru viitor orice veleităţi bulgăreşti asupra culturii noastre, şi România încă avea dreptul să o facă.

Este bine şi frumos să aparţii unei ţări puternice şi temute şi unui popor în stare să ia în orice împrejurare atitudini mari şi victorioase, cel puţin pînă ce dreptatea internaţională va înfrăţi popoarele, după tipicul socialist.

1913

LITERATURA SOCIALISTĂ

Mişcarea socialistă veche, aceea care a fost socotită de socialiştii de mai tîrziu ca o mişcare de trădători, comparată cu mişcarea de astăzi era o academie. O întreagă serie de spirite eminente, urmau, grupate, orientarea soarelui roşu, în onoarea căruia vibrau o sută de inimi idealiste. Mai tot ce a rămas din aceste timpuri durează, şi în nămolul intelectual de astăzi, în care îşi găsesc moartea atîtea firi ce-ar trebui să vieţuiască fierbinte, tresare plămada frămîntată pe atunci. Prin clubul socialist din strada Doamnei au trecut mai toţi intelectualii care depăşesc vîrsta de treizeci de ani, distribuiţi astăzi în presă, profesorat şi carierele libere. Cine a cunoscut *Lumea nouă* şi cercul ei îşi aduce foarte bine aminte de atmosfera surprinzător de nouă a clubului socialist, unde, de la o tribună din fundul sălii, se ridicau cuvinte înaripate, care tonificau sufletele şi tristeţea lor. Mişcarea ceea nu poate roşi de multe lucruri frumoase ce s-au rostit acolo şi scris, cu o preocupare întodeauna literară. Cînd citim azi unele discursuri, unele bucăţi descriptive, tipărite atunci, rămînem uneori surprinşi de cîtă muncă nobilă, propulsie şi adîncime reprezintă.

Adevărul este că şefii primei mişcări, mistici pînă la un punct, şi dezinteresaţi .

şi pentru ei şi, putem spune, şi pentru armata lor, erau preocupaţi înainte de toate de frumuseţe şi armonie, erau nişte oameni învinşi de inteligenţă, robi ai spiritului şi destul de artificializaţi sau rafinaţi de vecinătatea cărţilor, ca să piardă din vedere scopul practic al unei organizării sociale. Socialismul primitiv a fost o şcoală de profeţi, şi cei mai de seamă gînditori ai literaturii de azi, al căror nume l-am pomeni cu bucurie de n-am fi împiedicaţi de contactul nostru personal cu dînşii, sînt socialiştii de-atunci. Domnul Gherea, care nu înfăţişează pentru noi chintesenţa mişcării de-atunci, este, în orice caz, un literat şi criticul cel cu mai multă autoritate, de pînă ieri. Numele lui Dobrogeanu-Gherea îl putem pomeni fără suferinţă.

Mişcarea socialistă de azi este cu totul altceva. Generalii ei nu mai sînt nişte literaţi şi nişte artişti, sau cel puţin nişte învăţaţi de ştiinţe supuse artei, ca domnul Ion Nădejde, un latinist şi un gramatician. Comanda, mai puţin împărţită cu alţii, este acum a unui doctor în medicină, care n-a fost niciodată preocupat, ca alţi medici, artişti, de chestiuni ce nu ajută digestia, de frumuseţe. Pe vremuri se concepea viaţa cam ca o catedrală, astăzi ea nu poate să fie decît o uzină. Evident că socialiştii din Piaţa Amzei văd mai cu folos decît înaintaşii lor — dar pentru cronica noastră literară ei valorează mai puţin.

Sentimentele socialismului de azi nu mai au în vedere inteligenţa, oricît s-ar vorbi de cultură la el. Ba inteligenţa mai mult îl încurcă şi-l indispune. Intelectualii, chiar neartişti, se văd constrînşi să se supuie unui ordin tăgăduitor de libertate şi de liber arbitru social, sau să plece. Doctorul Racovski, care farmecă masele socialiste, n-are pentru stil în idee şi expresii nici o înclinare, şi pentru stilul românesc şi mai puţin. Ceea ce-l interesează e acţiunea pură, excelentă, negreşit, pedantă şi aridă. Dar statul major al acestui îmblînzitor de muncitori e alcătuit din tovarăşi rebarbativi, barbari şi aspri. Dacă domnul Gherea este figura artistică şi a partidului de azi, aceasta se datoreşte vechimei sale în socialism şi reputaţiei, făcută de vechii «prieteni» şi ratificată apoi şi de burghezie.

Arta în socialismul actual se înţelege că n-are deputaţi şi, drept vorbind, socialismul n-a dat la noi, şi poate că nicăieri, şi desigur că nicăieri, un poet, un pictor, un muzicant, un scriitor mare, de valoare socialistă pură. La noi, cel puţin, socialiştii se văd nevoiţi să ceară foc artistic de la scînteile libertare ce răsar în scrisul autorilor... burghezi.

Viitorul social, revista o dată pe lună a socialiştilor de azi, trebuia să reflecte mentalitatea acestor socialişti. Patru pagini de versuri, datorite domnilor Barbu Lăzăreanu şi Axelrad cad întîmplător în cele o sută treizeci de pagini de proză ziaristică, pentru care periodicitatea liberă şi ştiinţifică este inutilă.

Domnul Dobrogeanu-Gherea semnează un articol *Noi şi bulgarii*. Domnul dr. O.C. informează biografic asupra lui Bebel, iar domnul dr. Racovski umple revista cu o polemică împotriva tuturor şi a toate, lipsită de orice *cachet* literar. Doctorul e un acaparator.

Noi am fi dorit ca *Viitorul social* să fie o revistă în slujba literelor şi artei şi întrucîtva, prin selecţia scriitorilor şi a temperamentelor, un model. Dar atunci ar tre-

bui refăcut spiritul mişcării de azi şi afinat, şi o prefacere nu e cu putinţă.

Socialismul, după cum se vede, va fi adus să-şi caute mereu scriitorii aiurea decît între lucrătorii şi intelectualii din partid, să împrumute cîntecele altora, sfaturile şi pînzele altora. O artă socialistă pare progresiv mai depărtată.

Socialiştii industriali au regretat şi regretă această situaţie ; împrumuturile ce le fac îi umilesc ; amestecul cu scriitorii nesocialişti îi enervează. Căci socialismul, aşa cum e practicat astăzi la noi, n-are atît avînt şi atîta inimă cîtă dogmă şi cît exclusivism.

Nouă ni se pare că în tactica aceasta, de-a urî în fond produsele nesocialiste, conformă tacticei politice şi prozelitismului integral în onoare pe Piaţa Amzei, socialiştii noştri pierd (exact ceea ce cîştigă dr. Racovski). Ei ar trebui să ia contact pe o latură, imensă cu societatea în care trăiesc şi pe care insensibil să o cucerească la ideile lor. Ei ar trebui nu să alunge din partid pe intelectualii care concurează pe şefi, dar să creeze un centru şi un curent al scrisului către dînşii. Ei au nevoie de-o stare sufletească, de o pregătire, de o simpatie generală, care să transforme insul social şi să-l socializeze.

Dar poate că am ieşit din raza noastră. *Viitorul social* e o revistă banală.

1913

MAGHIARII

Se vorbeşte de o împăcare a românilor din Transilvania cu maghiarii. Se pare că cei din urmă ar înclina către această faimoasă şi veşnică şi neizbutită împăcare, cu toate că şi ungurilor şi fraţilor noştri din Ardeal le trebuieşte o sforţare violentă ca să se tolezere unii pe alţii. Ceea ce determină pe unguri să le caute prietenia mai mult astăzi, decît în trecutul învrăjbit şi şovinist, este importanţa de putere dictatoare ce-a dobîndit-o România în urma războiului balcanic, sfîrşit la vîrful sabiei sale.

În urma succesului României libere, şi a ruperii relaţiilor dintre regat şi imperiul austro-ungar, mascate cu declaraţii şi fraze diplomatice tîrzii, ardelenii şi bucovinenii se simt mai puternici şi ei. O împăcare a ungurilor cu noi denotă din partea lor o dibăcie de care trebuie ţinută socoteală.

De altfel, duşmănia maghiară a fost provocată şi întreţinută de politicianismul unguresc, care a crezut că românii pot fi suprimaţi prin rigori şi nedreptăţi. De la guvern a pornit întodeauna persecuţia ; poporul maghiar e un neam de oameni bravi, harnici şi ospitalieri. În satele unde stau amestecate, cele două naţii trăiesc laolaltă destul de paşnic ; şi ungurul şi românul înţeleg că ceea ce-i separă nu-i naţionalitatea, dar sugestiile politice şi voinţa conducătorilor trufaşi. Maghiarii vorbesc româ-

nește în cele mai multe părți vizitate de noi în Transilvania, și în toate orașele lor sînt oameni care au muncit în România și au primit destul de adînc influența noastră, ca să mai poată urî cu adevărat pe români.

Azi este posibil o împăcare între români și unguri, și ea ar trebui în orice caz făcută. În viața lui istorică poporul maghiar nu a dat pilde de lașitate și trădare națională și sîntem în drept să credem că odată hotărît cuvîntul lor va fi și ținut. Dacă guvernanților de la Pesta le-a intrat în cap că a deznaționaliza pe români e din ce în ce mai mult o himeră, că liniștea lor va rezulta dintr-o colaborare și că asuprirea duce pe români la o revoluție mare și pe maghiari la dezastru, mai rămîne prea puțin de făcut.

Apoi, în paguba tuturor sentimentelor care trăiesc în sufletul românilor, o viață inutilă, fără nici o reacție de mîndrie națională, politica României a descurajat întodeauna aceste sentimente — românii din Ardeal au cuvînt să fie mai mulțumiți cu ungurii decît subt un rege de București. Legile din Ungaria sînt respectate și situația în genere a țăranului ardelean e și astăzi preferabilă vieții de cîine a țăranului zis liber, din România. Tîrgurile din Ungaria sînt curate, viața în ele este mai sănătoasă, statul e mai drept, funcționarii țin seama de voința locuitorilor, moravurile sînt mai pure. Evident că în Ungaria militarismul e prea teatral și organizația întregii administrații prea soldățească — dar și noi avem în sate jandarmii noștri și moralitatea lor prea bine cunoscută. Românii vor putea trăi cu maghiarii pe un picior de înțelegere și de interese, ca italienii, francezii și germanii din Confederația elvețiană, care la urma urmei și-a găsit o individualitate proprie și se înfățișează ca o nație bună. Și în locul unui război între România și Austro-Ungaria, e orișicum de preferat o înțelegere între ardeleni și maghiari.

1913

ZILE DE MOARTE

Într-o bună zi s-a auzit un zvon, nu se știe cum, nu se știe de unde, ceva ca un zgomot de ramură frîntă, fără vînt, ceva ca un șuier de aer din senin, ceva ca un trosnet, noaptea, uscat.

— Cade guvernul !

Și s-a mai auzit același zvon mai departe. Nouă, pentru întîiași dată ne-a dat de veste un croitor. Apoi am verificat prin chelnerul de la restaurant.

— Cade guvernul, domnule !

— De unde știi ?

— Lasă că știu eu...

Se pare că într-o seară, un înger și-a pus buzele și șoapta la ureche cetățenilor adormiți, căci, fără multă zăbavă, Bucureștii și Țara Românească au știut că va cădea guvernul, cît de curînd.

Cum noi nu vorbim cu îngerii, care, interogați, ar putea răspunde cu un întreg interviu ca să curme misterul, noi am stat să ne gîndim, pentru ce cade guvernul și dacă trebuie să cadă, cu nădejdea, desigur, de a parveni la un răspuns.

Cînd un guvern are la activul lui un război victorios și dacă nu un război, o victorie, ceea ce-i mai mult și mai multe victorii, cînd un guvern a putut în cîteva zile realiza o creștere de teritoriu, o creștere de prestigiu și o pace europeană, pare straniu să-l vezi «căzînd», la trei luni după

aceste realizări excepționale. Un asemenea guvern s-ar părea mai repede chemat să-și desfășure energiile înainte și să-și asigure opera prin perfecționare. Așa s-ar părea natural și numai prin absurd s-ar putea primi ideea căderii guvernului, care într-un noian de pagini goale, ușoare ca foița de țigară, inutile, transparente pentru ceea ce s-a scris în carte demult, pe-o pagină primitivă, a cusut în cotorul istoriei, o pagină plină și definitiv consacrată. Totuși, este adevărat, guvernul cade, croitorul vorbea ca un profet. Desigur că în ziua aceea el încercase unui ziarist familiar cu «sferele înalte» o păreche de pantaloni. În acele sfere s-a hotărît că guvernul va cădea.

Curioasă accepție a unui cuvînt sinonim cu răsturnarea și care presupune o piedică și o luptă. Nu ! guvernul cade pentru că primește să cadă, s-ar zice că-i bucuros — atît e de tocită conștiința lucrurilor la oamenii noștri publici, slabi, moi pentru gesturi tari, moi față de porunci, moi pentru rezistență și pregătiți mai ales pentru împrejurări fericite.

Guvernul ce cade pare să nu-și dea seama de tot ce reprezintă și de puterea morală pe care o întrerupe și o duce poate în mormînt. S-ar zice că evenimentele l-au găsit letargic, că el a lucrat cu urzeala lor într-o stare de somnambulism, fără să-și dea prea bine seama nici de primejdii atuncea, nici de calitatea izbînzii mai tîrziu, și că de-abia începe să-și înțeleagă opera și să-și înfățișeze proporțiile ei acum. Noi nu putem crede că lucrul acesta din mîinile noastre a ieșit, pare că-și spune guvernul și, apropiindu-se mai mult și recunoscînd în masa încă fluidă a monumentului urmele adevărate ale degetelor lui, îl

scutură groaza, și pentru că nu poate să se renege, se dă înapoi. Guvernul cade, guvernul pleacă. Cu cît trebuie să întreacă opera și continuitatea ei puterile acestui guvern corcit, o dovedește domnul Take Ionescu, care, îngrijorat că ar putea fi vreodată un om răspunzător, s-a lepădat, la Londra, chiar de Silistra :

— Mă rog, nu mai cer nimic, rămîneți și cu Silistra și lăsați-mă liniștit. Eu vreau să guvernez în România și să fiu șef de partid. Luați-ne și Dobrogea. Eu sînt democrat.

E adevărat că guvernul, care după un program bine stabilit se va schimba la orele două precis, în ziua de 29 decembrie, suferă de anemia takistă. Pentru ducerea «colaborării» la fine, conservatorii au trebuit să jongleze ca niște chinezi autentici și să strîngă împrejurările pînă la mărimea pisicii, ca să le strecoare printre colaboratori. Jumătate avînt, jumătate tîrîre, guvernul a mers cu un picior în aer și cu o mînă în pămînt. Takismul a avut pentru guvern durata unui hemoroid jenant și murdar sanghinolent. Așa lipiți, colaboratorii au fost ca niște gemeni aninați de șolduri, și niște gemeni, curioși, căci pe cînd unul ajunsese la vîrsta cerută, celălalt, mult mai mărunt și cocoșat, nici nu ieșise, spurcat cum e și păros ca maimuțoii, din maternitate ; așa că cel dintîi a trebuit să-și consume vîrsta culcat pe stomac în mucilagiul celui incomplet.

Prețul colaborării l-au însemnat cu cruzimea lor evenimentele. În vreme ce Maiorescu și oamenii lui trimeteau armata peste Dunăre și în vreme ce armata se-ntorcea din albia Balcanilor înflorită și pacificatoare ; în vreme ce o parte a fluviului latin își aducea și țărmul din față înlăuntrul fruntariilor noastre ; în vreme ce Europa, inimica lașităților noastre din ajun, ne primea cu aplauzele universităților ei — fracțiunea takistă nu putea fi acoperită nicidecum de lumina îndreptată peste colaboratorii conservatori.

În sfîrșit, s-au produs ședințele Camerei din ultimele zile, în care au izbucnit atacurile guvernamentale, și toți vinovații s-au văzut a fi takiști de cea mai pură viță. Cum se ridică din fundul unui butoi cu apă stătută, drojdia de humă, așa s-a agitat către suprafață vîrtejul murdăriei «democrate», la o simplă învîrtitură de mestecău. Evident că pentru curățirea lui trebuie ca vasul să fie răsturnat întreg și limpezirea să aibă loc afară.

Imaginea, fără să vrei a guvernului de colaborare, este, după un an de zile, următoarea, o așezare ce se face de la sine : Conservatorii, Cadrilaterul și Pacea ; «Democrații», gheșeftul. Imaginea a rămas și va rămîne intactă.

1913

REGELE BOLNAV

Cu toate că vîrsta pe care acest bătrîn de-o ageră tinerețe o atinge, ne permitea să ne aducem aminte că regii sînt muritori și dacă nu mor întodeauna suferă și se trec, vestea subitei lui îmbolnăviri a fost neașteptată.

Pe lîngă prestigiul ce-l cîștigă o domnie de-o jumătate de veac, care o face să ia asemănări de piatră și atitudini de lucruri eterne, împrejurări cu totul noi ne îndreaptă gîndirea și mîndria spre atîta energie și vitalitate, încît slăbiciunea omenească pribeagă în cîmp sau răzimată în sceptru, aproape o uitasem. Campania din Balcani a fost pentru noi o rupere de zăgaze, înăuntru și peste fruntarii, și după consfințirea prin arme a puterii lui, poporul românesc are să se îngrijească de sineși aci. În cîteva luni de zile a fost o schimbare de răsărit și o apropiere ciudată, o îmbrățișare tare îndenoi. Ca o perdea, s-a ridicat un cer de schijă ca să strălucească în locul lui o tărie albastră de focuri, și cum deodată bolta țării noastre a crescut de două ori mai mare, de a putut să treacă mai luminoasă, dincolo și de munții și apele mărginașe, înțelege oricine că mintea noastră nu era la boală și moarte.

Un guvern cade pentru ca un guvern să vie armat de un program revoluționar. Țărănimea întoarsă la vetre așteaptă suflet și dreptate. Coroana ? Coroana trebuia să fie tot pe-atît de trebnică și de vioaie ca și noi.

Cine s-ar fi așteptat ca umbra care trece peste Palat să întunece atît de repede seninul întreg ? Și cine din toți cîți au contestat pe rege și au văzut în el o întrupare de veșnic ghețar cu temeliile zdrobitoare, n-a simțit, aflîndu-l bolnav, o dezamăgire și ca un chin ?

Despre acest rege, pe care nimeni nu l-a văzut destul de bine, pe care unii l-au pizmuit, pe care alții l-au făcut răspunzător de relele sfetnicilor săi, fiecare din noi își făcuse o concepție a lui. O mie de noțiuni contradictorii se degajează din personalitatea celui mai aristocrat monarh al Europei de azi — dar în același timp un fluid misterios în care se întîlnea unanimul sentiment de stimă.

În momentul cînd vestea bolii regelui a fost confirmată printr-un buletin medical, individualitatea regelui Carol de Hohenzollern s-a desfăcut îndată deplină, din cincizeci de ani, ca din cincizeci de icoane smolite, prin fața cărora scapără ca un fulger, și impresia de astăzi indică impresia de mîine...

Ce-i datorește România, regelui, este ființa ei modernă, cuprinsă pîn-aci, între două războaie, 1877—1913, cînd o jumătate de milion de țărani tineri și voioși au crestat pentru opinca de fier a țării o treaptă nouă în suișul istoriei. Și-i datorește înțelepciunea egală și uniformă a dezvoltării ei.

Regele Carol e față de oamenii politici români, care încă acum în urmă au dat dovadă parlamentară despre moralitatea și capacitățile lor de stat, mintea mare, echilibrată, ce-i împiedică și-i moderează. La o egală distanță și de unii și de alții din acești frați antropofagi, pentru care țara însemnează mai puțin decît un portofoliu, poporul mai puțin decît o prefectură, nația mai puțin decît o prezidenție, regele Carol poate să le curme oricînd

vivacitatea ce-ar degenera și-n războaie civile, aruncînd între toți acești reprezentanți ai clasei vertebrate, cîrja regală. De cîte ori nu și-ar fi pierdut politicienii români orice simț de colectivitate, în decursul zecilor de ani trecuți, fără cumpăna regelui, ridicată în mijlocul lor? În timpul mobilizării, pentru ca să scape de cei ce le-au jenat în «politica» domniei sale și să recompenseze avîntul națiunii așa cum înțelege, domnul Take Ionescu a mers pînă la declararea stării de asediu — și mîna inconștientă a acestui șef de democrați, întinsă noaptea peste viața gînditorilor și idealiștilor din țara aceasta, a fost aruncată jos, pe dunga pantalonilor, de rege, un rege care n-a «creat» o «democrație» și nu s-a bătut în coșul pieptului cu pumnul pentru demagogia de la «Dacia» la «Eforie».

Boala regelui ne face să considerăm toate aceste însușiri esențiale pe care coroana le-ar pierde în persoana sistematică, liniștită și viguroasă a domnitorului ei, și de care ar fi lipsită țara atunci cînd are mai multă nevoie de așezare, de liniștire, de dreptate și de muncă, după 1907 și 1913, după Stănilești și după Turtucaia și după domnia statului democrat...

Ceea ce avem este sigur în regele Carol. Nu putem ști însă, decît tîrziu, ceea ce am putea avea acum în orice alt rege decît Carol I.

1913

MORALITĂȚI

Dascălul universitar cu care vorbeam într-un ungher de librărie, judeca limba unui scriitor român, după ce o mai judecase și-n jurnal. Fără să se teamă de vecinătatea cărților din rafturi, unde se strîngea ghiersul celor mai tari generații de povestitori și de artiști, deasupra capetelor noastre, sentențios și savant, profesorul îmi aducea aminte de toate perceptele școlare, care n-au folosit și nu vor fi de nici un folos nici unui scriitor, niciodată. În mai puțin de un sfert de oră, evanghelia meșteșugului scriitoricesc fu recitată de tot.

Dacă omul acesta ar scrie după cum vorbește, ce n-ar putea ieși, ne zicem noi, din pana lui, de vreme ce el cunoaște anatomia artei literare și a limbii, atît de magistral. Cînd o să aplice tot ce știe, acest profesor va fi miraculos. El știe ceea ce nici Homer, nici Goethe, nici Shakespeare, nici Dante n-a știut.

Și-i atît de familiar cu toate bagatelele literaturii mari, încît ai crede că toți poeții din lume s-au inspirat pentru opera lor, imperfect, de la dînsul. Și aceștia se mai îndoiau. Profesorul meu, ar fi o nesocotită îndrăzneală ca să crezi că s-ar putea îndoi oarecînd de oarece. Totul la el e clar, orînduit și definitiv.

Dacă ai cerceta acum foile pe care și-a pierdut el cea mai prețioasă sudoare, cărți,

articole, discursuri, ai vedea că dogmele-i admirabile nu i-au slujit la nimic. Din cinci mii de volume pe care le va fi cetit cu patimă și încăpățînare, el n-a reținut, afară de citații utilizate în scrierile lui, și n-a putut să adune atîta dibăcie cîtă trebuiește unei fraze banale ca să fie scrisă destul de cum se cuvine. Ei, domnule Dascăl, cum se face că în douăzeci de ani de activitate literară intensă, n-ai așezat pe hîrtie un singur rînd care să reflecte decalogul dumitale și că în tot ce scrii ești greoi, moale, lăbărțat, plictisitor și comun ?

Scriitorul e un prost, să ne mulțumim că este critic excelent.

Se întîmplă însă că limba autorului criticat, mie îmi pare corectă. În zadar i-aș reciti paginile cele mai «puțin românești». Ele sînt românești. E o limbă cugetată. Dascălul meu argumentează cu «geniul limbii noastre», el care n-are geniu cît un bob de fasole. Geniul limbii, strîns în urechea lui, este jignit : o întorsătură în dialog, o inversiune în descriptiv, verbul nu știu unde, cuvintele împărecheate arbitrar. Dascălul meu și dascălul dumitale habar n-are că stilul e singura limbă a scriitorului și că stilul cuprinde și primează limba.

La rîndul nostru sîntem dascălul unui școlar literar, care în timpul lecțiilor ne încolțește într-o mie de chestiuni penibile și delicate. Cursul nostru e un masacru, întemeiați pe lipsa de respect și pe convingerea că în materie de artă totul trebuie să înceapă de la noi. La început nu era nimic — și ne punem în împrejurarea fericită că sîntem la început. Pentru că n-a mai fost limbă, căutăm o limbă. Ce importă că noi purcedem din cîteva mii de veacuri, de vreme ce tot

artistul trebuie să fie neapărat un alt veac și cu desăvîrșire nou !

Ca să scriem, noi ne căznim să fim însăși ignoranța, și toată cultura noastră consistă în aprofundarea acestei dumnezeiești ignoranțe, cu care ne fălim. Abstracție de reguli de datini, abstracție de literatură. Cînd scriem, noi nici nu facem literatură. S-ar zice că scriem și nu-i adevărat. Scrisul nostru e agricultură sau țesătorie. Abia de-ți trebuiește un plug sau un război. În vreme ce ni se strecoară rîndurile prin degete, firul nostru plăsmuitor evocă sute de industrii. Ecouri de lecătușerie, șuier de rîndele, zumzet de prisacă, lovituri abrupte de pietre cioplite, distilerie de păcură și alcool, locomotive, ocne surpate în întuneric. Cum să ne mai placă literatura și rețetele ei ! Noi nu sîntem «scriitori» și nici vom căuta să fim ; pămîntul de hîrtie al literaturii, noi îl străbatem ca o mocirlă, albă.

Școlarului nostru îi recitim zilnic o singură lecție, pe care este nevoit să o primească și să o aplice riguros.

Tu să n-ai nimic altceva decît un condei, o călimară și un caiet. Cărțile aruncă-le pe fereastră. Neagă Universitatea. Ți-aș lua chiar condeiul, cerneala și hîrtia și aș fi mai mulțumit cînd ți le-aș arunca, odată cu cărțile, pe fereastră. Pentru ce n-ar fi o brută ca tigrul și un despuiat ca piscul ? Dar m-ai luat de dascăl pentru literatură și mă plătești ca să te-nvăț.

Cu condeiul tău să faci tot ce vrei, pentru că pe lîngă uneltele blestematului dar de a macula hîrtia, cînd ai cumpărat un condei aveai ceva de mai-nainte și mai mult : talent. Poate vrei să-ți explic și talentul ! Du-te domnule la Facultatea de litere și lasă-mă-n pace. Talentul îți dă dreptul la su-

prema aristocrație de a nu ține socoteală de nimic. Ascultă-mă pe mine, într-altfel nu poți fi și de-a surda vei căuta sprijinul unei tradiții. Mizerabilă alianță : tradiția nu te adoptă bucuros decît atunci cînd ai trecut peste dînsa : sclavii nu cunosc mîntuirea, făcută pentru stăpîni.

Tu trebuie să umbli ca un vîrtej, în spirală. Să alegi tot ce se ridică de jos, cu tine și nu mai mult. N-asculta la geamul luminat cum se vorbește subt perdele. Vorbește tu cu vorbele tale, pe care le vei amesteca, le vei rupe și le vei anina de pana ta cum îți place. Bunul tău plac e legea esențială. Tu n-ai să te preocupi de altceva de nimic. Bunul plac al tuberozei este să fie veninoasă. Bunul plac al lunii o face albă. Bunul plac al heleșteielor este stagnarea și al oceanului răzvrătirea. Și dacă vrei, pe aci prinprejur este stilul și este toată arta.

Și vezi, împotriva tuturor rezistențelor și a cruntei antipatii, ți se va face loc — din venerație, din lașitate, din prietenie, din corespondență. Și cînd nu ți se face loc, ți-l iei, și este ca și cum ți s-a dat și este mai mult ; căci în locul acela, căzînd și picătura de sînge care consfințește cucerirea, locul este mai scump. De altfel, întodeauna, îngrijește ca munca ta principală să ți-o aperi cu arme sănătoase, pe care ți le vei fi pus din vreme în buzunar și cingătoare.

Numai că școlarul nostru, născut din femeie și efeminat de bărbat, trebuie adeseori scuturat de urechi și lovit în spinare, ca să ne asculte deplin. Din firea lui, el e tradiționalist și legal...

1914

EFECTE...

Durerile noastre, bucuriile, victoriile și mormintele noastre cer să fie arătate de semne. Ruga se face-n genunchii războiului călare și casa morților se cernește.

Plecarea lui Toma Dragu dintre socialiști noi o-nsemnăm cu o pagină neagră.

Fără să fie un fapt anormal la începutul acestei noi legislaturi, cînd conservatori și takiști redevin ce-au fost sau se transformă în ceea ce doresc să fie, despărțirea prietenului nostru Toma Dragu de «tovarăși» ne mîhnește, și pentru socialismul românesc e un eveniment simbolic. Politicienii mai mici sau mai considerabili și care și-au schimbat în ultimele zile eticheta, ieșiră dintr-un partid ca să intre într-alte partide. Dragu părăsește ceea ce se numește cu un cuvînt frumos «mișcarea», iar mișcarea pierde un intelectual.

Noi socialiști nu sîntem și credem că nu sîntem nimic. Am fi niște spectatori pe care-i interesează mersul cel bun al vieții și omenirii și încă nehotărîți dacă trebuie să meargă cu cineva laolaltă și cu cine. Căci în ziua în care ne vom duce deciși la cineva și vom zice «Iată-ne și pe noi cu dumneavoastră» ; în ziua în care vom bate în ușa domnului Carp, a domnului Filipescu, a secretarului socialist, sau a domnului Brătianu, vom înțelege că toată munca și toată lupta

noastră vor fi date definitiv confrăţiei politice în care intrăm.

Pentru socialism nu ne putem însă împiedica să avem simpatii. Socialismul e un vis făgăduit întregii omeniri. E o viaţă nouă, o lume nouă, o nouă morală, o doctrină de dezinteres individual, o pîine sufletească naivă şi primitivă, pe care omul o mănîncă pe uliţi, dar o frînge şi o împarte cu toţi trecătorii prieteneşte. Socialistul nu se bucură pe dinafară, e cumpătat, teoretic şi cerebral. Ca să-şi înlesnească viaţa şi să-i accepte comodităţile, el stă întîi şi se gîndeşte, reflectează, măsoară, şi se referă pentru fiece detaliu la un criteriu. Viaţa unui socialist trebuie să fie comparabilă cu o pînză albă ţesută cu băgare de seamă şi uniform ; orice adaos de fire noi trebuie să fie solidare cu urzenia din început.

Acesta e socialismul mistic, cel adevărat, şi neputînd a fi realizat prin abundenţă, el caută să-şi toarcă fiinţa, izolat, prin sărăcie. Dar e o doctrină de voinţe şi o încercare de luptă purificatoare pentru «tovarăşi». Izolarea socialistă duce la îngustime şi la doctorul Racovski, care fiind proprietarul unei moşii şi-al unui suflet virtuos şi sobru, poate profesa orice îngustime. E faza socialismului românesc. E o fază antipatică şi dîrză.

Asupra intelectualilor din mişcarea socialistă noi am mai scris şi ar fi inutil să ne repetăm. Ei au să lupte cu analfabetismul partidului. A fi advocat, medic, profesor, scriitor, este pentru cizmarul cu mîinile bătătorite o burghezie, o aristocraţie. Şi de fapt, o aristocraţie este, pentru care socialismul n-are leac, căci e decretată de cineva mai puternic decît Marx în natură. Muncitorii din fabrici au o aversiune pentru creier instinctivă, şi unica funcţiune pe care o acordă ei oficialmente acestui organ de nesupravegheat e aceea care face din oameni socialişti şi egali, concepţie eminamente industrială. Ei vor să păstreze din inteligenţă exact porţiunea doctrinară, care să raţioneze de pildă asupra zahărului, dar să nu funcţioneze despre ciocolată şi geografie. E tot ce le trebuieşte. Mai mult, dăunează. Din această mentalitate iese un întreg cazuism care alcătuieşte sufletul şi cultura socialistă.

Doctorul Racovski agravează predispoziţiile unei turme cuvîntătoare a socialiştilor români şi are tot exclusivismul trebuincios şi toată perseverenţa ca să întoarcă acest socialism în folosul său şi împotriva intelectualilor din partid. El voieşte să-şi păstorească nediscutabil partidul, gelos de orice capacitate liberă, socialistă — şi îl va păstori. După Dragu, vor trebui să plece şi alţii, şi domnul Racovski va rămîne în partidul său sterilizat, ca o muscă prinsă de-a pururi într-un clei de chihlimbar.

Noi ne-am aşteptat însă la un lucru, ca intelectualii socialişti să transforme anemia partidului şi să digereze pe doctor. Toma Dragu trebuia să rămîie în partid şi să facă front micului întuneric. Luptele mari nu se dau pe un cîmp de cîteva leghe ; adevăratele lupte se dau în spaţiul unei odăi, pe un teren cît palma — acolo se cîştigă adevăratele victorii. Şi datoria de-a nu ieşi din proporţiile împrejurării o avea Toma Dragu, pentru că el s-a înscris la socialişti la o vîrstă de maturitate a chibzuirii. Oriunde se va duce, el nu mai e acelaşi Toma Dragu şi acelaşi om. Cînd nu i-o va spune nimeni, îi va şopti-o propriul lui auz. Ecoul ramurii pe care a frînt-o azi, îi rămîne lipit în suflet, şi nici o muzică nu va fi în stare să i-l domine. Căci omul e un animal subiectiv şi, orice ar face el, misterios. El va putea da de aci îna-

inte lupte pentru socialism mai vii decît cele trecute, și ele nu vor însemna nimic altceva decît întoarcerea spiritului pe locul infim din spațiul unde a fost biruit.

Toma Dragu ne este prieten. Îl putem judeca și-i putem vorbi cu franchețe, de vreme ce laolaltă și în afară de piața închisă socialistă, am vînturat împreună, ca niște buni și înflăcărați camarazi, cuvintele de revoltă.

Pentru ce textul demisiei sale trebuia să poarte în introducere numele domnului Mille ca «sprijinitor de fiece clipă, necondiționat și dezinteresat» al socialiștilor și «care avea drept la recunoștința clasei muncitoare și mai ales la recunoștința personală a tovarășului doctor Racovski» ?

Domnul Mille, evident, avea dreptul la recunoștința doctorului Racovski, și-i un fel de a vorbi. Dacă se analizează însă fondul acestei datorii, lucrul se schimbă. Și din afacerea Racovski de-acum cîtiva ani, și din sprijinul dat de către domnul Mille muncitorilor, tirajul *Adevărului* s-a resimțit, după cum se resimte și acum, — după ruptura Racovski -Mille. Domnul Mille a negustorit, pentru mărirea tirajului, ani întregi ideea socialistă. Cînd a înțeles că fără doctorul Racovski el nu se poate sprijini pe concursul de cumpărători al muncitorilor, i-a luat apărarea, și *Adevărul* a fost, într-adevăr, foaia de reclamă formidabilă pentru doctor. Acest doctor e-o fire, însă, conștientă și stăpînită : evident că sprijinul domnului Mille l-a vexat. Conflictul real durează de-atunci, nu de la război. La readucerea doctorului pribeag în țară, domnul Mille a jubilat : el avea într-un buzunar pe doctor și-n celălalt partidul, putea prin urmare comanda cîteva noi mașini și o rotativă în culori. Scoțînd, ca pe niște maimuțoi, cînd pe unul cînd pe celălalt, și înfiorînd lumea cu dînșii, situația de gazetar, de director de gazetă și de om politic a domnului Mille era splendidă. El putea juca prin urmare la largul lui între takiștii bugetului și între socialiști, și ajungea, prin urmare, un bărbat politic considerabil.

Pe de altă parte, domnul Mille își asigura pe un preț de nimic colaborarea de platformă a domnului Dragu și altor socialiști. Apoi mai avea o forță : revista *Facla*, care se tipărea la *Adevărul* și pe care patronul Mille știuse să puie mîna. Și așa mai departe... Vrem să spunem că domnului Mille nu i-a lipsit o concepție, și că, mai larg la minte, i-ar fi izbutit. Înțelegeți ce vast material revoluționar și energic punea domnul Mille la îndemîna takismului, al căruia agent este, și la îndemîna faguriștilor săi ca să facă înlăuntrul acestei fațade luminoase critică teatrală, economie politică și... franci.

Totul, însă, s-a dezagregat, domnul Racovski a atacat pe domnul Mille violent, și foarte repede acest impresar al libertăților de gîndire și-al avînturilor generoase fu redus la micile lui proporții de todeauna. Șarlatanismul politic și social se plătește scump, o poate afirma înainte de domnul Mille, într-alt sens, domnul Ion Nădejde. Complimentele umilitoare pentru el, ale lui Toma Dragu, nu vor putea reface figura domnului Mille, care dacă nu se retrage din presă cît mai este încă vreme, va cunoaște totala deconfitură.

Toma Dragu este nesincer. Cum a apărat domnul Mille interesele muncitorilor o știe destul de bine ; să-i facem o simplă amintire într-o mie, greva sindicaților de la magazinul «La Ruleta». Peste douăzeci de greviști au venit într-o seară să ni se plîngă, lui și subsemnatului, că domnul Mille refuză să le publice o convocare de trei rînduri la o întru-

nire profesională.

Toma Dragu se micşorează dînd un certificat de socialist sau cel puţin de democrat unui om care n-a fost decît un patron de gazete, interesat să-i meargă ziarele cît mai bine, prin amăgirea pornirilor democratice ale poporului românesc. Domnul Mille e un actor mascat şi mincinos. Mai ales Toma Dragu trebuia să se abţie de la un gest mic, făcînd gestul său mare, de separare.

Toate acestea sînt opera noului guvern, care concentrînd aspiraţiile democratice în două formule, a răsturnat ordinea falsă, stabilită pînă acum, şi echilibrul tranzitoriu al grupărilor sociale înaintate. Pîn-acum, liberalii cunosc toate izbînzile, şi pe cele mai neaşteptate.

1914

SÎNGE ŞI AUR

România muncitoare citează cazul sergentului rănit în războiul din 1877, Marin Ionescu, care într-un colţ de stradă din Bucureşti reprezintă astăzi bravura şi gloria ţării în calitate de cerşetor. Acest bătrîn se folosea pînă deunăzi de-o aşa-numită pensie, a cărei valoare, scăzută prin hotărîre oficială la douăzeci de lei, s-a urcat în timpurile bune pînă la suma de douăzeci şi cinci. În sfîrşit, privilegiul acestei pensiuni i-a fost suprimat unchiaşului cu totul. Dar părintească şi amintindu-şi că vorba bună spusă omului la nefericire este un binefăcător balsam, Casa Dotaţiei Oastei n-a lăsat pe sergentul Marin din Regimentul 2 de cavalerie să plece, fără să-i dea un sfat generos. «Dumneata eşti încă destul de ferches, i s-ar fi spus fostului sergent. Eu în locul dumitale m-aş face văxuitor de ghete.» Inima veteranului Marin s-a simţit cu atît mai încălzită, cu cît complimentul acesta i-a fost făcut la Casa Dotaţiei de către o doamnă de care nu ştim exact ce grad poartă în armata noastră.

Pentru eroul unui război care se bate ca un idealist şi dobîndeşte cu jertfa tinereţii şi agerelor lui mădulare independenţa ţării şi a neamului celui de-o bărbăţie cu el, nu poate fi sfîrşit mai potrivit. De fiece diamant pe care mîna lui l-a pescuit în sînge

ca să-l așeze pe coroana regală, el a știut să primească sute de lovituri de foc și să renunțe la întrebuințarea unui trup vioi, căzut în neputință. Cînd se va mai ridica o statuie a independenței noastre, sculptorul va face ca și în trecut, și pe soclul de piatră va prefera să ridice un Marin Ionescu frumos ca o domnișoară și gătit.

După descrierea ce-o face ziarul socialist, sergentul Marin, care a bătut turcii de-a călare, seamănă foarte mult cu resturile unei vite tăiate de tren, decît cu o ființă omenească, și pare să izbutească să fie omul cel mai hidos din Țara Românească. «Pentru a putea vorbi, grăiește ziarul, bietul bătrîn trebuie să-și puie un miez de pîine în înghițitoare.» Figura lui e numai o schiță de chip omenesc. Ochii sînt îngropați în fundul unor găuri adînci și negre; nasul îi lipsește; picioarele i-au rămas dincolo de Dunăre. Grație unui echilibru admirabil, sergentul se mai poate mișca pe niște cîrji. Din viteazul din 1877 a rămas exact atîta om, cît s-a putut aduna cu grebla și curăța de pe spărturile bombei ce i-a făcut explozie la picioare.

Raționamentul celor de la Casa Oastei îl ghicim. Pensia lui de douăzeci și cinci de lei reprezintă nevoile unei optimi dintr-un bărbat întreg. Dar ironia sfatului ce i s-a dat să-și caute un post de văxuitor, la ce poate face aluzie cînd sergentul nu mai poartă picioare, necum încălțăminte ce trebuiesc lustruite, de treizeci și șase de ani încheiați.

România muncitoare dovedește o generoasă indignare și n-are destule cuvinte de revoltă. Desigur, însă, că toate protestările și strigătele de durere și solidaritate omenească par pentru auzul și inima «celor în drept» de consistența gogoșilor ce se debitează în Parlament. Căci, la urma urmei, Marin Ionescu nu-i decît un cerșetor slut și ridicul.

1914

O ALIANȚĂ CU RUSIA?

România suferă în momentele actuale de politică externă două influențe: una tinde să o despartă de Tripla Alianță, și cealaltă să o alipească de Tripla Înțelegere. Pentru noi, prima Triplice este Austro-Ungaria, iar cea de-a doua Rusia. Celelalte puteri constituante ale celor două întreite grupări de echilibru european nu se lovesc cu granița noastră nicăieri, și fiecare din ele, Franța, Germania, Anglia și Italia, nu ne pot fi de folos decît cel mult în congrese, la încheierea conflictelor, sau în mijlocul unui război european pe periferia nesigură a numitelor alianțe.

Războaie parțiale, cu Austria sau cu Rusia, e greu să concepem; iar războiul Europei, către care ne îndreaptă armamentele formidabile ale statelor mari și care trebuie, în onoarea civilizației, evitat cu orice preț, ne repugnă. Noi nu putem fi propagandiștii războiului care ar trivializa cultura și ar ruina idealurile omenirii.

De Austro-Ungaria ne separă, oricît am căuta să ne amînăm sensibilitatea rănilor naționale pentru o zi mai comodă și mai liniștită, Ardealul și Bucovina, înstrăinarea celor vreo cinci milioane de români, rezistenți, hotărîți, dîrzi, dar ținuți într-o stare de inferioritate politică atît de reală, încît a necesitat din partea guvernului maghiar acea memorabilă serie de conferințe cu capii românilor, care s-a încheiat cu discursul contelui Tisza, ca să fie, probabil, reluată și, sperăm, cu succes. Oricine știe că o mare campanie naționalistă dusă cu sprijinul întreg al românilor din regat, fără să se recurgă la sistemul macedonean, ar hotărî lesne de soarta Ungariei. Această propagandă nu s-a făcut și nu se va face.

Dar de Austro-Ungaria ne leagă starea culturală înaintată a monarhiei, care reprezintă civilizația germană din centrul Europei. Prietenia oficială cu Austro-Ungaria, care ne abate o masă compactă de cinci milioane dintr-ai noștri de la matca firească, ne-a permis să ajungem ceea ce sîntem astăzi, cînd forța noastră armată poate decide succesul unui război austro-rus. Ne poate lega ceva de Imperiul țarului?

Ca și în Austro-Ungaria, o parte din pămîntul nostru și din nația noastră rătăcesc în imperiul rusesc. După războiul din 1877, Rusia ne-a nedreptățit și ne-a aruncat în spinare Dobrogea. Luptaserăm cu armata rusească laolaltă, și armata românească a mîntuit onoarea țarului de pe Neva, pentru ca să ni se fure trei județe moldovenești. Dacă vom avea nefericirea să cucerim vreodată la un loc cu țarul Ardealul, negreșit că împăratul învingător ne va lua în schimbul Transilvaniei Moldova. Rusia neputînd tolera unei puteri destul de mici să ajungă în coasta ei o putere culturală mare. Apoi e chestiunea panslavismului. Dar Rusia e împărăția întunericului, a masacrelor, a Siberiei, a celor mai spurcate și mai infame nedreptăți sociale; imperiul delațiunii și al bombei; e contrazicerea, atît cît va mai dura subt forma ei de astăzi, despotică, țaristă, contrazicerea și negarea noastră totală.

Un singur lucru s-ar părea că ne apropie de Rusia, nu vom zice unitatea religiei, care-i primejdia cea mai mare pentru noi, dar alianța ei cu Franța. E chiar punctul asupra căruia se manevrează în momentele de față. Slăbirea colosului armat din centrul Europei prin trecerea României în partea Rusiei, preocupă diplomația Triplei Înțelegeri. Combinația poate să izbutească și poate nu; în orice caz, guvernul austro-ungar ar trebui să grăbească soluționarea chestiunii românilor din Ungaria.

Românii au atîtea simpatii pentru Franța, România are atîtea legături intelectuale și morale cu Franța, încît francezii au sfîrșit prin a ține socoteală de ele, și scopul lor, atît de vizibil după pacea din București, este să ne atragă în oarba lor politică, alipindu-ne Rusiei.

Alianța cu Tripla Înțelegere are, însă, repetăm, o singură însemnătate pentru noi: alianța cu Rusia. Noi ne trăim istoria lîngă Rusia, nu alături de Franța, și trecutul ne-a instruit îndeajuns asupra calității de vecin a țarului ei. Lîngă noi, statul ce personifică civilizația nu e Rusia țarului, absorbită în exercițiul furios al ignobilului ei întuneric, dar austriecii. Și cînd ținem socoteală că năzuința firească a rasei noastre este lumina, cinstea, frumusețea morală și nicidecum despotismul rusesc, conștiința ne poruncește să nu iubim Rusia și să o avem în orice împrejurare ca pe un dușman cu care o prietenie nu se poate face și a căreia prietenie este înjositoare. Liberă fie Franța socialistă, izolată de ruși printr-un imperiu, să-și aibă părerile ei.

Rasa nostră, în prietenie cu Austria, își poate atinge idealul cultural și pe cel național prin cultură. Austria, cum am mai spus-o și altă dată, e o disciplină civilizatoare, Austria își trăiește viața pe fața pămîntului; în Austria demnitatea omului nu e o rușine. Administrația Austriei este cinstită, de la uliți, făcute pentru picioare, pînă la legi, făcute pentru minte, totul este curat și limpede. De la Austria noi avem încă de învățat multe lucruri pe care Rusia programului, a Dumei, a deportației și a absolutismului le vor învăța cu timpul, de la noi. Ce ne poate face Rusia decît rău?

În procesul cel mai greu dintre noi și Austro-Ungaria, naționalitatea românilor din Ardeal și Bucovina, noi nu trebuie să uităm un lucru, care dă pretențiilor noastre naționale un ton de moderațiune și de care au ținut seama toate guvernele noastre alăturînd România de Tripla Alianță. Noi nu trebuie să uităm că ultima răpire, cum se numește, de pămînt românesc de către Austria, a fost făcută acum o sută treizeci și șase de ani, aproape un veac și jumătate, și atunci cînd Principatele Române erau principate turcești, cînd făceau parte din Imperiul turc. În împrejurările de față astfel de lucruri nu trebuiesc tăinuite în profitul Rusiei.

Rusia însă ne-a furat Basarabia, cîtă ne mai aparținea, atunci cînd noi eram independenți, după ce se făcuse Unirea, cînd România exista ca stat recunoscut aparte, violînd cu nerușinare drepturile aliaților ce eram în 1877 pentru ei. Austria a luat pămînt Turciei; Rusia ne-a jefuit de-a dreptul pe noi. Cine poate pune nădejde într-o alianță cu Rusia trebuie să fie sau uituc sau dement.

Înmulțească Franța mijloacele spiritului ei admirabil ca să ne farmece și să ne atragă. Ea nu ne face nici un serviciu, și dimpotrivă, cu cît ne va căuta mai mult prie-

tenia cu atît riscă să ne-o piardă mai mult, căci subt masca franceză așteaptă idolul muscălesc al tătucului țar.

Opinia publică românească are datoria să vadă limpede în împrejurări și să nu cadă în brațele sălbăticiei, de dragul civilizației franceze.

O alianță rusească trebuie respinsă cu violență. Noi să rămînem credincioși prieteniei cu Austro-Ungaria, cu care, dacă se poate, să strîngem legăturile și mai puternic. La urma urmei, oricît am suferi sufletește, trebuie să preferăm unei prietenii rusești, renunțarea la Franța, dacă Franța vrea să treacă peste interesele de azi ale neamului românesc.

1914

GEOGRAFIE BISERICEASCĂ

Comisiunea instituită pentru organizarea bisericilor românești din țările balcanice, s-a întrunit, precum se citește într-o informație, la Ministerul de Externe.

Erau de față domnii : Porumbaru, ministrul de externe, I. G. Duca, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice și cei doi mitropoliți, domnul domn Konon Arămescu Donici, primat, și domnul domn Pimen Georgescu, al Moldovei.

O discuție s-a încins între toți acești domni și domni-domni pe care i-a separat o banală chestiune de geografie.

Se știe că geografia e o știință mirenească la care colaborează dracul. Cine a spus că pămîntul e rotund, cînd părinții bisericii ne învață că stă pe boltă și că pînă la marginile lui întunecate unde crește papură neagră este întins, dacă nu geografia ? Nu spune la cartea bătrînilor că de acolo unde își oprește mutul iapa nu mai e nimic decît iadul ? Dracul, cinstite părinte, numai dracul face de-astea ca să ispitească pe om. Dracul a născocit Francia, Ghermania, Englitera și alte locuri blestemate, de care nici vorbă nu e în Sfînta Scriptură. Afară de Rusia, de Ierusalim și de Grechia, uite, să-mi saie ochii, dacă mai este ceva. Domnul Porumbaru a fost cît se poate de drăcesc, în discuția Comisiunii și a indispus complet pe prea sfințitul Konon Arămescu

Donici. Cum era vorba de Serbia, domnul Porumbaru a comis indelicateţea să insinueze cum că Vidinul se găseşte în Bulgaria, la care prea sfinţitul Konon Arămescu Donici s-a făcut roşu ca un rac, căci a înţeles imediat unde bate ministrul de externe şi s-a simţit ofensat. Prea sfinţitul Konon Arămescu Donici a suferit, va să zică, o contrazicere nepermisă, căci prea sfinţia sa ştia că Vidinul e în Serbia.

Însă domnul Porumbaru a insistat, ca şi cum scotea din buzunar ceva. Domnia sa a insistat că nu, că Vidinul nu e în Serbia, dar în Bulgaria. Prea sfinţitul Konon Arămescu Donici bolea, nu altceva, de necaz, cum să-şi permită el, un surtucar, să spuie încă o dată că Vidinul e în Bulgaria. Ba, ceea ce-i mai grav şi care arată pînă unde a pătruns diavolul în Ţara Românească, şi ceilalţi membri erau de părerea domnului Porumbaru, că Vidinul e în Bulgaria, i-a văzut dînd din cap şi a înţeles. A înţeles că n-are ce mai căuta acolo.

Luînd o poziţie de lasă că vă arăt eu vouă, prea sfinţitul domn domn Konon Arămescu Donici, primatul României şi locţiitor al Capadochiei, se sculă demn şi ieşi trîntind uşa după Sine.

1914

CU AUSTRIA SAU RUSIA ? (1)

Prinţişorul Carol merge în peţit. Poporul care-şi mîngîie domnii, l-a numit, prieteneşte, Cărluţă, ceea ce înseamnează : adoptat. La cofetărie, în automobil, cu mîinile la cîrmă, la Cotroceni, printre aeroplane la Băneasa, prinţul s-a făcut popular. Ochii lui vioi, obrajii lui de lapte, fulgul musteţei, gura roşie, atrag în Bucureşti salutul de simpatie al publicului gătit de cinci.

Sportmen dibaci şi ager, lepădat de gravitate, vesel şi fericit în mijlocul lumii ce-l răsfaţă, el n-a fost încă văzut să răsfoiască, distrat, filosofic şi maladiv, o carte. Cine-l zăreşte, îl prinde alergînd, arzător de iute. Împotriva uriaşului protocol obişnuit la Curţile Domneşti, el n-a rostit pînă la majorat un singur cuvînt istoric, din acelea care se interpretează ca o revelare dumnezeiască sau ca o precocitate îmbelşugată. Nu. Să-şi simtă pasul elastic, braţele tari şi pieptul slobod în talazele vîntului, îi ajunge. Şi noi socotim că ajunge, de fapt.

Ginerele împărăţiei ruseşti, cu bisericile de aur şi temniţele de gheaţă, e un Făt-Frumos, aproape bucolic.

În căsătoria prinţului Carol politica rusă caută o alianţă şi o desfacere a României de Triplice. Proiectul de căsătorie coincide cu ploaia de franţuji la Bucureşti, treziţi cam tîrziu şi după ce ne-au ignorat siste-

matic, pînă la a ne confunda cînd cu slavii, cînd cu bulgarii, și chiar cu țiganii, în cărțile lor. Nu sînt atît de vechi scrisorile pe care ni le trimiteau francezii iluștri, adresate într-un oraș Bukarest, din Austria sau din Turcia.

În această capitală mobilă și aproape inexistentă, ei vin azi, grămadă, să ne lumineze, surprinși că românii vorbesc franțuzește, aici, ca la Paris, dar aplaudați, orișicum, pentru că sînt francezi, chiar atunci cînd noutatea conferințelor rostite consistă în repetirea de la tribună a lucrurilor banale uitate de copiii noștri la cincisprezece ani.

Pe francezi, cultura noastră, inima noastră ne silesc să-i primim ca pe niște frați, atîta timp cît ei reprezintă Franța, arta francă, știința, literatura francă, geniul franc. Ei nu ne pot însă emoționa ca aliați ai Rusiei și nu vor determina, ca aliați ai Rusiei, la noi un curent muscălesc. *Les amis de nos amis sont nos amis.* Dictonu-i franțuzesc, e drept, dar din gramaticile noastre l-am exclus. Franța ne dă artiști și învățați, din Rusia noi luăm ceea ce ne poate fi de folos : icrele negre, ceaiul și galoșii ; politica nu ne-o luăm de nicăieri, este a noastră, și cînd ne-am alipit de țările germane, nu de florile mărului a fost.

Dacă se va face într-adevăr căsătoria fiicei țarului cu prințul nostru Carol, noi vom primi pe noua prințesă română precum se cuvine, în urale, făcînd abstracție de obîrșia ei, uitînd că ochii ei au văzut lumina zilei printr-o fereastră cu gratii, păzită de puști și tunuri, lumina împărăției prizoniere. Vom uita că în făptura ei femeiască gingașă s-a cuprins o tradiție seculară de robie și întuneric. Vom primi-o, dimpotrivă, ca pe o sclavă imperială, pe pămîntul slobod și cald al țării noastre. Și emoția noastră își va căuta motivele chiar în acest trecut al tinerei prințese.

Nu vom cuteza nici să bănuim că ea va reprezenta la noi împărăția ortodoxă din Răsărit, și dacă ne-am îndoi de putința ei sufletească de a-și da uitării, nu zicem nația, dar tronul din care purcede, i-am pune, noi toți românii, condiția să devină româncă, să fie neam cu neamul nostru și suflet mai ales, pâreche sufletului nostru.

Că vine din Rusia și nu din Anglia sau Germania, această împrejurare nu poate să favorizeze și să-i dea facultatea de-a înfrînge regula stabilită de Coroana noastră. Prințul Carol de Hohenzollern, scoborîtor al unei familii ilustre, cu adînci rădăcini în Germania civilizată, viguroase, a fost din ziua scoborîrii sale, în 1866, român. Român a devenit prințul mai tînăr Ferdinand. Românce, la rîndul lor, au devenit prințesele Elisabeta de Wied și Maria de Cobourg-Gotha... Fecioara Împărăției de la Petersburg va urma același drum de dispariție națională în profunzimea nației românești, înlăuntrul căreia se desfășoară și viața viitorului ei soț de Coroană.

Credem că nici franțujii, nici aliații lor nu hrănesc nădejdea ca mireasa prințului nostru să poată fi vreodată în România o agentă țaristă. Ea se va căsători nu numai cu prințul Carol, dar și cu necesitățile politice ale României. Orice altă alternativă este exclusă. Franco-rușii sînt datori să o înțeleagă.

Vorbindu-se despre căsătoria prințesei ruse cu noi, ziarele avide de senzație au lan-

sat intenția din partea Rusiei a retrocedării Basarabiei — Basarabia mică, cele trei județe, Bolgradul, Ismailul și Cahul, șterpelite României după războiul din 1877. Apropierea dintre acest jaf, care recompensa străduințele oștirii românești atunci cînd Rusia, bătută de turci, ajunsese la aman, și o retrocedare, e cel puțin caraghioasă. Cum ar putea să ne dea ceva fără să ne datorească, de vreme ce, cînd a fost datoare să ne dea, Rusia ne-a mai și luat ?

Nu este în obiceiul Rusiei să cedeze teritorii. Tot ce ne-ar putea face Rusia, cu o sinceră dorință de-a ne favoriza, este, ca la căsătoria fiicei țarului cu nepotul regelui nostru, să ne ia Moldova.

Nefericirea de-a nu se învecina cu prietenul lor, cezarul Nicolae, i-a scutit pe francezi, agenții împăratului moscovit, de plăcerea de-a pierde o Basarabie sau o Alsacie-Lorenă. E drept că li s-au dat compensații prin pompare de capital. Pe cînd despăgubirile de război date Germaniei au costat-o cinci miliarde, indemnizarea de prietenie cu Rusia o ține pînă azi, pe Franța, cincisprezece miliarde !

Așa prietenie, să avem iertăciune, nu ne farmecă peste măsură !

1914

CU AUSTRIA SAU RUSIA ? (II)

Descălecarea subită a politicii franceze în România, cere cîteva cuvinte mai apăsate.

Pînă la mobilizarea armatei românești, credem că nu vom exagera constatînd că relațiile Franței cu noi au avut mai mult un caracter de dispreț. E o Franță oficială, și de cîte ori vom pomeni numele Republicii nu vom avea, ca și pînă acum, în vedere, decît Franța oficială, aceea care ne împinge în brațele flocoase ale Rusiei. Poporul francez, geniul francez au fost într-un raport de prietenie constantă cu noi, mai ales prin arta și știința lor, care au aflat aci, între Dunăre, Prut și Carpați, un debușeu întins și, trebuie să spunem fără îngîmfare, valoros. Diferența dintre poporul cultivat francez și oficialitate se învederează și din legăturile ei de alianță, din preferințele ce s-au dat Rusiei turbate împotriva culturii, chemată cu Elveția, cu Austria, cu Englitera, cu monarhiile Scandinave, cu Țările de Jos și Danemarca să alcătuiască Europa civilizată și o puternică federație intelectuală.

Pînă la mobilizare, Franța și-a închipuit că România trebuie să fie o țară sălbatică, o provincie de piei arămii sau negre, și toată cultura noastră, și toată inteligența noastră, dezvoltate cu aportul considerabil francez, n-au ajuns să stabilească alte raporturi cu dînsa decît de dispreț.

Diplomația franceză în Congresul din Berlin ne-a dat cu mîinile legate Rusiei, și dacă nu ne-am prăbușit în urma unui război în care am cîștigat victorii și lauri pentru țar, este mulțumită Germaniei și Austriei.

În vreme ce noi cultivam în România spiritul francez și nu cunoaștem de la nemți cel puțin limba, pe care niciodată n-o vom cunoaște deplin, Franța se uita la noi ca la niște nemernici, iar Triplicea ne căuta prietenia. E adevărat că spiritul francez, cel mai adaptat cu spiritul nostru, ne-a fost de folos : ce ne pasă nouă dacă Franța n-a consimțit la această fecundare ! Nu se va zice dară niciodată că Franța are vreun merit în cultura noastră. Autorii francezi ne zugrăvesc în scrierile lor ca pe niște laici escroci, și oricine știe că a fi fost român la Paris, echivala pînă ieri cu o declarație de inferioritate.

Să ne amintim că ultima manifestare a Franței împotriva noastră a fost excesul de zel în laudele aduse Bulgariei și apoi epitetele cu care era primită în presa surioarei noastre latine «acțiunea». Numai tîrziu s-au dezmeticit francezii, atunci cînd au înțeles pe de o parte că noi ne-am purtat, împotriva așteptărilor popoarelor chiar civilizate, ca poporul cel mai civilizat, iar pe de altă parte că peste șase sute de mii de soldați au sărit pe picior de război în cîteva ore. Cînd mai zilele trecute domnul Stéphane Lausanne se pierdea în elogii pentru noi, cînd cu cîteva zile mai devreme domnul Tardieu desena cu abilitate, înlăuntrul evenimentelor petrecute, o linie de politică românească externă, care, plecînd din Orient, se întîlnea cu o linie de politică

franceză, pornită din Paris, datoriile de amfitrioni, singure, ne-au împiedicat de-a deschide ziarele *Le Temps* și *Le Matin* din timpul războiului balcanic, de-a opri pe conferențiari și de-a le citi cîteva bucăți alese.

Cum s-a schimbat situația ! Nu-i o țară ca să se închine mai adînc împăraților ca țările care și-au izgonit monarhii și i-au ucis, și nu-i un stat care să-mpingă superstiția baionetei mai departe ca Franța antimilitaristă.

Disprețul Franței oficiale pentru România se vădește încă din numirile diplomatice pe care le face, la postul de ambasador al Franței în București. Sigură că orice calitate de diplomat se poate potrivi cu această țară de piei-roșii și de harapi, Franța este departe de a pune atenția cu care își alege agenții diplomatici Germania, Austria, Rusia.

Ambasadorii francezi în România sînt lipsiți de orice autoritate, în Franța mai întîi ; ce autoritate pot să cîștige, astfel condiționați ei în România ? Putem da drept pildă pe ambasadorul francez actual. Domnul Camille Blondel este acel ambasador al Franței, care, absentîndu-se la post pentru a conferi de urgență cu superiorul său, ministrul de externe francez, a stăruit o lună și jumătate la Paris ca să obție o audiență la domnul Stéphane Pichon. Se știe că neizbutind să fie primit, el a trebuit să aștepte căderea cabinetului și schimbarea ministrului, ca să poată vorbi.

În ce privește pe domnul Blondel, la lipsa domniei sale de autoritate s-a adăugat, e cazul să ne exprimăm în franțuzește, *une gaffe*. În loc de-o atitudine neutră și îndreptată numai în sensul îndatoririlor sale, domnul Blondel a luat parte la politica internă

a României, la politica de partid, ca un român, militînd pentru takism.

Disprețul Franței față de România rezultă și din selecția ce face pentru a ni se trimite, în vederea unei influențe separatoare de către Austria, niște conferențiari de-a zecea mînă, aplaudați în București, nu, desigur, pentru valoarea lor, dar pentru că sînt de un neam cu valorile pe care le iubim. Ni se anunță pentru zilele ce vin o conferință a unui domn general Pelecier.

Ne aducem aminte că societatea «Ileana», care a inaugurat conferințele franceze în București, acum cîțiva ani, angajase un număr de conferențiari, dar aceștia se numeau : Joséphin Péladan, care a și ținut două conferințe, Maurice Barrès, Georges Clemenceau, Laurent Thailhade, Mélchior de Vogue, Ferdinand Brunetière, M-me Severin etc. Societatea «Ileana», fără să urmărească scopuri pe care le pune azi în acțiune Franța, își alesese conferențiarii printre personalitățile cele mai mari ale culturii franceze.

Ce ne trimite Franța oficială, s-a văzut și se va mai vedea. În materie literară, de pildă, ne expediază cîte un Jean Aicard, care-i poetul ei Basma. La noi, unde Racine, Corneille, Bossuet, Baudelaire, Verlaine, Reclus, Régnier fac parte din toate bibliotecile. Franța socoate că avem nevoie de conferințele mediocre și copilărești ale cîtorva intelectuali de duzină și de niște versificatori pentru pensionatele domnișoarelor astăzi bunici.

Dacă de pe urma acestor conferințe «bune pentru Orient» Franța se așteaptă să lase în inima noastră altceva decît deziluzii și dezgust, face dovadă de-o naivitate bizară.

Campania franceză-rusească pentru alipirea României la Rusia speculează greșeala din timpul mobilizării noastre, a Austriei, care a produs, firește, o depresiune în sufletul României. Rusiei, la rîndul ei, îi convine cînd presa lansează intenția retrocedării Basarabiei ; e o completare a acțiunii franceze și specularea situației românilor din Ungaria.

Opinia publică românească preferă însă o Austrie cu greșeli, unei Rusii plină, pentru noi, de daruri.

1914

CU AUSTRIA SAU RUSIA ? (III)

Între împrejurarea Congresului de la Berlin și împrejurările actuale e o deosebire numai de formă. Căci și atunci cînd Franța se întîlnea întîmplător la masa diplomației cu țarul, și astăzi, cînd este aliata lui credincioasă, intenția fundamentală aceeași a fost, România să fie aruncată în gura și în brațele Rusiei.

La Berlin, într-adevăr reprezentanții Franței în Congres, Waddington și Barrére, ne-au combătut și ne-au silit să primim raptul Basarabiei. La București conferențiarii francezi recunosc în aula Ateneului că procedeul nostru de-a liniști Balcanii fără gloanțe, dar armați, și cu palmul păcii la baionetă, are simpatiile franceze și este un procedeu francez. Evident, nu ni s-a spus nici cînd, nici unde, precis, au aplicat armatele franceze, în Madagascar, în Indochina, sau în Maroc, asemenea procedeu — și nici : de cînd exact, din ce zi și din ce oră a războiului balcanic încoace, admirația statului francez, cultural, a trecut de partea României.

Natural că nu toți conferențiarii francezi ne-au vorbit de asemenea lucruri. Seria conferențiarilor politici este împănată cu vorbitori mai gingași. Unul ne-a vorbit de inima Iosefinei, altul de fetele de astăzi sau de poezia lirică franceză, pe care noi o înțelegem și o apreciem mai bine și mai frumos decît domnul Auguste Dorchain. Alții ne vor vorbi de femeia turcă. Cîte subiecte fermecătoare nu așteaptă verva conferențiarilor, pe care Franța oficială ni-i trimite astăzi, sirene ostenite, către țărmii de azur ai sufletului nostru agitat și puternic.

Dar că aleg un subiect din istoria costumelor sau din a poeziei, acești conferențiari petrec cîteva zile în societatea bucureșteană, iau parte la mese, au conversații la șampanie și cuvinte directe la cafea și țigară. E abilitatea acestor cursuri care la tribună nu spun mai nimic.

E un fel de penetrație pacifică, penetrație prin tăcere. Și-i o abilitate, în același timp, de prisos ; francezii care ne vizitează... *enfoncent des portes grandement ouvertes.* Simpatiile noastre, Franța le are asigurate într-un grad atît de înalt ! Dar peste simpatie, peste prietenia intelectuală, prietenia politică Franța nu este în stare să ne-o provoace, căci Franța ar trebui înainte de toate să răstoarne împrejurările care ne impun politica noastră internațională cunoscută. Și ar mai trebui ca Franța să civilizeze înainte de toate Rusia, pe care, contrariu, o ajută împotriva dorințelor clasei intelectuale rusești, cu cincisprezece miliarde, pentru ca țarismul și întunericul lui să se împuternicească. România a trecut de epoca frazelor și nu se mai îmbată cu vorbe ; tot ce gustăm astăzi este realitatea.

E curios să ne amintim că accesul de dragoste subită al Franței pentru noi se petrece subt domnia prezidentului Raymond Poincaré. Numele acesta nu ne evocă numai succese de barou, numai Academie franceză, numai decorații. Prezidentul Poincaré a trecut prin țara noastră pe vremuri ! A ținut și domnia sa o conferință în București.

Într-adevăr, o conferință — și nu la Ateneu, ci la Curtea de Conturi. Și numele ilustrului prezident e legat de rușinea, de umilința la care ne-a constrîns Franța, atunci.

Cititorul a priceput. E vorba de afacerea Hallier, acel inginer, care, în construirea portului Constanța, a avut o neînțelegere cu statul român. Franța — nu Franța lui Bonaparte, nici a lui Flaubert, nici a lui Berthelot, nici a lui Descartes — dar Franța cămătarilor, a marii burghezii triumfătoare, Franța radicalismului cvasisacerdotal, Franța domnilor Barthou, Fabre et C-ie. Franța aceasta ne-a impus suprema umilință de-a fi judecați nu de tribunalele țării noastre, dar de un tribunal internațional ! Domnul Poincaré a fost advocatul aplaudat și subtil al compatriotului său Hallier.

Și aceste lucruri nu se uită ascultînd elocvența domnului Lacour-Gayet sau a generalului Pelecier.

Se poate că agentul Rusiei autocrate, Franța democrată, să dobîndească prin acțiunea ei conferențiară cîteva voturi politice din țara noastră. Ne îndoim foarte mult, dar să le presupunem. Cu ele sau fără ele, Rusia va simți că este totuna.

Imperiul rusesc, care apreciază atît de mult calea culturală de convertire, la popoarele străine, nu se va opri, desigur, la pistonarea franțuzilor vacanți încoace. El va căuta să cîștige vederile Rusiei și presa românească va strecura prin ziarele complezente cîte o notă tendențioasă. Mijloacele sînt de altminteri nenumărate, iar de bani, mulțumită Republicii franceze, nu este lipsit. Trecem printr-o epocă din care Rusia s-a încăpățînat să scoată alianța României. Rusia țaristă vrea războiul cu Austria, e de netăgăduit, și zilele de la Port-Arthur și de-aiurea au făcut-o prudentă, și o sfătuiesc să dobîndească armatele românești.

Țarul și-a zis că lucrurile stau foarte simplu : «Tu ortodox, eu ortodox, tu trebuie să fii cu mine». Sfînta Cruce, Sfintele Moaște, atîtea lucruri sfinte, comune între români și ruși ! Lucrul însă care-i mai sfînt în România decît în țara țarului este civilizația și libertatea ei — și aci nu ne înțelegem și nici nu trebuie să ne înțelegem. Între noi și țar trebuie ațîțat antagonismul nostru de cuget și de simțire, și el trebuie dus la o astfel de stare și violență, încît să-și piardă pentru todeauna speranța împăratul ortodocșilor, că ar fi posibilă vreodată o apropiere română-rusă. Toți cîți ne slujim de un condei, simbolul vieții spirituale și al respectului uman, avem datoria să combatem neosteniți tendințele Rusiei, cu prietenia căreia n-avem ce face, și acțiunea Franței în România. În ura față de urmări, și aceasta coincide cu politica externă dusă de statul român în trecut.

Cu Austria sau Rusia ?

Răspunsul este că trebuie să mergem hotărît numai cu Austria.

1914

SFATURILE UNUI INTELECTUAL RUS

Domnul N. Durnovo, fratele fostului ministru de interne al Rusiei, scriitor și fost guvernator al Basarabiei, trimite din Moscova, *Universului,* o scrisoare, pe care acest ziar o publică, nu fără să o însoțească de cîteva reflecții potrivite.

Domnul N. Durnovo răspunde la un articol publicat de noi în *Seara,* asupra politicii externe, pe care trebuie să o urmeze România, prinsă, cum se găsește, între nicovală și ciocan.

Domnul Durnovo povestește cam în felul următor :

Ziarul *Seara* dă preferințe Austriei și îndeamnă România să fie departe de Rusia, care a jefuit cîndva România. Blîndul popor rusesc, care nu poate uita nici frăția de arme cu el, nu trebuie făcut răspunzător de faptele panslaviștilor din Basarabia, de faptele Sinodului, de faptele Ministerului de Instrucție, de faptele Ministerului de Externe și faptele țarului...

Și de aci o bruscă săritură...

Care-i interesul României ? Unirea tuturor românilor și readucerea în sînul bisericii ortodoxe a românilor renegați, prin forță. România să se alieze cu Serbia, care au în Austria frați de liberat.

Basarabia e românească și ar putea fi retrocedată României. Să se retrocedeze dară României Basarabia... afară bineînțeles de

părțile care ne trebuiesc nouă, blîndului popor rusesc, România să mai ia Ardealul și Bucovina... afară bineînțeles de regiunile de care avem nevoie noi. Noi rușii, voi românii, și ei sîrbii — observați că de Bulgaria nici n-am pomenit în această scrisoare — să ne unim cu toții ca să dărîmăm monarhia habsburgică, și voi toți să luați tot ce-mi place mie să vă acord, după ce veți fi sîngerat din sute de mii de piepturi.

Ca încheiere, domnul N. Durnovo ne sfătuiește să deschidem ochii ca «amiciția restabilită» (sic) între România și Rusia să nu fie compromisă de... episcopul Serafim Ciceagov.

Nu știm dacă în rusește domnul Durnovo este un scriitor extraordinar de clar. Pe românește domnia sa se exprimă, precum s-a văzut, destul de încurcat, și într-o scrisoare, relativ scurtă, izbutește să înceapă, să continuie și să sfîrșească în feluri deosebite.

Comentariile ce trebuiesc făcute la răspunsul domniei sale ar trebui să se inspire din aceeași gingașă incoerență cu care a fost și scrisoarea compusă.

Totuși este locul să observăm că, într-o privință, articolele noastre și articolul din *Universul* sînt de acord : poporul rusesc n-are nici un amestec în intrigile oficialității ruse. Nu sîntem siguri dacă nouă ne trebuie sau nu o Basarabie și o Bucovină cu blagoslovenie și după o hartă rusească : poporul rus are însă neapărat nevoie de un regim de libertate. La granița Moldovei și pe cîmpiile Bulgariei noi ne-am cunoscut cu țarul, nu cu poporul. Poate că la chemarea poporului rus, de a fi scos din jugul țarismului, noi am alerga mai iute decît pentru liberarea «fraților ruși» din Bucovina. Ce li-

bertate poate da Rusia numiţilor ei fraţi din Austria, cînd poporul rusesc, din graniţele imperiului, are nevoie mai mult decît oricine de această libertate ?

De bună seamă, poporul rus e un popor respectabil. Dar alianţele, războaiele, nu sînt făcute de popoarele apăsate. Este naivitate, sau este ipocrizie în rîndurile domnului Durnovo, căci domnia sa ne sfătuieşte să facem abstracţie de acţiunea panslaviştilor, de Ministerul de Instrucţie şi de acel de Externe şi să nu ţinem seamă decît de popor. D-apoi cine este Rusia, dacă nu tocmai fiinţa autorităţilor ei ? Cu cine vom trata o alianţă ? Cu fabricile de cauciuc din Riga, cu petroliştii din Baku, nu cu statul rusesc ?

Tocmai de-aci porneşte aversiunea noastră pentru Rusia şi tocmai de aceea trebuie să dăm preferinţele noastre Austriei, ori de cîte ori trebuie să alegem între Petersburg şi Viena. E o chestie de civilizaţie şi de cultură. Aspiraţiile României sînt eminamente culturale ; noi visăm pentru poporul nostru, inteligent şi slobod, un viitor de ştiinţă, şi nu de cadavru. România sau devine Universitatea Orientului, sau nu mai joacă nici un rol, şi România este destinată să fie această Universitate. În Balcanii mînjiţi de sînge, România a făcut, răzimată-n tunuri, un curs de civilizaţie, pe care ar fi trebuit să-l înţeleagă şi domnul Durnovo.

Or, a pune chestiunea cu cine mergem : cu Rusia sau cu Austria, este implicit a şi da un răspuns.

Domnul Durnovo, care-i un intelectual, să ia locul în rîndurile tuturor ruşilor care luptă pentru cultură şi să grăbească înfrîngerea robiei interne. Cînd poporul rus liber, de sine stătător, se va uita încoace, către noi, atunci şi noi vom întinde o mînă curată şi cinstită şi ne vom putea înţelege.

Pînă atunci, domnul Durnovo nu va putea vorbi, fără să fie suspectat, în numele poporului rusesc.

1914

DUPĂ UN AN

Astăzi se împlinește un an de la apariția subt direcția lui actuală, a ziarului *Seara* care a cunoscut din prima zi un succes atît de mare, ce n-a mers decît crescînd pe măsură cu înmulțirea numerelor lui.

Succesul *Serii* face să ne amintim de programul ei și de campaniile pe care le-a dus — căci dacă persoanele au putut contribui la acest succes, el se datorește înainte de toate ideilor aruncate în luptă și programului realizat.

Două puncte de sprijin mari au susținut luptele diverse pe care ziarul le-a dus, strict în numele lor : punerea în drepturi a țărănimii și îndreptățirea românilor născuți pe pămînt românesc din străini.

Pentru cei dintîi *Seara* a combătut democratismul fals al takismului, pe care l-a făcut odios, cum este de fapt, denunțîndu-i nulitatea și urmărindu-l, cu de-amănuntul, în toate afacerile ce mișunau subt declamațiile lui politice. Pentru țărani, grosul și valoarea națiunii, reprezentanții sărăciei hidoase din țara noastră, *Seara* a dat cele mai multe din luptele ei.

Criticînd însă pe latifundiari, *Seara* n-a uitat pe un dușman mult mai mare și mai primejdios, căci nu vor putea dispare tot atît de repede și latifundiile, pe dușmanul cel mai bine înarmat : finanța. E meritul *Serii* de a fi lovit cel dintîi în finanța de

specula extremă din țară. Nu va trece mult și campania împotriva finanței, întreprinsă de *Seara,* va fi dusă înainte de alte ziare, căci e o campanie mare, de-o importanță socială uriașă. În casa unor anume bănci e zăvorît tot atît sînge cît și aur, și sînge din cel mai sănătos și mai viu. Boierii din magistratură, înrudiți oarecum cu banca Blank și toată lumea plătită de bancă pot califica, sînt liberi, atacurile *Serii* drept atacuri de șantaj. Un lucru e adevărat, că publicul și-a deschis ochii și a înțeles unde se pitește adevăratul lui dușman, acela care acum suge poporul, dar care va fi nimicit de poporul sîngerat și jefuit zeci de ani de zile, răsturnîndu-se casa de fier peste el.

Se știe că din pricina atacurilor ei împotriva lacomei finanțe, *Seara* a avut să facă față tuturor viermilor înarmați care trăiesc din ce li se aruncă din bucătăriile băncilor — și nu numai judecători, dar ziariști, lepra intelectuală a presei plătite ca să facă și să lase mîinile negre să opereze în bună voie. *Seara* a vrut să respingă, de cele mai multe ori, e drept, numai cu mătura, asaltul peștilor care cumulează profesia cu ziarismul, atacul muștelor din fagurii cei mai infecți, ploile de gîndaci politici și norii adînci de molii din presă.

Prietenia acestora n-a ținut prea mult să o capete *Seara,* preocupată, înainte de toate, de prietenia publicului, în numele căruia a luptat și luptă.

Și în mijlocul tuturor luptelor pe care le-a dus la capăt fără să șovăiască, trebuie să i se recunoască *Serii* sinceritatea ideilor și voința de-a evita succesele ușoare și efectele de teatru.

Toată lumea știe că banca Blank e o instituție evreiască, și dacă nu i-ar fi fost cre-

dințele sfinte și dacă n-ar fi ținut ca orice punct din programul ei politic să fie verificat prin toate celelalte, *Seara* avea o instituție de care cei mai mulți s-ar fi folosit și ar fi dezlănțuit o mișcare antisemită fără precedent, mai ales că îndemnurile, de pretutindeni, nu i-au lipsit. Ba, la un moment dat, a trebuit să reprime prin sfaturi și prin revoltă ideea ce-au avut-o unii de-a devasta banca din Lipscani pentru naționalism.

Acestea le spunem ca să impunem titlurile *Serii* față de dușmanii ei numeroși. Dacă ar fi căutat larmă și succes ușure, și nu dreptate și adevăr, ce putea fi mai simplu decît o provocare de calamități !

Directorul *Serii* a știut să nu aibă astfel de slăbiciuni și de inconsecvențe, și a preferat să fie calomniat și murdărit de toate insultele. În definitiv, lupta are suferințele ei, pe care un luptător conștient le primește de bunăvoie și le-a prevăzut înainte de a lovi.

Iar condamnarea, care, pentru onoarea justiției, trebuia să credem că o va înlătura o instanță mai dreaptă și mai puțin supusă resentimentelor financiare — condamnarea sigură ce se va pronunța astăzi, exact după un an de la apariția luptătoare a *Serii,* este pentru directorul ei o rană, și cei inițiați ne vor înțelege, o rană glorioasă.

1914

PENTRU ADVENTIȘTI

La Cameră, vineri, domnul deputat Nicolae Iorga s-a sculat să întrebe pe ministrul Cultelor și Instrucțiunii ce «măsuri» socoate să ia împotriva adventiștilor, a căror doctrină se răspîndește, pe fiece zi mai mult, în popor.

Domnul Iorga vorbea, firește, ca ortodox autocefal și ca sincer apărător al bisericii lui popa Iapă, și indignat că lumea credincioasă se desparte cu sufletul de un cler putred de vicii și incomparabil de ticălos.

Intervenția profesorului de istorie trebuie să ne mire, căci nimeni n-a scris și n-a vorbit pentru o renovare națională, pentru demnitate și cinste, mai mult ca domnul Iorga, căruia i s-a zis, din pricina misticismului acțiunii sale, și Apostolul din Văleni. În loc să privească mulțumit la propaganda unor oameni simpli și de puritatea moravurilor primilor creștini, domnul Iorga se face interpretul popilor de rînd, al teologilor bețivani și proști, care odinioară, la Ploiești, neputînd să opuie unei credințe secrete și dîrze capacitatea sufletului lor infecțios și slăbiciunile triste ale unei clase sociale ce nu-și poate justifica ființa parazită și întreținută de buget, prin nimic — s-au dat în cel mai trivial spectacol, fluierînd, înjurînd și lovind în mijlocul orașului, pe propagandiștii tinerei secte.

E curios pentru o minte de învățat, apelul mai ales ce-l face domnul Iorga la «măsuri». Ce măsuri vor fi luate împotriva adventiștilor ? Prin ce odioase persecuții de stat gîndește guvernul că trebuiesc ei combătuți ? Burta episcopală se află în mare pericol ; ce strajă de îngrădire vei pune împrejurul burții mele ? Jandarmi, armată, poliție, gloanțe, bătaie, procese de escrocherie, temniță, ce anume ? Domnul Iorga cel democrat nu-i departe să judece și să acționeze ca un guvernator muscălesc, cu toate că în calitate măcar de deputat ar putea să-și amintească următorul articol 21, din Constituție :

«Libertatea conștiinței este absolută. Libertatea tuturor cultelor este garantată.»

E foarte lămurit. Popii n-au decît să ceară schimbarea Constituției în acest punct și înființarea, pe deasupra, a unor trupe cu iatagane și carabine pentru menținerea prestigiului preoțesc urban și rural. În vreme ce popa se va tăvăli la crîșmă sub masă, aceste trupe spirituale vor îngriji să fie respectat.

Interpelarea din Cameră s-a reprodus a doua zi în Senat. Mitropolitul primat Konon Donici Arămescu, care cîntărește trei sute de kilograme de carne, a și luat cuvîntul ! Cînd vorbește acest mare ierarh, e pentru Senat o sărbătoare ! Șeful bisericii ortodoxe autocefale române propune ca adventiștii să fie pedepsiți cu trînteala !

Evident că mitropoliții, episcopii, preoții, arhiereii au cuvînt să se îngrijoreze de progresele adventiștilor, o sectă care din capul locului elimină pe preoți, întrucît preoția poate fi exersată, la adventiști, de către oricare din ei. Adventismul ia mitropoliților cele cîteva zeci de mii de lei venituri anuale, le ia palatele și slugile gratuite, le ia scaunele senatoriale și le ia tuturor prilejul fermecător al acrobației duhovnicești, situația de-a părea ceea ce nu sînt și de-a primi politețea nemeritată și silită a publicului scîrbit de valoarea și ipocrizia clerului său.

Adventismul suprimă pe toți acești prăsitori de mici politicieni și de bastarzi — și ușurează bugetul țării, în care mișună, neagră, viermăria popească. În cazul cînd adventismul ar fi să se generalizeze, arhiereii vor fi siliți să zică adio morților, bolnavilor ; preoții nu vor mai avea pentru cine face să vorbească sfinții și să lăcrimeze ochii la icoane. Ei nu vor mai avea de furat, în mînăstiri, pîinea, din registru, a flămînzilor. Ei nu vor mai încărca socotelile bisericii. Afacerile bisericești, de la vin, luminări, prescuri și undelemn pînă la cărți, pentru rit, argintărie, vestminte, clopote, nu vor mai produce nimic. Ei nu vor mai putea dărîma bisericile vechi frumoase ca să clădească altele, de unde preotul rupe cîteva mii de lei întodeauna, bacșiș ori furt, aghiazma, mirul, botezul, cununia, spovedania, împărtășania, maslul, anafora, paștele, busuiocul, zîntîiul, toate aceste prilejuri de cîștiguri grase vor dispare odată cu țîța bugetară.

Iar niște muieri cu barbă ca p.s. Konon, ca Pimen Georgescu, sau niște brute ca Sofronie Vulpescu, vor fi silite, în lipsă de inteligența necesară unui negoț de zarzavat, să se apuce din nou de furtul de cai sau să se destine comerțului de carne vie și prostituției.

Interpelările de la Cameră și Senat arată ce puțin pricepem noi toleranța și liberta-

ţile pe care pretindem că le apărăm, şi ce puţin merităm constituţia liberală ce ni s-a dat.

Democraţii şi învăţaţii ca domnul Iorga sînt partizanii înfocaţi ai libertăţilor cetăţeneşti, însă atît timp cît aceste libertăţi nu se exersează. Îndată ce se face uz de ele, fie presă, fie viaţă socială, fie viaţă sufletească, se găsesc oameni ridiculi şi gravi ca să ceară micşorarea şi abrogarea lor.

Intelectualitatea naţionalistă noi am mai spus că este strîmtă şi că face ruşine intelectualităţii.

1914

DREPTURILE FEMEII

Acum cîteva zile, savantul doctor Istrate se plîngea la Cameră de ignoranţa femeii române. Nu era vorba de fizico-chimice sau de licenţa în Drept. Ca un sălbatic, ilustrul profesor întreţinea naţiunea despre această bucătărie, mătură, ciorapi, şi pretindea că femeia română nu ştie din gospodărie nimic.

N-a trecut o săptămînă şi femeia română intervine la Parlament şi se plînge, dimpotrivă, de prea multă cultură. Prin excelentul intermediu al deputatului Ion Th. Florescu, doamna femeie română cere dreptul de vot.

Cetăţeanul, care îşi cunoaşte nevasta, se găseşte totuşi foarte încurcat şi nu ştie ce trebuie să creadă. Să fie cum a zis profesorul Istrate, sau este după cum s-a convins, cu un amabil surîs, advocatul Florescu ? O dobitoacă sau o învăţată ? E drept că adeseori, întorcîndu-se de la biurou, el i-a aplicat mai mult titlul întîi decît celălalt, şi nu prea îşi aducea aminte să fi găsit copiii cu mucii la nas, paturile desfăcute, gunoiul grămădit după uşă, ghetele noroioase, supa nefiartă şi să-şi fi apostrofat soţia cu vocativul O ! divină şi celebră scumpă soţie !

Ba s-ar zice chiar că, în locul acestor expansiuni ştiinţifice şi literare, s-au produs uneori altele, de pe urma cărora cre-

ponul suplimentar a rămas pe preşuri, iar trandafirul din obrajii catifelaţi ai femeii române pe mîinile soţului dezmierdător.

Noi, noi am citit manifestul distribuit la Cameră şi însăşi femeia română va recunoaşte că merităm o recompensă, căci dacă pentru domnia ei este o plăcere ca să-l scrie, pentru noi ca să-l ducem la capăt a fost un eroism. Dar o încurcătură analogă cu a cetăţeanului ne cuprinde. Programul de luptă al ziarului *Seara* cuprinde un paragraf pentru drepturile amicei noastre. Sustrăgîndu-se de la Constituţia ziarului, cel mai jos cu iniţiale iscălit, să aibă iertare, preferă declaraţiilor de drepturi pe cele de datorii, făcute de domnul doctor Istrate.

Nevasta română poate cădea după o socoteală simplă în trei categorii : femeia cu mijloace puţine, femeia cu mijloace multe şi femeia intelectuală. Femeia bogată trebuie scoasă din statul problemelor sociale : aceea nu are nevoie de feminism, şi slugile numeroase de care dispune ţin locul tuturor virtuţilor de căsnicie ce trebuiesc cerute celorlalte două femei.

Femeia cu mijloace puţine e femeia doctorului Istrate, şi în această categorie intră majoritatea şi deci şi ţăranca. E clasa femeilor chemate să facă zilnic dovada aptitudinilor de muncă, de cinste, de bărbăţie ale rasei şi educaţiei la odrasle. E clasa vastă a mumelor noastre care în genere au fost mai bune gospodine decît fiicele lor.

În această categorie găsim la cercetare un număr de femei casnice şi capabile să îngrijească sufletul şi sîngele familiei, foarte mic faţă de desimea clasei. Alături de ele însă, şi sufocînd şi cele mai bune intenţii, trăieşte luxul fals, înfloresc uşurinţa şi superficialitatea. Moravurile ei cer ruşinea de muncă, impun trîndăvia, neglijenţa, jocul de cărţi de la o vîrstă încolo, alte jocuri pînă la această vîrstă. Drumul cel mai scurt la o situaţie cu orice preţ nu-i evitat îndeobşte. Din această clasă fac parte lucrătoarele gătite peste puterile bugetului lor ; femeile măritate care trăiesc, cu consimţămîntul bărbatului mic funcţionar, pe un picior de cîteva sute de lei pe lună, complementar, sau iese pe uliţă carnea independentă, ce se vinde pe răspunderea ei, matroane, copile, fete peste fete, cireadă nocturnă, noroiul violet, verde şi roşu de capitală.

Şi mai este femeia intelectuală, uneori frumuşică, femeia cu titluri, cu ciorapul găurit, cu plete încurcate, ştiinţă, ambiţii, sudoare şi apă de colonie. Dacă apreciază săpunul, rufa curată, interiorul, femeia intelectuală se mărită şi devine pur şi simplu femeie. Direcţia familiei face mult mai mult decît un vot ridicol pe care nu-l exersează cu plăcere nici bărbatul.

Cine cere prin urmare dreptul de vot, dacă femeia bogată, femeia burgheză, ţăranca, amanta nu se gîndesc la el ? Care dintre femei ar cîştiga un drept, cu adevărat, în ziua cînd vom chema-o la vot ?

Răspunsul este nedelicat. Şi totuşi trebuieşte dat... Femeia urîtă, femeia artistă mediocră, fata bătrînă. Votul e biletul de dragoste netrimis de nici un bărbat.

Sîntem de părere să li se acorde dreptul de vot.

1914

INTERVIU CU UN MARE BĂRBAT DE STAT ROMÂN

Cititorii se vor simți fericiți să găsească aci cîteva din cuvintele celui mai mare om de stat trecut, prezent și viitor. Ei au ghicit numaidecît că subt această denumire nu se poate ascunde în zilele noastre decît unul, și un singur om, Marele European.

Mi-a trebuit multă energie ca să mă pot hotărî întîi să fac o vizită Marelui European, căci conștiința că îi voi tulbura răgazul studios mă făcea timid. Eu sînt și din firea mea timid și lipsit de orice obrăznicie, înțelegeți dar prin ce senzații am trecut.

Apoi a trebuit să mă lupt cu rezistența Marelui European care nu voia cu nici un preț să-mi acorde un interviu. N-am mai văzut un om care împinge dezinteresul de propria sa persoană atît de departe. Refuzului prin scris de a mă primi i-a urmat refuzul la ușă. Răspunsul invariabil al domnului Take Ionescu a fost : «Iartă-mă, domnule Făgurel, știu ce vrei să scrii despre mine, nu pot să-ți acord nici un interviu». Așa e genul acestui om, de a fi modest. Dacă ne amintim că în capitalele Europei reporterii politici aleargă după el cu sutele, că trebuie să recurgă la tot soiul de mijloace ca să-l încolțească un minut, că velocipedele, automobilele și chiar aeroplanele intră în cursa universală ce se angajează în urma lui, înțelegem de ce în

patrie marele nostru cancelar devine cu desăvîrșire mut. Ca să parviu pînă la domnia sa a trebuit să-l fugăresc prin odăi și abia l-am decis să iasă de subt o elegantă draperie de fereastră.

— Așa m-ați făcut să alerg, domnule ministru... și sufăr de reumatisme... Era să cad, să-mi turtesc frumusețea figurii.

— Ei bine, ce dorești, fu în sfîrșit răspunsul, și mai mult întrebare decît răspuns, al omului de stat.

Era de dimineață. Eram confuz. De unde să încep, mă întrebam...

— Ați dormit bine, excelență...

— Nu mai îmi zice excelență, te rog... Sînt un simplu muritor... Nu ! N-am dormit ! Poți dormi, cînd datoria te cere să veghezi asupra bunurilor dobîndite prin pacea din București ? Un adevărat bărbat politic nu doarme niciodată !

— Ce frumoasă zi, domnule ministru !... E curios... stam și mă uitam din anticameră pe fereastră, în razele splendidului soare... și nu știu ce asociație de idei îmi aducea aminte de Minunică, o traducere a mea...

— Nu-i este permis unui bărbat politic să se uite la soare, nici la primele frunze ale primăverii, cînd atîtea probleme, fără muguri și fără sezon, agită orientul meu... pardon ! vreau să zic orientul nostru.

— Ce frumos vorbiți !... Tocmai discutam cu amicul meu Bubi Brănișteanu...

— Atîta știu, că gura mi-e de aur... Dar vrei să mă flatezi.

Profitînd de un surîs al cancelarului, mă răpăzii de pe scaun cu degetul înainte...

— Ce vrei să faci, îmi zise șeful democraților-conservatori, rîzînd.

— Vream să vă gîdil, excelență, cu deștul...

Atunci pusei întrebarea care în sufletul meu mă freca și nu-mi da pace :

— România, excelență, e nerăbdătoare să afle din gura excelenței voastre cum stăm cu Grecia. Știți că la Corcea a fost ucis preotul Balamace. Noi am telegrafiat în franțuzește domnului Venizelos — textul a fost scris chiar de mîna domnului Mille — dar ni s-a răspuns pe grecește. *Neamul românesc* stă de atunci în strada Sărindar să afle părerile Voastre.

— Apropo, voiam să călătoresc în Japonia, Mikadoul dînd un prînz în onoarea mea, m-am consultat cu domnii Pasici și Venizelos care voiau să vie cu mine. M-am uitat la ceasornic : Era șapte fără un sfert. Ce plictisit sînt, zisei conferențiarilor, care discutau poesiunea Cavalei. Ce plictisit sînt : trebuie să mă duc în Japonia.

Să nu credeți că Venizelos este vinovat de ce se întîmplă la Corcea ! Nici nu știți cine-i acest bărbat de stat. Pe preotul Balamace l-am cunoscut și sînt intim legat de domnul Badralexi, care mi-a spus să nu mă iau după telegrame.

Sînt foarte bine informat de tot ce se petrece în Balcani. Domnul Vasilache a jurat că nu s-a întîmplat nicăierea nimănui dintre aromâni nimic.

A ! dar știm ce-o să-mi răspunzi, că l-au omorît grecii pe Balamace ! Nu pot nega absolut. Da, e adevărat, deși ar trebui să ne cam îndoim de veștile senzaționale, e adevărat că a fost omorît, dar de către cine ? De greci, da, dar nu de domnul Venizelos. Apoi, totuna e ? E bine să nu grăbim și să nu ne lăsăm politica externă influențată de stradă.

La Londra, de pildă, am vorbit cu domnul Venizelos care a telegrafiat în Grecia. Dacă aș fi acum la Londra și ar mai fi și Venizelos la Londra, l-aș pune numaidecît să dea o telegramă la Atena. De ce au omorît grecii pe Balamace tocmai acum, cînd mă gîndesc la București !

Grecii ! Dumneata nici nu-ți închipuiești cît ne iubesc grecii pe noi ! Mai ales de la mobilizare încoace, numele de român le este sfînt. Nu te lua după mitropoliții și preoții greci care ne urăsc și nici după credincioșii lor care nu ne pot, schismatici cum sîntem, sau aproape schismatici, suferi. Poporul grec ne iubește. Nu grecii au ucis pe Balamace, ci grecomanii !.. Știi ce sînt grecomanii ? Niște oameni care se confundă în totul cu grecii, dar se deosebesc cu desăvîrșire. De aceea mă și mir că se pot ivi protestări în România împotriva lor. Ba eu cred că nici greco-romanii nu l-au ucis, și dacă vrei să-ți șoptesc un secret, apoi părerea mea este că preotul Balamace s-a sinucis. De altfel este de știut că românii din părțile acelea au o atracție specială pentru sinucidere. Se sinucid, își dau foc caselor și își pustiesc propriile lor sate — apoi țipă că grecii îi persecută. Domnule Făgurel, dumneata nu cunoști ca mine popoarele din Orient ! Așteaptă și ai să vezi... Să vezi ce bine vor trăi aromânii în Grecia, după ce grecii îi vor ucide pe toți.

În ce mă privește, eu pot să-ți afirm un lucru, pe care l-am spus și la «Palace Hotel», cînd am fost sărbătorit de Serbia. Venizelos e mai mare decît Bismarck, mai mare decît Cavour. E un colos. Cu un singur om se poate compara acest mare bărbat de stat... Da, ai înțeles... cu mine !... Evident că dacă am sta să analizăm comparația mi-ar fi mai avantajoasă mie, dar nu vreau să insist, nu vreau. Doi oameni

mari sînt în Europa de azi, Venizelos, căruia îi pup smerit picioarele, și eu — și totodată doi martiri. Și el în Grecia, și eu în România, sîntem socotiți ca niște trădători. I-am spus-o regelui Suediei și n-a voit să mă creadă. Era părerea mea atunci, este părerea mea și azi. Eu nu-mi schimb părerile niciodată. Victima României, Isusul ei...

Șeful democraților-conservatori din România se apropie atunci de mine și ducîndu-mă pînă la ușă mă rugă să nu public cele auzite, să nu destăinuiesc secretele mie încredințate. Am răspuns respectuos că nu se poate. România așteaptă, poporul e avid, Europa nu mai poate răbda, trebuie să afle.

Înainte de-a mă duce, însă, la redacție să dau manuscrisul, mi-am zis: Nu fi prost, Făgurel... Ia învîrtește o mică afacere. Take Ionescu a vorbit de «Palace-Hotel». O să apară numele hotelului în acest mare interviu. Ia treci pe la casă...

Cum am și făcut.

1914

BOJE TZARA KRANI...

Bravul nostru prieten viitor, țarul Niculae al Rusiei, vrea să ne cîștige cu totul. Peste cîteva zile, el vine să ne vadă și nădăjduiește să prindă în mreaja drapelului imperial și să plece cu dînsa peste mare, inima noastră, liberă și românească.

Dar ce curioasă prietenie și cît respect are de noi acest împărat al celor mai uriașe ținuturi, care își fulgeră sceptrul din apele Manciuriei pînă la Baltica europeană !

«Vizita țarului în România !» clamează presa pretutindeni. Se va crede peste tot locul că el vine în mijlocul nostru, al poporului adunat ca să-l salute, că poposește în București, că se amestecă, vesel, cu lumea politică și drumeață a capitalei ca un prieten, așa cum fac regii Angliei, Scandinaviei și Italiei, cum face împăratul germanilor și cum a făcut pe vremuri și Francisc al Austriei. Acesta a fost oaspetele nostru în metropola țării și, lipit de umărul regelui nostru, n-a disprețuit să colinde Calea Victoriei și bulevardele și să-și plimbe surîsul și mîna la chipiu prin adîncul gloatei.

Țarul Niculae ne vine pînă în prag și cere să strîngă mîna României prin gaura ușii. El sosește armat și îngreuiat de tunuri și platoșe vaste, într-o cetate de fier plutitoare. Piciorul lui august va rămîne

prins de scîndura vaporului ce poposește la Constanța.

La Constanța! Țarul Niculae ne face vizită de frontieră. El vrea să fie văzut ca Steaua polară și luna, de la o respectabilă distanță. El ne dă o întîlnire pe apă; învățați, școlari cu mucii la nas din Constanța, să-i cîntați măriei sale povestea cu Vulpea și Rața, pusă pe-o muzică de Paderewski.

Dacă din întîmplare, marele cezar de la Port-Artur se va scoborî din vasu-i de război pe țărîna noastră ospitalieră, el va cere, desigur, o întîlnire în cimitir, și dacă se va putea într-un cavou, atît mister și-atîta măreție cuprinde într-însul Dumnezeul pomădat cu sînge al sfintei Rusii.

Pentru ce se ascunde împăratul? Pentru ce această teroare cu care ne vine învăluit ca un vinovat, cînd își așază inelul alianței în degetul țării?

Nefericitul stăpînitor de popoare! El știe că nu ne potrivim. Sufletul lui, în care se îngrămădește umbra Siberiei și răspund temnițele cu lacăte cît omul, îi spune să se ferească de lumina slobodă și voioasă a țării noastre. În rîsul lui secret, îmbătrînit în trei simțuri: spaima, prigoana și răzbunarea, țarul știe că nu merită să stea față-n față cu cîmpia românească. A! în Basarabia e altceva cu totul. Acolo, Chișinăul va fi alungat din cetate și, în lipsa poporului, arestat în mijlocul armatelor înfrînte și rușinate de japonezi, locuințele vor fi populate cu poliție entuziastă. Acolo țarul se poate plimba pe jos, mulțumit, prin fața populației ce are dreptul să-și salute împăratul prin zăbrele de menajerie.

În București, aspectul oamenilor fără lanțuri de mîini, fără butuci de picioare, fără căluș între gingii; aspectul asfaltului neașternut cu sînge îl va scîrbi pe împărat. Și, în București, el nu va putea porunci, în trăsura regelui Carol, măcelul poporului care nu l-a salutat cu metanii și scoaterea tunurilor din teatre și cafenele.

În România, bravul țar rămîne la Constanța, să privească munca și speranțele țării întinse pe brazde, din înălțimea vaporului de război oprit în fața țărmului pavoazat.

Iată ce prietenie poate avea România de mîine, România țăranilor și a oamenilor de gîndire: un împărat care fuge, care se ascunde, se tupilează, un împărat a căruia ființă tăgăduiește rostul și visul neamului nostru, avid de libertate, de adevăr și de cultură.

Dacă ne întoarcem cu cîțiva ani înapoi, noi preferăm o altă vizită pe care am primit-o tot din Rusia și tot la Constanța. Vizita poporului rusesc în persoana muncitorilor marinari de pe vasul Potemkin, care au intrat înlăuntrul țării și nu s-au ascuns de fața oamenilor buni și primitori din România.

1914

DUMINICA MACABRĂ

Ca dintr-un basm coboară pînă la noi, fantasma Lui cu coroană. Noi am vorbit și scris adeseori de acest stăpîn fabulos, care adună sufletele cu ștreangul de-a lung și latul unei împărății udate de cîteva mări. Și adeseori am stat de vorbă și cu supușii lui fugiți din temniță și spînzurători. Cînd se rostea în școlile străine numele fantasticei lui dregătorii, tinerii ruși scrîșneau din dinții lor frumoși, ochii fetelor se tulburau, o energie violentă de ură neînchipuită se zbătea în toți. Unul pierduse un frate, altul o surioară, tuturor le pierea un prieten cel puțin. Și toți morții aceștia, sau acești deportați, se află laolaltă undeva, într-un tărîm sau în puterea unei ființe, de Apocalips și poveste, ce se cheamă *țarul*, cuvînt cu însemnări amestecate de zmeu, de căpcăun, de infern și de șarpe. Țarul este cînd strigoiul, cînd hiena, cînd viața de apoi.

Erai uimit să afli că această poreclă glorioasă vrea să zică un împărat, un mai-mare, părintele unei țări și al unui neam. Ți se părea într-adevăr că e o născocire, că omul, oricît de rău și dușman, n-a putut atinge puterea de cruzime și de nesocotință a marelui împărat. Îți ziceai că poate el a fost vreodată în resturile primitive ale unei spițe de goril, trecută în legendă. Pentru că nimeni nu l-a văzut în afară de cîțiva duci solitari, care poate că l-au inventat, așa cum este, în timpul beției cotidiene, cu votcă. Și pentru că nimeni nu i-a strîns, zice-se, cu adevărat, mîinile, afară de republicanii socialiști francezi, noi am crezut că țarul e o simplă glumă rusească.

Vizita lui de astăzi ne convinge că țarul există, că balaurul cu sceptru și cruce este om, că el, ca și noi, poartă un trup mărginit, o spinare ce-i va fi mîncată de aceeași molie funerară ca și a noastră, că e petrecut și el de un tub digestiv, ca toți viermii pînă la noi, că suferă de foame și de sete și subt căciulă duce greutatea unui creier oarecare, întocmai ca Socrate sau Voltaire. Picioarele lui auguste, de unde curge mir, există și ele, căci se vor așeza pe un cot din pămîntul românesc al Dobrogei, pe care tot țarul, prietenul nostru iubit, ni l-a dăruit ca să ne răsplătească de un furt.

Totuși, cînd noi începem să credem, nu fără bănuială, că persoana țarului e mai mult decît firmă zugrăvită și un manechin de paie, așezat pe un tron, cei din jurul lui umblă cu dînsul ca și cum ar fi mort.

Uitați-vă la oaspetele nostru. Curtea lui strălucită îl aduce peste șesurile de pămînt și ape, în tăcere și pază. Închis într-o cutie și înfășurat ca Lazăr, el plutește, cu coșciugul lui, izolat între vapoare. Atît de uriașul se face mic cît mucul de țigară și stă ascuns în colțul cel mai secret al vasului ce-l aduce pe Marea Neagră, cuirasat cu platoșă groasă de oțel și speriat ca un bolnav.

Bietului împărat îi este frică de tot ce i se năzare și nu se vede, și el nu știe măcar dacă propria lui mînă îi mai poate rămîne credincioasă.

După ce a îngreuiat Rusia cu lanțuri, lanțurile Rusiei l-au luat prizonier. În vreme ce sentinelele lui ridică pușca la fereastra satelor și orașelor, el se teme de glonțul pe care-l așteaptă, s-ar spune, ca o datorie. Neamul lui îl îngrozește. În fiece rus el știe că are un vrăjmaș. El știe că nu e familie în întinsul împărăției ca să nu-l blesteme, îngenuncheată la Sfînta Fecioară. Ce om e mai străin și mai venetic între ai lui ca ăst împărat? Din pavilionul imperial, în care își va umple gura cu pește cu sos, el va putea pizmui, dacă-l vede, pe vînzătorul de ziare desculț, rătăcit prin port. Diplomația țarului a pregătit ceea ce se cheamă o lovitură. După lovitura cu Bulgaria, pe care a părăsit-o în plină ridicare, istețimea diplomației țariste este atrasă către România, ale cărei tendințe pentru Transilvania o așază exact în situația Bulgariei de dinaintea războiului balcanic. Creată de Rusia țaristă, Bulgaria tace astăzi intoxicată de țarism. Cu toate documenele publicate, documentele ei oficiale, cu toată duplicitatea ce reiese pentru România în tot timpul războiului balcanic, din aceste documente, Rusia oficială nădăjduiește să atragă România în cercul aliantelor ei, și pentru că România nu este dispusă să se arunce în brațele vechiului și eternului ei vrăjmaș, Rusia țarului o voiește cu forța. Spectacolul vizitei ce ne-o face țarul, însoțit de ministrul lui de externe, vrea să aibă semnificarea unei alipiri definitive către Rusia și cel puțin a unei izolări de Austria.

Pentru pregătirea acestui eveniment și a unui eveniment și mai tragic care iese dintr-o alianță, războiul inevitabil și imediat cu Austria, Rusia se pregătește de cîteva luni. Conferențiarii francezi de la Ateneu avură rostul lor, pregătit la Petersburg, de domnii Declasse și Sazonof — și cine poate jura că în campania naționalistă și antiaustriacă ce s-a dus de cîtva timp încoace la noi este mai multă uitare de sine austriacă decît prevederea rusească? Vizita țarului e menită să fie ultimul resort de succes al politicii țariste.

Dacă, din nefericire, va intra în alianța monstruoasă franco-rusă, România va cunoaște dezamăgirile inerente pripelii și sorții bulgărești. Intrarea armatelor românești în Ardeal și Bucovina se poate face fără greutate și zăbavă. Rusia va ști atunci să încurajeze tendințele Bulgariei, după cum le-a susținut anul trecut pe ale noastre, iar România, care în 1878 a pierdut Basarabia, va fi silită să piardă din Moldova o parte și Dobrogea întreagă pe temeiul creșterii peste munți. Acest procedeu e al Rusiei de todeauna, și nu de dragul nostru, care am avut să ne plîngem împotriva ei, va renunța Rusia la mijloacele clasice de luptă.

Evident că România nu se va lăsa înșelată, pentru că cizmele de iuft ale împăratului au venit să ne cinstească potmolul țărmului de la Constanța. Oricare ar fi dificultățile naționale de rezolvat de către Ungaria, România mai are timp să stea alături de o monarhie civilizată, respingînd curtenia țaristă, barbară și ipocrită. Guvernul românesc să-și aducă aminte că acum cîteva zile, în plină declarație de dragoste nouă, Duma a votat trei sute de milioane de lei pentru întărirea flotei din Marea Neagră împotriva noastră.

Oamenii noștri de stat se vor mulțumi, desigur, cu grija excepțională ce ne-a dat-o vizita țarului de a îngriji de bună sănătatea celor șaptezeci de kilograme ale

majestăţii-sale şi de a le feri, pe pămînt românesc, de terorismul naţional al celor de dincolo — căci Prutul vom considera întodeauna că ne aparţine.

Ne vom mulţumi cu cheltuielile enorme pe care le-am făcut, sacrificînd valoarea cîtorva şcoli ce trebuiesc construite, civilităţilor acestui oaspe, constructor de puşcării.

Ne vom mulţumi cu o lume de funcţionari neurastenizaţi şi cu poliţia sleită de puteri, întru privegherea împăratului unei ţări nenorocite, pentru care Ţara Românească nu poate să aibă decît o milă egală cu antipatia inspirată de suveranul ei.

1914

HULIGANI ŞI ŢAPI ISPĂŞITORI

Reproducem următorul manifest antisemit, împărţit la Odobeşti, şi-l recomandăm admiraţiei cititorilor noştri :

«ROMÂNI !

Jidovii, naţia cea mai spurcată de pe pămînt cer DREPTURI. După ce ne-au luat tot ce este mai scump, comerţ, meserii, viile şi toate bogăţiile ţării, voiesc cu orice chip să fie deputaţi, ofiţeri, judecători, prefecţi, primari, cu alte cuvinte să ne sugrume de tot.

ROMÂNI !

Să ştiţi că această liftă care s-a întins ca rîia, caută să ne distrugă ca neam. Vor drepturi pe motiv că au fost în campanie sanitari, căruţaşi, bucătari, ordonanţe şi parte sedentară pe cînd ai noştri cădeau subt povara greutăţilor. Întrebaţi-i cîţi au murit de-ai lor. NICI UNUL !

CETĂŢENI AI ORAŞULUI ODOBEŞTI :

Dacă staţi cu vinurile nevîndute este din cauza lor, căci ne-au batjocorit podgoriile falsificînd vinurile.

Au scumpit traiul şi au introdus corupţia şi toate boalele molipsitoare. Puneţi mîna pe ciomag şi daţi-le drepturi.

POPORUL»

E tipul de antisemitism sălbatic, ce se face la noi. Hotărăşti că jidovii sînt o naţie spurcată şi le declari război. Cum poate să

fie vreo nație spurcată și cum sînt o nație evreii din România care nu cunosc altă patrie decît România și altă calitate națională decît aceea de român, e indiferent. Ceea ce interesează este că evreii sînt o nație spurcată și dă-i înainte cu nația spurcată.

Ce-i aceea «o nație spurcată», și pentru ce evreii sînt mai spurcați decît noi? Ungurii șoviniști ne consideră de nație spurcată pe noi, românii. Franțuzii șoviniști numesc «cîini» pe germani, tot o nație spurcată, de cîini. Musulmanilor, spurcați le par toți creștinii. Noțiunea de spurcat e, prin urmare, extrem de precisă, fiecare nație fiind spurcată pentru naționaliștii celorlalte toate. Efectul cel mai apreciabil al naționalismului agresiv, care nu poate să nu cuprindă un mare fond de spurcăciune morală, s-ar reduce, în cazul cînd n-ar fi o teorie avortată la îndemîna minților celor mai strîmte, la o asasinare sistematică a popoarelor între ele, o politică excelent de simplă și de lesnicioasă, cum vedeți.

Ceea ce ne miră este că soluția ciomagului, pe care o înfățișează manifestul, nu a fost încă adoptată în nici o țară, remediul fiind miraculos. Cîteva tunuri ar scăpa nu numai pe români de evrei, dar pe germani de alsacieni, pe unguri de români, pe ruși de armeni, români și finlandezi, pe greci de bulgari, turci, români și sîrbi, pe sîrbi de turci, români, bulgari și greci, pe englezi de egipțieni și indieni — în sfîrșit pe toți de toți ceilalți.

Iată ce înseamnă a fi huligan și prost; este a fi pur și simplu bandit. Ce vă mai bateți voi capul, diplomați și sociologi! Antisemiții din Odobești așteaptă să fie consultați. Pentru ei universul nu-i atît de complicat cît credeți voi.

Evident că diplomația europeană e gata să se evadeze și să lase scaunele de la masa verde bărbaților de stat din Odobești, dacă aceste eminente persoane n-ar fi uitat să-și dea numele și adresa. Manifestul lor e ca atîtea alte manifeste: bravură în text și teamă de iscălitură. Poporul, mistificat de atîți politicieni ai țării lui, trebuie să înghită și escrocheria antisemitului din Odobești. Manifestul lor e iscălit, foarte comod: «POPORUL». Minunat. Pe spinarea poporului acestuia se poate face orice operațiune — și tot slujește poporul la ceva.

Poporul nu fabrică însă vinuri și nici nu vinde. Manifestul antisemit miroase a butoi, e drept, dar Poporul e deopotrivă de furat și de falsificatorii de vinuri și de producători, care sînt tot atît de bine jidani sau creștini: lăcomia de cîștig exagerat n-are naționalitate. Cel bogat, jidan sau creștin, ia cît poate mai mult; cel sărac, jidan sau creștin, își dă și cămașa, cînd îi mai rămîne.

Din declarațiile manifestului vedem că este vorba de vreun podgorean cu vii multe, care nu și-a putut vinde recolta la timp. E, într-adevăr, regretabil, dar ce-are de-a face jidanul aci? Podgoreanul își vindea, desigur, vinurile lăsîndu-le mai ieftin, și dacă e vorba de frauda vinurilor, plaga tuturor țărilor cu podgorii și fără administrație bună, apoi nu vedem raportul dintre fraudă și drepturile evreiești.

O represiune energică a fraudelor, impusă de o coaliție serioasă a podgorenilor, ar da rezultate excelente, și vinurile bune și ieftine ar găsi un mare debușeu în țara românească, unde nimeni nu disprețuiește să fie cinstit servit. Dar, nu. Podgorenii noștri antisemiți din Odobești fac politică, nu industrie — și nedestoinici să-și apere

interesele pe terenul strict al afacerilor, ei se avîntă în teorii sociale și antisemite.

Căci aci stă toată chestiunea, noi am spus-o de atîtea ori. Naționalismul antisemit e o daraveră de franci, n-are și nu poate să aibă în miez nici o idee. Teoriile de rasă și de sînge sînt făcute să acopere realitatea concurenței. Prea e simplu și sărăcăcios să-i acuzăm pe evrei că muncesc : ia să născocim și niscaiva teorii.

Manifestul din Odobești are cel puțin meritul de a nu fi putut fi nesincer. El nu vorbește de Ștefan cel Mare și de Iisus Hristos. El spune pe șleau «tot ce ne este mai scump : comerț, meserii, vii și toate bogățiile».

Perfect, amice. Așa te înțeleg. Vorbești sănătos.

Or, dacă ți-e scump comerțul, via, averea, cine te împiedică să faci comerț și avere ? Uită-te la jidan : el politică nu face. El face comerț și politica ți-o lasă ție. Cînd ți-o intra în cap că aceste două lucruri trebuiesc despărțite și că făcînd comerț trebuie să te devotezi acestui comerț cu toată puterea, cu toată inteligența dumitale, atunci vei pricepe cîte dobitocii spui într-un an de zile, înjurînd sau pe Dumnezeu, că strugurii nu ți se coc mai degrabă, sau pe jidan cînd vinurile nu ți se desfac.

Aceasta e lupta pe care trebuie s-o duci împotriva evreului, dacă evreul te concurează. Într-altfel, ciomagul tău, literatura ta declamatorie și anonimă, manifestele tale nu-ți vor sluji decît să te facă ridicul și odios.

Căci pe evrei, tu, orice-ai face, nu-i vei putea izgoni din țară — din țara ta și țara lor, deopotrivă.

1914

CĂTĂRĂU ȘI PRINCIPO

Glonțul care ucise tinerețea imperială a arhieducelui Francisc-Ferdinand, trecu prin coroana Austriei de fruntea lui mai departe, și atinge, putem zice, mijlocul inimii noastre, a tuturora. În seara acestui asasinat în care lovește un copil și se prăbușește un colos de speranțe, vestea ni s-a părut lansată de fantezia vreunui gazetar panslavist din Kiev sau Odessa, și a trebuit să vedem batista ambasadei austriece agitîndu-se cernită la ferestrele ei, deasupra capitalei, ca să ne convingem că ziarele și telegraful spuseseră adevărul. Drept vorbind, și astăzi, cînd știm că moștenitorul jilțului Habsburgic a dispărut pe todeauna, o îndoială involuntară persistă să se strecoare în sufletul nostru.

Nu acum vom căuta noi să ne ascundem sentimentele noastre hotărît filoaustriece, pe care de atîtea ori le-am scos la lumina gîndirii cititorilor, atrași în toate cursele și împinși către cele mai absurde soluții de politică internațională, de toți halucinații noștri naționali. Convinși că România, oricare ar fi fost conduita politicii austriece în timpul războiului balcanic nu poate merge către izbînda idealului ei, înainte de toate cultural, decît răzimată de un vecin civilizat ca Austria, se înțelege cît sîntem de departe de aceia care caută în doliul Austriei culoarea unui vin capabil să ne îmbete și motive de o ticăloasă bucurie.

În urma trupului arhiducelui culcat subt vulturii negri ai împărăției, noi nu vom juca sîrba, iar la brațul românilor cuminți se va găsi o bucată din draperia neagră ce ascunde acum, figura dramatică a bătrînului împărat, care în picioare și paznic străvechi al armelor tradiției sale, a murit de mai multe ori înainte de moarte, ca arborii de la Schönbrunn, goi în nopțile cu ceață de noiembrie și reînfrunziți în april.

Dar privind ceea ce rămîne dintr-un bărbat cu sufletul întreg, care ar fi fost un împărat adevărat și nu un figurant de comedie ca Nicolae al II-lea, noi vom urî și mai mult patria bombelor de ieri, de astăzi și de mîine. Vom urî cu violență îndoită, dacă se poate, pe purtătorul, în metal și briliante, al ipocriziei care n-ar fi avut în veci curajul să se ducă în mijlocul poporului său ca Francisc-Ferdinand și care a venit în România, țară de prietenie și libertate pentru toți, pînă la frontieră, într-un oraș izolat ca o insulă, la Constanța, strălucit înconjurat de mii de polițiști și de cîteva mii de leghe de nisip și Mare pustie...

Bomba care a explodat la Sarajevo, gloanțele care au fost aruncate în părechea imperială austriacă, nimeni nu se îndoiește, au purtat pe ele urmele de seu și de alcool ale degetelor ce ni s-au întins în forma unei mîini de strigoi sanghinar, în Dobrogea. Ieri, episcopul de Hajduorog, azi moștenitorul Austriei, ieri o bombă trimisă din România, azi bomba expediată pe la sîrbi — opera Rusiei țariste se vădește tot mai curat.

Austria trebuie ruinată prin asasinate! Prin asasinate guvernează țarul, de cînd este țar. Asasinatul rusesc ia toate formele, și de la progromurile antisemite, organizate de către banda neagră a «panslaviștilor», pînă la

exportarea mijloacelor de luptă ale Ohranei în țările civilizate, nu-i decît o chestiune de cale ferată și de pașaport.

Poate că slavii din Austria, primind să joace rolul de mînă dreaptă a țarului sau cel puțin de spectatori, cred cu sinceritate că acest imperiu de morminte, printre care umblă beată aristocrația moscovită, beată de sînge și de spirt, e o condiție de viață națională pentru ei. Slavii din Europa așteaptă din partea țarului, ca ieri Bulgaria, un sprijin la nevoie și o garanție.

Nu numai o dată au zburat între diverșii slavi ai Austriei cuvîntul de ordine trimis de Liga panslavistă, și toate sărbătorile lor evocă această tovărășie pe deasupra neamurilor neslave, socotite de panslaviști ca un dumicat ce trebuie digerat.

Nenorocite popoare slave, destinate nu libertății naționale, dar robiei definitive rusești!

Slavismul lor le folosește tot mai bine pentru ca să cadă mai prostește în tava cu muștar panslavit a țarului rus!

Bombele Ohranei nu se vor opri aci. Dacă în cîteva luni de zile, fără război și fără armată, subt masca păcii pe care țarul o reclamă mai mult decît un rege civilizat, împărăția a comis două atentate, acesta nu este un motiv să înceteze. Panslaviștii vor ucide înainte: agenți sînt destui; rubla pe de o parte, demagogia reacționară pe de altă parte, răsplătesc pe unii cu bani, pe ceilalți cu sentimente.

Unde sînt revoluționarii ruși, acești patrioți adevărați ai Rusiei? Ce fac ei în tot acest răstimp, cînd cultura țărilor înaintate e la rîndul ei amenințată de forța asasină și întunecătoare a banditilor Ohranei, nesătulă înlăuntrul tristelor ei fruntarii?

Asasinatul prinţului de Coroană va trezi la realitate, nădăjduim, naţionalităţile slave din Austria, şi le va sluji nu să se apropie de patria Ohranei, dar să se rupă de la dînsa pentru todeauna.

În faţa viitorului împărat, ucis pe treptele tronului, orice om civilizat nu poate avea alt sentiment decît o scîrbă înverşunată, împotriva imperiului brutelor încoronate.

1914

TOT DESPRE SÎRBI

În faţa unui eveniment, pe lîngă indiferenţa, todeauna condamnabilă, omul poate lua o atitudine de sentimentalism sau o atitudine de judecată. Sentimentalismul, la îndemîna tuturor, e zgomotos, simpatic şi de cele mai multe ori inutil şi ridicul. În luptele dinlăuntrul sau din afară, sentimentalismul, covîrşitor la suprafaţă n-a putut să facă operă decît cel mult literară mediocră, nici să reziste forţei de judecată, puţin gustată de mase şi care în toate conflictele trebuie să aibe ultimul cuvînt.

A fost o perioadă romantică în luptele de clasă. Astăzi acestea s-au organizat şi succesele maselor sistematizate se numără şi cresc numai de atunci încoace, de cînd revendicări, idei, greve, funcţionează precis ca nişte maşini.

Izgonit din masele sociale disciplinate, sentimentalismul a rămas în mulţimile improvizate subit, la mişcarea unui eveniment de ordin naţional. Ele pot fi asemănate cu vîrtejurile de pulbere şi frunză care se ridică din şoseaua liniştită şi placidă la trecerea unei maşini. Îndată ridicate, îndată şi pier. În instinctul ei de nemulţumire obligatorie şi de solidaritate cu lucrurile mici şi momentane, ea poate merge pînă la revoluţii pentru a iscăli cu sînge contractul ei de robie cu puterile reci şi gînditoare ale implacabilului destin. E-o beţie, un fel de sabat stra-

niu al sufletului, trezit deodată la un fel de lumină, opaiţ, acetilen, soare, luceafăr : indiferent. E ca o chemare ascunsă de sărbătoare, un soi de făgăduinţă nehotărîtă în care instinctul popular se aşteaptă la bucurie.

De fapt, gloata n-a fost niciodată nici creştină, nici patriotică, nici antisemită. Totuşi, ea participă la toate mişcările deopotrivă, cu numărul ei potrivit cu toate principiile şi cu toate erorile. E foarte greu să fii un patriot, e foarte greu să fii un creştin, a fi ceva anume întodeauna este greu, căci această acţiune de epurare a individului şi de determinare într-un singur sens şi punct cere puteri sufleteşti mari cu adevărat. Aşa că se explică victoriile unui singur om care ştie şi voieşte, faţă de o lume întreagă care se agită şi numai simte.

În Bucureşti e un curent favorabil sîrbilor. Pentru ce ? Pentru că sîrbii sînt puţini, pentru că Serbia e mică. Pentru că Austria e mare. Să nu cereţi mai mult. Puţin să ne pese dacă Serbia e vinovată de acel act odios întru totul, al asasinatului arhiducelui Francisc-Ferdinand, care acuză un întreg popor. Puţin să ne pese de calitatea acestui act ! Puţin să ne pese că gestul sîrbesc a atins Coroana Austriei şi într-însa principiul monarhic, care pînă una-alta guvernează majoritatea popoarelor şi pe noi. Trebuie să ne dezinteresăm. Lozinca noastră să fie : Trăiască Serbia pentru că e mică şi jos Austria pentru că e mare. Foarte mulţumim !

Noi nu mergem cu acest curent şi nu vom merge cu el niciodată. Noi nu putem fi nişte sentimentali romantici. Nici o mişcare nu poate influenţa părerile noastre sprijinite pe simple fapte. Facă-se România întreagă filosîrbă, noi rămînem apărătorii dreptăţii. E drept ca Austria să pedepsească pe sîrbi nu pentru propaganda lor, dar pentru asasinatul încercat de Coroană şi după aceea şi pentru propaganda lor, dacă rezultatele propagandei sîrbeşti sînt asasinatul.

La izbucnirea războiului turco-bugar, modestul subiscălit a fost o bucată de vreme singur în toată presa românească bulgarizată, ca să judece pe bulgari şi acţiunea lor aşa cum au fost şi să ia apărarea turcilor, apăraţi un an mai tîrziu de Pierre Loti. Nu ne amintim ce s-a spus atunci. Astăzi ni se spune pur şi simplu că ne-am vîndut Austriei. Aşa sîntem noi făcuţi, ca să ne vindem, ca nişte slugi dezgustătoare. De ce să nu ne vindem Austriei, după ce ne-am vîndut atîtor altora şi între aceştia, vorba domnilor Cuza şi Iorga, Cahalului ? Oricum, am avut dreptate atunci, şi toată presa s-a întors de partea ideilor noastre, ceea ce, fie zis în treacăt, ne-a satisfăcut.

Ce-are să se întîmple azi ? Cine poate spune ? Dreptatea e una, războiul e alta. Ne pare însă bine că ne întîlnim exact în păreri cu Anglia, ceea ce pentru nişte pîrliţi de gazetari români e un titlu poate de civilizaţie.

Şi Sir Grey şi presa cea mai bună engleză pun chestiunea aşa cum trebuie pusă şi cum nu s-a pus ieri la Mihai Viteazul. Actul Serbiei e un act de sălbăticie. Europa nu poate să încurajeze răsturnarea sistemului european în vigoare pentru nişte asasini. Austria are dreptate. Serbia trebuie pedepsită.

Pînă la ceasul de faţă Anglia nu ne-a cumpărat. Nădăjduind în sterlinele Engliterei, ne place să ne vedem în opinii alături de bărbaţii ei de gîndire.

1914

MENTALITĂŢI

Ziarele au relatat «arestarea» generalului sîrb Putnik. Se declarase războiul de optzeci şi cinci de minute. Putnik urmase o cură de ape minerale şi se întorcea în patrie ca să şi-o întrerupă. Considerate ca nişte contrabandă de război, oasele bătrînului militar, cel mai bun strateg al regatului Obrenovici, fură confiscate.

Era primul prizonier al Austriei şi împărăţia l-ar fi putut conserva cu braţele legate pînă la sfîrşitul conflictului, lipsind regatul cu care se găseşte în luptă de cel mai valoros şef militar şi adăugînd o şansă mai mult la superioritatea ei armată.

Arestat însă de formă, generalul Putnik fu obiectul atenţiilor celor mai delicate ale Austriei şi fu pus în libertate cu respectuoasă prietenie.

Calculat pînă la un punct, sau cu desăvîrşire, procedeul austriac faţă de un adversar de calitatea lui Putnik este cavaleresc şi mişcător. Actul ei de frumoasă politeţe poate să o coste pe Austria, într-o încăierare la care va participa generalul pus în libertate, viaţa cîtorva sute de oameni cel puţin. Ar fi de cunoscut impresiile generalului sîrb, care, arestat, a scos revolverul ca să se sinucidă, pentru ca peste această impresie de teroare să cadă senzaţia, pe cît se vede neaşteptată, a libertăţii.

Bătrînul şef al armatei sîrbe îşi aducea, evident, aminte cum sîrbii îşi tratau adversarii şi fraţi lor de arme din ajun, odată prizonieri. El ştia cum se achitau bravii lui soldaţi de datoria de paznici ai celor prinşi, sănătoşi, sau răniţi. Registrul atrocităţilor comise în timpul războiului balcanic de toţi creştinii, e voluminos. El cuprinde mii de scrisori de-ale soldaţilor greci, bulgari şi sîrbi, scrisori de dragoste şi de melancolie, trimise celor lăsaţi acasă, femeilor, părinţilor şi copiilor nevîrstnici, în care se detaliază cu o groaznică linişte şi cu un misticism sentimental intens, cîţi prizonieri au măcelărit ei, şi cum.

Ce-ar fi făcut, ne-am întrebat, pentru stabilirea diferenţelor de mentalitate balcanică şi civilizată, ce-ar fi făcut sîrbii cu un general austriac prins la Belgrad? Dacă în timp de pace ei au ştiut să asasineze un împărat cu femeia lui, care încrezători ca nişte oameni civilizaţi s-au dus la graniţa sîrbă să fraternizeze cu poporul, după declararea războiului, asasinatul ar fi luat, asupra unui general, formele funciarmente balcanice, pe care le cunoaştem.

Fericitul Putnik! În Serbia, după ce i-ar fi fost ochii crăpaţi cu tăişul unui brici, picioarele zdrobite din genunchi cu drugul de fier, coastele sfărîmate, limba retezată şi nasul muşcat, iar muşchii obrajilor sfîşiaţi cu unghiile şi dinţii, cît e de bătrîn şi de venerabil, vitejii sîrbi i-ar fi castrat poate şi resturile lui de bărbăţie.

1914

FALIMENTUL SOCIALISMULUI

De cincisprezece zile, de cînd Europa se găsește în stare de război și veștile cele mai contradictorii ațîță exasperarea publicului cititor de gazete și telegrame, un singur eveniment s-a impus ca o netăgăduită realitate : falimentul doctrinei socialiste.

Ne-au trebuit cîteva zile ca să ne obișnuim, nu ca această desființare, pe care am bănuit-o întodeauna, dar cu formula ei, aspră și deznădăjduită. Falimentul e totuși la întreaga cunoștință a tuturora.

Noi, socialiști n-am fost la nici un moment : atitudinea dogmatică a socialismului și sistematizarea lui artificială completă, care nu voiește să lase loc de viață influențelor și transformărilor inerente organizațiilor de orice natură, nu a putut să ne atragă. Nu-i mai puțin adevărat că, dezbrăcat de multa lui demagogie, socialismul a fost urmărit cu simpatie pentru calitățile lui de moralizare socială și considerat ca o școală de dreptate și perfecționare politică.

Dar socialismul, practicat astăzi sau pînă astăzi, nu este acest socialism subiectiv, sobru și transformabil, sau a cărui formă poate că va mai reînvia vreodată după ce s-a prăbușit cu primele ordine de mobilizare germane și franceze, socialism alcătuit din tot atîtea realități, din tot atîtea noțiuni vii cît și erori, unele duse violent pînă la și dincolo de absurd.

Socialismul de astăzi, sau mai bine-zis de pînă ieri, a propovăduit atît amar de vreme înfrățirea popoarelor, încît șefii lui, din deosebite țări, ajunseseră să le creadă de-a binelea înfrățite. Ani de zile tiparul francez s-a întrecut cu cel german ca să asigure Europa că ideea Internaționalei nu-i o ficțiune, dar o putere hotărîtoare pentru armonioasa dezvoltare a națiunilor. La adăpostul mentalității ce părea formată, au scris cei mai buni intelectuali și artiști ai omenirii pentru dezarmare și pace.

Congresele numeroase ce s-au ținut în Occident, Biroul Socialist Internațional, conferințele din toate orașele și satele, mișcarea culturală întreagă părea să dea socialismului o temelie de rezistență grandioasă. Oricîte războaie ar fi însîngerat Europa, un singur lucru nu trebuia să mai aibă loc după 1870, războiul franco-german, acela tocmai care se vădește a fi în ostilitățile de față cel mai crunt. Socialiștii au visat internaționala și universalitatea, iar lumea civilizată nu i-a cerut decît atît, să evite războiul dintre două națiuni mari, ale cărora calități se complectează minunat de bine, dacă nu putea să le înfrățească. Socialiștii n-au fost în stare să-l evite, și astăzi asistăm la spectacolul jalnic al unui măcel cu atît mai neiertător cu cît popoarele angajate sînt cele mai ilustre în istoria culturală a omenirii.

«Nu vă temeți, clamau socialiștii francezi la Paris, nu vă temeți, popoare laborioase din Europa, noi vom ști să facem războiul imposibil atunci cînd vreun împărat ar avea îndrăzneala să-l declare omenirii preocupate de alte idealuri. Nu vă temeți, frați francezi, de înarmările Germaniei : cu toate armele ei, Germania oficială nu va mai fi în stare să se opună voinței poporului. În ziua mobili-

zării germane, patru milioane de tovarăşi socialişti germani vor da mîna cu noi pe deasupra Vosgilor, micşoraţi subt îmbrăţişarea noastră.»

Rezultatul acestei propagande a fost, pe de o parte, pentru Franţa : ministeriatul generalului André şi ministeriatul lui Camille Pelletan. Armata, şi apoi marina, cunoscură efectele încrederii excesive în socialism — şi numai mulţumită acţiunii şi influenţei lui Delcassé starea armatelor de uscat şi apă franceză putu să fie îmbunătăţită. «Sabotajul», greva, serviciul de doi ani, neomaltusianismul acut, toate de origină socialistă, împuţinară puterea Franţei pe măsură ce-i creşte încrederea în idee. Ce procese ! Cîte rechizitorii !

Pe de altă parte : pentru Germania, unde aproape patru milioane de socialişti dispun în casele lor sindicale de zeci de milioane de mărci fonduri cotizate : înarmări tot mai mari şi mai grele, înarmări din ce în ce mai costisitoare, primite de toţi socialiştii cu entuziasm.

Predica socialistă lăsase să se creadă că războiul actual, în care au răspuns cu o admirabilă umanitate, nu-i vorba, toţi socialiştii şi revoluţionarii, şi din Franţa şi din Germania, că războiul se poate evita. Şi el ar fi fost evitat, nu graţie socialiştilor, dar din pricina intervenţiei Engliterei industriale şi negustoreşti !

Se ştie ce s-a petrecut : socialismul n-a avut nici un efect. Ca şi cum el n-ar fi existat în veac, milioane de socialişti au purces înflăcăraţi la război. Astăzi steagurile roşii stau înfăşurate şi trîntite subt mesele organizaţiilor socialiste — iar portretul lui Marx întors din cui cu faţa spre părete. Socialiştii germani se bat cu socialiştii francezi ca nişte imperialişti.

Unde-i Internaţionala ? Unde-i socialismul ? A mai vorbi de ele nu-i pur şi simplu ridicul ?

Evident că datoria faţă de patrie trebuie să-l oblige şi pe un antimilitarist *au tir changé* ca Hervé să intre în rîndul soldaţilor — şi bravura socialiştilor a fost cu drept cuvînt apreciată de toată lumea. E tot ce-i rămîne să facă, după ce nu putuse face nimic.

Dar unde-i, repetăm, socialismul ; care a fost influenţa lui reală ? Ce-a cîştigat lumea civilizată de pe urma lui, afară de hîrtie tipărită ?

Se poate spune verde că nimic. Atunci cînd creştinismul, de pildă, cu care a fost adeseori comparat, a modificat toată individualitatea omului şi a ginţilor, socialismul s-a vădit neputincios ca să atingă conştiinţa omenească, el a fost o teorie moartă, un prilej mai mult de rătăcire, şi o pierdere de vreme, o iluzie mare, dar înfiorător de deşartă. Doctrina de biurou, de cabinet, de jurnal, de parlament, e tot ce a fost socialismul, care a murit în anul de la Christos 1914.

Omenirea aşteaptă altceva. Din ce parte ? De la cine ? Un liberator sau un autocrat ?...

1914

ARBITRII EUROPEI

Se răspîndeşte, pare-se, sentimentul că termenul neutralităţii noastre nu trebuie să coincidă cu sfîrşitul războiului în curs — şi graţiei comparaţiilor ce se fac şi concluziei că «dacă se bate toată lumea, de ce să nu mă bat şi eu», se admite că participarea noastră la războiul dintre vecinii noştri este o datorie.

Recunoaştem că nu sîntem atît de «tari» încît să prevedem, cu siguranţa sinceră că nu ne înşelăm, efectele neutralităţii noastre sau a unei participări ; tot ce am cutezat să articulăm în scris pînă astăzi în această extraordinară chestiune, în care nimeni din toţi cîţi s-au exprimat prin presă, nu se poate lăuda că vede limpede şi adînc, au fost părerile unor oameni consecvenţi cu opiniile lor din trecut şi pe cît de entuziaşti pe atît de îngrijoraţi de situaţia ţării lor.

De aceea ne-am şi amendat funcţiunile fanteziei, ca să nu zicem ale inteligenţei, puţini încrezători, şi din datorie faţă de ţară, şi din scepticism faţă de personalitatea noastră, în ipotezele noastre, şi am luat hotărîrea, pe care am dori să o vedem împărtăşită de toată presa, de a nu anticipa asupra deciziilor guvernului, mai bine informat decît simplii ziarişti şi avînd mijlocul de a se rosti oricînd în deplină cunoştinţă de cauză. A presupune că se pot porunci unui guvern dorinţele noastre în nişte împrejurări atît de delicate şi pe care el în orice caz le cunoaşte mai bine decît publicul nerăspunzător, este un act copilăresc şi comic pe deasupra, şi nepatriotic.

Dar înlăuntrul acestei atitudini şi acestor împrejurări, se poate discuta şi se discută. Neutralitatea, care pare unora ruşinoasă şi pe care Italia o menţine totuşi cu energie, poate face obiectul, în ce priveşte România, al unei speranţe. Cine ar fi chemat între beligeranţii actuali să intervie pentru pace ?

Hotărît că şeful unui stat neutru. Cel mai indicat dintre toţi suveranii, prin vîrstă şi prin trecutul său militar şi social, pare să fie regele Carol.

Italia, Portugalia, Suedia, Norvegia, Spania au şefi relativ tineri, în orice caz inexperimentaţi în materie de război. Belgia, Rusia, Anglia, Franţa, Germania, Austria sînt state beligerante. Swiţera e o republică civilă. Wilson, prezidentul Statelor Unite, e în situaţia laică a confederaţiei helvetice.

Împăratul Turciei nu poate interveni pentru că este... turc. Deşi creştin, Papa, iarăşi, n-are autoritate să intervie, fiind ulterior iscării războiului ce trebuie arbitrat, iar Japonia, chemată de Anglia să joace un rol numeric în războiul de faţă, este de rasă galbenă şi depărtată.

Regele Carol are în schimb asupra tuturor... colegilor săi, în uniformă sau în civil, avantajele care celorlalţi le lipsesc şi un număr de titluri speciale la atenţia puterilor europene.

Regele Carol e, apoi, înrudit cu casele domnitoare din Europa, şi dacă face parte din Hohenzollernii germani e într-un sens înrudit şi cu Franţa şi oarecum Beauharnais. E de două ori mareşal, al armatelor ruseşti şi germane. Domneşte în Europa de aproape cincizeci de ani şi a făcut două războaie. În 1877 a luptat alături de bunicul împăratului

Rusiei, Nicolae al II-lea, a fost prieten intim cu Frederic al III-lea, tatăl împăratului Germaniei, Wilhelm al doilea. A făcut pacea din București, arbitrînd Balcanii și ridicîndu-se odată cu țara pe care o domnește la un fel de rang de șef al țărilor balcanice. În mîinile lui se găsește navigația Dunării, care-i legată de interesul de-a se deschide Dardanelele. Afară de toate acestea, situația regelui Carol e legată, ca domn român, de Transilvania, de Basarabia, de Bucovina, de Macedonia, unde domnește sau a domnit un nepot al său, prințul de Wied.

Titlurile regelui Carol sînt numeroase și universale și-l fac apt ca să intervină în conflictul european. Și pentru motive ce pot fi de asemeni enumerate, odată cu singurul arbitru se pune și chestia localității unde să se încheie pacea viitoare, și care poate fi capitala Românei.

Poate că aceste anticipări să păcătuiască prin oarecare fantezie, foarte puțină fantezie de altfel. Dar între alternativa de a intra în război și de a fi înfrînți, și între aceea de-a fi încă o dată arbitru, și arbitru al Europei, în cel mai mare război din lume, România și poporul ei inteligent și ager pot găsi destulă glorie și imense foloase în cea de-a doua, care-i în același timp și alternativa neutralității.

1914

ÎNCREDERE ȘI DISCIPLINĂ

Înaintarea rușilor și succesele lor în Galiția au impresionat opinia publică din România numai întrucît se adeveresc prezicerile celor care dintru început au crezut în izbînda trupelor țarului în Austria.

Înfrîngerile austriecilor au fost însă compensate de izbînzile germanilor din Prusia orientală și în același timp de propriile succese austriece pe același teatru de război.

Toate acestea, favorabile uneia sau celeilalte părți, se petreceau în depărtare... nu interesau România decît indirect și puteau deocamdată să slujească de temă de discuție, și-atît.

Cu ocuparea Bucovinei de către ruși, se schimbă chestiunea brusc. Bucovina e pămînt românesc : trecerea ei de la un stăpîn la altul, nu poate să nu jignească, să nu revolte. Ca un vas de aur, furat, în fundul căruia, învelită cu cenușă, se păstrează inima lui Ștefan, ea-i smulsă cînd de-o mînă cînd de alta și aruncată cînd în stînga cînd în dreapta, peste o fruntarie, întinsă între apă și foc. Împrejurarea tragică voiește ca această «grădină» românească să fie apărată de români pentru Austria, să fie cucerită de români pentru Rusia, să fie de două ori înecată în sînge românesc, în fața românilor din regat, ridicați pe graniți, ca să asiste, pînă acum neputincioși, cît sînge poate pierde neamul lor, în deșert. Viitorul scriitor mare,

cînd se va naște, al literaturii noastre, va scoate din această crîncenă situație drama cea mai ciudată și mai zguduitoare din cîte s-au zămislit, pentru a fi jucate.

Primejdia crește zi cu zi. Dacă într-adevăr rușii au pătruns, precum s-a spus, în Transilvania? Dacă vor izbuti să înainteze și să cuprindă ținuturile și de aici?

Subt austrieci pe de o parte — care au făcut neînchipuita greșeală relevată la timp în ziarul nostru, de-a ne prefera anul trecut pe bulgari; pe de altă parte subt unguri — care, proști diplomați pe cît de trufași acaparatori, n-au știut în ajunul războiului măcar, și nu știu nici astăzi (poate ar fi prea tîrziu) să dea autonomia Transilvaniei, cînd rușii absolutiști au făgăduit-o pe a Poloniei! — românii avuseseră timpul să se organizeze cel puțin sufletește în vederea rezistenței și a viitorului unitar își pregătiseră armele culturale și economice potrivite. Dezvoltarea lor paralelă cu dezvoltarea mai rapidă și direct înrîuritoare asupra tuturor românilor liberi, se îndreaptă liniștit spre unitate. S-au așteptat ei și s-a așteptat careva dintre noi, la ridicarea unui alt obstacol, rusesc? Armatele austriece înfrînte, toate raporturile respective se schimbă.

Frămîntul opiniei publice românești din ultimele zile este cu desăvîrșire justificat — și dacă intrarea românilor în Transilvania este cerută, apoi ea corespunde unei primejdii înțeleasă de toți și unui frumos sentiment de solidaritate națională.

Ceea ce trebuie notat cu părere de rău însă, este că unii par a pune la îndoială patriotismul guvernului. Astăzi, cînd tot poporul din țară, boieri, burghezi, țărani și intelectuali au datoria să se strîngă în jurul guvernului și să aștepte — se manifestează tendințe de separatism și guvernul este acuzat de «slăbiciune», ca și cum a te arunca orbește în învălmășeala unor armate care numără milioane de oameni ar fi o dovadă de putere și ca și cum a lua izolat răspunderea unei situații garantată de nimeni este un act de înțelepciune. Germania, cu armata ei formidabilă, în care s-a încrezut exclusiv, și cu o rezervă de mijloace economice și politice însemnată, este cu drept cuvînt acuzată că n-a știut să pregătească războiul diplomaticește, ca Tripla Înțelegere. Lipsa diplomației a făcut ca Germania, care nu-i un stat învins, să cunoască în acest război o antipatie, o antipatie întreținută, dezvoltată de Germania însăși.

Putem noi face ca Germania? Ne putem noi arunca într-o întreprindere militară din care să ieșim pe de o parte glorioși iar pe de alta micșorați? Oricîtă genialitate am fi siliți să recunoaștem propagandiștilor din presă, un singur lucru e îndoielnic, că ei pot fi în stare să cunoască situația mai bine decît guvernul, în care, de nenumărate ori de la izbucnirea războiului încoace, am repetat că trebuie să avem o încredere deplină și definitivă. Mijloacele de informație ale guvernului întrec la infinit mijloacele publice, iar patriotismul guvernului este cel puțin tot atît de viu ca al nostru. State mari, care se pot dispensa de prudență, suferă din lipsa ei, și noi, în a cărora forță trebuie neapărat să intre dibăcia, calitatea de ordin intelectual, trebuie să o disprețuim?

Ori se cere ca șeful guvernului, domnul Ion Brătianu, să se coboare în stradă și să discute cu fiecare, la cafenea, la cinematograf, de ce guvernul are în cutare chestiune atitudinea criticată — care nici nu se cunoaște precis — și lăsîndu-se pradă gravei indiscreții dovedită în ultimul timp, să mulțumească, astfel, trufia de ignoranță la unii,

și incapacitatea încrederii la alții ? Nu-i mai degrabă o datorie să te întrebi de ce nu păcătuiești să-ți umilești pretențiile și să respecți pe niște oameni care ațîțați de pretutindeni și conștienți de penibila și fantastica stare de lucruri de azi, pot să păstreze, la guvern, o liniște de adevărați bărbați de stat ?

La declararea războiului, Clémenceau a scris unul din cele mai frumoase articole ale sale : Franța, spunea fostul președinte de consiliu, are o singură datorie : Franța trebuie să iasă neapărat învingătoare din acest război ; ea nu mai poate iscăli o pace ca în 1870.

În aceeași împrejurare se găseștе și România. Dacă România intră în război, ea nu poate să iasă din el decît victorioasă. Bravura e admirabilă, însă bravura nu mai ajunge. Armata românească va fi și mai vitează, dacă se poate, decît în războiul din 1877. Dar e o instanță care știe să micșoreze și valoarea bravurei, și de dînsa trebuie să se ție socoteală. E instanța care a făcut ca în trecut Austria înfrîntă să cîștige, și România victorioasă să piardă... Instanța finală a diplomației. Și desigur că actul cel mai bun diplomatic e acela în care cîștigi fără să pierzi...

Guvernul, e o datorie de patriotism pentru presă, să fie lăsat să lucreze. E o datorie să fie lăsat regele să lucreze. Ceea ce va hotărî guvernul este bun. Restul e vorbă deșartă. Acuze-ne cine-o pofti de servilism. Sîntem mulțumiți că «servilismul» nostru se arată în împrejurările grele pentru patrie.

1914

PRIETENIA BULGARIEI

Se vorbește de niște tratative ce se fac cu Bulgaria. Toate zvonurile își fac loc cu ușurință și în această chestiune, și nici în acest punct precis al acțiunii lui, și satisfăcător în definitiv pentru toată lumea, nu-i guvernul lăsat să-și vadă de treabă. «Nu-i lăsat» e un fel de-a vorbi, căci un guvern nu se preocupă de zvonuri și poate oricînd face abstracție de ele, mai ales cînd originile zvonurilor de tot soiul nu sînt destul de bine ascunse.

Obiectul tratativelor cu Bulgaria, dacă se fac, dacă s-au făcut, este, evident, eventualitatea unei ieșiri din neutralitate. Bulgaria ne datorește o «revanșă», acest lucru e sigur. Intrarea armatelor românești pacificatoare în Bulgaria, și ocuparea țării lui Danev, pînă la Sofia, a restabilit pacea în Balcani, dar a împiedicat pe bulgari să-și realizeze ceea ce numesc ei idealul lor național și a adus tot atîta glorie României cît dezastru pentru Bulgaria.

Armata bulgară, care nu cunoaște drepturi străine drepturilor bulgare și care s-a luptat cu atîta violență împotriva turcilor, ar fi putut, după părerea celor ce o cunosc, să mai bată și pe greci și pe sîrbi, dacă nu intervenea România.

Evident că din războiul trecut Bulgaria a cîștigat mult și ar fi putut să fie mulțumită că a pierdut, la urma urmei, destul de

puţin. Da, e un argument acesta, de străin. Bulgarii consideră însă rezultatele războiului lor ca o înfrîngere gravă. Intrarea românilor într-o ţară al cărui orgoliu crescuse pînă la a consimţi să se măsoare chiar cu împărăţia rusească, a umilit orgoliul bulgar. Bulgarii voiau totul, şi bulgarii sînt profund încredinţaţi că li se cuvine totul şi că-l vor obţine cu primul prilej. Bulgaria voia toţi Balcanii ca teritoriu, hegemonia politică în Balcani şi prestigiul european al acestei situaţii.

Cine a sfărîmat acest vis pentru care au murit atîţi bulgari, pe trei cîmpuri de război ? Românii ! Românii, care din punctul lor de vedere au avut tot atîta dreptate de a restabili echilibrul — pentru că în Balcani naţiunea culturală şi statul de căpetenie sînt ei, cu excluziunea tuturora, România nu se poate abţine de la o politică în Balcani, aceasta e sigur, decît consimţind la căderea ei pe al doilea rînd în faţa Bulgariei atotvictorioase.

Dacă ne aveam bine cu bulgarii, pot să spuie azi unii, dacă le toleram ridicarea completă, astăzi i-am fi avut cu noi sau în orice caz nu-i puteam avea împotriva noastră.

Acest lucru nu se ştie deloc — şi apoi argumentele care încep cu «dacă» şi «poate» sînt bune numai în literatură. Fapt este că cine vrea să trăiască trebuie să jeneze pe cineva şi bravura datoriei cere să faci faţă tuturor complicaţiilor din afară. Pînă la societatea ideală utopistă, un popor şi un stat trebuie să ştie a întîmpina dificultăţile ce ies din ascensiunea lui, din independenţa lui şi să le primească hotărît.

România, de anul trecut încoace, trăieşte, evident, mai intens, cu mai multe primejdii împrejurul ei. Această stare este bună pînă la un punct, căci va determina crearea unei diplomaţii serioase şi a bărbaţilor de stat din ce în ce mai cuprinzători şi mai puternici ca resurse intelectuale.

Nu trebuie să ne închipuim că bulgarii ne doresc o fericire pe care noi le-am tulburat-o lor, şi că de la o zi la alta se fac prietenii noştri devotaţi. Ar fi o naivitate din parte-ne să credem că un an de la anexarea Cadrilaterului ne putem aştepta deodată la un sprijin pe care nu l-am avut la timp şi nici de la cei legaţi prin interese şi contracte de noi. Chiar voind, bulgarii nu ne-ar putea fi de folos ; e ceva mai tare decît voinţa lor, resentimentul, un resentiment adînc, pe care ar fi mai util să n-avem prilejul să-l cunoaştem mai direct.

Cu bulgarii, o apropiere noi trebuie să avem odată neapărat ; greşeala pe care au făcut-o francezii şi germanii de-a nu se alătura printr-o alianţă fericită, noi nu trebuie să o facem.

Însă noi credem că această apropiere dintre Bulgaria şi România nu se poate face cu sinceritate, un an după ce România a distrus speranţele vecinei sale — şi că orice înţelegere nu va fi decît superficială şi plină de inevitabile surprize.

1914

DOMNUL A. D. XENOPOL ȘI ISTORIA

Unui articol din *La politique, Un istoric care se agită,* domnul A. D. Xenopol, profesorul vizat, trimite un răspuns apărut în ziarul conservator francez cu data de ieri, apărîndu-se de învinuirea ce i se aduce că și-a schimbat în ultimul ceas atitudinea de partizan al Triplei Alianțe, profesată vreme îndelungată, într-o prietenie contradictorie față de imperiul rusesc.

Domnia sa recunoaște că această nouă vedere politică datează de puțin timp la domnia sa, de vreme ce fiind ales membru al Institutului Franței și-a exprimat neîncrederea în Rusia, care la 1878 ne-a răsplătit concursul militar pe de o parte cu o răpire — Basarabia, și pe de alta cu o dificultate istorică și națională — Dobrogea, obiectul de veșnică neînțelegere cu Bulgaria. În franțuzește acest act al Rusiei — care trebuie degajat întreg la «Institut» — se cheamă : *faire deux coups d'une seule pierre.*

Domnul Xenopol adaogă însă că împrejurările s-au schimbat, și dacă acum cîteva luni puteam să rămînem credincioși alianțelor noastre și cinstei României angajată prin semnătura șefilor ei, astăzi nu se mai poate, astăzi Moldova e «sacrificată prin lipsa de fortificații», primind de bunăvoie, ca o necesitate politică de fapt și de amenințare, vasalitatea Rusiei ! Putem spune în treacăt că nu ne amintim de domnul A. D. Xenopol să fi exprimat nici această nevoie, nici această părere de rău, și cu tonul de-acum, atunci cînd s-a fortificat linia Focșani-Nămoloasa.

Profesorul de istorie dă mai multe exemple de schimbări în împrejurări, toate exacte, și își îndreptățește judecata afirmînd că domnia sa nu face operă de simpatie și sentiment dar «istorie și istorie adevărată».

Domnul A. D. Xenopol nu bagă însă de seamă că argumentul domniei sale aplicat situației noastre de azi nu este istorie și istorie adevărată decît pînă la un punct, întrucît momentul principal în care voiește să-și reazime dreptatea nu a trecut. Domeniul istoriei este strict închis în trecut, iar profesorul care ne învață atît de limpede funcțiunea istoriei, prejudecă asupra viitorului. Evident că oricine poate să facă din trecut incursii în sînul viitorului celui mai depărtat, dar vrem să atragem atenția venerabilului profesor din partea nefortificată a Moldovei, că acest lucru e de domeniul lui Verne și Wells, al fanteziei, care, cu tot respectul ce datorăm savantului istoric, nu mai este istorie defel și cu atît mai mult cu cît propunerea domniei sale este în absolută contradicție, nu cu domnia-sa, ceea ce nu ne-ar emoționa peste măsură, dar cu trecutul imediat al istoriei noastre moderne și cu toate faptele dinlăuntrul acestui trecut degrabă uitat. Am fi mai repede dispuși să formulăm conduita opiniei publice, ațîțată de unii și de alții, ca o uitare de sine specific românească. Monumente, fapte, oameni au trecut întodeauna la noi pe rîndul cel din urmă îndată ce s-a interpus între prezent și ele, un timp, o mulțumire, o satisfacție de vanități sau de ambiții. E viciul nostru, pe care ni-l desfată chiar un

profesor cu experienţa şi vîrsta domnului Xenopol, superficialitatea — de ce să ne supărăm — să ne-aducem măcar de el aminte. Domnul Xenopol nu face deci operă de istoric, ci de agitator, bine a spus *La Politique*, şi recunoaştem că domnul Xenopol se supără fără temei, căci şi agitatorii au locul lor într-o societate cu voinţă dezorganizată.

Domnia sa ar fi făcut istorie atunci cînd ar fi aşteptat sfîrşitul împrejurărilor actuale. Pînă atunci domnia sa e un simplu cetăţean care se îndoieşte de destoinicia şefilor conducători, iar titlurile domniei sale nu-i slujesc în această atitudine decît pentru a arăta Rusiei, unde părerile domnului A. D. Xenopol sînt cunoscute, că tot ce aşteaptă România este o vasalitate. Vedeţi ce comod poate trata guvernul nostru cu vecinii în această situaţie şi cît folosesc ţării declamaţiile celor sterpi de răbdare.

Domnul Xenopol, mai ales ca istoric, dacă nu-i de-ajuns ca român, trebuia să ia atitudinea guvernului, a consiliului de Coroană, nimic mai mult. Acesta era un fapt istoric, de respectat. Mai tîrziu, faptul istoric vor fi documentele, pe care se lucrează istoria. Vrem să spunem atît, că domnul Xenopol amestecă istoria, lucru pozitiv, cu imaginaţia, lucru dubitativ. Nu ajunge să fii Xenopol, pentru ca să te confunzi cu destinul, şi fiind Xenopol, eşti criticabil. Orgoliul lucrului absolut nu-l poate avea domnul Xenopol decît pentru ceea ce a cuprins din trecut.

Dar putem face şi o excursie în viitor, — să se remarce că noi nu sîntem istorici, sîntem numai gazetari. Foarte bine, să facem o politică rusească şi nu politica germană de pînă azi, cu care am progresat, cu care ne-am împuternicit, pe măsură ce s-a

întărit imperiul german. Să o facem. Are ţarul nevoie de noi, sau mai bine zis crede Rusia că are nevoie de noi ? Kaiserul, ştim, a avut şi are precum am avut şi avem şi noi nevoie de Germania. Nimic nu o împiedică pe Rusia să ne-o arate. N-are de ce să se plîngă Rusia de neîncrederea noastră, a celor care în confuzia actuală sîntem hotărît împotriva ei, nu noi sîntem vinovaţi, e vinovată Rusia. Dorinţele, articolele de presă oricît de prieteneşti, nu ne ajung, căci acestea n-au ţinut loc de acte niciodată ; întrucît au slujit hotărîrea socialistă şi presa socialistă cauza păcii ? Şi noi şi toată lumea, ne pierdem concepţiile şi luptăm împotriva celor mai scumpe, îndată ce guvernul ne cheamă.

Guvernul rus să facă actul, un act nou pentru o mentalitate nouă — dacă ţine la noi, la viaţa noastră, la independenţa şi cultura românească, dacă-i sîntem utili. Fără această utilitate n-avem de aşteptat, ca stat şi naţie, de la Rusia nimic.

Suvenirea actelor ei de pînă azi nu-i în stare, nicidecum, să ne deschidă braţele peste Prut. Actul Rusiei se va vedea după acest război — şi atunci, numai atunci să ni se ceară noi orientări şi alianţe. Ne trebuieşte un început de tradiţie nouă pentru o nouă politică externă.

Deocamdată noi vedem că Rusia, făgăduind cu solemnitate, evreilor, drepturi, îşi lasă armata să batjocurească şi să calce în picioare pe evreii din Bucovina şi Galiţia.

Acte din partea Rusiei, acte.

Noi vom mai spune ceva. Teama de ruşi să nu degenereze în laşitate. Nu faptul că ruşii vor fi învingători să determine conduita noastră prietenească. Nu ! Nu teama că ne vor ocupa Moldova să ne facă să primim de bunăvoie vasalitatea pe care ne-o

recomandă domnul A. D. Xenopol. Vîrsta domnului Xenopol se poate împăca, se vede, cu o catedră de profesor într-o universitate străină. Vîrsta României nu poate primi această atitudine. România idealistă nu privește țara ca un confort și naționalitatea ca o bucătărie suculentă. Demnitatea României respinge profețiile și îndemnurile domnului Xenopol. Vom muri în Moldova și aiurea și nu ne vom supune. Această cinste ne-a rămas, de-a înfrunta pe orișicine, nu în raport cu numărul tunurilor sale, dar în raport cu mărimea sufletului nostru.

Întoarcă-se acasă domnul Xenopol cu noi toți la atitudinea guvernului și părăsească gloria facilă și vagă a foilor cotidiene.

1914

LACRIMI...

Acum, cînd draperiile mortuare repauzează grele și neclintite deasupra țărînei lui auguste, cade-se cu o mîhnire gravă să ne gîndim la regele Carol, cîrmaciul nostru senin, timp de o jumătate de veac.

Puține morți pot să se asemene cu moartea cumintelui nostru purtător de purpură, coroană și sceptru.

Despre oamenii ca regele nostru de pînă ieri, rostirea franceză spune : *Il est mort comme il a vécu* — și-i elogiul cel mai mare ce poate fi adus unui muritor, proletar sau domnitor. În fața morții, care l-a mai încercat în ultimii ani de cîteva ori, el avu, ca și în fața spectacolului frămîntat și luminos al vieții, o atitudine hotărîtă, liniștită, de Cezar anahoret — și nu ne-am putea închipui că însăși moartea, înfățișată de clasici ca o ființă ce se strecoară prin palate, săracă și aproape goală, s-a putut apropia de această personificare patetică a demnității și a voinței fără să îmbrace o mantie deosebită, violetă sau de aur, și fără ca, înainte de a-i trece sufletul în relicvarul ei cu eternități, să-i fi sărutat, îngenuncheată, mîna culcată pe piept ca o decorație simbolică de energie și stăpînire. Pentru sineși, regele Carol a știut să aibă un sfîrșit cu desăvîrșire frumos, de vreme ce acesta coincide cu un act de voință, dus pînă la capăt, cu o voință ce n-a sfîrșit înaintea lui,

asociată fiindu-i în ceasul din urmă imaginea naturii în zorile zilei.

Cine cunoaște oamenii și viața, pentru a fi suferit laolaltă cu dînșii de micșorimea pe care ți-o impun împrejurările, de concesiile triste, de revolta, de amărăciunile fără leac în care te tîrăsc violent, de jertfele silnice impuse — acela știe ce este voința, ce poate voința, ce întemeiază voința, ce îngenunche voința. Regele Carol a fost și rămîne voința definitivă și egală, inuzabilă, perpetuă și calmă — împotriva piedicilor, a temerilor, a confuziei — într-un cuvînt : a slăbiciunii obștești.

Această voință a început întodeauna de acolo de unde trebuie să înceapă voința, de la sine. Carol I s-a disciplinat pe sineși mult, ca să lase acea impresie de siguranță, de puritate și de înalt creștinism, cu care îți despărțeai ochii de figura lui filosofică și papală. În mijlocul poporului său și numai în mijlocul lui a trăit, așezat ca un soclu ce năzuiește să-și primească neștirbit statuia. Prizonier credincios al datoriilor de rege, el a putut să-și facă această datorie și despre individualitatea LUI, în ipostază regală, o concepție la care s-a închinat cel dintîi. Din ziua ridicării lui pe tronul românesc ce n-a mai cunoscut o domnie atît de îndelungată decît de Ștefan, și pînă în ziua încetării lui din viață, regele Carol a fost neîncetat și de-amăruntul, deopotrivă cu sineși, supus acelorași reguli, credincios acelorași principii. El a fost o linie dreaptă.

Nu-i de mirare că figura lui a străbătut atît de departe și a atras atîta venerație din toate părțile lumii. Acolo unde alți împărați sau regi erau necunoscuți, figura lui era familiară. De cîte ori se vorbea de Orient, ea era fără voie evocată, ca atunci cînd gîndindu-te la șesuri îți apare spicul bogat, de grîu. Apoi, alianța regelui Carol cu o poetă, adăoga la coroană, și la puternica-i autoritate, un romantism primitiv de poveste, o bucolică frăgezime. Era cîntecul și împărăția.

Ni-l amintim de a-l fi văzut și contemplat de aproape, de mai multe ori, cuprinși de un sentiment identic întodeauna, pe care l-am tradus cu nuanțe deosebite și totuși alcătuitoare, de încredere, de eternitate și de teroare. Masca lui magnetică era totuși rece și zîmbetul lui particular, care n-a atins niciodată volumul rîsului întreg, a fost comparabil cu ceea ce poate ceda un mare artist cititorului, ca să-i lase regretul că ar fi putut, cu alte facultăți, să-l înțeleagă deplin... O licărire, într-o carte, întredeschisă la zălog.

Și toată mișcarea lui era măsurată, gîndită, întocmită, de la salutul cu degetul arătător, pe streașina sticlitoare a chipiului, pînă la purtarea trebilor de stat, prin dificultățile uneori insurmontabile pentru puterile unui om normal. Subt povară, pasul lui era tot atît de drept și de sigur ca atunci cînd, cu o mînă la cheotoarea tunicii, regele Carol se îndrepta, singuratic, în umbra semeață a codrilor Sinaii. Mai variat decît o rozacee milicromă de catedrală, el primea pe fiecine, cu ceea ce socotea că trebuie întîmpinat. Nici o exagerare, dar, neîncetat, o economie în atenții și cuvinte. Se înțelege din partea unui asemenea om o strîngere de mînă întreagă, o rostire mai caldă, ce preț trebuiau să aibă și ce însemna o tăcere sau o distracție aparentă.

Toți cei care au lucrat cu regele Carol au apreciat, pînă-n ultima zi, luciditatea vederilor lui în chestiunile cele mai complicate, și ce poate fi complex și mai gingaș,

decît împrejurarea în mijlocul căreia noi am țipat cu toții în cîte un fel, nerăbdători și turburenți, și în mijlocul căreia el a murit cu liniștea unei stele și cu discreția unei pasări într-un mormînt de pomi înfloriți...

Se spune despre un mare număr de oameni că sînt culți și nimeni, de pildă, nu contestă profesorilor universitari care mai deunăzi n-au știut să aibă încredere în regele lor, cultura... E o cultură, răspîndită, care se cîștigă prin învățături și toată cultura e și rezultatul unei munci intelectuale. Dar cultura aceea, care face parte din plăsmuirea secretă a individului moral, care-i singură o natură, care armonizează și confundă tot ce știința îngrămădește separat, cîți oameni se poate spune că o au ? Acea cultură e o pregătire universală, o atitudine universală, nesurprinsă niciodată, atotprevăzătoare : cheia tuturor porților ermetic ferecate. Regele Carol avea această pregătire, pe temeiul căreia putu fără greș să facă față oricărei împrejurări.

Meritele excepțional de mari ale regelui nostru sînt astăzi date pe față în toată presa, cu o abundență care nu poate fi alăturată decît cu neîncrederea unor slabi de înger, de mai deunăzi. În scrisul cîtorva ziare simțim mîhnirea tardivă, care pe noi și pe alții ca noi ne copleșește. Trebuie să ghicim că din ochii purtați către o slavă omenească deșartă, acum, plecați, se strecoară lacrima durerii ce nu se mai poate înăbuși... Facă-se ca acest sentiment unanim de suferință să reunească laolaltă și ca prietenia tuturora, regăsită în fața draperiilor grele aruncate peste catafalc, să ne rămîie ca o legătură definitivă, nouă celor rămași ca să ne strîngem rîndurile prin care a trecut năluca nenorocirii.

Și regelui Carol, vegheat de făcliile singure ale despărțirii și de inima și mai pustie și singuratică a reginei, i-am dori acum, ca să-l glorifice în auzul țării încercate și al cerurilor deschise peste măcelul european, geniul lui Bossuet, ridicat într-o predică de munte.

1914

TESTAMENTUL

...Dar după moartea lui, s-au desfăcut foile testamentului, păstrat în sertar.

Averea lui se întoarce naţiunii. Optzeci de milioane... Fabula celor trei sute de milioane depuse în Germania, de teama cărora regele Carol era învinovăţit că nu vrea să facă război, trebuie pomenită numai ca o ruşine, pe care, ca să le fie mai uşoară inconştienţilor de toată mîna ce-au născocit-o, să o împărţim cu toţii şi să o suferim cu compatrioţii noştri dezmoşteniţi de suflet, deopotrivă.

Dar calomnia regele Carol, generos şi blînd, a revendicat-o ca o avere şi i-a făcut un loc în testament. «Iert acelora care au scris şi au vorbit în contra mea, căutînd a mă calomnia sau a arunca îndoieli asupra bunelor mele intenţiuni.»

I-a iertat pe aceştia în 1899 şi i-a iertat şi în 1914. Poate că şi ei i-au iertat de-a fi fost un rege mare şi un om prea pătruns de datorie şi demnitate. Nu se pot citi aceste rînduri adînci şi calme, din cuprinsul testamentului regal, lipsit de artificii şi simplu, ca povestirea primitivă a unei inimi cinstite, fără o intensă părere de rău. E vocea întreagă a unui om deplin, după ce nu mai este nici rege nici om, dar un strămoş zugrăvit între icoane. E vocea purificată de orice omenesc, tot ce-i omenesc amestecat fiind cu drojdiile ură şi orgoliu,

— confundată cu conştiinţa, cu esenţa secretă şi singuratică a simţirii.

E o parte descriptivă în testamentul regelui Carol şi cealaltă este morală. Publicarea lui le va fi fost unora relativă. Pentru întîiaşi dată regele Carol vorbeşte de sineşi — după moarte. În faţa tuturor atitudinilor îndrăzneţe ce au fost luate ca să-l laude sau să-l ofenseze, el a păstrat neclintirea undei adînci şi curate în care poţi arunca şi bolovani şi cadavre fără să o turburi — abia de-ai mişcat-o — şi care se închide senină peste toate. Cînd a suferit, regele Carol şi-a adus aminte că acest drept îi lipseşte, şi-a ridicat fruntea peste furtuna oamenilor şi printr-însa, solemn, a purces mai departe. Şi dacă vorbeşte de simţirea lui, el o face discret şi indirect, mai mult lăsînd să se înţeleagă decît făcînd o mărturie abundentă.

În clipa în care se înfăţişează mort, acest Om, sigur de credinţele lui şi întemeiat ca un pisc vecin cu tăria, are o seninătate de apostol familiarizat cu eternitatea.

Totul pentru ţară, nimic pentru mine. Ce-a fost într-adevăr, pentru acest cu adevărat român, afară de munca zilnic închinată ţării, *levé à six, couché à dix?* Altă plăcere, altă mîndrie, alt devotament nu i se cunoaşte : ţara şi familia lui în sîmburele ţării.

Am văzut oameni citind în ziare testamentul regelui Carol şi plîngînd. Care militar a putut să-l aprofundeze şi nu şi-a dat seama de pasiunea regelui pentru oaste ? Iubirea de ţara lui şi de oştenii lui, apare din testament, înflăcărată. Cu toată măsura şi ţinuta pe care o imprimă regele Carol testamentului său, de despărţire, această iubire clocoteşte pretutindeni. Fără cuvinte

mari, fără emfază, ea vine din fund, circulă pe subt gîndirea lui ca un torent de ape ascunse, subt pămîntul la suprafață liniștit. Iubirea adevărată, mai presus de vocabular, dragostea nevăzută, pe care vulgul, obișnuit cu declamația și cu gesticularea, ține să o atingă cu degetul, pe fața contorsionată a patriotului de paradă.

Viața regelui Carol a fost scrisă în timpul vieții lui de toată lumea, adesea cu o tendință de lingușire. Viața regelui Carol trebuie scrisă acum, după moarte, trebuie povestită acum tuturor tinerilor, tuturor cetățenilor, ca o pildă pentru cumpătare, pentru aprigă voință, pentru perseverență și cinste sufletească. Pentru noi viața lui este un model ridicat în mijlocul nostru, tangibil nouă, verificabil ca o problemă dezlegată. Ea slujește culturii noastre, moralității noastre, ne strunește energia, de care tot mai mult avem nevoie. Scepticismul ce-l cîștigăm din frecventarea oamenilor n-a putut atinge pe regele Carol, și trebuie lepădat ca o pricină de generală disoluție.

Un catehism e testamentul lui care se găsește în toate mîinile, catehismul cetățeanului temător, înainte de toate, de propria-i imperfecțiune. Cînd fiecare român cult va fi în stare să realizeze sufletește spiritul testamentului regal, vom putea să ne simțim cum ne afirmă regele de ieri fără codire, fericiți cu toții în țara noastră frumoasă și locuită de un popor viguros și deștept. Și atunci nu ni se va mai putea nimic refuza și nu vom mai cere nimic : fiecare din noi va fi o acțiune vie și neamul laolaltă un drept impus și o lege de primit cu respect. Credincioși familiei, tari de virtuți, prevăzători, simpli și sobri, buni gînditori, buni patrioți și buni ostași, muncitori și liberi, cine, în tot Orientul, este în stare să ne tocmească viața, să ne atace această avuție, să ție piept cu noi fără să piară ? Noi vom avea, ca toate neamurile mari, epoca noastră explozivă și zburătoare, care a început atît de larg subt regele Carol și pe care vom duce-o mai înainte și vom întări-o tot mai mult, prin simțirea noastră, prin viața noastră, prin scrisul nostru, prin munca noastră, nepregetată. Oștenii, preoții, negustorii, oamenii publici, pictorii, muzicanții, învățătorii, sătenii, femeile — umăr la umăr, rînd lîngă rînd — vor spori înainte, măsurat, liniștit și dîrz. Testamentul regelui Carol ne îmbărbătează ca să credem în credințele lui și în noi.

— Și fie ca voi toți, bărbați răspunzători ai țării noastre, să nu vă vadă nația românească dormind decît o singură dată, ca astăzi pe regele Carol !

1914

INTERVIU CU DOMNUL PAPAGAL

Găsesc pe domnul Papagal acasă. Întors de la o mare consfătuire politică, pare ostenit și totuși mă primește.

— Am venit Excelență, sau viitoare Excelență, să vă iau un interviu. Nori groși se ridică iarăși, am citit în gazetă, și întunecă orizontul. Ca un înger scoborît din acest orizont politic, cam învechit, este drept, dar actual, domnul Mille sună trompeta, perii capului opiniei publice se zbîrlesc, îngerul la ultima analiză n-a avut decît cinci la sută zahăr, ceea ce-i prea normal. Ce credeți, domnule Papagal, despre toate aceste evenimente ?

Domnul Papagal răspunde :

— Ion Brătianu !!

— A, înțeleg, replic eu. V-a supărat domnul Brătianu. Ce om curios, într-adevăr ! De opt luni, de cînd durează războiul, n-a spus nimic. N-a scris în *La Roumanie,* n-a colaborat la *Adevărul,* n-a chemat cel puțin o dată la masă pe domnul Victor Ionescu, valorosul nostru om politic, ca să se consulte cu domnia sa. Tace, tace. Numai dumneavoastră, domnule Papagal, vorbiți toată noaptea și toată ziua, cum nimeni n-ar fi cutezat să spere. De aceea vi se și zice respectuos : Papagalul Genial.

Domnul Papagal, care-i verde, se făcu deodată roșu. Cu o voce împrumutată de la corbul lui Pöe, răspunse :

— Nu ! Nu mă cunoști.

— Fără îndoială, domnule Papagal !... Sînteți și mai mare și mai ilustru decît își închipuie omenirea. O bănuiam cu toții.

La aceste cuvinte domnul Papagal se plecă puțin pe coadă și subt treapta pe care se găsea așezat, se zări căzînd, ca o perlă însă mai albă, semnul unei bucurii superioare și al unei nobile emoții.

Întrebîndu-l ce crede despre politica externă, domnul Papagal îmi explică pe un ton gutural și puțin cam și din cerul gurii, că Grecia intră în război cu siguranță ca să bată pe turci. Domnul Papagal stătuse de vorbă cu domnul Venizelos. Cînd îi spusei însă că poate se înșeală, căci guvernul grec a demisionat, domniei sale nu-i venea să creadă la început, și fui silit să-i aduc o ediție specială a unui mare și chiar imens jurnal politic, din care domnul Papagal scoase concluzia că, dacă nu se bat grecii negreșit, se vor bate negreșit bulgarii, iar dacă nu se bat nici ei, ceea ce-i cu neputință, se va găsi un alt popor tot atît de viteaz, de pildă elvețienii.

M-a uimit luciditatea domnului Papagal, cînd îmi vorbi de Rusia, pe care o cunoaște, după cum s-a rostit singur în franțuzește, *à fond.*

— Să nu-ți închipui, îmi zise el, că ceea ce toți vînduții ca Stere, Carp, Radu Rosetti etc. povestesc și că ceea ce au povestit alți vînduți mai vechi, din istorie, să nu-ți închipui că este cît de puțin adevărat. Se spune că Rusia este o țară absolutistă. Minciună ! Nici un popor nu cunoaște regim mai liber, blîndețe mai curată, organizație mai perfectă. Rusia e un salon academic, Siberia o grădină. Se vorbește de spînzurători, de asasinate politice, de deportați. Ima-

ginația ignoranților e atît de fertilă! De unde! Ceva din toate acestea se poate să fi fost pe vremuri; astăzi lucrurile s-au schimbat. Așa s-au schimbat ele de mult, încît ai crede că exagerez. Spune tuturor amicilor dumitale că Finlanda și-a căpătat autonomia, că Polonia va fi creată din nou, după război, că Ucraina nici nu există, că Basarabia n-a aparținut niciodată României, ci Turciei. Ca să ne mulțumească, totuși, Rusia ne va da-o nouă sau, eventual, o posesiune peste Urali. Mai mult, pentru ce crezi că se războiește imperiul lui Petru? Pentru România, domnule, căruia îi dă nu numai Bucovina dar si Galiția, dacă vrea. Pe onoarea mea de domn Papagal, Rusiei nu-i trebuie măcar Marea Neagră. Celui care îndrăznește să-ți afirme că Rusia năzuiește după Constantinopol, răspunde-i că e trădător de țară și lipește-i numaidecît și două palme. Nu se calomniază un imperiu și mai puțin încă un împărat. Ignoranța celor de la noi e atît de nemăsurată, încît ei nu cunosc cel puțin numele împăratului. Nicolae al II-lea nu-i altul decît Filip al XII-lea, suveranul real al Rusiei, un poet de seamă care a și tipărit subt pseudonim o carte de versuri: *Libertatea*. Eu unul, încheie domnul Papagal, m-aș simți fericit să fiu rus, și aștept cu bucurie o rezidență de iarnă la Irkuțk.

În ce privește luptele germano-ruse, domnul Papagal, inspirat din cele mai recente telegrame, mă convinge:

— Este clar că rușii au bătut pretutindeni. Dacă se găsesc armatele germane în Rusia, este că această nobilă țară a dorit-o, dintr-un punct de vedere strategic ce nu poate să fie dat deocamdată pe față. Nu este adevărat că o întreagă armată rusească se găsește la lacurile Mazuriene. Alte motive, tactice, i-au făcut, e-adevărat, pe ruși, să intre în fundul acestor lacuri, dar azi ei au ieșit și cu forțele îndoite pe care le dă apa, celor ce știu să o bea strategic, atacă acum armatele kaiserului prin spate. O să vedem în curînd nu pe ruși, dar pe germani înecați. Căci rușii stînd la fundul lacurilor au avut ordin de la Marele Duce să absoarbă fiecare o cantitate. Astăzi lacurile Mazuriene nici nu mai există, armatele țarului le-au ridicat să le strămute în Rusia. Cînd se vor apropia de nemți, rușii îi vor stropi cu apă, într-o jumătate de oră lacurile se vor reface cum au fost, înghițind la Varșovia pe nemți, cu generali, tunuri, cai, bagaje și muniții cu tot.

Domnul Papagal vorbește cu un ton grav, convingător, și mă cucerește.

Îi mai pui trei singure întrebări:

1 Ce însemnează cuvintele «neutralitate definitivă»? și îmi răspunde textual că «definitiv nu este etern».

2 Ce-i o «demisie irevocabilă» pentru un ministru, și-mi răspunde: «O demisie pe care și-o retrage».

3 Care-i cel mai mare bărbat politic din Europa și America, de azi? Domnul Papagal îmi răspunde: «Domnul Take Ionescu».

1915

CONSTANTIN MILLE

Într-o revistă de critică socială, *Facla*, avea să apară, acum patru ani, un «portret» al domnului Mille, care a și apărut. Împotriva spiritului revistei, moartă-n mașinile *Adevărului*, portretul trebuia să fie elogios. Ideea venise din partea unui redactor suplimentar al ei, care făcînd parte din personalul de secretariat al celor două ziare din strada Sărindar, își pregătea, sistematic și lin, o situație preponderentă la ele. Bun și dibaci observator, el înțelese că numai cultivîndu-și cu tenacitate patronul, sensibil la tămîie ca șerpii la ocarină, putea să fie visul lui cel mai de seamă împlinit. Inima unui director de ziar se dobîndește de redactori după un tipic. De-ajunsu-i să admiți în principiu că tot ce izvorăște dintr-însul, de la fecale pînă la articolul de fond, e admirabil și nemuritor, și zilnic să-i mărturisești directorului această nestrămutată credință.

Formulate într-o revistă care negase chiar valoarea sigură a cîtorva bărbați de stat, cu o fierbinte violență, laudele destinate domnului Mille erau menite să cîștige încă prin contrast.

Cu toate că prezentată ca o necesitate de omagii față de un antreprenor de ziare care era și tipograful revistei, neliniștit să o ucidă înainte de-a izbuti să-și rupă jugul datoriilor și relațiile cu el, ideea unui portret al domnului Mille păru scabroasă și toți redactorii revistei — șapte la număr — se lepădară de această onoare și se făcură nevăzuți. Cu cele mai bune intenții, portretul balenei fosile de la *Adevărul* nu putea să iasă decît injurios. A zvîrli pe nudul ei cap, strîmbat către sprîncene, colacul chiar artificial de lauri, părea colaboratorilor revistei scandalos.

Portretul amenința să putrezească în stare de proiect. Cine l-a scris, nici pînă astăzi nu se știe. El apăru într-o bună zi prin surprindere, cu o iscălitură necunoscută, P. oprit într-un punct.

Din cele spuse pîn-aci se poate vedea un lucru, stima propriilor redactori ai domnului Mille pentru directorul lor.

Publicul însă își face o altă imagine despre acest domn pompos, mărginit, meschin și ridicul, executat la Cameră, cu seninătate, într-o ședință recentă. În ziua aceea, geniul său oratoric de bîlbîit onomatopeic, cunoscu supremul mut gîfîit. Naiv și superficial, publicul de mici funcționari și mici negustori se simte impresionat de răgetul cotidian al... «cetățeanului» Mille și vede în acest duios șarlatan, parvenit la sinceritate, un luptător trebuincios. Ca altădată la clubul «Sotir», unde își începea toate discursurile cu «englezul zice *Time is money*», astăzi el își stropește articolele, absente de gramatică și goale de idei, cu «opinia publică» satisfăcută. Asta place la circiumă și-n mahalaua mai din centru, și domnul Mille stăruiește cu o delicioasă lipsă de cuviință. Ar fi crezut Tony Bacalbașa, teroarea celui mai mare român de azi, că unul din eroii lui caraghioși va parveni să fie luat în serios de urmașii cititorilor lui *Moș Teacă ?*

În *Dinu Millian*, una din cărţile cu adevărat idioate tipărite în româneşte, în care face confidenţa tristă că i-a murit părintele nebun, «alesul capitalei» vrea să fie... romancier. În *Rochia Catiţei* este pornograf. Ridicului de-aci înainte vine imperios, în talaze.

Domnul Mille a scris şi poezii : *Din caietul roşu, Din caietul dragostei*. În stil nătăfleţ, el cîntă acolo paralel, socialismul, libera cugetare, îşi cîntă iubita, care trebuia să-i devie soţie ; căsătoria liberă şi răzbunarea socială. Biciuieşte prostituţia bărbaţilor, se indignează împotriva aşa-numiţilor peşti.

Căsătoria liberă l-a dus însă la biserică, unde în ziua nunţii a împărţit un manifest explicativ *De ce mă cunun la biserică...* Între minciuna socială şi Ea, proclamă cu gravitate tînărul advocat de la Bruxelles, am ales-o pe Ea... Această rezoluţie cu caracter de eternitate şi dată publicităţii, sfîrşi în divorţ.

În ce priveşte satira împotriva bărbaţilor, geniul iuvenalic al domnului Mille s-a încheiat printr-o căsătorie de bani cu o persoană onorabilă, fireşte, dar de o vîrstă înaintată.

Ridicului şi lipsa de fond moral apar pretutindeni. Ca să fie în 1915 filorus şi devotat politicii M. S. ţarul, domnul Mille a bătut o viaţă întreagă toba socialismului şi democraţiei, debutînd ca student exclus din Universitatea de la Iaşi după o intervenţie diplomatică rusească. Se întorcea din Rusia dr. Russel şi trecerea lui prin Iaşi, coincizînd cu aniversarea Comunei, fu sărbătorit la un banchet.

Iarăşi ca socialist, domnul Mille primi să administreze averea prinţului Karagheorghevici.

Democraţia fu exploatată de altfel sistematic de acest «Chiţibuş» pedestru sau biciclist. Ceea ce nu l-a împiedicat să se bucure de conflictul româno-bulgar, pentru creşterea tirajului, bucurie trivial exprimată de acest patriot de operetă într-o scrisoare îndeajuns de cunoscută. Şi fiind democrat, domnul Mille «ţinea», evident, la evrei, care sporeau la rîndul lor numitul «tiraj». Filosemitismul i-a fost plătit cu douăzeci de mii lei de societatea pentru ajutorarea evreilor săraci, «Ica»... Pentru democraţie nota i-a rămas încă neachitată.

Domnul Mille proclamă regulat însă valoarea cinstei. Din cîteva cuvinte stereotipe legate prin acorduri fantastice, înfrumuseţate de o zicătoare latină sau engleză de dicţionar, se compun articolele sale : *Tramvaiele asasine... Cei trei fraţi... Cei trei şobolani... Oligarhia... Opinia publică... Voinţa poporului... Cinstea... Cinstită...*

Totuşi, sau de aceea, domnul Mille e acuzat de necinste profesională. Dacă plata filosemitismului său constituie o onoare, domnul Mille trebuie să fie, cum vrem să-l credem, cinstit.

Necinstea lui e de natură superioară, căci aparţine spiritului său, incapabil să-şi alimenteze ideile sau polemica dintr-un prisos de sineşi, dar cu falsificare şi minciună. El ia un fapt şi ca să aibă dreptate îl denaturează. E necinstit pentru că în orice chestiune caută o afacere şi o sporire de tiraj, pentru că flatează tot ce-i mai superficial şi mai reprimabil în cititorul de rînd, pentru că orbeşte pe cei mai proşti decît dînsul şi subt cuvînt de adevăr le frelatează simţirea şi le-o murdăreşte. Şi pentru atingerea unui scop, care-i, invariabil, repetăm,

tirajul, nu neglijează nici titlurile senzaţionale, nici subtitlurile canalii.

E drept că *Adevărul,* luat gratis de la Beldiman şi pus de patronul actual la preţ de milioane, e opera lui. Ce-ar însemna domnul Mille fără *Adevărul,* ca să se oprească de la orice sacrificiu, adaos masacrării zilnice a limbii româneşti şi a bunului-simţ elementar? Pentru vînzarea gazetei în care numele său bate zilnic la ochi, ca o firmă de bărbier, orice acţiune e preferabilă unei scăderi la ghişeu.

El va mijloci întoarcerea socialistului Racovski în ţară, ca să se răspîndească gazeta între muncitori, cu portretul şefului socialist pe pagini întregi, în uniformă de ofiţer. El îşi va trimite chiar ginerele ca să caute pe banditul Pantelimon şi să-i ia interviul subt poduri. El va chema un scriitor anume în cabinetul lui şi-i va prezenta o femeie, rugîndu-l ca pe baza «talentului» literar să întreprindă cu doamna un spionaj în bordelurile secrete din Bucureşti, al cărui rezultat să apară în onestul ziar al aspiraţiilor româneşti, *Adevărul.* El cere război cu Bulgaria, cînd simte că ideea se ventilează pe uliţi, apoi restituirea Cadrilaterului îndată ce apare această intenţie...

Insultă Rusia şi din insultele lui îşi face un întreg crez politic, pînă ce se înfăţişează cu un curent filorus. Exaltează Germania şi îşi dă una din fiice după un german; se iscă un curent antigerman, ziarul său se face germanofob. Enver Bey e un om extraordinar, atîta timp cît publicul îl preferă: azi Enver Paşa e un nebun, pentru că nu mai place. Un sentiment de simpatie se iscă pentru domnul N. Filipescu, combătut mulţi ani de *Adevărul,* şi domnul Filipescu e aclamat de faimosul ziar democratic.

Şi domnul Mille e mulţumit de această situaţie şi prea fericit pentru că el reprezintă «voinţa poporului» şi pentru că el este «ţara»...

1915

POLITICA INTERNAȚIONALĂ

Cum se face că politica germană a fost găsită rea, așa, deodată, într-o lună, într-o săptămînă, într-o zi, într-un ceas? Timp de treizeci de ani a fost excelentă și n-a supărat pe nimeni. Dimpotrivă. Domnia regelui Carol a fost lăudată, ce lăudată? cu platitudine lăudată și considerată ca epoca de stabilire, pe frontul statelor, a nației românești renăscute, și această recunoștință față de rege mergea de drept politicii germane care a permis întărirea noastră. Acesta e un fapt și toți patrioții țării au colaborat la el.

Domnii Filipescu, Take Ionescu, Dissescu și ceilalți apostoli noi au primit această politică, fericiți. De ce nu s-au lepădat de dînsa decît după ce li s-au micșorat șansele de putere? Cum au tolerat-o ei, fără să ia măsuri, fiind la putere, împotriva politicii nemțești? Ba ei au acceptat chiar alianța cu Tripla Alianță și întreg programul militar al acestei alianțe; fortificarea capitalei, forturile Galați-Nămoloasa, instrucția militară de șes, conlucrarea cu Statul Major austriac — toate îndreptate împotriva Rusiei.

Nu li se pare acestor domni ruperea nefiresc de subită? Nu li se pare că în formula neutralității veghetoare s-ar putea efectua insensibil o îndepărtare abilă și inteligentă de la Austria? Nu li se pare lor că au făcut, voind să-și servească țara, cele mai iremediabile greșeli și cel mai mare rău pe care un dușman i-l făcea mai cu greu, slăbind încrederea în cuvîntul României, de jur împrejur, și la aliații noștri de ieri și la aliații noștri posibili de mîine?

Politică, vrea să zică, se pare, călcare cu amîndouă picioarele la clasica strachină.

Bage de seamă agitatorii noștri; România poate rămîne singură, izolată între niște vecini cu care cu toții vom avea de furcă. Nimeni nu ne garantează că o alianță germano-rusă nu va urma războiului actual. Inspiratorii agitatorilor ce nu pot fi decît în folosul Rusiei, sînt bătrîni, ființa lor politică și morală e o cremene verde care dă acum ultima scînteiere. Iar tineretul, educat în confuzie, bizantinism și nedreptate, nu se arată a fi copleșit de bune însușiri. Nu e patriot cel ce evită imaginea acestor lucruri.

Pînă ce nu murise regele Carol, un domn Dissescu îi indica pribegia și alți mulți domni făgăduiau să-l detroneze. Regele Carol a murit. Nu lipsesc astăzi promisiunile în gustul acelora, pentru regele Ferdinand și pentru însuși prințul moștenitor. Minunat! Ne trebuie un domnitor Pangratti I sau un rege Ionescu al III-lea.

Să ne ierte bătrînii, care prea vîrstnici în tinerețe sînt cuprinși astăzi de o junețe tardivă și de un prurit monstruos. Și să ne dea pace toți acești coloși de cocă, care au pierdut cu tradiția contactul și nu s-au ales din timpurile noi cu nimic alt decît cu o tristă scădere de personalitate și cu neputința de-a crede și de-a rîvni adevărat.

1915

POLITICA GERMANĂ ÎN ROMÂNIA

Cum toate împrejurările capătă într-o bună zi, care poate să întîrzieze, dar care vine în orice caz, o sancțiune, și politica României lîngă Germania sau lîngă Rusia va fi, la vremea ei, liniștită și senină, analizată și așezată în cadrul potrivit. Ceea ce poate că nici nu se zărește astăzi va fi tuturora clar atunci, pasiunile încetînd, și epoca noastră își va primi întreaga ei judecată.

Istoricul social viitor va ști să discearnă tot ce a fost frumos în mișcarea de azi și să-l separe de ceea ce-i hîd și-l înjosește. Căci cine ar cuteza, într-adevăr, să afirme că n-a fost o sporire de puteri sufletești, un adaos de viață, o dorință de idealism, alături de acțiunile pernicioase ale celor mulți, interesați cu totul aiurea. De regretat este un lucru, că aceste forțe, în fond contradictorii, s-au putut confunda și se pot sprijini unele pe altele, politicianul de meserie și mercenarul pe idealist, și acesta, prin forța împrejurărilor, pe cel dintîi. Cronicarului social îi rămîne îndeletnicirea scabroasă de-a scobi fagurii de viermi, atent ca să nu-i omoare înlăuntru și să infecteze celula cu sîngele lor galben.

Germania doar de antipatii pronunțate nu a pătimit în România. A fost numai atîta ușoară răceală cîtă trebuie oricărui popor de formație nouă, constrîns să se

dezvolte între două regimuri antagoniste străine, o disciplină intelectuală franceză și o disciplină politică și economică germană. Căci pe de altă parte influența germană a fost corectivul unei influențe franceze excesive. Dacă unii au scris «spionul prusac», ceilalți au combătut «franțuzomania», și între aceste două nuanțe trebuia să se întărească încet, printr-o dublă osmoză, culoarea noastră națională. Fără să credem că sîntem prea aproape de-a fi atins dezvoltarea, foarte lentă, pe care o cere natura din partea popoarelor, supuse lungilor ucenicii, în epoca telefonului și a mașinilor de scurtat aerul, gîndirea și pămîntul, vremea poate fi luată cu asalt și vîrstele istorice trebuiesc, cu orice jertfe, parcurse. Noi n-am avut timp să adunăm amintirile precise care fericesc popoarele mari în zilele lor de belșug, cînd sufletul se caută și se aprofundează în tăcerea veacurilor singur — și la urma urmelor, vom căuta să trăim și fără memorie și să atingem nivelul pădurilor de gîndire bătrîne printr-o aruncare forțată de ramuri către cer.

Germanii au fost dimpotrivă coloșii de piatră ai drumului către Bazilica noastră și mulți din cei care s-au întors acum să scuipe cu mîndrie soclurile statuilor pînă ieri venerate, și-au odihnit o viață întreagă de opulente digestii la umbra lor pardosită cu pulbere, moale ca puful, de aur. Unirea germană, voința germană, energia germană, cimentul social german care strînge într-o singură cuirasă de fier poporul german în jurul unui împărat mîndru să-l comande și să cadă în mijlocul lui, sînt pilde pentru noi. Războiul durează numai de ieri și se va sfîrși într-o zi, a fost un accident. Influența sentimentelor noastre se va stinge în dezordinea lor. Poporul german poate să

fie pentru Belgia un popor asasin. Mai socialiști decît bănuiam și antimilitariști deodată, aproape herveiști, cînd însuși Hervé și-a «rectificat tirul» său faimos și a cerut arme guvernului francez și un tranșeu în care să lupte soldățește, ca un brav, contemporanii noștri se resimt de civilizația lor de necredințe și moleșitoare într-o societate românească superficial decadentă.

Noi dorim poporului românesc în locul unei democrații de demagogie și de șiretlic, cu care poate merge cel mai departe la moarte, să fie asasin ca poporul german, îi dorim să poată nesocoti o neutralitate consimțită, să poată călca în picioare un angajament și să provoace continentul și planeta la moarte... Dreptul poate să fie sfînt; el rămîne o argutie de cabinet, puterea este totul, pentru că transformă Dreptul. Binefacerile războiului, pe care l-am deplîns ca niște intelectuali blazați, au început pentru noi, cei care ne rostim aci, în ziua în care am înțeles cîte erori am putut profesa în trecut și către ce viitor de zaharicale ne îndrepta teoreticismul. Vom putea blestema în versuri și proză realitatea, căci o eroare bine zidită se menține pe o temelie adîncă; dar nu ni-i permis să disprețuim ființa realității. Domnul Take Ionescu ne vorbește de dreptul celor asupriți și face pe poetul liric al popoarelor mici. Închide gurița ta de aur, excelență, și fii mulțumit în imperialismul pe care ni-l arăți ca să-l îndulcești apoi cu o concepție de drepturi, fii mulțumit că aparții unui popor numeros. Dreptatea popoarelor e o dreptate de voință, fizică înainte de toate, și nu poate să fie mărginită de datorii, atîta timp cît acestea pot fi doborîte cu armele, ca niște baloane.

Dar, în sfîrșit, Germania, pentru un motiv sau altul, e antipatică azi unei bune părți din intelectualii noștri, care suferă, bineînțeles, mult de pe urma rănilor camarazilor noștri francezi. Și prisosul de antipatie la noi e justificat de o greșeală uimitoare. Germanii, cu care am avut atît de multe raporturi, nu ne-au cunoscut. Diplomații lor, trimiși la București, absorbiți în raporturi și specializați în chestiunile comerciale, au neglijat esențialul: să se informeze. Izbucnirea războiului i-a găsit nepregătiți diplomaticește pe germani, cam pretutindeni, și într-o stare sufletească de încredere naivă potrivită cu spiritul lor, dovedit extraordinar, de organizare, dar puțin demnă de un popor care a dat genii subtile și universale ca Goethe și Nietzsche, și o priveliște lumii, de prevedere, necunoscută. Ce a putut face domnul De Waldhausen în București atîta timp, încît la finele lui iulie și în august 1914 să vadă tot terenul pierdut în cîteva zile și să trebuiască să fie înlocuit cu violență și împachetat telegrafic?

În vreme ce domnul Blondel, de pildă, cu o cunoștiință de oameni foarte suplă, dobîndită în zeci de ani de ședere, totuși fără strălucință, în București, nu uita un singur detaliu și știa să ție de vorbă un simplu reporter de gazetă și să-i lase impresia că reporterul a fost căutat pentru valoarea lui intrinsecă de ziarist; în vreme ce domnia sa s-a amestecat cu tot ce decide de un curent în București, unde toate ușile și ferestrele trag, ce putea să facă ambasadorul german, un fel de personaj rece și eterat?

Paralel cu schimbarea diplomaților germani se petreceau însă lucruri care pot înstrăina orice simpatie. Ziare erau create brusc, care luau apărarea tezei germane

într-un chip scandalos. Altele erau pur și simplu cumpărate, cu toate formele comerciale și legale — o notă cinstită pentru germani — cumpărate cu mobilier cu tot, de la scuipătoare pînă la cuiere, și printre diversele obiecte se găseau și redactorii, bine înțeles francofili, subit luminați asupra adevăratelor cauze ale războiului, cu adăogirea la salariu a unei sute de lei. Teza germană, care-i o chestiune de idei și conștiință, căzu în România pe mîna acestor triste naturi și bieți băieți cu greutăți familiale.

O lipsă de dibăcie, măcar, de necrezut. Presa fu încredințată unui rînd de oameni, care trecură delegația altui rînd de oameni, pentru ca, în sfîrșit, al optulea rînd de oameni însărcinați să fie alcătuit din cîțiva buni negustori, agenți comerciali și remizieri care tocmeau un serviciu ca o mașină de cusut și plasau un jurnal în mîinile patronilor lor ca un vagon de fasole. Toată lumea a cîștigat din această afacere : Germania a pierdut... A pierdut Germania singura categorie de oameni care ajută unei idei să se propage : oamenii sinceri, pe cei care refuză să mai reprezinte o idee cînd sînt plătiți ca să o reprezinte.

Adăogați, apoi, pe toți escrocii de profesie înrudiți cu hîrtia tipărită, vagi intelectuali de rișcă și arșice, foști flașnetari, ziariști agramați. Fără să năzuim a refuza aceste titluri unei părți din cealaltă presă, de aceiași ordine, însă înfățișînd teza rusă, acelora le fu încredințată misiunea de-a apăra onoarea Germaniei !

Și iată cum s-a ajuns la această curioasă situație că un Honigmann oarecare tratează imperiul german, cînd nu-l distruge, cu un dispreț gigantic — în vreme ce un alt oarecare soi de Honigmann dă palme literare Britaniei, amîndoi ținînd subt o amenințare sistematică Italia și Olanda.

Istoricul de mai tîrziu va face toate aceste deosebiri și, însumînd capitalul nostru de sinceritate și dezinteres, va ști să încheie că epoca Ardealului n-a cunoscut onestitatea și frumusețea morală trebuincioasă.

1915

ITALIA ÎN ARME

Domnul Filipescu a avut dreptate ! Italia iscălise un tratat cu Tripla Înțelegere, ștergîndu-și iscălitura de pe altul. E nevoie, ca să calci formal și benevol un angajament, de un curaj adevărat, Italia l-a avut. Și pentru ca să nu te supere conștiința, trebuie ca atunci cînd îl nesocotești, să-ți fie dreptul la nesfîrșit mai mare decît datoria cuvîntului dat. În viața publică individul e, în conformitate cu concepția dreptului, robul, pînă la ruină adeseori, și sinucidere, al angajamentelor luate.

Viața statelor, am mai notat această idee anarhică și altă dată, se îndreaptă după alte doctrine. Am recunoscut dreptul de-a fi violată o neutralitate, vom recunoaște dreptul călcării unui tratat. În general teza e cea justă și dreptul revine încă celui mai tare : cînd nimeni nu va mai avea facultatea să-și caute dreptul cu arma, doctrina statelor se va confunda cu justiția individuală.

Nu-i mai puțin adevărat că ruperea unui tratat de alianță e altceva decît disprețuirea unei garanții. Fără să se schimbe principiul, forma, care mărginește și caracterizează lucrurile adesea mai mult decît fondul, definește actul Italiei deosebit.

Italia e în bună parte Puterea mare de azi, mulțumită pactului cu Germania și cu Austria și mai ales cu cea dintîi. Dezvoltarea ei internă și prestigiul și l-a căpătat alături de colosul de oțel german. Armele ei, puțin norocoase, au primit culoarea forței prin răsfrîngerea baionetelor germane. Românii au o istorie mai grea decît Italia — dar o istorie de victorii. Prestigiul armatelor românești e românesc, nu vine din afară. Italia nu se prea poate lăuda subt acest raport. Fără să vorbim de înfrîngerile grave pricinuite de Menelic, ca mai recente, campania din Tripolitania, nici după patru ani de lupte mici dar necontenite, nu poate fi socotită ca o izbîndă pură și simplă.

Cînd a fost încheiată, alianța Italiei cu Austria, aliata Germaniei, a părut popoarelor latine o monstruozitate. Monstruoasă a părut și alianța României cu Austria, care venea după răpirea Basarabiei de către ruși. Cum însă România n-a început să fie cunoscută Europei extrem-occidentale decît în timpul războiului balcanic, cînd și pentru prietenii și frații noștri francezi și pentru englezi noi eram calificați în presa lor ca niște bandiți, pentru ca în anii 1914—1915, actuali, să fim mîngîiați prietenește de dînșii, ca niște admirabili, pe vremuri alianța României cu puterile centrale n-a prea fost băgată mult în seamă.

Un lucru este sigur, că întovărășindu-se cu adversarul lor etnic, Italia, ca și România, au pornit dintr-o dibace apreciere a intereselor, ce n-a fost, timp de zeci de ani, prea dezmințită.

Azi Italia se desparte de aliați. Pe noi lucrul acesta nu ne privește decît ca înfățișare morală : drumul unui stat și al unei națiuni nu poate fi oprit nici de o catedrală și nici de un tratat — numai să fie drumul bine tras.

Dar actul Italiei nu va să fie bine apreciat, face atmosferă. Afară de articolele vizibil căznite ale ziarelor care așteptau intrarea Italiei în război ca un eveniment și pentru noi, n-am întîlnit încă în București, unde Italia are tot atîtea simpatii cîte antipatii a provocat nu atît Germania cît Austria, prietena noastră din 1913! — nici o simpatie întreagă pentru gestul, totuși așteptat, al Italiei. Întîrzierile ei, tocmelile ei duble, în deciziunea chiar din ultima oră și, în sfîrșit, motivarea ei ciudat de slabă, care nu-i a unui guvern dîrz și sigur pe ceea ce întreprinde, au avut mai mult un efect de răceală. Cerută la Londra, sau lui Gabriele D'Annunzio, motivarea denunțării tratatului italian ar fi fost infinit mai puternică, și mai subtilă.

Cine crede că rupîndu-și tratatul de alianță, în momentele în vederea cărora fusese încheiat, Italia, care a sîcîit destul de mult pe anglo-francezi, se bucură în Franța și Englitera, unde concepția onoarei este atît de mare, de simpatii exagerate, se poate înșela, după cum se vor înșela aceia care își închipuiesc că strînsa camaraderie de arme a dușmanilor germani și austrieci n-a impus respectul cuvenit la Londra, Paris și Petrograd. Cazul Italiei diferă de al României, dacă România va lua aceeași atitudine ca Italia, una din cele trei temelii adevărate ale fostei Triplici.

Situația sufletească a Italiei nu e din cele mai fericite — și acest lucru își are valoarea lui în viața unei națiuni care socotește, ca pînă acum, că are nevoie de credit moral, și alianțe. Ce va fi o alianță a Italiei cu Puterile antantiste se va vedea în viitor — și nu-i exclus ca mîine Franța, Anglia, Germania și Austria să facă o tovărășie, lăsînd Italia izolată.

Felul de-a trata al Italiei pe noi ne-a jignit, întrucît, folosindu-se de confuziile la care au colaborat cu atîta rîvnă și lipsă de tact flușturatecii noștri concetățeni, un autor de chimii și un autor de comedii, sora noastră cu ochi de azur și gleznele înmuiate în Mediterana și-a făcut treburile sale și ne-a întors, dacă este adevărat, un spate frumos.

Dar toată această penibilă situație are un remediu și unul singur: victoria! Dacă va fi victorioasă, Italia va avea dreptate. Morala statelor poate să fie imorală; cum alt criteriu nu se cunoaște pentru îndreptățirea ei, dreptul la această morală se judecă *a posteriori*, după succesele armelor. Învingătoare, Italia va fi făcut bine sfîșiind tratatul. Învinsă, gestul ei va fi reprobat și va rămîne în istoria Italiei ca o lacună.

Să așteptăm. Zeii războaielor ajute-i Italiei...

1915

TABULA RASA

Domnul Eugen Lovinescu, o cunoştinţă veche şi o precocitate literară, era la paisprezece ani de două ori mai abundent decît Balzac şi de trei ori mai genial ca Goethe. Mîna lui scrisese din vreme cîteva volume. La torentul de mediocritate al literaturii mai noi, domnul Lovinescu a contribuit cu o dărnicie splendidă. El primeşte şi împarte tot ce primeşte, ca o pasăre cu intestinul scurt, care se hrăneşte şi evacuează paralel.

Literatura domnului Lovinescu nu se deosebeşte nici în calitate de acest produs al pasării noastre. Atingînd toate chestiunile şi digerînd toate obiectele, ele sînt toate uniformizate şi reduse la... acelaşi lucru. E literatura omului erudit care doreşte să scrie şi nu ajunge să se personalizeze.

La vreo patruzeci de ani cîţi ni se pare că are, domnul Lovinescu se găseşte pe acelaşi punct literar ca la frageda sa vîrstă de celebritate. Precocitatea a încetat să mai constituie, atît de tîrziu, o promisiune. Scriitor de moment, el şi-a pierdut momentul, în vreme ce alţi scriitori, mai puţin imberbi la debut şi mai puţin pripiţi, şi-au consolidat un loc în istoria literaturii. Pe de altă parte, el nu cunoaşte sentimentul nici uneia din compensaţiile care remediază omeneşte atît de bine durerile de ordin artistic. Isuficienţe, care explică precocităţile copilăriei, îl fac impropriu pentru eroismul comun al vieţii. Chiar mediocritatea domniei sale literară este atinsă de artificiu.

S-a zvonit că domnul Galaction va fi numit director al Teatrului Naţional. Fără să fie o distincţie acordată talentului, funcţia de director al teatrelor poate fi socotită la un scriitor ca o recompensă a sîrguinţii literare. Între diverşii postulanţi la funcţiune, este, măcar sufleteşte, şi domnul Lovinescu, care, ca orice român, a fost pe la teatru şi a şi scris că a fost şi ce a văzut, ar avea chiar drepturi, cîştigate prin faptul iscăliturii pe cîteva aprecieri.

Asupra acestei eventualităţi, domnul Lovinescu scrie un articol despre domnul Galaction, de critică, într-o revistă *Flacăra,* la care domnul Lovinescu consumă resturile, cu lăcomie şi mulţumire. Înainte de toate, articolul său trebuie deci socotit ca un act meschin, şi numai după aceea ca o critică neizbutită.

Domnul Galaction, care pentru senzaţiile domnului Lovinescu e şi posesorul unui premiu academic, e acuzat de conruperea limbii în care scrie... E un lucru pe care data trecută a *Flacării* l-a citit subt o formă mai dulce în unele notiţe de revistă pe care nu face decît să le agraveze, ca să pară o descoperire. E greu de admis că observaţia personală poate fi aşa de prost exemplificată.

Deşi capricioase, citatele domnului Lovinescu nu dovedesc că domnul Galaction conrupe limba ; cel mult că-i strică tiparele uzate. Limba domnului Lovinescu este, faţă de limba domnului Galaction, limba oricui începe să scrie după o cantitate de lectură : o limbă decentă, otova şi lină, şi nesemnificativă ; toate limbile au această limbă care, de la domnul Ohnet pînă la

domnul Rădulescu-Niger, merge cu un efect identic, am putea spune quasi-purgativ. Limba domnului Galaction purcede de la sineşi ; aci e toată diferenţa ; el are limba lui, care nu-i a domnului Lovinescu. Regretabil este că nu are şi domnul Lovinescu o limbă personală.

Un scriitor român trebuie, bineînţeles, să scrie româneşte : pentru motivul practic că trebuie să fie înţeles : cine scrie datoreşte de altfel, celui ce citeşte, această probă de respect, care nu poate fi totuşi împinsă pînă la adulaţie şi lichelism. Dar tot fiind român, el va rămîne scriitor, putem să zicem artist. Or, ca scriitor, el are altă datorie, să scrie *altfel* decît toţi scriitorii, ceea ce-i evident greu şi irealizabil numai prin voinţă. Cîţi nu voiesc să fie străluciţi şi nu-s decît searbezi şi proşti !

Scriitorul încărcat cu o personalitate se înfăţişează însă, prin firea lui, ca un individ puţin docil jugului obişnuinţei. El va jigni, cu utilitate, urechile criticului literar sacrosanct şi-i va păsa puţin de altfel de rănile pe care le primeşte spiritul de rutină, pregătit în toate timpurile să tragă la o răspundere didactică şi doctorală pe un nou venit. Limba tinde la calîpuri, scriitorul e chemat să le sfărîme, să dea cuvintelor orientările sale, să le *dozeze* cu fantezie, să cioplească din nou calapoadele, după pasul cugetării lui. Din citatele domnului Lovinescu nu se cunoaşte că domnul Galaction ar fi un «pîngăritor» de limbă ; rezultă însă din ele că domnul Lovinescu nu pricepe ce-i limba la un scriitor. Domnia sa crede că limba este cuvîntul, cuvîntul mort din vocabular, pe care-l concepe izolat, atunci cînd numai mişcarea cuvintelor şi influenţa lor reciprocă alcătuiesc o limbă literară.

Iar la urma urmei, domnul Galaction, care cumpăneşte fraza şi o lucrează ca un giuvaergiu, are dreptul să scrie şi cu mai puţină autosupraveghere cînd voieşte.

Un lucru este cert, că nu în greşalele sale trebuie căutat domnul Galaction, dacă le are. Cînd criticul literar face ca domnul Lovinescu, învinovăţeşte pe scriitor că profanează limba, ca după un rechizitoriu obositor de lung să afirme că acelaşi scriitor are multe pagini frumoase, el e un fumist sau un bolnav de gălbinare literară.

Solidar cum se găseşte întodeauna cu sineşi, un scriitor trebuie sau contestat în întregime, sau primit. Contestat, calităţile lui accesorii nu interesează ; primit, valoarea lui predomină şi atunci defectele nu pot fi înfăţişate pe primul plan, din acelaşi motiv. Acestea, pentru calificarea criticii, nu a scriitorului, cîtuşi de puţin.

Deci domnul Galaction se zvonise că va fi directorul Teatrului Naţional.

1915

PICTURA

Duminica trecută s-a deschis în București expoziția *de toamnă* a «Tinerimii Artistice».

E o inovație pentru această societate, obișnuită să-și deschidă salonul primăvara, și o inovație involuntară. Mai mulți artiști hotărîndu-se să întemeieze o nouă societate cu această țintă, și inițiativa lor fiind părăsită în stare de proiect, unii dintr-înșii, membrii și ai vechii «Tinerimi», influențară parțial «Tinerimea» în sensul proiectului lor.

Expoziția, improvizată în cîteva zile, se resimte de pripa organizatorilor, avantajos. Salonul și-a pierdut rigiditatea de primăvară. Juriul a fost exclus, pictorii au expus în libertate. «Tinerimea» se va vedea silită să-și aducă aminte că tinerețea ei se împrospătează.

Dintr-o aruncătură de ochi printre capete și busturi gătite — adunate ca să primească nu atît roadele de artă ale toamnei cît silueta reginei, prezentă la «verinsaj» — se pot cita lucrările cîtorva pictori ai anotimpului precedent : Ressu, Pallady, Dărăscu, Teodorescu-Sion, domnișoara Rodica Maniu... Cu începere de la numărul viitor vom încerca să facem o descriere a pînzelor expuse, pictor cu pictor.

S-a remarcat o pălărie nouă, lansată de prostul gust pretențios al unor modiste neinspirate. E o pălărie politică, desigur, căci comanacul de mătase care o înfățișează, poartă-n frunte o cruce regală de metal, străpunsă în intervale de două baionete cu vîrful în sus. Comanacul pare filorus, dacă nu chiar ruso-german sau persic. Cu tot respectul ce-l datorim simpaticelor figuri de subt acest pătrar de căciulă trebuie să menționăm alianța lui ridiculă cu fustele scurte — pe carîmbul ghetelor imense — spînzurate de șolduri ca niște steaguri.

E de știut un singur lucru, dacă expozițiile de toamnă nu vor slăbi pe cele de primăvară ale «Tinerimii» și dacă membrii cercului proiectat nu vor face mai bine să se separe definitiv de societatea veche.

Domnul V. G. Morțun, ministru de interne, are intenția bună să prezideze realizarea unui proiect, scump cîtorva admiratori ai pictorului Ștefan Luchian, o expoziție a tuturor operelor marelui artist.

Produsul acestei expoziții educative, la care vor participa toți cîți posedă tablouri de Luchian (domnul Morțun are norocul să numere în galeria domniei sale mai multe, și din ce în ce mai caracteristice), va fi destinat aceluia cui se cuvine, neputincios în jetul lui imobil, să mai glorifice viața subtilă și fermecată a soarelui, cu geniul lui prizonier.

E de dorit ca expoziția «retrospectivă» a lui Ștefan Luchian să înceapă a fi organizată numaidecît.

1915

UN AN

E obiceiul ca, îmbătrînind, oamenii să se sărbătorească. Altceva mai comun și mai compatibil cu vanitatea nu s-a găsit pentru recompensa lor că au primit să dureze. Noțiunea că durata reprezintă ceva mai mult într-un univers ce n-are altă lege decît scăderea, într-atît s-a falsificat încît o decrepitudine istorică atrage cultul, comparativ cu tinerețea, covîrșită de fastul vechimii.

O revistă e o parte dintr-un om... Pentru că a trăit un an, i se cad omagii. Dacă în acest sentiment s-ar putea discerne nuanța secretă că a trăi este un merit numai pentru că ți-ai mărginit spațiul în care, conștient, nu faci decît să te uzezi și să mori, respectul de durată e închinăciunea durerii obștești că în interiorul celei mai puternice vieți activează neantul și procede dizolvarea...

Cu aceste impresii am împlinit și noi un leat de cincizeci și două de săptămîni.

Cronica ieși acum un an mulțumită sprijinului unui om, căruia cu recunoștință i-am pune numele în fruntea paginilor de față, dacă situația lui socială și politică n-ar fi o piedică sentimentală serioasă la exprimarea liberă a unor scriitori, timizi în a se bucura. Zadarnic am afirma că numai o simpatie de artist l-a determinat să ne ajute și că niciodată într-un an de zile n-a luat contact politic cu noi : calomnia care se exercită cu o inconștiență splendidă în aceste vremuri de sacrificiu și idealism nu s-ar opri să nu tragă deducții. Ceva mai mult, bănuim că revista nu l-a satisfăcut prin crezul ei general, căruia i se va recunoaște însușirea de a fi fost onest.

E tot ce ne place în anul încheiat. Desigur că a fi onest și sincer în judecată nu-i un merit decît într-o vreme de fanatică escrocherie politică — și în acest singur raport ne recunoaștem unul. Născîndu-se în plin război și după ce opinia publică fusese preparată de o presă dezgustătoare, ce se schimbase la față într-o singură noapte de liturghie neagră, *Cronica* ar fi putut cunoaște succesul exagerat, dacă nu avea alt scop decît succesul. Asemenea succese nouă unora ne repugnă. Am căutat mai vîrtos situația defavorabilă, de-a ne vedea îmbălați de toți viermii literari și politici ai succesului și de a refuza un pact cu vechii noștri adversari ; și am persistat într-însa, pregătiți sufletește la orice atac, mai ales că bîrfa ne-a venit de unde fu mai jos.

Ne-am mulțumit cu vreo trei mii de cititori, din cei mai culivați, atunci cînd pornind ne-am așteptat la trei, patru sute. Ei ne-au rămas cititori, chiar dacă revista n-a exprimat părerea lor integrală sau le-a fost unora, într-un fel, antagonistă.

Nu am plecat la tipar cu gîndul că deținem adevărul... Am avut impresia mai întîi, că războiul provocase un exces de idealiști atît de numeros, încît aproape nu rămîneau în orașele noastre saltimbanci și mincinoși. În declamațiile, din nefericire, ale celor mai mulți, am avut discernămîntul falsificării. Cum țara noastră se putea să participe la cele mai mari evenimente

cunoscute, am socotit că acești declamatori ai unui patriotism ce trebuie, ca sentiment, păstrat în tezaurul adînc al sufletului, primejduiau țara — ceea ce s-a întîmplat. Acțiunea guvernului a fost sistematic zădărnicită de pripeala și ușurința politicienilor.

Nici n-am bănuit că toată lumea mințea pentru idee și că idealul național n-avea o valoare adevărată în conștiința multora dintre noi. Dimpotrivă. Ei au încăput însă, nebăgînd de seamă, pe mîinile speculatorilor de presă și portofolii — și s-au anulat.

Nu se poate tăgădui altceva, că alături de forțele sincere ale ideii și de glumeții care le-au capturat, a lucrat ignoranța. Problema războiului li s-a prezentat prea elementar, chiar unor așa-ziși bărbați de stat, pentru ca să-i fi determinat să rătăcească ignoranța mai puțin decît interesul. Nepregătirea i-a făcut să vadă o Austrie dizolvată, o Germanie distrusă. S-ar zice că lecturile acestor oameni n-au ieșit din cercul ziarelor cotidiene și că voiajurile lor n-au avut în străinătate alt scop decît sosirea cît mai rapidă într-un cazino sau bar. În vreme ce Germania pregătea paratonerul ei formidabil ca să primească fulgerele Europei fără vătămare, ei au ospătat, s-au veselit, au făcut afaceri. Viața spirituală : zero. Scuza lor ar putea să fie căutată în ignoranța și a bărbaților de stat străini.

Pînă azi, noi am avut dreptate. Și dacă nu sîntem chiar cei dintîi, am fost printre cei dintîi care am afirmat credința în izbînda Germaniei. Pentru niște gazetari, care n-au nimic de împărțit cu valoarea socială a bărbaților de stat, înșelați de iluzii, rezerva noastră constituie, poate, un

act de merit, chiar dacă n-ar fi verificat decît nouăsprezece luni de război.

Am fost afectați, de-asemeni, de chipul cum fusese problema pusă, atît din punctul de vedere al idealului național cît și din acela al purei și simple existențe a statului nostru, care în niște timpuri atît de crîncene, în care trei state au fost distruse, constituie un beneficiu național imens.

Foarte tîrziu au judecat românii ca români. În primele timpuri, noi am făcut atît de multă cauză comună cu belgienii și francezii, încît idealul nostru național n-a fost adus în discuție decît ca motivul unor întreprinderi disproporționat de ciudate.

Desigur că influența franceză ne-a făcut să uităm de multe ori chiar limba românească, fără ca totuși să știm din astă pricină măcar franțuzește. Noi, care facem aceste însemnări, iubim cel puțin tot atît de mult Franța ca mulți din compatrioții noștri, care, în treacăt fie zis, nici nu o cunosc. Am trăit în Franța ani de zile, de Franța am legat prieteniile, poate că cele mai frumoase, și împrejurările au voit ca în Franța să facă epocă pentru noi sentimentele care îi îngăduiesc unui om să nu se simtă de prisos — și cînd zicem Franța nu înțelegem Parisul, care nu e Franța, ci Franța adevărată, aceea care crede, care luptă, care muncește și adună în comoara omenirii podoabe și năzuințe.

Dar între Franța și Germania e un antagonism, bine nutrit de aliații Franței, pe care noi l-am adoptat ca zestre românească. Omenește, Belgia ne doare — dar Belgia e o problemă belgiană. Problema românească e aci, la noi, și în Ungaria. E nevoie să spunem că germanii sînt soco-

tiţi ca vrăjmaşii noştri autentici, pe cînd ungurii sînt daţi aproape uitării?

În loc să începem problema de la unguri, noi am început-o de la germani... În loc să ne străduim a rămîne prietenii germanilor împotriva maghiarilor, şi mai slabi ca noi, atitudinea noastră a făcut ca legăturile dintre unguri, cărora oricînd le vom fi preferaţi, şi germani, să se strîngă atît de mult, încît Ungaria să caute ca şi cele din urmă relaţii româno-germane să fie distruse printr-un război cu noi... Politica înseamnă cel puţin socoteală, şi această politică nu au făcut-o «marii patrioţi».

De Rusia să nu spunem decît atît, că tendinţa noastră fiind culturală, spre Asia n-are lumină...

Mai presus însă de orice, am afirmat încrederea în guvern ca o datorie naţională. Altă atitudine poate să placă orgoliilor, nechemate într-o epocă uriaşă, să împartă cîrma cu cei ce o deţin — nu ţării. Şi am afirmat încrederea în guvern şi pe temeiul personalităţii domnului Ion Brătianu, care s-a relevat mai tare decît împrejurările ce-au învins pe alţii şi i-au demonetizat. Am văzut numaidecît în domnul Ion Brătianu energia puternică, stăruitoare şi suplă a omului de stat după imaginea istoriei — şi credem, recunoscînd capacităţile care sînt, că problema războiului în ce ne priveşte, va rezolva-o domnul Brătianu, sigur. Azi o ştie toată lumea; cu cîteva luni în urmă îndrăznim să spunem că intuiţia situaţiei am avut-o mai cu seamă noi. De aceea am batjocorit cu sentiment încercările de răsturnare, campaniile, improvizaţiile, alianţele politice, realizate în vederea unei selecţii contra naturii.

Să adaogăm că am fost imitaţi, că reflecţiile noastre s-au strecurat după noi în mintea tulburată a multora, ca o undă liniştitoare de nămoluri răscolite subt unghia viţeilor politici însetaţi de sufletul public? Am spune un adevăr.

În atare atmosferă şi cu asemenea gînduri am scos *Cronica* noastră. Cu lupte şi cu victorii n-avem să ne fălim. Le-am evitat din respect pentru situaţia ţării şi le-am amînat şi din lipsă de adversari. Cu cîteva muşte nu era să ne cheltuim în contorsiuni herculeane! Un bobîrnac, o hîrtie cu clei — şi am trecut. Procesul cel mare şi sănătos la care dorim să luăm parte foarte activă, va avea loc după încheierea păcii. Atunci enigma românească, soarta poporului nostru, se vor impune luptei. Dreptatea modestelor noastre vederi din trecut ne va fi constituit, poate, titlul ce nu mai trebuie revendicat pe cale demonstrativă.

Scrisul nostru, recunoaştem, n-a fost cel mai ales şi cel mai atent. Articole bune s-au încrucişat cu pagini uneori stupide; greutăţile unei vieţi neatîrnate, lipsită de sinecure şi de cele mai multe ori de banalul salariu, nu ne-au dat răgazul să ne închidem în îngrăditura revistei ca să facem dintr-însa un instrument de luptă, complet. Multe pagini pe care le aştepta vatra trebuiau să fie date zeţarului şi binevoitorului cititor...

Cronica însă a putut cel puţin sluji cîtorva talente noi ca să se manifesteze întîia oară. Scriitori necunoscuţi pînă la noi s-au relevat, întregi, în paginile noastre. Diversitatea lor arată că spiritul revistei n-a fost pentru oricine neînţeles.

La *Cronica* scrie întîiași dată domnul Paul P. Zarifopol, un cugetător de-o subtilitate profundă, care a dat, credem, cele mai frumoase pagini într-un fel, din cîte s-au scris în revista noastră. În *Cronica* a debutat un talent viguros și elastic de artist și polemist — domnul Horia Bottea, căruia ca magistrat se pare că articolele sale întodeauna cinstit iscălite, i-au procurat neplăceri de ierarhie.

În *Cronica* a debutat domnul Alexandru R. Moroianu (Alermlași) cu pagini de-o ironie adeseori penibilă pentru subiectul tratat.

În *Cronica* și-a tipărit primele încercări domnul Olenin, pseudonim cu care își acoperă uniforma un distins și bine înzestrat ofițer.

E titlul nostru cel mai bun și singurul la care ținem cu adevărat, de-a fi pricinuit să iasă din nobila lor viziune orientul nou al cîtorva talente, care, cu diversitatea lor particulară, vor lua loc în cronica literilor epocii noastre. Natura, mai bogată în resurse decît *Cronica,* nu descoperă întodeauna într-un singur an o individualitate.

Alți colaboratori — vreo patruzeci la număr — veniți de-aiurea, ne-au sprijinit cu scrisul lor, la diverse vremuri. Unii din ei au stăruit ; alții, au ostenit — unul, doi au rupt-o de-a fuga, bănuim că de teama Rusiei sau a Germaniei... Cu cîțiva sîntem trainic legați sufletește.

Și toți aceștia n-au primit niciodată o recompensă și uneori poate că nici mulțumirile de rigoare...

Le vom mulțumi însă aci tuturora, și ca tovarăș de aproape, admirabilului artist și om ce-i Francisc Șirato, care ne-a ajutat, neostenit, binevoitor și frățește atent, din primul moment, cu arta și cu povața lui.

Ne vom sili să ducem *Cronica* mai departe, și poate că în acest început de an abonații care au primit revista fără să o plătească își vor aminti de datorie — iar creditorii noștri, vor fi cu noi prietenoși...

1916

SPIRITUL DE EROARE ÎN RĂZBOIUL MONDIAL

Una din erorile ultime ale oamenilor bine intenționați dar surprinși de o încredere superficială și exagerată la experiență, în puterile aliaților, este că Germania va sfîrși prin a fi bătută.

Teoria înfrîngerii germane nu a fost lipsită de gradația necesară, și dacă astăzi rămîne ca o teză finală, la izbucnirea războiului ea trebuie să se adeverească imediat. În nu mai ținem minte cîte săptămîni presiunea fronturilor numeroase între care fusese prinsă Germania, aveau să dea rezultatul nucilor sfărîmate-n cleşte, cu miezul deșert. Totul fusese pregătit pentru spargerea nucleului teutonic, afară de sentimentul îndoielii. La mobilizare, alianțele funcționară după dorință, din toate părțile fruntaria imperiului german fu asaltată. Temerea că Anglia rămîne spectatoare fu efemeră. Granița mării se închise : Germania se înfățișa ca o sală de tortură, ai căreia pereți se vor apropia automatic în jurul cadavrului unui popor asfixiat.

Italia, de la care aliații așteptau atît de mult, după zece luni de dezamăgire a intratat la rîndul ei în luptă. Această țară frumoasă, de tenori și baritoni, al căreia cel mai pur sînge roman e adeseori invocat ca o legătură mare, și a căreia mîndrie națională e reprezentată la guvern de o sugestivă proporție de italieni-evrei, se știe cît

a ridiculizat civilizația latină. Aniversarea zilei de intrare în război s-a tradus pentru frații noștri peninsulari, neputincioși la granița Tirolului, cu treizeci de mii de prizonieri, pînă azi, cu trei sute de tunuri pierdute și cu invazia adversarului în șesul lombard. Acum cincisprezece zile, cînd începeam aceste însemnări, Italia trăia încă din laurii nădejdii celei mai curate, iar Anglia, deși decepționată, se bucura de o situație mai bună.

Anglia, centrul teoriilor umanitare *à l'usage des autres*, a fost învinsă pe coasta Danemarcei, unde prestigiul ei s-a scufundat odată cu cele unsprezece vapoare de război, distruse de dușmanul german. Stăpîna mărilor, autoritate neîncetat nutrită cu teama celor slabi, știe astăzi, mai bine decît acum doi ani, la începutul războiului, datorat în bună parte ignoranței, că dominația e un lucru trecător și el, și că bătrînii sînt siliți să dea socoteală într-o zi tinerilor și să împartă bunurile cu ei.

Acestea două sînt victoriile cele mai recente ale germanilor, și dacă se construiește graficul lor, nu e greu de constatat că importanța victoriilor a mers crescînd și menținînd raportul inițial, invers proporțional cu așteptările formulate, ale aliaților cvadrupliști.

Toate victoriile germane au fost primite, ca și declararea războiului, cu fraze. Poporul care asuprise, din lipsă, probabil, de posesiuni, cel mai puțin, fu arătat ca un atentator la libertatea popoarelor, atunci cînd istoria aliaților e plină de crime naționale. Victoriile germane fură întîmpinate cu teoria dreptului ginților. O victorie germană generală fu înfățișată ca o hegemonie îngrozitoare, pentru că desființa

hegemonia engleză. Cronicarul acestor vremi nu va putea să le zugrăvească, mîine, fără ironie.

Hegemonie şi popoare mici! Ca şi cum un popor mic a putut vreodată să mărturisească, fără ca să se înşele pe sineşi, că n-a evoluat în sfera de influenţe a unui popor mai mare! Ca şi cum independenţa şi pentru popoarele mari e absolută realitate! Ca şi cum un popor poate trăi singur şi neatins din afară, chiar într-un «splendid izolament» insular!

Victoriile germane avură de întîmpinat acuzaţia pe care civilizaţia o aruncă barbariei. Pentru că grosul lumii trăieşte din sugestii şi pentru că sugestia şi-a găsit expresia cea mai vastă în presă — avidă de senzaţional şi sensibilă la teoriile de gen polemic — lumea primi războiul german cu o ură nemaicunoscută. Germanii fură prezentaţi copleşiţi de toate inferiorităţile cu putinţă, fără să se observe că excesul de mînie le aducea un exces de elogii. Şi toate aceste fraze erau traducerea pură a dezamăgirii.

Trebuia să ţinem seama şi de antipatia, naturală la oameni, împotriva puterii dovedite — excelent vehicul de ură. În genere, inferior, omul, civilizat sau nu, e vicios şi leneş. Societăţile cele mai plăcute omului au fost de decadenţă. Alcoolul, jocul de cărţi şi diversele vicii care ţin societăţile pe loc, nu şi-ar explica răspîndirea fără o dorinţă generală de farniente. A fost Revoluţia franceză, socotită ca un ferment cultural *hors ligne*, a fost altceva decît pasiunea mulţimii de a gusta din privilegii? Are omul sărac alt ideal decît să se bucure de viaţa exterioară şi falsă a celui avut — şi la urma urmei, poţi descoperi mai mult într-un ideal decît crîncena voinţă de a trăi mai bine? Singură o elită e în stare să-şi caute plăcerile în interiorul moral.

Notaţi că o pace de patruzeci de ani perfecţionase în Europa toate apucăturile şi-i dase omului toate drepturile la delicii; nedreptatea ajunsese şi ea normală, apăsarea claselor conducătoare devenise un regim. Acest tip de societate ajunsese să aprecieze cu deosebire atitudinea sceptică a intelectualului, sătul de toate digestiile. Nici o durere nu ne mai atingea de mult, şi dumneata treceai la Paris, la Londra, ca şi la Bucureşti cu dezgust pe lîngă văduva cerşetoare. O parte din omenire căzuse, cu consimţămîntul tuturora, în starea cîinilor rătăciţi, fără stăpîn. Filosofia lui Nietzsche, care se adresa de fapt elitelor energice în pericol, cuprinsese clasa dominantă, ea părea o autorizaţie pentru cruzime şi trîndăvie. I se părea unui domn că învinge şi că se apropie de supraomenire, graţie milioanelor moştenite şi robilor lui industriali şi agricoli. Toate noţiunile putrezeau, şi aşa-zisul idealism te consacra naiv sau idiot — ceea ce nu împiedică, fie zis în treacăt, renaşterea recentă a unei întregi burghezii, la idealism.

În aşa atmosferă, cade războiul german. Înţelegeţi cîte proiecte, cîte atitudini, cîte somnolenţe fură curmate.

Subt hamacul englez, în care se legăna la soare, printre palmieri, Britania, răcorită de evantaliile sclavilor din Indii şi Egipt, se ivi baioneta prusacă. Brr! ce fiori! Hai să distrugem pe acest barbar şi să ne reluăm siesta. E lesne: dăm o năvală cu toţii şi-l sugrumăm.

Întreprinderea nu fu lesnicioasă. Barbarul e victorios. Sisteme întregi de fraze s-au prăvălit. Ultima frază ce mai poate sta în picioare e distrugerea finală a Germaniei. Va dura ea, cît va dura victoria germană, dar la urma urmei noi învingem, noi aliații. Și... cu toate victoriile ei, Germania va fi învinsă. O pace germană nu-i cu putință.

Ideea frazei e logică, de altfel. Nu se poate să pleci la război cu proclamația că zdrobești numaidecît și să nu lași cel puțin atît de ieftin, sperînd că vei bate la urmă. Sînt oameni politici care, uluiți de-o socoteală greșită, s-au angajat prea mult în eroarea lor ca să o mai poată părăsi. După încheierea păcii aceștia vor fi interpreții și cazuiștii unui trecut care i-a demonetizat. Căci pacea de aci înainte, oricare, va fi o pace favorabilă Germaniei. Ura aliaților a dat loc respectului celui mai evident — și, după cum scria tot aci un confrate, influența germană niciodată n-a fost mai tare ca astăzi, cînd acești barbari au impus civilizaților adversari, formele lor de organizare.

Cei care vorbesc cu ușurință de războiul de azi, nu-și dau seama că nu e vorba de un război, cît de o renovare. O eră nouă începe, comparabilă cu creștinismul. Se vorbește de schimbări radicale în harta țarilor, ceea ce-i adevărat, și de o îndreptare mai bună a stării naționale a popoarelor, ceea ce-i o iluzie, și care, chiar ca realitate, nu-i un lucru afară din cale de important. Că va fi Serbia mai mare, Austria mai mică, ori că se va reîntoarce Lorenna în granița Franței e important, desigur, dar de-o importanță, putem zice, relativă. Ce mi-e că Bulgaria va fi mai îngustă sau mai rotundă. În definitiv, dacă această descreștere sau sporire rămîne pur teritorială, servește numai la întinderea orgoliului național. Trufia și fastul ei nu constituiesc un cîștig.

Noi am presupune altceva, că statele vor rămîne în starea dinaintea războiului. Transformarea va fi totuși uriașă. Cîștigul nu va atîrna chiar de întinderea teritoriului, care din punctul de vedere esențial nu are o valoare adevărată decît atunci cînd face dintr-un stat mic, cel puțin un stat foarte mare și puternic. Cîștigul e de un ordin mai înalt. Cîștigul e indicat de situația germană.

Victoria germană e victoria virtuților mărunte — am insinuat-o în mai multe rînduri. E victoria muncii, disprețuită ca plăcere. E victoria solidarității, victoria blocului social, solid prin legătura strînsă dintre straturi și indivizi. Un german, oriunde se duce, știe că Germania merge cu el, că în Germania el nu-i nimănui indiferent ; el se simte cetățeanul unui stat care răspunde de insul lui, care suferă și se mîndrește laolaltă cu el. Cu Germania înving ordinea, onestitatea, datoria. În vreme ce alte popoare au căutat soluții sociale și politice în frondă și dezorganizare, în lupta cu statul, în individualizarea excesivă a cetățeanului ; în vreme ce debandada caracteriza pînă ieri țările latine, și vermina politicianismului le dizolva — Germania s-a dezvoltat ca să ajungă să lupte cu Europa și să o doboare, pe temeiul însușirilor mici. Germania aduce omenirii, care nu-i alcătuită din genii și fenomene, dar din niște sărmane unități animale în așteptarea unei zadarnice dreptăți — formula de viață deplină și de valorificare la maximum a

normalei mediocrităţi. Credinţa, munca şi conştiinţa fiecărui ins al societăţii germane, multiplicate cu naţia întreagă, dau rezultatul pe care-l pipăim.

Un individ modest, cu o figură ca toată lumea, dispare într-un submarin, pluteşte pe mări cîteva luni, scufundă sau ia prizoniere treizeci de vase duşmane şi se întoarce într-o bună zi în patrie, cu simplicitatea unui lăcătuş de la uzina lui. El n-are bombastica lui d'Annunzio, acrimea lui Grey sau omiletica lui Churchill. S-a dus acasă, şi-a găsit familia, s-a fotografiat cu ea, stîngaci şi jenat, ca un muncitor. Muma, fratele, soţia şi copiii stau în jurul lui. Împăratul îi trimise o cutie cu ţigări şi o decoraţie — istoria îl trece printre cei eterni. Şi atîta tot...

Un ţăran bătrîn îşi părăseşte legumele şi căminul, îmbracă uniforma de general şi ia cu modestie comanda armatelor de răsărit. Curăţă Prusia de ruşi, provoacă ruşilor înfrîngeri neînchipuite, intră în Rusia, cucereşte cetăţile mari şi se opreşte la Riga. Discursuri falacioase, proclamaţii literare ? Nimic : bătrînul se instalează cu umilinţă pe front şi citeşte Sfînta Scriptură, tradusă de Luther...

Şi fiece german e un aşa soi de individ. Excelent fabricant, negustor plin de resurse, bun muzicant, mare filosof, el e şi un soldat extraordinar. Barbar ? Fie şi barbar : el şi-a găsit formula de viaţă în care şi-a întrecut personalitatea. Supraomul lui Nietzsche nu-i de căutat în aristocraţiile finanţei şi se vădeşte om ca toată lumea, însă decuplat prin forţele muncii şi ale colectivităţii lui.

Germania propune schimbarea totală a omului şi o împlineşte. Civilizaţia de pînaci încă n-a permis Angliei să se apropie în doi ani de zile de coastele Germaniei. E o civilizaţie degenerată în egoism.

Şi nu luăm, în grabă, aceste note, inspirate de realitate, ca să polemizăm cu nişte confraţi halucinaţi, proşti sau ipocriţi. Convingerea că ţara noastră şi rasa întreagă va cîştiga din victoria germană ceea ce ar fi pierdut dintr-o victorie rusească, ne-a silit să ne opunem de la început, din prima zi şi de la prima oră de război, curentului de declamaţie şi ignoranţă, în riscul, de altfel indiferent, de a fi priviţi ca nişte «vînduţi». Facem doar parte dintr-un vulg intelectual care nu crede în nimic şi nu poate tolera credinţe şi atitudini fără presupunerea notei de comandă.

Vom avea la timp despăgubirea noastră şi prilejul de-a încerca fără trufie sentimentul că am avut dreptate împotriva unei şcoli de vorbărie şi gesticulare.

1916

JELUI-M-AȘ

Nu se va spune că greșeala rușilor de a ne viola țara cu părere de rău, a trecut fără comentarii... *Adevărul* a evoluat atît de mult în noțiunea naționalităților și mîndriei noastre idealiste, încît în epoca dreptului internațional el deplînge plecarea cazacilor din Moldova și învinovățește guvernul că nu i-a poftit, călări, în București, la «Capșa».

Nu se observă că asemenea atitudine chiar față de un aliat, într-altă țară ar fi fost pedepsit, cel puțin cu desființarea ziarului care împinge servilismul la un extrem atît de bizar. Poporul, ni se spune, ar fi linșat pe siniștrii agresori ai demnității naționale.

Am întîlnit în public cititori revoltați de cinicul lichelism al foilor domnului Mille. Numărul lor e imens și credem, pentru onoarea publicului românesc, pălmuit de mîinile abjecte ale iudeilor din tot serviciul domnului Take Ionescu, că dezgustul e general.

Placiditatea, însă, a publicului nostru e mai mare decît facilitatea lui de a se simți dezonorat și de-a reacționa. Poate că de-aceea și sîntem un popor de surtucari care nu credem în nimic și primim excesul de bine și de rău cu indiferență.

Dar trebuie să recunoaștem în aceste împrejurări, în care sentimentele se povîrnesc și vigoarea lenevește, jocul fatalității. O spaimă ne cuprinde. Un popor, chiar dacă păcătuiește, are drepturi la respectul individualităților prizoniere într-un corp social anesteziat de descîntece obscure. Poate că poporul nostru nu trebuie să facă mai mult decît voiește legea tainică a Marelui Diavol care a regentat întodeauna viața societăților după gustul său secret — și dumnezeiasca noastră indiferență cu putință e să aibă un sens metafizic sublim...

1916

TOMA IOANIN

Totul se petrece ca într-o nuvelă închipuită frumos și croită cu stil. E și romantism, și tinerețe, și bravură, și credință, și cultură, și umanitate și entuziasm. Dar mai este ceva, care lipsește romanului și nuvelei : aripa, aripa tangibilă — un motor și o vîslă de pînză alunecînd între ceruri și holde.

Personajul meu e un premergător cu înfățișarea unui copil.

Îl întîlnești pînă seara tîrziu pe distanțele satului Băneasa și aerodromului «Ligii aeriene». Un pantalon mai scurt decît pulpa îi lasă genunchii liberi umbletului pe cîmp ; o pălărie de plută imensă, îl acoperă ca o ciupercă. Pe umeri i se încrucișează simplu niște cozondrace. Mîinile-i sînt unse, figura-i pute a benzină, uleiuri și petrol.

— Domnul căpitan !...

Căpitan ? Un căpitan fabulos. Căpitan de lăcuste, de fluturi, de libelule ? Căpitan de jucării ?

Băiatul, lipsit de semeție, delicat ca o fecioară, fragil ca o păpușă, are pe tunica lui de-acasă, din cui, trei galoane de fir. În jurul lui roiesc soldați adevărați, soldații părintești, care-l iubesc cu idolatrie, mecanici ai aerului, fauri ai vîntului, stăpîni ai motoarelor, care mîrîie domesticite, ca niște fiare.

Peste tot ce se găsește, șesul, crepusculul, oamenii în uniforma verde, avioanele oarbe ca niște bufniți căzute pe-o rînă, ciocanele, uneltele, hangarul — comandă căpitanul. El face un semn și păsările de fier încep să zboare cu cîte un sergent în pieptul lor calculat.

Soarele își închide întregul evantaliu de aur deasupra zărilor metalice ale Bănesii.

— Unde te duci, căpitane ?

— Bună seara băieți, mîine «zburăm».

Casa căpitanului e-aci-n Băneasa, pe heleșteu, despărțită de unde cu o perdea de hățiș pitoresc. O casă cu cerdac, cu cîțiva alți camarazi soldați, cu un mobilier demontabil care încape tot într-un geamantan.

La ora aceasta toți funcționarii României Mari și-au făcut căscînd datoria, s-au îmbrăcat frumos și au pornit-o ageri, care spre cafeu-concert, care la club — ca să răsufle în sudorile balerinei și să soarbă farmecele asului de pică.

Căpitanul Ioanin meditează... El va medita pînă-n zorii zilei cînd șantierul «Ligii aeriene» își va relua murmurul și cadența. Un vis grandios umple sufletul de pustnic al acestui ofițer ascuns în apropierea Bucureștilor ca-ntr-un munte. Din nimic și în mijlocul indiferenței universale, căpitanul Ioanin vrea să înzestreze puterea României cu mai multe stoluri sigure de vulturi de fier. Are împotriva lui orientul îndărătnic și greoi, închegat cu pîcla deasupra țării românești. Are împotriva lui serviciile aeronautice subvenționate în vederea unei complete inutilități și a satisfacerii pasiunii de confort a unui șef complicat. Are împotriva lui neîncrederea obștească și o sărăcie de călugăr propovăduitor. Și un prieten aci,

lîngă dînsul, sihastru ca și el, pe sublocotenentul Simionescu, mucenic al aceleiași munci covîrșitoare și obscure, ale căreia rezultate, subt efortul, izolat și el, condus de maiorul Popovici, se vădesc în aerodromul din Tecuci.

Așa singuratic și înarmat cu multele daruri cu care i-a înnavuțit conștiința generoasa natură, el duce o luptă de fiece zi cu sinagogile, cu biurourile, cu autoritățile, cu atelierele oficiale, cărora le smulge cîte un surîs și din zale cîte un zimț putrezit.

Bucureștii îl văd pe căpitanul Ioanin, murdar de păcură, tăindu-l în lung în fuga motocicletei, ca să fure la capătul cursei lui, indolenței biurocratice, o scîndură ruptă sau o bucată de tablă ruginită, pentru închegarea din sfărîmături a crescătoriei de avioane de la Băneasa. Alteori el duce «acasă» cele o sută de pîini și cîte provizii a fost în stare să capete cerșind cu prestigiu, pentru camarazii lui soldații. Ca o rîndunică, el culege paiele și noroiul de construit coliba — departe și nu-l ostenesc nici depărtările nici crîncena împotrivire a celor de la care cere pentru păsările lui un cuib, pentru soldații lui un pachet de tutun și pentru țară o instituție ce-i lipsește.

Și e de crezut că va izbuti să doboare și reaua-voință, și nepăsarea, și lenea maimarilor lui. Puterea lui de voință întrece puterile lor de indolență : visul lui e mai viu decît realitățile obștești și energia care-l cîrmuiește e din neamul lui Dumnezeu și-al oamenilor predestinați.

L-am văzut pe căpitanul Ioanin în mijlocul lumii lui de mașini și de oameni identificați cu ele. L-am văzut muncind cu simplicitate și cu o rîvnă mistică la palatul proiectelor sale. Am cunoscut biografia lui tînără, neasemănat de bogată ; l-am aflat aviator în armata engleză, contemplînd pămîntul dinastiilor industrioase egiptene, Nilul și piramidele, din creștetul tăriei ; mi s-au povestit din viața acestui căpitan mic, care pare să se fi născut locotenent, episoade și fapte, demne de-o artă viguroasă, educativă a unui tineret nou, pornit pe isprăvi și pe descoperiri.

Și m-am pomenit vibrînd și zguduit în sufletul meu, ca un pod de fier străbătut de un expres. E o anomalie ca un Brătescu-Voinești să fie celebrat pentru fierturile sale literare și pentru proza lui scrofuloasă, iar un căpitan Ioanin, un inovator, un frămîntător de viață și de vigori să rămîie necunoscut, astăzi mai ales cînd țara simte nevoia inevitabilă a individualităților făptuitoare și concrete mult mai vîrtos decît a hîrtiei tipărite cu sirop de dovleac.

Cititorule, du-te și cunoaște inițiativele căpitanului Ioanin. Îl găsești la Băneasa. Dacă ești bogat, pune în mîna lui onestă ofranda ce-i trebuiește. Și dacă ești ministru de război, cheamă pe căpitan și-i spune : «Dragă băiete. Avem cîteva organizații de aviație care n-au făcut toate la un loc cinci parale. Am auzit că te pricepi bine și că noi nu te pricepem și nu te cunoaștem deloc. Uite, ia toate aparatele, toate materialele astea și du-le cu tine ; alege-ți toți camarazii de valoare asupriți în serviciile noastre, adună-i cu tine și apucați-vă laolaltă de treabă. M-ai înțeles ? La revedere»...

Și, căpitanul Ioanin, salutînd respectuos și cu timiditate, va face ceea ce n-au putut

măcar schiţa zecile de milioane aruncate pînă astăzi în gura căscată a cîtorva potentaţi monopolişti şi neputincioşi.

În ce mă priveşte, voi ruga modestia micului căpitan să mă ierte...

1920

ÎNTOARCEREA DIN CITERA

Regele-i salutase defilînd şi acum îi vedeai din loja balconului, înaintînd pe Calea Victoriei, pe companii, în rînduri de cîte patru. Tot regimentul se mişca în figuri pătrate de baionete şi puşti şi în intervalul dintre pătrate călca ofiţerul ca pe albul, intercalat simetric, al unui joc de şah. Un fir de oţel îşi arăta spicul pe umărul ofiţerului, şi mîna lui se ascundea în garda săbiei, medievală, ca-ntr-o mînuşă ajustată pe pumn.

O linişte asemuitoare cu tristeţea însoţea mersul gînditor al coloanei. Nici un soldat n-a căutat dincolo de pasul ciubotelor lui, nici un ofiţer n-a trimis, jucîndu-şi alura, sărutări şi gesturi balcoanelor încărcate. Ei au străbătut fără orchestră oraşul, într-o tăcere de fotografie. Şi nu s-a făcut auzită nici bătaia ritmică a tălpilor ghintuite. Cu straie de culorile argilei regimentul a trecut ca un nămol uscat pe-o albie de catifea şi pîslă.

Cîteodată, o teacă de sergent, ca un ghiuden imens cu inele de alamă turtite, aducea precis aminte sfărîmăturile oştilor muscăleşti şi cîte-o cruce a Sfintei Ana, prinsă pe unele piepturi cu panglică trandafirie, trezea reflexele uitate ale icoanei sfintei împărăţii.

I-ai fi voit pe aceşti eroi mai mîndri şi mai vanitoşi, cu o vervă a mişcării exprimată italieneşte — şi erai foarte mulţumit

de cuminţenia şi scepticismul atitudinilor lor, corectă cu măsură. Bonetele lor, croite româneşte din fantezie, de-o foarfecă străină, purtau cîte două invariabile coarne triunghiulare, moi ca nişte urechi, care dădeau oamenilor de subt legănarea lor un aer exotic şi straniu.

Un domn, a căruia demnă şi propovăduitoare omniscienţă afirmă o paternitate recentă de milioane, destăinuieşte misterul ştiut de toată lumea cà trupele ce trec în fundul umed al pardoselii de asfalt stropit, sosesc din Siberia. Rostind Siberia, ca un om familiarizat cu regiunea, domnul are surîsul unui fante bătrîn, care pomeneşte numele unei actriţe roşcovane, cucerită la vîrsta cînd părul îi era încă negru. El a văzut, este sigur, *Azilul de noapte* la cinematograf. Vocea lui exprimă într-un grup şi o judecată mai lungă, căci, după Siberia, se aude într-un final de frază, condus cu degetul gras, cuvîntul : bolşevism.

Sosesc din Siberia, într-adevăr, toţi aceşti oameni robuşti şi lenţi, toţi aceşti români, căzuţi în captivitate rusească subt steagul Austriei de odinioară. Unii dintr-înşii au căzut încă din 1914, anul începător al marelui război şi au aşteptat de şase ani de zile întoarcerea acasă, în Ardealul propriu-zis, în Banat, în Maramureş. Au plecat prin Varşovia ; se întorc prin Bucureşti...

Ei evocă, fără să ştie, ca nişte păpuşi de porcelană, Extremul Orient plin de miracole şi de fantome, Japonia, China, Indiile, Arabia, prin faţa cărora, oglindite-n sideful mării, vapoarele ce i-au adus suind în Marea Roşie, şi-au încetinat motoarele ca să le privească. Sufletul fiecăruia din soldaţii aceştia, îmbrăcaţi în uniformă de lut, trebuie să fie ca o bijuterie sătulă de splendori, în care rubinul, sublimat de sînge, se împreună cu zerul azuriu al opalului pervers, cu briliantele siderale, cu sălciile deşteptate-n zmaralde. Capul lor trebuie să poarte, îţi zici, ca o corabie ameţită de un tezaur de poveşti, zmalţuri irizate, fildeşuri, perle, miruri sfinte şi amintiri de ceruri, a căror lumină cîntă ca nişte orgi de clopote şi talaze de mătase.

Oamenii aceştia, au băut laptele măgăriţei şi gustul lor poate s-a rafinat în stilul asiatic galben ; broderii pentru corpuri, şoareci savuroşi cu miere, salamandre şi păianjeni tăvăliţi în zahăr pentru limbă. Ei au tras oricum cu puşca în atmosfera milenară a Cerescului Imperiu, au înjurat româneşte la Vladivostok şi Pekin, au spînzurat în Irkuţk pe apostolii cu palmele scorţoase ale Iisusului Lenin. În şase ani de mizerii uriaşe şi veşnic variate, în şase ani de infernuri nepovestite, încrucişate cu basmele reale şi vii, emise din creierii plumburii şi ceţoşi ai Himalaiei — soldaţii sosiţi la Bucureşti sînt fără îndoială nişte supraoameni.

Către seară mă întîlnesc şi stau de vorbă cu unul din ei, de pe la Criş, îndemnîndu-l să-şi descaiere firul de aur pe care s-a pogorît la noi din profunzimile legendei.

E un om cumsecade, cu un accent neaoş rusesc în cuvîntare.

— Aviam patruzieci de rusoaice cu noi, măritate cu soldaţi de-ai noştri. Le-o sunat unora capul aşa. Eu n-am vroit să duc rusoaic' acas'. Am lăsat-o cu un copchil peste mare.

— Ţi-a plăcut acolo ? îl întreb cu sfială.

— Plăcut.

— Dar aici la noi cum îţi place ?

— Aşteptăm amu solda pe trii luni şi ne-om răsipi de la Braşov. Apoi om vidè.

Mai fac o încercare să provoc impresiile soldatului să izbucnească, şi el îmi dă acest răspuns admirabil...

— Nu ştiu, domnule nămic. Nu ştiu să zîc nămic....

1920

INDIVIDUALITATEA PARTIDELOR POLITICE

Războiul, izbucnit prin slăbiciunea socialiştilor, a luat sfîrşit cu împuternicirea incomparabilă a «clasei muncitoare». S-a văzut că «burghezia» n-a fost în stare să dea loc decît unui măcel general de cinci ani de zile, de pe urma căruia nimeni nu se alege cu nimic. Aşezări şubrede şi combinaţii politice efemere caracterizează marea pace care încheie ca un nasture spînzurat, mantaua lui de sînge. Totul a devenit provizoriu şi aproape inutil — şi viaţa, şi averea, şi bucuria. Evenimentele, susceptibile şi capricioase, fac explozie la cea mai uşoară atingere de umbrelă, ca proiectilele înăbuşite în ţărînă, peste care trece piciorul unei capre sau a sărit o lăcustă. Europa poate fi zguduită de o nouă mare detunătură cînd se va supăra un leah sau îi va cădea greu englezului biftecul. Punctul de fricţiune franco-german, care zeci de ani a ameninţat continentul, s-a multiplicat în sute de puncte primejdioase noi.

A căpătat Franţa Alsacia-Lorena şi acest ideal împlinit n-a contribuit cu nimic la fericirea Franţei ; singuri jurnalistul şi istoriograful trag vanitate din acest rezultat. Naţionalismul şi imperialismul şi-au găsit un vast cîmp de aplicare în război : e ultimul cuvînt al aşa-numitei societăţi burgheze. După el, mizerie şi calamităţi. Sîrbii au ieşit la Adriatică. Polonezii sînt de sine

stătători, națiile pestrițe cu nume compuse de iarmaroc, cehoslovacii și jugoslavii, au avut cîte satisfacții au dorit. A pierit Austria, și marile puteri care au desființat-o sînt cuprinse ca de un regret și au și emis proiectul unei «confederații danubiene». A fost dezarmată Germania și supusă unui impozit de război covîrșitor ; dacă mîine armatele roșii ale lui Lenin pătrund în fostul imperiu, aliații vor da Germaniei ajutoare militare și dacă va insista, îi vor restitui și pe Kaiser.

Contrazicerile grosolane în care încape politica europeană, condusă exclusiv de partidele burgheze, nu sînt de natură să le reabiliteze. Și atunci, lumea se întoarce către socialiști, zicîndu-și : să vedem ce ne vor aduce și aceștia. Dacă nici cu ei nu vom izbuti să ajungem la o stare mai sigură, ne vom mai întoarce o dată, și de astă dată la monarhia absolută, la o dictatură aspră, condusă de cine o pofti, de un rege, de un crescător de porci sau de un bolșevic ; ne-am săturat.

Partidul socialist român suferă relativ de toate viciile partidelor burgheze și boierești, și față de ele, de inferioritatea capacităților de guvernămînt. Oricîte valori noi de pocher sau de bridge, smulse cu greață burgheziei de noapte, ar recruta și oricîți isprăvnicei de ocupație germană ar lua în serviciul lui, partidul socialist e încă pentru multă vreme inapt pentru o guvernare ce trece de la afacerile de poliție în sus.

Într-o totală lipsă de individualități în clasele «de jos», România nu are măcar norocul anacronic al unei clase suprapuse de caracter. Boieri nu se pomenesc și trebuie să ne îndoim că ei au existat altfel decît în basme și în istoria vremurilor frumoase prin deces, căci tare li s-a secat izvorul. Un surogat de aristocrație au schițat conservatorii din toate varietățile acestei specii. Dar de la Petre Carp încoace — și singur Carp era de părerea lui într-un partid de unul singur — conservatorii s-au ferit ca de-o țară să-și cultive principiile și să se identifice cu ele. Din pieptul lor de zimbri heraldici ies voci de paseri și de berbeci. Ei s-au simțit atît de puțin serioși, atît de slab convinși de rolul lor social, încît îndată ce liberalii — care nu s-au prea deosebit de dînșii — le-au cerut socoteală și pergamente, n-au mai contenit în justificări și concesii. Citind apoi în ziarele franceze că socialismul e o modă foarte purtată, partidele conservatoare și-au ras firmele într-o seară și au devenit peste noapte fie democratice, fie progresiste. Tipul conservatorului întreg, care înțelege să trăiască și să moară conservator, e pierdut pentru istoria politică românească. Conservatorul s-a transformat în pitpalac.

Aveam în țara noastră un partid mai accentuat în tendințe, și care își făurise o individualitate rebarbativă încîlcită, calvinistă, însă reală — partidul liberal. De la introducerea votului universal, el a încercat aceleași alterații ca și conservatorii ; votul universal a fost prima ofertă de dragoste efectivă făcută păturilor subalterne. Acum partidul liberal valsează cu tot trupul lui către stînga, în vîrtejul în care își arată formele stafidite și baletista conservatoare. E un dans general și un marș general către stînga. Disputa oamenilor politici actuali rezidă în chestiunea unică de a se ști care din toți e mai «democrat» decît altul și toți afirmă cu entuziasm, cu o bizară isterie : sîntem democrați.

Nu sîntem — ferească Dumnezeu! — potrivnici democrației. Vie și democrația la guvern, ca să treacă și ea, conform obiceiului, că nimic nu poate să fie veșnic, și să vie apoi regimul gușaților, al fonfilor și al celor cu picioare moi, toate clasele avînd drepturi la un număr de portofolii. Dar e suspectă de neputință individuală această caznă de evoluție spre stînga. Sînt cîteva cuvinte noi tabù care formează vocabularul sacru al sensibilității politice la noi. Muncitorimea, greva, salariul, sindicatele... Presa le menajează cu un respect ridicul. Oamenii politici și le însușesc. Guvernele fac tot ce pot ca să evite un conflict precipitat, din care să se aleagă una din două: ori stat revoluționar, ori stat cuprins în verigi de fier. Partidelor politice li-i frică și de revoluție și de vehemență. Conducătorii lor admit din lașitate esențială, pentru nevasta ce li-i dragă, și un amant, cu condiția ca să fie lăsați să pupe și ei un călcîi.

Sau: vrem să spunem că războiul, care, profeții lui ne-au cîntat că e o școală de virtuți și un mijloc de selecționare, ne-a lăsat într-un hal de decrepitudine morală, fără precedent. Nu mai credem nici unul în rolul nostru obștesc. Toată mistica noastră socială a trecut la muncitori. De la boieri și de la liberali a trecut în inima tovarășilor Moscovici și Christescu, care croiesc drumul ideilor socialiste în România, pe la spatele prefecturii.

1920

CONSTANTIN MILLE (II)

Fostul director al *Adevărului* și-a depus pana lui de gîscă. Idealul lui s-a împlinit: după vînzări provizorii, înscrise cînd în registrele societății «Ica» și cînd într-ale Ministerului de Interne rusesc, taraba ziarelor sale s-a vîndut definitiv pe șapte milioane. Domnul Mille se retrage. Domnul Mille a murit. Țărîna lui încă pute.

Subt stăpînirea inteligenței și a corectitudinei lui, ziarul *Adevărul* a caracterizat o epocă a presei și a fost școala la care și-au perfecționat psihologia toate pușlamalele mai mari și mai mici ale jurnalismului românesc. Se cunosc campaniile lui începute cu ifos și înăbușite subit; cineva trecea la momentul oportun pe la casă... Se știu diversele atitudini ale *Adevărului* într-una și aceeași chestiune. În timpul neutralității, ziarul care își revendică titluri la gloria de-a fi provocat războiul, apărea cu pagina telegramelor dominată de literele groase, o zi în favoarea aliaților, și altă zi în favoarea puterilor centrale: «Corpul 12 aldin», cum i se zice în tipografie, însemna pe fiece zi valuta convingerilor, strămutată de la un front al războiului la altul. *Adevărul* e singurul ziar la care redactorii plătiți cu maximum cinci sute lei pe lună, au realizat averi de cîteva milioane.

Paralel cu politica, la el s-a vîndut critica și admirația. Nici un teatru nu și-a

deschis vreodată porțile fără ca să fi chemat mai înainte pe cronicarul dramatic al ziarului, să-i ungă balamalele cu mucii lui uleioși. Nici o expoziție de pictură nu s-a deschis fără o vizită a cronicarului artistic la un antevernisaj.

Nu știu ce ar putea în definitiv să revendice pentru justificarea existenței lui, *Adevărul* de subt conducerea domnului Mille. Plătit, el a propagat corupția și demoralizarea ; gratuit, el a încurajat exclusiv stupiditatea și cel mult scîrnava mediocritate. Produsele oblice ale uretrului literar, tip Radu Cosmin, au fost puse în valoare de gustul și rafinamentul lui Constantin Mille.

Un ziar cu bătrînețele *Adevărului* și-ar fi făcut un ideal, într-altă țară, de-a sta în fruntea mișcărilor politice și culturale. Criteriul în cele dintîi l-au format numai bancnotele, indiferent de slova și de efigia împăratului de care erau tipărite. În ce privește cultura, *Adevărul* a dat o limbă de samsari și a introdus în ortografia și gramatica românească formele galițiene, complicate de la război încoace cu alterații pseudo-franțuzești. Școala lui a scris *senzație, inzistență, senzibilitate, senz.* Geniul lui lingvistic a descoperit cuvinte : *ritos, grobian* — și *construcții* : încercarea de-a se trimite pe oameni la muncă, iată ceea ce domnul Iorga a spus-o ritos.

Imaginație proastă, spirit de invenție nul, o proză mocirloasă — cu acestea personalitatea *Adevărului* condus de Const. Mille e schițată deplin. Imitînd ziarele pariziene cu vervă, el s-a încumetat să inaugureze, în manșeta foii, publicarea zilnică a unei axiome politice, pentru a cărei epigramă se cere dacă nu geniu și talent, măcar deșteptăciune ; domnul Mille și apostolii săi se mulțumesc să umple cu caractere mari spațiul cotidian al unui cretinism imens. O rubrică «Hai să rîdem» conține jalnica dovadă a unei macabre impotenți intelectuale.

Se zice că odinioară cămilele slabe, care străbat acum zilnic pustietatea cenușie a unei foi fără orizont, erau pline de intenții și mațe. Const. Mille a vegheat cu gelozie la păstrarea intactă a bandei sale și însuși ginerele lui, N. D. Cocea, care reprezintă în presă altceva decît socrul, a găsit ușile mercatorilor închise.

Adevărul a fost o comoară, un trib ermetic, consacrat de douăzeci de ani aceluiași rit, de la direcție pînă la fabrica de anunțuri ; și oricare erau deosebirile de vederi politice ale membrilor, familia s-a ridicat solidară, ca un singur om, cînd a fost vorba de un alișveriș amenințat. Cu dispariția definitivă a clocitorului de putregaiuri e de dorit ca taraba să devie o tribună.

În viața privată, răposatul Constantin Mille s-a remarcat printr-o căsătorie cu o doamnă foarte în vîrstă, care aducea în hamacul legănat al idilei tardive, dăruit unui trîndav fără meserie, o moșie și cîteva sute de boi.

Mila obștească a născocit dictonul că morții să nu fie vorbiți de rău. E tot binele ce se poate spune despre Constantin Mille, a cărui meschină răutate, în timpul deținerii ziariștilor condamnați pentru opinii politice, n-a încetat, canalia și stîrpitura ! o singură zi să-i murdărească, fără apărare. Familiile lor au putut citi proza lui ticăloasă și tîmpită fără să pălmuiască fesele bucale ale acestui scelerat.

Izbit de un acces de stupiditate patologică, de competența ospiciului «Pantelimon», acum cîțiva ani «Bătrînul Pește»,

cum i s-a spus pentru fornicațiunea lui senilă, salariată de neamul Cinculeștilor, visa o statuie a mutrei lui de piatră, ridicată în Alba Iulia, de neamul românesc adunat ca să-l adore.

Doresc ca posteritatea să puie pe groapa lui odioasă singurul monument în acord cu cadavrul : un cîine bolnav de bube, contractat în spasmul fecal, dedesubt cu balta colicilor canine, sculptată artistic în calcar, care să-i învelească mormîntul.

1920

JUSTIȚIE NU POATE SĂ FIE

E cu putință administrarea unei justiții științific precise ?

Poate un cetățean căruia nu-i mai rămîne altă cale deschisă pentru valorificarea unui drept, să alerge cu încredere la magistrat ?

Chestiunea pare însă demult rezolvată prin negativă. Spiritele libere s-au învechit în convingerea justiției imposibile.

Totuși universitățile dau anual cîteva mii de licențiați în drept, pentru comerțul de advocatură, iar dreptul — o teologie frumoasă, inaplicabilă, redusă ca și medicina la douăzeci de rețete — are șahiști și cîntăreți pasionați. Nu mai vorbim de numărul proceselor, zilnic mai impunător, și de al gogomanilor sceptici însă tenaci, care se îmbulzesc în grajdurile justiției cu miile.

Experiența duce la concluzia că toată justiția este făcută exclusiv pentru advocați și că statul o administrează ceremonios și inflexibil numai pentru motivul că n-ar avea să dea în ieslele lui un fîn tot atît de gustos, pe care-l paște o întreagă clasă puternică și periculoasă, pe platourile impresioniste ale justiției.

Am luat parte ca martor la un proces, între un proprietar și un chiriaș ; proces microscopic, e-adevărat, dar susceptibil să

cum i s-a spus pentru fornicaţiunea lui senilă, salariată de neamul Cinculeştilor, visa o statuie a mutrei lui de piatră, ridicată în Alba Iulia, de neamul românesc adunat ca să-l adore.

Doresc ca posteritatea să puie pe groapa lui odioasă singurul monument în acord cu cadavrul : un cîine bolnav de bube, contractat în spasmul fecal, dedesubt cu balta colicilor canine, sculptată artistic în calcar, care să-i învelească mormîntul.

1920

JUSTIŢIE NU POATE SĂ FIE

E cu putinţă administrarea unei justiţii ştiinţific precise ?

Poate un cetăţean căruia nu-i mai rămîne altă cale deschisă pentru valorificarea unui drept, să alerge cu încredere la magistrat ?

Chestiunea pare însă demult rezolvată prin negativă. Spiritele libere s-au învechit în convingerea justiţiei imposibile.

Totuşi universităţile dau anual cîteva mii de licenţiaţi în drept, pentru comerţul de advocatură, iar dreptul — o teologie frumoasă, inaplicabilă, redusă ca şi medicina la douăzeci de reţete — are şahişti şi cîntăreţi pasionaţi. Nu mai vorbim de numărul proceselor, zilnic mai impunător, şi de al gogomanilor sceptici însă tenaci, care se îmbulzesc în grajdurile justiţiei cu miile.

Experienţa duce la concluzia că toată justiţia este făcută exclusiv pentru advocaţi şi că statul o administrează ceremonios şi inflexibil numai pentru motivul că n-ar avea să dea în ieslele lui un fîn tot atît de gustos, pe care-l paşte o întreagă clasă puternică şi periculoasă, pe platourile impresioniste ale justiţiei.

Am luat parte ca martor la un proces, între un proprietar şi un chiriaş ; proces microscopic, e-adevărat, dar susceptibil să

demonstreze deplin funcţionarea grosolană a sifonului de distribuit justiţia.

Mă găseam în primăvara anului, în cabinetul unui prieten, medic de boli nervoase, la o ţigare, dimpreună cu alt prieten, proprietarul apartamentului ocupat de către medic. Ne întîlniserăm cîteşitrei acolo.

— Am venit, doctore, ca să-ţi pui în vedere decretul-lege, ultimul în serie, care dă proprietarilor dreptul la un spor de patruzeci la sută asupra chiriei. Totodată îţi mărturisesc că sporul mă nemulţumeşte şi că mă aştept din partea dumitale la un spor egal cu întreitul chiriei.

Plăteşti patru mii de lei pe an ; îţi cer douăsprezece mii. Mi se pare rezonabil. Altfel, n-am cu ce trăi.

Proprietarul e un tînăr valid care în loc să se masturbeze în frageda lui vîrstă s-a amuzat, făcînd oarecare studii, mi se pare că de drept. Are patru imobile în Bucureşti, joacă la club şi politicăreşte la cafenea.

— Eu, dragă prietene, răspunde medicul, voi asculta ce-mi ordonă decretul-lege ; sporesc chiria cu patruzeci la sută şi, peste, nu dau nimic.

— Decretul-lege mai prevede ceva, spune proprietarul. În cazul cînd sînt nemulţumiţi, care-i cazul meu, li se acordă proprietarilor dreptul de-a se plînge unei comisii de arbitri. Sînt nevoit să-mi duc şi eu nemulţumirea mea în faţa comisiunii.

— Ai să faci cum crezi dumneata, adaogă chiriaşul. Deocamdată, pentru că termenul de plata chiriei e apropiat, te rog, spune-mi, după ce tarif o să ţi-o plătesc.

— O ! dragă doctore, aceasta e-o chestie fără importanţă. Să suspendăm plata pînă ce va ieşi hotărîrea comisiei arbitrale. Îmi vei plăti după aceea.

— Atunci, ne-am înţeles.

Salutări foarte cordiale din ambele părţi.

— Pretenţios dar bun băiat, proprietarul, îmi spune medicul, impresionat de civilizaţia lui.

Timpul trece şi cu el termenul contractual de plata chiriei. Proprietarul dă în judecată pe medic pentru că nu i-a plătit-o şi cere rezilierea contractului.

— Înţelegi, monşer, argumentează acum proprietarul, că dacă pot să-l dau afară, iau pe apartamentul lui o chirie de treizeci de mii lei anual...

Revoltat de ipocrizia proprietarului, medicul cere proba cu martori, care i se admite. Magistraţii puteau să nu i-o admită şi nu era justiţie. Ei au admis-o şi nu e justiţie nici de data asta.

Sînt singurul martor al medicului şi medicul mă roagă să-mi exercit calitatea. Aş fi putut să-l refuz, pe temeiul realităţii că nu am vreme de pierdut, şi nu era să fie justiţie. Am considerat mărturia mea ca o datorie şi am depus. Va fi justiţie ? Trei mii de muşte în sacou stau grămezi pe crengile de piatră ale Palatului ei.

Înainte de ziua procesului, proprietarul, care spusei că-mi este prieten, încercase de cîteva ori să-mi determine evaziv şi similidistrat sugestiunea de care avea nevoie ca să-şi dea locatarul afară, că în ziua întîlnirii noastre în cabinetul medicului convorbirea noastră avusese cu totul alte obiective decît relaţiile dintre proprietar şi chiriaş.

În ziua procesului, proprietarul e cel dintîi la intrarea camerei de «chibzuire». Avem de aşteptat un ceas şi, ca nişte prie-

teni vechi, stăm de vorbă : el vorbește și celălalt ascultă.

— Ce ciudat ! mă complimentează proprietarul. Unul ești cînd stă cineva de vorbă cu tine și cu totul altul cînd scrii. Aș vrea să te citesc mai des. Cînd o să am acest noroc ?

Și, după o pauză, menită să puie un strat de rezistență, atentatul :

— Știi că noi, proprietarii, care sîntem o clasă, însă neorganizată, ne-am hotărît să ieșim la luptă. Eu am spus în comitet că nici o luptă nu se poate duce fără presă... Vom face un mare ziar... în curînd. Pe cine crezi că-l punem în capul ziarului nostru ?

O nouă pauză și un zîmbet scăpărător de ticăloșie.

— N-ai ghicit ?...

— Nu.

— Pe tine, dragă, nu înțelegi ?...

În camera de chibzuire. Un magistrat simpatic îmi arată crucea, pe care jur să spun adevărul. Mărturia mea consistă într-atît, în a repeta cu gura mea ceea ce afirmase medicul cu a lui : anume, că întîrzierea plății chiriei peste termenul din contract fusese instigată și convenită de proprietar. Ar fi fost de-ajuns să mi se citească întrebarea și să afirm dînd din cap. Fusese cineva de față la înțelegerea dintre proprietar și locatar și acest cineva era de-ajuns pentru justiție să afirme *da*.

Dar justiție nu poate să fie, chiar dacă ar exista un tipar cu care să fie împărțită ca un afiș ; căci oamenii chemați să puie în mișcare tiparul, suferă de particularități : le tremură creierul sau le alunecă opinia pe lîngă urechi. Anumite viduri intelectuale îi aduc să se fixeze pe accesorii

și să uite principalul, fascinați de afinități bizare.

Magistratul are o replică, în care martorul nu-l mai poate urma :

— Nu-mi explic, spune magistratul, cum de vă găseați cîteșitrei în cabinetul medicului.

A fost un fapt, această întîlnire întîmplătoare : magistratul voia să-și explice faptul... Poate să fie justiție ? Detaliul de compoziție absorbea judecata în sens, a magistratului.

Martorul, uimit de această diversiune, devenise deodată inutil cauzei care nu-l mai încadră.

— Aveți vreo întrebare de pus martorului ? se adresează magistratul către advocatul proprietarului.

— Să ne spună martorul, se ridică advocatul, dacă medicul propunînd proprietarului chiria, ținea mîinile în buzunar, ca să-i numere banii, sau într-altă parte...

— Da, da, întărește magistratul, luminat deodată în mijlocul problemei ?

Magistratul, spusei, era un tînăr simpatic și, probabil, cu lecturi de autori. Îl privii mai bine : susținea pe o cravată elegant înnodată, o figură curată.

Advocatul, care se refugiase în această atroce chițibușărie de mercenar, era și el un tînăr din «generația» cultivată. Statura lui flexibilă și îngrijită cu arta gentlemenului exterior, se rupse deodată, golindu-se de tărîțele și paiele ce-i simulau demnitatea fizică pîn-atunci. Într-altă vreme și societate, aș fi așezat pe proprietar lîngă advocat, întinși pe trotuarul Teatrului Național și aș fi pus să fie flagelați la fese cu cîte cincizeci de biciușci.

În vremea noastră m-am mărginit să scot dintr-un fapt divers cu mai multe pușla-

male, ideea generală că justiție nu poate să fie.

Un grefier dînd în gropi cu condeiul, urma dicteul alterat al magistratului, alterîndu-l și mai mult — și înțelesei din scrisul lui, din ortografia și din versiunea grefierului, că justiție nu poate să fie nicicodată. Faptul zboară din mîna tuturor ca un fir invizibil de aer. Faptul moare — și advocații trăiesc.

1920

FIUL LUI DUMNEZEU

«Mai sînt multe alte lucruri, făcute de Iisus. Dacă toate ar fi fost cu de-amăruntul scrise, cred că nici nu ar încăpea în lume cărțile ce le-ar cuprinde». (XXI, 25.)

Ioan Evanghelistul

Muritorul vulgar care trăiește în solda penibilă a naturii, salariat cu două mese pe zi și cu o ședință de somn, supus legilor, ordonanțelor și regulamentelor, respectuos față de gloriile Finanței și ale Proprietății, bolnav de stomac și de nervi, încărunțit fără vreme, însurat în rîndul lumii, cu copii, cu polițe și cu funcțiune precisă pentru ieșirea la pensie — citește Sfînta Scriptură ca o consolare supremă.

A fost, prin urmare, pe vremuri, un om care nu era nici magistrat, nici ofițer, nici profesor, nici preot, nici arhivar. Bugetul statului, diploma, licența, doctoratul, stagiul și avansarea i-au fost acestui om cu desăvîrșire străine. Camera și Senatul, dreptul de vot și democrația nu făceau parte din preocupările lui esențiale. Presa și teatrul îl lăsau destul de rece. El zicea : «Eu sînt alfa și omega», după cum altul ar fi spus : «Sînt ministrul justiției».

El vorbea de păsările cerului și de îmbrăcămintea strălucită a crinilor — și lumea se ținea fermecată după el. Negustorii își lăsau coșurile cu marfă, pescarilor le scăpa din brațe năvodul, ajutorii-contabili părăseau registrele la auzul cuvintelor lui ciudate, neobișnuite la bărbații cu răspundere socială și ifos. Cînd omul acela, corupătorul, distrugătorul de cariere întemeiate,

trecea printre robii şi slugile societăţii, trezea în fiecare ascultător un dezgust nelecuit de meserie şi o speranţă fierbinte. La un popas, fermecătorul vedea adunaţi în jurul fiinţei sale, întru totul curată, mii de ascultători obosiţi. Atunci el ridica mîinile spre ceruri şi, la ruga lui, se făceau venind coşuri cu pîine albă şi vase cu peşte fript. Şi încrucişîndu-şi braţele deasupra fîntînii, apa se făcea vin adevărat, pentru adăparea gloatelor uimite. Şi de-a lungul împărăţiilor de pustietăţi străbătute, puterile lui neînchipuite se desfăceau în miracole, ca vîlva sonoră a unei orchestre în liduri şi dansuri. Din cotiturile drumului el ridica ologii, din morminte morţii. Mireasma cuvintelor lui însănătoşea vigorile defuncte ale sufletelor, sceptice de civilizaţii culinare. La problemele de logică şi de raţiune ale învăţaţilor guvernamentali, el răspundea uscînd un smochin sau reamintind pilda cu cămila şi acul. Spiritul critic universitar se găsea enervat, plictisit : omul pildelor şi al cuvîntărilor cu tîlc nu ţinea socoteală de nici un calapod şi duhul lui umbla în iarba şi în florile lui Dumnezeu, desculţ.

Persoana lui Iisus din Nazaret reprezintă răzbunarea universală a insului robit în meschinăria socială şi împovărat de admirabilele stupidităţi ale naturii. În fiinţa sacră a Mîntuitorului bat năzuinţele omenirii neputincioase. Cuvîntul Evangheliei aduce iluzia tare că omul a putut tot ce a voit într-un moment al veciei şi făgăduiala că el nu e destinat unui jug perpetuu, de convenţiuni şi instincte. Deopotrivă îngenunche la crucifix şi Napoleon şi Stan al Paraschivei.

Dacă evanghelistul Ioan scrie adevărul — şi cine s-ar putea îndoi de scrisul feciorului lui Ioan ? — viaţa Domnului a fost infinit mai complexă şi mai plină decît ne-o spune Scriptura. Pentru că închipuirea şi intuiţia nu greşesc niciodată, ele ar putea să ne povestească într-o carte cu frumuseţi şi limpede inspirată, *Adevărata viaţă a Fiului Ceresc scrisă de un cercetător al inimilor triste*.

1922

INGINERUL REDACTOR

Aş vroi să cunosc gîndul dumitale.

Crezi dumneata, într-adevăr, că meşteşugul de a scri frumos trebuie să aparţie numai autorilor de literatură şi că după atîţia amar de ani de citire şi învăţătură profesioniştii liberi ai societăţii sînt unanim datori să scrie prost şi urît ?

Socoţi dumneata că singură bilblioteca trebuie să cinstească în raftul biuroului virtutea moartă a limbajului ales şi că viaţa de toate zilele nu trebuie împărtăşită cu el ?

A zugrăvi şi a cînta din vioară nu este ştiut de orişicine ; poţi fi un cetăţean însemnat în ţara ta, fără paletă sau arcuş, şi tabloul şi unealta răsunătoare, ca să grăiască, au nevoie de catacomba muzeului şi de cripta sălii de concert. Muzica e o voce care vine, pictura e o clipă ce s-a dus — amîndouă ghicesc ceva din eternitatea înaltă a intuiţiilor de peste viaţă şi înfăţişează atitudini mari îngheţate.

A scrie este a trăi, de cînd actele cele mai mari şi cele mai mici ale vieţii au apucat drumul cel alb al hîrtiei, depănată, lactee, de rotativă — de cînd, ca o şoricărime trandafirie, omenirea forfăie într-un iremediabil univers de foi volante, broşate şi cartonate.

Domnul acela, încruntat pe masa lui de lucru, vrea să rupă din lespedea inteligenţei sale, purtătoare de lumini latente, o scînteie cu neputinţă de scăpărat. El scrie un discurs, un articol sau o carte, el e parlamentar, ministru sau profesor. Are un plan, o vedere personală de idei, şi intenţii. Ideea lui se stinge de la cea dintîi scufundare a condeiului în călimară. Discursul lui va fi foarte stupid, articolul său va fi searbăd, cartea lui va fi deşartă.

Scrisul e un ciur subţire, prin care se pierde şi cea mai bogată făină, fără meşteşugul aglutinării potrivite.

Bărbatul de stat şi de idei este nevinovat de ignoranţa acestui meşteşug. E un meşteşug ciudat, care nu prea se învaţă, cei mai buni dascăli de literatură exteriorizează insignifiant. Întinderea unui text, ponderea reală a unei gîndiri, diviziunile şi dozajul, contrapunctul, cheia de boltă a unei compoziţii, sînt noţiunile absurde însă sigure ale scriitorului înnăscut. Un text se croieşte ca o jiletcă şi o carte ca o manta : pe măsură. Pedagogii şi conducătorii sînt vinovaţi de altceva : că nu se completează cu cîte un... inginer.

Lipsa inginerului redactor o simt mai toţi oamenii publici, obligaţi să se rostească prin scris, mai toţi directorii culturii şi politicii vii. Guvernul, Parlamentul, Universitatea, Biserica, Armata şi toate autorităţile ce trebuie pronunţate cu majusculă, au nevoie, în funcţia lor de a administra şi de a se înţelege cu lumea, de un inginer-redactor în toate serviciile lor. Cu inginerii-redactori, ataşaţi la Cameră şi Senat, şi Legea exproprierii şi Legea chiriilor ar fi scutit magistratura de mii de procese şi interpretări parazitare.

Un capriciu diavolesc voieşte ca în limba dumitale natală, pe care o vorbeşti toată ziua, să bîlbîi şi să te şepeleşti îndată ce

intervine blestemata pană. Nu te încăpăţîna! Ia-ţi manuscrisul şi, înainte de a-l da la tipar, trimite-l inginerului-redactor, ca să ţi-l curețe bine: un manuscris se spală ca o batistă. A înfrunta nepregătit hîrtia e un păcat împotriva sfîntului spirit, care se răzbună. Pergamentul va fi întrebuinţat cu temere şi economie, ca un lucru sacru: nu trebuie să te joci cu jertfa omului care-şi leapădă cămaşa şi face dintr-însa foi albe de piatră. Cheamă-l pe inginer şi plăteşte-l ca să slujească în reconstruirea notelor dumitale, limba românească.

Şi guvernul, şi parlamentul, şi justiţia, şi armata vor putea să-şi recruteze inginerii-redactori, cu înlesnire. Ei sînt poeţii, prozatorii, cu sau fără geniu, dar întodeauna destoinici să facă onoare misiunii de revizuitori ai textelor încîlcite — şi autorităţile îi pot găsi fumînd o ţigară amară şi purtînd un toc scîlciat, la cafenea, de unde nu vrea să-i scoată nimeni pentru o muncă folositoare şi foarte bine retribuită.

1920

O CLIPĂ DE PRIMĂVARĂ

Din «Cartea de cetire»

Odaia dă în stradă, peste petecul de grădină cu pomii în desfăşurare.

Au înflorit caişii într-o zi, peste noapte, mai-nainte ca frunzele să li se fi desfăcut. Le-am găsit dimineaţa furcile ramurilor cu totul albe, ca şi cum ar fi fost înmuiate în lăpturile groase ale nopţii şi ar fi îngheţat pe ele varul de argint al lunii şi de sidef.

În două zile caisul s-a îmbrăcat cu îmbelşugare în bumbacul selenar şi a stat în geamul meu — prevestitor de bine — ca o panoplie cu mii de steaguri mărunte, ca nişte roiuri de fluturi albe, spînzurate-n aer deasupra tulpinii.

— Sînt rufele spălate azi-noapte, ale stelelor, întinse ca să se usuce şi uitate pe ramuri, şopteşte Gnomul meu, pe care-l văd ieşind cu barba încîlcită şi cu catifeaua hainelor tăvălită, din desişul sufletului meu de pămînt, atent la basme şi povestiri miraculoase.

Într-adevăr, într-altă noapte, cămăşile, iile, batistele şi scufiţele minuscule ale rufăriilor cereşti au dispărut. Poate că un iepure, cu coşul în spinare, a venit, le-a încărcat pe toate şi, pe o potecă neştiută, umblînd în două picioare şi răzimat în ciomag, le-a dus în dormitorul curat al virginalelor lacrimi. Poate că o lăcustă mare albastră le-a transportat pe scara Căii lactee într-o roabă cu roata de cristal. Poate...

Florile caisului au pierit, iar în locul lor se ivesc frunzele, ce cresc din ceas în ceas și au acoperit pomul întreg.

În rînd cu caișii au înflorit și penele violete ale liliacului, purtate pe vîrfuri de ramuri subțiri ca niște scuturătoare de praf ale oglinzilor soarelui de sus. Ce modistă harnică și-a expus, de Florii, pălăriile în verdeața fragedului liliac? Dar penele lui de struț au fost furate, una cîte una, jumulite de mîna mică și sălbatică a copiilor, agățați de garduri ca să prade avutul imaterialilor fabricanți din uzinele Botanicii subterane.

Deasupra florilor din grădină, pe atlazul azurului palid, alunecă săgețile rîndunelelor, ca într-o stampă.

Înflorește mai tîrziu gutuiul, după ce frunzele au crescut deplin, ca să primească florile rare, așezate cîte una, cu o simetrică economie, în cuiburile lor. Locurile le-au fost rezervate din vreme în punctele unde frunzele se întîlnesc cap în cap și brodează pentru evenimentul știut și ținut secret al unei flori un leagăn rotund, o farfurie verde, în mijlocul căreia va sta, legănată de adieri, ceașca albă trandafirie a florii de porcelan transparent.

Gnomul meu bătrîn și naiv s-a urcat în pomii țepoși. Din colivia lor pentru cuci, el numără, însemnînd pe răboj cu briceagul, petalele ce se deschid. Dar fermecat de frageda drăgălășie, Gnomul se uluiește și își crestează degetul arătător.

O boabă de sînge se scurge pe faianța catifelie a florilor de gutui.

1923

ANGORA, RUHRUL ȘI SOFIA

Problemele războiului european stau încă deschise subt cele mai caracteristice aspecte. La Angora, problema «națională» a statului turc; la Ruhr, chestia reparațiunilor de război; la Sofia, un aspect al slavismului contaminat de bolșevism.

Turcii vor să obțină prin tărăgănări și amenințări la Angora ceea ce Ismet Pașa n-a putut căpăta la Lausanne.

Soarta armelor, redînd Turciei o superioritate de fapt asupra grecilor, principiul naționalității a fost scos la iveală de către Adunarea din Angora pentru revendicarea teritoriilor locuite de turci.

Europa civilizată, care a dus războiul pentru principiul naționalităților, nu poate refuza Turciei chiar discuția pe acest teren. Interesată în chestia orientală din cauza populației musulmane din imperiul său colonial, Anglia se teme de extensiunea acestui principiu în Asia și de aceea ține ocupat Constantinopolul. Interesele economice pe care le are în regiunea petroliferă Mossul au făcut ca sediul negocierilor să se mute la Londra.

Turcii însă speculează dezacordul franco-britanic, ca să întîrzie la nesfîrșit tratatul de pace. Anglia, dezinteresîndu-se de ocuparea Ruhrului, Franța se dezinteresează aparent de chestia Turciei, care spera să obție astfel maximum de avantaje. Grecii

sînt în propriul lor război aproape complet uitaţi.

În Ruhr, Franţa îşi continuă politica ei de despăgubiri. Domnul Poincaré e prea mult angajat faţă de poporul francez ca să poată ceda pe tema reparaţiunilor. Cînd germanii au refuzat să plătească, Franţa a ocupat, gaj, regiunile miniere. Se speră că în acest fel să se capete afectiv ceea ce pînă azi era de domeniul teoriei.

Germania caută să zădărnicească acţiunea franceză provocînd dificultăţi ocupanţilor — greve, atentate, micşorarea producţiei, sabotaj. Înăuntrul imperiului, depreciere valutară, mişcări anarhice, monarhiste şi separatiste menite să intimideze. Franţa, ca şi cînd n-ar şti nimic, se dezinteresează de zbuciumările interne germane — urmărindu-şi cu tenacitate planul economic.

În Bulgaria comunismul rusesc a îmbrăcat haina revoluţiei verde a ţăranilor. În numele acestora s-a întronat o dictatură, care împinge Bulgaria spre socialismul agrar. Proprietatea urbană şi rurală a fost confiscată, vechii conducători arestaţi şi condamnaţi la muncă silnică pe viaţă, intelectualii persecutaţi.

O operă negativă şi de distrugere, căreia nu-i corespunde decît un imens haos de legiuri medievale şi comuniste.

Europa e încă departe de a-şi putea căuta rănile liniştit.

1923

TIBOR ERNÖ

Expune la «Mozart» şi aduce, în coloritul lui, frenezia maghiară, accentele cuceritoare ale unei palete sălbatice care trezeşte în suflet ecouri de taraf, la han, pe drumul pustei. Tibor Ernö e îndrăgostitul curcubeului şi îi cunoaşte magia, fie că o flutură cînd logodeşte dealul cu cerul, fie cînd sineala energică a unei marame se conturează pe-o paloare albastră de zare. E o farandolă de culori violente, de aspect local, de energie rustică, unde basmalele, şorţurile, fotele se învîrtesc ameţitor în circul munţilor sau pe scena peisajului rural. Culoarea domină.

Nu ne impresionează nici construcţia unei compoziţii, nici energia de încrustare a desenului, căci paleta se întinde stăpînitoare, peste gînduri, peste linii, peste intenţii şi meşteşug. E caracteristica lui Tibor Ernö; ne-a adus colorit local şi sufletul viziunii regionale. A pictat priveliştea ardeleană şi zidul caselor albe de soare îl simţi că e transcarpatin.

Nu e nici varul orbitor al caselor din Tripoli, nici imacularea unei privelişti scandinave. Tibor Ernö nu pictează, ca mulţi, cu aceiaşi ochi, Florenţa, Tokio, Stambulul şi Provença. El aduce o culoare plămădită din logodirea fondului românesc al priveliştii cu lumină cezaro-crăiască. Iată de ce paginile lui violente, impun.

1923

NECROLOGUL LUI PUSSY

Fără morți apropiați de noi, viața noastră moare fără să simțim. Timpul se isprăvește, alunecînd impalpabil, ca un fir de făină, prin gaura de ac a unei singure veșnice clipe fixe.

Numai cînd a murit în preajma noastră cineva, ne amintim că tăcutul timp muncește și răstoarnă, executor precis al sentințelor primitive.

Liberi aparent și luptători spectaculoși, noi ne-am născut înjunghiați și ne depănăm, convoaie de prizonieri cocoșați de cîrceie, între două escorte de lănci : nopțile — cu vîrfurile scînteietoare : stelele. Există un număr senzațional de bîlci : covorul rotativ. Curioșii pun piciorul pe el, cu plată, și merg fără să pășească, așteptînd într-un punct care fuge...

Momentul cînd ți-a murit o speranță se aseamănă cu zborul scoborît al unei pasări din colivia cu șoimi și licurici, străbătînd universul în parcurs diagonal. Ea nu a murit ; a scăpat alburie în văzduhul albastru, pe care îl tivește. O urmărești ocolind, pornind, trecînd, și reintrînd în codrii depărtați, stîrnitorii vîrtejelor de farmece și iluzii. Speranțele nu pot muri decît la figurat.

Moartea, singura moarte, e moartea surîsului, moartea privirii, moartea mișcării, încremenirea fizică definitivă.

Demnitatea cititorilor mei nu va fi scandalizată că spiritul inutil al filosofiei se deșteaptă la moartea unui cîine, ca și la dispariția unui academician. Mie, mi-a murit un cîine, cum mi-au mai murit. Cela ce nu s-a bucurat în cuprinsul familiei sale, de învățați iluștri, de mari proprietari sau economiști, dobîndește dreptul să se mîngîie, făcîndu-și un cățel.

Opinia publică revendică pentru oameni dreptatea, blîndețea, votul universal și mila, iar pentru cîini rîia și hinghierii. Ea se răsfață în certitudinea unei superiorități considerabile, nediscutată, asupra cîinelui pribeag, din fața magazinelor somptuoase. Un deputat al opiniei publice, un ziarist, se iuțea odinioară patetic, pentru că un cîine, întărîtat de croiala cu manșetă, l-ar fi tras în Cișmigiu de niște pantaloni, cîștigați în știința dreptului și a politicii mondiale.

Cîinele tău nu mai este un cîine, după cum de-ar fi fost un om nu era numai un om. El a fost o împrejurare, un total general, un ultim rezultat, o viață, un ev, zece ani din timpul tău, din timp, care pînă la moartea cîinelui s-a strecurat ascuns. Zece ani de pulberi fugare s-au adunat deodată, s-au strîns lespede și s-au prăbușit : s-au concretizat.

Urechile cîinelui tău, de catifea plastică neagră, căptușită cu atlaz carmin transparent, zbîrlite ca o dantelă, ascuțite ca niște frunze sau netede și linse, indicau, armonizate cu ochii atenți, ironici sau somnolenți o făptură spiritualizată. De la plantă pînă la panteră, pînă la neant și mit, cîinele reprezenta integral, printr-o tonalitate, printr-o sculare, printr-o răzgîndire, cîte un mod, cîte un moment de-a fi al materiilor abstracte și al formelor ajunse. Gura lui pocită era suavă. Din patru furci deosebite,

cu caier deosebit, se iscase zibelina lui, lină la frunte, spumoasă din sfîrcuri la guler, aspră pe spinare și despletită în coadă, ca un scul răsucit. Talpa lui puternică, învăluită cu puful unghiilor de cuarț, înnoda de pămînt tiparul fluid al piciorului ager. Din mapa necunoscută a stampelor ei aristocratice, natura, slujită de un pretext, improviza imagini infinite, în care geniul ei buimac scăpăra variat și nou într-un amănunt, părăsind cu dumnezeiască nesocotință o construcție trecătoare izbutită pentru alte improvizații schițate, încercate și rînd pe rînd anulate.

Cîinii ignoră arta monotoniei, a imitației și a reminiscenței. Ei risipesc opera lor liberă imensă, de invenție, de prietenie și bunătate, fără orgoliu, cu liniște și nepăsare...

17 septembrie 1924.

CÎINELE ȘI OMUL

Un gen declamatoriu de literatură încearcă să trivializeze sentimentul delicat al femeilor pentru cîini.

Subt cuvîntul de umanitate se debitează lesnicios toate insanitățile, în ipocrit, grav și grotesc. Pentru ce s-ar plimba cu limuzina doamnei un cîine cîrn, buzat și bălos și nu intelectualul acvilin, grațios și pudrat ? Idealul nerealizat, de-a fi cățelandrul unei persoane bine situate, poate deveni o sursă de ironie socială și de fierbinte umanitarism.

Ocara cîinelui vine și din concepția inutilității lui. Fiind util numai ceea ce se mănîncă, un acord aproape unanim ne obligă să desconsiderăm tot ce nu ne aduce rentabilitate și burtă.

Dar dacă ironistul, sărac de alte motive literare, ciupește cîinele cu condeiul, cititorul și admiratorul lui, mai puțin cerebral, îl arde cu bîta, îl deșală cu ciubota, îl ia de coadă și-l dă de pămînt.

Am văzut un soldat în exercițiul răzbunării împotriva ofițerului care l-a trimis să-i plimbe animalul : strîngînd cîinele călărit între genunchi și cărîndu-i bolovani de pumni în cap. Îmi aduc aminte de un oarecare Panaiot, cu gura strîmbă ca o prună, subt nasul lăbărțat. Panaiot întărîta cîinii prin zăbrele, cu o vergea de încărcat țeava puștii. Cîinele apuca vîrful în formă de cîr-

tionț al vergelii cu dinții și Panaiot împlînta cu o mișcare de spadasin în stomacul cîinelui vergeaua, pe care o zmulgea sîngerînd ca o floretă.

Deunăzi, în colțul Bulevardului cu strada Belvedere, căzuse în agonie un cîine splendid, îmbrăcat în blană cărămizie, otrăvit de către un agent municipal perfid. Pe același trotuar somnolau la soare, intacți din partea primăriei, doi cîini pleșuvi, în ultima fază de rîie și care nu ar fi dorit, în indiferența obștească pentru bubele lor vii, ușor de tămăduit, decît o moarte rapidă. Un cîine țărănesc frumos dormea într-altă parte... Un băiețandru se apropie de el, se apleacă, primit cu încrederea unui zîmbet, de cîinele cu ochii galbeni. Cu o piatră pe care o ascundea în mînă, băiețandrul izbește și rupe piciorul și laba.

Lipsa de respect față de dobitoace, nepedepsită corporal, inspiră pe vizitiii volanului să le ucidă din fuga mașinii. Un desinator fără talent povestea o victorie a lui, repurtată asupra unei pisici : ridicînd pisica de picioarele dinapoi el îi zdrobise capul, trîntit cu energie, de repetate ori, de trunchiul unui copac. Isprava școlarului care prinde musca și-i dă drumul să zboare cu paiul înfipt în abdomen, e o jucărie inocentă a unei educații științifice mai vaste, aplicată la fluturii asasinați în hatîrul colecțiilor moarte, cu acul împlîntat în spinare. Cunoaștem cazul și mai abject al unui copil, amuzat să scoată ochii puilor de găină cu iglița, cu care mama lui îi croșetase flaneluța. Amatorii de muzică forestieră orbesc privighetorile cu briceagul, ca să le eternizeze suspinul într-o noapte eternă fără anotimpuri...

Toate vietățile reprezintă, ca noi, acel lucru sfînt, provizoriu și regretabil, care se numește viața, complement al luminii. Cine nu pune preț pe cîine, nici pe om nu pune preț, prețuirea pornind de la cel dintîi spre cel din urmă. Atîta timp cît nu putem face viață și afla sigur ce este viața, sîntem reduși să-i dăm tîrcoala cu smerenie și cu mirare — și nici un drept, nici o justiție nu are voie să o depășească, pentru nici o credință.

Un rus evadat din închisorile revoluționare istorisea morbiditatea asasină a unui comisar comunist, care își hrănea exclusiv cățeaua cu creierii prizonierilor politici. Materia gînditoare era izolată de cadavru și dusă acasă împachetată în ziar. Ca să-și aibă cățeaua proaspătă mîncarea, comisarul împușca un deținut pe zi. Căpătase o dexteritate miraculoasă în așezarea oblică a țevii revolverului într-un punct al craniului, care, atins cu glonțul, se desfăcea dintr-o dată, ca o cutie cu resort. Nevinovata cățea circula prin închisoare. Desfătată cu mîngîierile tragice ale deținuților, ea trebuia, fără să știe, să le mănînce inteligența și să o găsească gustoasă.

1924

PEDEAPSA CU BICIUL

Calul cel mai frumos al reginei, un armăsar, a fost ucis de un rîndaş. Susceptibilitatea lui, vexată de apropierea unei brute, a displăcut rîndaşului, care, ca să o potolească, a ridicat ţesala şi a izbit. Calul căzu, cu fruntea străbătută de dinţii ţesalei.

Ziarele care au relatat comercialmente crima, preţuiesc paguba la un milion de lei şi informează că rîndaşul a fost arestat şi cercetat : pentru pagubă, negreşit.

Au trecut cîteva zile de atunci. Am căutat zadarnic o urmă în toată presa, din supărarea cu care un intelect trebuie să ia cunoştinţă de atare sălbăticie. Dacă sute de gloabe sînt zilnic doborîte de bîta patronilor, pe care vitele cu resemnare le hrănesc, dacă mii de cîini primesc la fiece pas salutul omului civilizat, cu bastonul, cu piciorul, cu piatra, cel puţin un armăsar, armăsarul reginei, ţi-ai fi putut închipui că va cunoaşte o presă mai bună.

Sociologii de la gazete, sensibili pînă la sfîrşeală şi înduioşaţi de toate durerile mari ale Democraţiei şi suspinînd chiar în tragica strînsoare a ghetelor ei de duminică burgheze, apăsate pe bătături şi băşici, s-au specializat prin ştiinţă şi cugetare, în stricta fericire a semenului cititor. Compătimirea, prietenia, solidaritatea şi respectul, aceşti flaşnetari ai caterincii rotative s-au obişnuit să le ignore şi să le mînjească, de cîte ori şi le aduc aminte, şi la oameni şi la dobitoace, păstrînd din ele pentru cei dintîi — clienţii de trei sau numai de doi lei exemplarul — simulacrele decorative.

Un vizitiu are drepturi imperiale absolutiste asupra fiinţelor din ograda lui şi nici un jurisconsult nu s-a gîndit să i le conteste. Nici un şef de partid popular, nefiind nici pointer nici catîr, dreptatea vieţuitoarelor cu patru picioare este hotărît să nu devină niciodată obiectul unui discurs parlamentar.

O palmă distrată, scăpînd în figura unui chelner rînjit, emoţionează cel puţin zece organizaţii profesionale şi trei ziare independente. Nenumărate lovituri inutile cad zilnic în spinarea calului împovărat peste măsură ; trecătorul trece, gardistul stă, justiţia reflectează. Cu ochii îngropaţi în întuneric, calul, întins ca un resort, este osîndit să tragă perpetuu, pînă plesneşte-n drum. Justiţia oamenilor a stabilit principiul că nu există nedreptate fără petiţie şi reclamant ; că nu există nedreptate în sine, nedreptate goală, nedreptate fără timbre. Chelnerul are în spatele lui societatea ; boul e izolat în lume cu asasinul.

M-aş adresa copiilor, al căror număr, tot atît de mare ca al cetăţenilor adulţi, poate înfăţişa o autoritate, şi le-aş ţine un discurs :

«Părinţii voştri, copii, şi mai ales masculinii, robesc unei lamentabile laşităţi. Ei nu v-au învăţat o atitudine de bărbaţi şi gentilomi. Inima voastră ei nu o cunosc şi nici nu le trebuieşte. Zestrea valoroasă a sufletului vostru fragil şi capabil acum de un eroism, pe care traficul părintesc o stîrpeşte, nu-i interesează. Educaţia voastră are un singur scop : salariul, indiferent de mijloa-

cele ce-l însoțesc. Părinții oftează după un singur ideal neostenit : milionul.

Totuși, averea adevărată este simțirea. În ceasurile grele tîrzii, toți cîți v-au înăbușit-o prin pilde repetate de meschin egoism și servilitate, cer simțirii voastre să vibreze, să zboare.

Niciodată inima nu v-a fost chemată să apere suferința, să înlăture nedreptatea. Voi nu ați fost îndemnați de nimeni, copii, să vă mîhnească durerile unui cîine, — iar pe voi, flăcăi, nimeni nu v-a deprins să dați imediat, pe loc, pedeapsa cuvenită unui trecător care silește să roșească o femeie.»

Aș îndemna copiii din școli să se adune, să se grupeze, să-și facă din datoriile milei și ale venerației pentru viață, o doctrină vie, aplicată pretutindeni cu pumnul. Acești copii, la maturitate vor înțelege că din legile românești lipsește o lege capitală și o vor face : pedeapsa corporală legală, sancțiune simetrică a crimelor nepedepsite.

Suferința morală a reginei ne rușinează pe toți, intelectuali și rîndași, cu atît mai mult cu cît reflexul spontan al sentimentelor noastre, generoase pe alte tărîmuri, nu s-a ivit în presă ca să consoleze educația engleză a Majestății Sale.

1924

UN TEATRU NATURALIST...

S-a vorbit întodeauna de lipsa de religiozitate a poporului românesc, ca de un mare defect. În realitate, poporului nostru îi lipsește și i-a lipsit bigotismul, în sensul cel mai franțuzesc al acestui cuvînt. Românul crede, însă cu măsură — și cu scepticism. El nu știe să participe fanatic la mișcări religioase încă străine și pe vecie străine de noi ; nici ca să infirme un sfînt, nici ca să afirme un nou adevăr lăturalnic. El își păstrează din biserică atît cît îi trebuiește și nici o prescură mai mult.

E bine ? Rău ? — cine-ar putea-o spune cu jurămînt ? Asta este *mentalitatea* noastră, asta s-a întîmplat să fie. În cultura românească această însușire sau această scădere se traduce cu un fel de-a fi original — și trebuie să ținem seamă de ea ca de un aport brut indiscutabil.

Dacă poporul românesc a fost mustrat că nu are spiritul religios al occidentalilor catolici și protestanți sau al orientalilor ortodocși, literatura românească este certată că nu are roman. Inexistența romanului românesc, constatată de critica dezideratelor, a fost privită ca o mare rușine și inferioritate. Ce haz trebuie să facă peștii, că oamenii trăiesc fără icre și ce greu trebuie să le vie caprelor că păstorului îi lipsesc coarnele și barbișonul ! Sînt literatori fără lucru, care de patruzeci de ani păzesc ivirea

romanului românesc și se aruncă violent asupra cîte unei cărți de proză nouă... Este roman sau nu este roman ? De ce este și de ce s-ar părea că nu e ? Dacă trece de trei sute de pagini, cartea se clasează automatic printre romane. Este permis, domnule, ca francezii să aibă roman și noi să nu avem ?

În orice caz, părinții noștri n-au fost prea mult tulburați de această absență și nimeni nu poate spune că ei au dus-o cu mult mai prost decît noi.

Aș îndrăzni chiar să insinuez că romanul devine un gen plicticos. Ești obligat să citești o mie de pagini, ca să afli cum se isprăvește firul conducător al unui autor, nevoit orișicum să debiteze multe gugumănii într-o imensitate de fraze, tocmite cu un subiect ales.

Ca să-și ascundă pudorile pur literare și artistice, romanul a inventat compoziția, tipurile menținute la linie, logica, analiza, succesiunea gradată, culoarea, armonia... Ai de unele și nu ai de altele. Nu știi să scrii, dar ai compoziție și, astfel, devii scriitor. Nu știi să încovoi arcul frazei cu săgeata unei idei, dar împărțirea capitolelor este bine făcută. Nu ești tinichigiu dar ești un bun vopsitor de acoperișuri de tinichea ; deci, ești tinichigiu. Surogatele de surogate concurează la crearea unei materii prime abstracte.

De altfel, romanul, ca mai toată literatura, nu se citește de către scumpul nostru public cititor — nu intră, aș vrea să spui, în marele lui interes intelectual. Toată lumea cunoaște intelectuali de merit, în toate meseriile intelectuale — care n-au mai pus mîna pe o carte de zece ani ; cum i-am ține de rău pe ceilalți ?

Dar fiindcă, iarăși, singură realitatea trebuie considerată, ura publicului românesc pentru carte este reală. Și pentru că, pe de altă parte, acest public nu trebuie lăsat în pace pînă ce nu-l vom culturaliza — căci într-altfel, ce mai poate să însemneze marea noastră chemare de scriitori ? — noi avem un mare rol, nu este așa ? — să ne folosim de o dispoziție a lui, comună — în sfîrșit ! — cu a popoarelor care au și religie și roman, remarcabilă, pentru teatru. Și să-i dăm dreptate că vrea să vadă mai multă viață decît hîrtie și că preferă lungimilor concentrarea.

Ia vedeți, domnilor dramaturgi, dacă nu ar fi locul să administrați publicului românesc, rebel la lecturile somnifere, un teatru agreabil și, vorba ceea, moralizator. Pînă acum, majoritatea autorilor de teatru și-au ales cîte un model din străinătate. Bernstein, Bataille, De Flers și chiar Ibsenii și Hauptmanii au găsit numeroși domni bine intenționați să facă la București pe maimuțoii de la Dunăre. Dacă ne-am hotărî să scrim și niște teatru curat românesc, din comedia atît de complexă și de frumoasă, a vieții noastre orășănești ? Niște comedii extrase din ceva mai suculent, pentru că mai viu, decît teatrul francez și bulevardier, din viața noastră zilnic trăită și zilnic abandonată, fără să tragem dintr-însa folosul satirei cu învățămintele ei — nu s-ar potrivi de minune cu așteptările artistice și culturale ale poporului românesc ?

Și m-aș adresa aci nu numaidecît profesioniștilor afișului, artificializați de un studiu special al demagogiilor scenice. M-aș adresa mai ales tuturor acelora care pot să vadă și văd, tuturor celor care se necăjesc de-a surda, tuturor celor care cer ceva mai

bun și mai drept — adică oamenilor din publicul mare, de orice meserie, afară de aceea de scriitor celebru. Și le-aș spune : puneți pe hîrtie de-a dreptul, citiți, recitiți, îndreptați, fără sfială — și jucați piesele voastre, întîi mai proaste și din ce în ce mai bune, voi înșivă, necunoscuții, neclasații, purtătorii talentului adevărat.

La cîrciuma mică vinul e bun și ieftin și cîrciumarul om de duh...

1924

LUX PERPETUUM...

Printre insectele împinse în lumina lămpii, zburdalnice, pasionate și nebune, se ivește una, liniștită și gravă. Cine poate ști dacă are un nume acest gîndac simpatic, mărunt cît oul de furnică, țestos și cafeniu ? El ne vizitează destul de rar, chiar în luna fierbinte din iulie, cînd pe gura ferestrii deschise năvălesc din negrul cuptor al nopții, animate vîrtejuri de vietăți și larve.

Îl găsești pe masă, cu mătasea aripii strînsă pe trei sferturi, subt platoșa din spinare, și lăsîndu-și un căpătîi să atîrne cocoloșit. E o insectă gînditoare. Capul mare și osos e al unei făpturi încăpățînate, cu creștetul pătrat. E orb, ori și-a închis ochii în niște pleoape inexprimate ? Cugetă, sau se roagă în anteriul lui de șiac ?

Ca să-l feresc de primejdia de-a fi strivit cu o carte, cu o mișcare, dintr-o greșeală, îl împing cu marginea unei foi de hîrtie, subțire ca o ață albă, încet, mai interior. Nu i-am schimbat întru nimic atitudinea de prunc înfășat, ca și cum nici nu l-aș fi atins.

Fără motiv aparent, spinarea lui cafenie s-a decolorat subit, degradată cu o nuanță. Gîndacul a murit ! Cred că a murit de melancolie și nu de o durere ; de melancolia delicată de-a fi fost atins de mînă de om.

Și i-am făcut gîndacului meu ciudat, întodeauna, o înmormîntare demnă de senti-

mentul lui. Cu foaia de hîrtie albă, cu care fără să știu l-am ucis, îl iau și-l duc la fereastră și-l scobor în cripta tot atît de misterioasă ca și defunctul meu necunoscut tovarăș, a unei roșii flori de garoafă.

În dreptul mormîntului de cuișoară al ființei care s-a stins, arde alb încremenitul în argint luceafăr.

1925

STATUILE

În colțul Băncii Naționale, din strada Lipscani, s-a dezvelit, mi se pare, ultima statuie din București. Eugeniu Carada, care nu a cunoscut sentimentul vanității, șade transformat în chibritelniță, deasupra unui soclu, adorat de jos în sus de o femeie. La Gara de Nord, aceeași concepție a imortalizat pe Gheorghe Duca. S-a convenit în arta ipsozarilor că un bust de om intră mai repede în nemurire ciung pînă la subsuori, cu brațe și cu mîneci cu tot și retezat în dreptul inimii, ca să i se poată aplica pe șurub, dedesubt, un picior de pahar. Nemuritorul este servit astfel contemporanilor și veacurilor viitoare, într-o fructieră.

Uneori fantezia se asociază acestei perfecțiuni definitive a iconografiei statuare, ca să lase generațiilor recunoscătoare cîte un adaos de simbolicitate. Gheorghe Panu din Cișmigiu duce atîrnată de burtă o traistă cu grăunțe, în fundul căreia statuia se scarpină la soclu : fruct al inteligenței artistice a unui gazetar de pe vremuri, lansat în gramatica excepțională și în vocabularul latinesc renovat în gen, număr, caz și timp. Peste drum de această lamentabilă caricatură, publicul își face educația ochiului la doamna Pherekyde și la un grup care maimuțărește și ofensează imaginea viteazului rănit de moarte și purtat pe brațe duioase.

În mijlocul unei piețe din cartierul Dorobanți, Alexandru Lahovary vorbește gătit în jachetă și în croiala exactă a pantalonilor din timpul vieții, călătorilor indiferenți dintr-un tramvai cu cai. Pache Protopopescu s-a îmbrăcat în bronz la aceeași casă de mode cu precedentul și cu Ion Brătianu, împrejurul căruia exprimă cîte ceva deosebit patru femei în colțuri și un zburător. Grădina Ateneului conservă o serie mare de piese de șah în marmură și bronz, iar într-un echilibru care desfide fizica, mecanica și cosmografia laolaltă, oferă lecția permanentă a gloriei eterne, subt forma unei țevi de tun sculată în picioare deasupra unei piramide de ghiulele așezate cu numărătoare și simetrie.

Capitala se împodobește treptat cu asemenea opere de sculptură, datorită bragagiilor plastici internaționali, italieni, francezi sau autohtoni. Vechile statui, Mihai Viteazu, Gheorghe Lazăr și Eliade, cărora li se mai poate alătura mormîntul masiv, cu jilț, al lui Rosetti, din Bulevard, singure pot salva onoarea municipală a capitalei.

Ale cui gusturi și minți au vegheat la executarea atîtor mizerii în relief, la recepționarea și la împămîntenirea lor? Cine a putut, fără sfiială și scrupul, să trivializeze și orașul și personajele menite recunoștinței din simțimîntul unui omagiu după moarte? O casă urîtă se învechește și se dărîmă. O statuie ridicată, dăinuie mai multe veacuri de-a rîndul.

Un copac în locul lui Carada, o fîntînă în locul lui Lahovary, o clopotniță în locul lui Ion Brătianu, o grădină în locul lui Gheorghe Duca, o lunetă astronomică în locul doamnei Pherekyde, un orologiu, un termometru, un meridian, o colonadă, un obelisc în locul statuilor diforme ce populează capitala, puteau să facă mai multă onoare cetății și să învețe mai mult pe cetățeni.

Care va fi statuia proiectată a lui Eminescu? Care sculptor bine introdus printre oamenii fără competință va fi însărcinat să lase viitorului moștenire, două tone de bronz topit într-o mediocritate acaparatoare?

S-a vorbit de un artist cu merite mari în plămădeala metalului cu pasiune. Dar s-au rostit și numele cîtorva înfiorătoare nulități. Cine va «obține comanda»?

Poate că singura statuie la care poetul Eminescu și cărturarii limbii românești au dreptul, ar fi un monument de hîrtie: o carte.

1925

ASPECTE

De vreme ce Teatrul Național a inovat, pentru mîngîierea artistică a publicului, genul dramatic de-a transporta pe scenă, seara, lucrurile banale, văzute în tot timpul zilei pe stradă, ni se pare și mai puțin la nelocul ei introducerea în rubrica spectacolelor a noilor aspecte din oraș. Acestea, în afară de meritul noutății, prezintă interesul că sînt reale și adevărate — și gratuite. Ele contribuie la confortul public, care-i gust și estetică aplicată, infinit mai mult decît actele cîte unui literat cu inspirație absentă. Apoi, Teatrul Național, ca să culmineze în genul preferat, nu aduce pe scenă măcar cîteva trăsuri cu vizitii și cai în carne și oase, Palatul Poștelor, Dîmbovița, Uzina de gaz. În capitală circulația tramvaielor, a birjarilor și automobilelor a rămas intactă și orașul ne înfățișează numeroase lucrări originale, încă neatinse de talentul inventiv al autorilor dramatici.

Am dori în chipul cel mai discret să aducem laude domnului Costinescu și tovarășilor săi municipali pentru opera tăcută și îndrăzneață realizată în București.

Simplu cetățean al comunei, înscris la o plîngere edilitară, la începutul regimului comunal actual, văzusem uimit cum noul primar putea să distrugă un proiect, elaborat de cîțiva ingineri și desenat cu multe penițe, cerneluri și munci, pe o imensă foaie de pergament. Primarul, așezat la biurou, tăia cu creionul roșu și albastru linii groase, violente, inacceptabile în politehnică, prin desișul delicat al proiectului prezentat. Pe fața inginerilor s-a citit de la primul creion groaza haotică a turturelelor, urmărite pînă-n cuiburi de-o pasăre de vînătoare. Ei au ieșit decapitați din cabinetul domnului primar, zguduit de un rîs cinematografic — iar noi, asistenții, cu convingerea că noul primar se pricepea admirabil să strice, am avut viziunea unui edil viitor, ștrengar și copilăresc, care în cîteva săptămîni va umple pereții urbei, condusă de capriciile sale, cu desenuri stilizate special, însoțite de un cuvînt feminin explicativ.

De curînd, am făcut o plimbare prin capitală. Încă poezia urbană nu se mîzgălise cu noroi : carele cu varză și cartofi nu transportaseră încă pe bulevarde pămîntul unsuros al drumurilor dimprejur, supuse altei competințe.

Piața Mare, care a fost zeci de ani un sălaș de corturi barbare, se transformase într-o agreabilă localitate climaterică și hala de carne se ridica din mijlocul prăvăliilor orînduite în pereții ei, ca un cazino și ca un *teatru*. Răspîntia Palatului de Justiție, care începînd din colțul străzii Carol și continuînd într-o imensitate de mocirle succesive, dincoace și dincolo de cheiuri, permanentizase grava rușine balcanică a unei capitale mari și interesante, a devenit un parchet de dans de cîteva hectare pentru domnișoarele automobile, sprintene și cauciucate. În fosta stradă a Colței a dispărut maidanul, retras între zăbrele ; grilajul spitalului s-a mutat înlăuntru, deschizînd o bucată de bulevard iar, mai sus, un mal întreg de case s-a năruit, ca să apară din dosul dărîmăturilor linia viitoare a trotuarului, cu biserica itali-

ană și o clădire monumentală. Piața Victoriei s-a occidentalizat și din rondul întîi a fost suprimat și aruncat peste grădinile șoselei un bazin inutil, pe care zeci de ani trăsurile l-au ocolit cu credință. Răscrucile din capătul bulevardului Pake s-au însumat într-o arenă occidentală. Tîrgul Moșilor se rezolvă într-o schiță de mare cartier...

Pretutindeni unde biurocrația, lenea și frica respectau o apucătură veche, o murdărie divină, un punct tabù, doctorul Costinescu a răsturnat, a netezit, a răscroit, a masacrat. O simplă corectură a trotuarului pe strada Academiei, lărgește viața colțului de lîngă statui și o civilizează. Singură primăria ar putea să ne povestească detaliat, într-un album comparativ, complexul ei efort de reconstruire, pe care, trecători distrați și grăbiți, le remarcăm.

Dacă ne aducem aminte că de la spintecarea capitalei în cîteva bulevarde, datorite curajului constructiv al lui Pake Protopopescu, nu s-a mai făcut, subt numeroșii primari, ajutori și consilieri, aproape nimic, realizările domnului doctor Costinescu se impun ca o dovadă de autentică valoare personală. Presa, care știe totul și ceva mai mult, a ignorat îndeajuns rezultatele actualei administrații comunale. Oare nu ar fi locul și timpul să ia, liber, inițiativa menținerii doctorului la primărie, consacrat inamovabil și etern, peste politică și peste guverne, printr-o lege construită anume pentru el ?

Cît să ne mai ținem pe terenul aspectelor edilitare, la care ne vom întoarce adeseori, ca la un subiect prețios abandonat de bunăvoie, să nu scăpăm din vedere menținunea deosebită, cuvenită unui alt colț de oraș, ieșit în cîteva zile, din pămînt, pe aceeași stradă a Academiei, din care se desparte o fermecătoare alee de piatră gălbuie, cu un avuz printre flori, în fund. Un arhitect cu gust, subt inițiativa unor oameni de gust, a clădit acolo un circ de magazine, o scenă comercială cu cîteva zeci de culise și vitrine, frumoase ca niște muzee și liniștite ca niște refugii. Am întrebat cine sînt autorii acestei frumuseți reale, de-o ordine care întrece adeseori arta și literatura — și am aflat că ei se numesc foarte simplu și modest Becker, Packer și Jean Pauker, că sînt bancheri, că nu au scris nici o piesă de teatru, că nu au publicat nici un afiș, că nu au rîvnit la glorie și posteritate.

1925

CONSIDERAȚIUNI PROFESIONALE

Specie procesivă prin cerebralitate, îndoindu-se aparent de calitatea convingerilor proprii și fracționar în personalitatea lui, omul născocește în toate împrejurările în care ar fi dator să se manifesteze întreg, cu acte și sensibilități, o instanță străină. Între el și faptele lui sociale sau individuale, juridice ca și estetice, el construiește o bară materială sau ideală și pune jurați și judecători dincolo de ea, defilindu-se pe dinaintea catedrei și cerînd să fie judecat.

S-ar presupune că această strămutare concertată a competinței, din insul tău în mijloacele unui al doilea, constituie numai o dovadă de recunoașterea insuficienței personale și de cinstită modestie. În același timp însă ce împricinatul apelează la judecata străină, el complică frumusețea renunțării cu un advocat, a căruia prezență din punctul de vedere al situației morale, ia judecătorului recunoscut, cel puțin jumătate din încrederea și împuternicirea lui abstractă. Căci cu toate că încredințează altuia hotărîrea, clientul voiește ca dreptatea să i se dea lui exclusiv.

Este ca și cum plugarul și-ar duce cumpărătorul și sacul cu grîu la cîntar, și în vreme ce marfa se cumpănește ar voi să ție piciorul pe decimal.

Cînd omul s-a despersonalizat într-atît încît și-a cedat dreptul de-a fi cîrmit unui căpăstru, el comite în realitate un act de ipocrizie, prevăzător pentru cazul aproape cert că nu are dreptate — și cere ca personajul în mîinile căruia se abandonează să sancționeze în unicul lui folos. El nu caută în fond un judecător, ci un complice.

Recriminările de după proces sînt întodeauna violente, din partea celui care l-a pierdut și prima acuzare adusă instanței judecătoare este de norma speranțelor lui înșelate: complicitatea cu adversarul.

La tribunal, pricinile sînt încredințate unui judecător; la teatru și în literatură sentința aparține criticii. Bună atîta timp cît lasă nădejdea intactă și pare coruptibilă prin sentiment, ea se face rea și reprobabilă imediat ce-a emis o părere dezavantajoasă.

Este interesant de urmărit atitudinea sufletească a unui autor de teatru, de pildă, înainte de jucarea lucrării lui dramatice. Nu există individ mai politicos și mai prevenitor ca scriitorul încă nereprezentat. Surîsurile lui sînt niște bomboane, salutul lui și strîngerea lui de mînă sînt niște daruri, generozitatea lui de a-ți fi agreabil e uriașă. Fără să știe că ești sau nu căsătorit, autorul trimite jerbe de duioșii «Doamnei», sănătatea și buna dispoziție a familiei devin preocupările lui de preț. Dacă-ți scapă supărarea că ai un copil constipat, regretul să vezi pe autor că este muncit de această neplăcere, începe să te consume, o singură suferință îi lipsea bietului băiat, copleșit de repetiții și înjunghiat de trac!

După premieră, se pot întîmpla cîteva neajunsuri.

Autorul a cunoscut un succes adevărat. Îl întîlnești, însă numai în trăsură. Pălăria nu se mai ridică: un deget grăbit îi atinge marginea puțin. Autorul e ocupat și distrat la extrem: aleargă. Unde? nu se știe. Iz-

bînda lui cere mişcare şi risipă de direcţii. Se aştepta la succes, succesul e legitim. Publicul se pricepe bine, el este unicul criteriu al operei de artă.

Autorul a căzut. Îl întîlneşti pretutindeni, pe jos, gata să-ţi facă teoria căderii nejustificate şi întîrziind asupra fundamentalelor însuşiri ale lucrării, neobservate de un public, căruia îi mai trebuiesc cincizeci de ani de teatru ca să se şlefuiască. Păcat că nu s-a născut francez. Parisul i-ar sta acum la picioare.

Nu l-ai lăudat pe autor. Sau nu l-ai consacrat etern şi inimitabil, sau — mai grav — i-ai contestat meritele lucrării. Situaţia se agravează excepţional atunci cînd autorul îţi este prieten. Autorul prieten nu admite în ruptul capului să ai o părere în discordanţă cu linia prieteniei. Trufia lui e atît de vastă încît chiar prietenul foarte vechi este în stare să rupă cu dumneata, pentru infectul motiv că nu l-ai descoperit măreţ atunci cînd a fost lamentabil.

Cea mai uşoară situaţie pentru un judecător onest de literatură şi de teatru, care cunoaşte suferinţele dezonorante ale unui prieten autor, este să se abţie, să tacă. Atunci intervine chestiunea : de ce taci ? Vorbeşte ! Evident : vorbeşte pe placul trufiilor mele.

Fudulia literară e un abject sentiment pe care, ca să pomenim de ea în casa spînzuraţilor, subsemnatul nu l-a încercat niciodată, nici la elogii, nici la injurii. Cînd îl înjură un confrate, îşi zice că poate să aibă dreptate, iar dacă îl laudă presupune că se înşeală, dat fiind că nimeni nu cunoaşte cumplitele şi adevăratele scăderi intelectuale şi artistice ca autorul însuşi — pe de o parte ; iar pe de altă parte, pentru că nimeni nu este răspunzător de talentul ce are sau de absenţa unui talent. Urciorul cu frumuseţi distilate rămîne proprietatea unei divinităţi recunoscute, care trece cînd vrea şi unde vrea, în cuprinsul nopţii, şi pune, dacă binevoieşte, o picătură în călimara scriitorului de silabe.

Aproape singurul autor român care a ştiut pe vremuri să fie impermeabil la insulta literară fusese domnul Victor Eftimiu. După război, s-a devalutat şi el.

1925

DE LA GOGOL LA STERNBERG

Cînd a intrat în grădină fructivorul, obișnuit cu recolta normală a livezii sale, s-a speriat. În locul perelor onctuoase și piersicilor cu sînge, el a desprins din pomi fructe de aramă și ducîndu-le la gură le-a găsit coclite și s-a strepezit.

Tot așa, vînătorul a ieșit la vînătoare ca să împuște iepurii de toamnă, pe care s-a deprins să-i ducă la gură stătuți în vin și gătiți cu sînge de porc. Prin fața coccșului ridicat a zburat însă dracul și la rîndul lui și vînătorul s-a speriat.

Orice om e obișnuit să ducă la gură și ostenindu-și cotul ca să ridice pe zi de cîteva sute de ori lingura și furculița, la care se mai adaogă osteneala fumatului și a divinului aperitiv, el și-a făcut o destinație universală și o manieră și filosofia că totul se mănîncă. Consumatorului nu-i place să fie surprins, el ține să mănînce în tot viitorul și prezentul, exclusiv tot ce a mîncat în trecut — și cum același consumator devoră și afișul, nu numai lista de bucate, este natural ca să prefere lucrurilor încă nevăzute pe cele văzute și monotonizate prin numeroasa lor repețire. Condiția esențială a lucrului nou și original ar părea să fie datoria de a se compune pe trei sferturi și jumătate din vechitură: originalitatea adevărată, care supără media obștească artistică și intelectuală, consistă din toleranța unui singur crîmpei.

Critica s-a comportat în cazul *Nunții* lui Gogol, interpretată de domnul Sternberg la teatrul evreiesc din București, ca pildele de mai sus. Pentru că acest tînăr îndrăzneț s-a iscat aci, în București, nu la Paris sau Berlin; pentru că s-a înfățișat oribil de direct criticii, care n-a avut prilejul să reproducă o opiniune citită în presa străină, presa noastră s-a găsit într-o delicată încurcătură. Dar fiindcă nu mai gustase, a făcut însemnarea că nu i-a plăcut. Ce zic? Nici nu a interesat-o. Între critici, unul a rîs foarte amuzat și l-am văzut ieșind cînd strîmb din umeri și frecîndu-și, ca de-o mîncărime psihologică, organul cu care șezuse. Așa rîd unii competenți, pe neașteptate, prin dreptul ceasornicului sau al cazărmii de pompieri, după ce n-au mai rîs din copilărie. Excitațiile în psihopatie și impotență aparțin aberațiilor celor mai bizare. Cutare estet, pe care nu-l mai impresionează nici dansul, nici linia, nici grația, nici mirosul, trece indiferent printr-un pîlc de fete, însă e atras de farmecele unei cutii de scrisori și se simte profund emoționat de apariția unui tirbușon. Precoce sau oportună, senilitatea constituie un caz. În disarmonia transformărilor secrete, rezultatele monstruoase se pot explica. Cutia de scrisori are un orificiu, iar tirbușonul dezvirginează dopurile de sticle. Estetul și criticul, reduși la ultimele expresii prin similitudini, ale unui act pe care l-au mai făcut și nu-l mai fac, țin de fapt tot de obișnuință.

Domnul Sternberg și-a permis să impuie imperativ o sensibilitate sau o concepție despre Gogol, dramatizînd gluma și hazul, printr-un extract compus, de amărăciuni. El nu s-a zbenguit, căci nu ar fi putut să organizeze nimic și, pentru un spectator serios și

adîncit, efortul lui trebuia examinat ca un efort și deslușit. Căci ori ți-ai făcut o profesie din a pricepe — rușinoasă profesie, este drept — ori, în simplicitate, renunți de-ați mai tipări cu litere groase numele insignifiant, deși vechi, dedesubtul unei sentințe. Domnul Sternberg rupe din misterul lui o culme și fixează un punct de vedere : panorama lui răstoarnă spațiul comun și construiește un spațiu nefrecventat. Toate personajele *Nunții* încep într-o măsură nouă și se... fatalizează într-o atmosferă extrem de unitară. E o geneză, nu-i cromolitografie ; e o zămislire, nu-i o reproducere sau un surogat de copii și reminiscențe. Gogol interesează, poate — dar, în împrejurare, interesează Sternberg mai ales, prin problematica în care îl pune să sporească pe Gogol.

Acest amănunt enorm trebuie reținut. E broasca ușii care se descuie cu o cheie insinuată numai într-un singur interval. Fără să putem dezlega, ne mărginim să relevăm o personalitate. Mărginindu-ne la aspectele brute ale lucrării domnului Sternberg și numai aci, încă descoperim mijlocul de-a fi pregnant interesați. Natura a prins o muscă într-o transparență de chihlimbar : avem sentimentul că regizorul teatrului «Dramă și Comedie» a închis într-un cristal variat o scînteie de lumină — și ne pare rău că munca lui generatoare este silită să acționeze în teren surdo-mut și nu să sporească într-o lume fecundă, din oarecare străinătate, unde scriitorii sînt mai puțin obsedați să ducă mineralele la gură și de-aci să le îndrepte nedigerate și spurcate în punctul opus.

1925

SCRIITORUL LA CONDUCEREA STATULUI

O veche ipocrizie, inspirată din nevoile de apărare ale grupărilor oligarhice, domnitoare prin moșteniri și exclusivisme, a făcut din scriitori, din poeți, o categorie izolată, eliminată de la drepturile constructive.

Știindu-se concurat în valoare, omul politic mediocru sau bărbatul de stat, cum îi mai zice, vexat de facilitățile intelectuale și de prezența permanentă a insului supărător în toate vremile și civilizațiile, îi acordă poetului dreptul de a fi anexat la situațiile liricii servile. Ca să-l ridiculizeze pentru orice folosință, consensul politic a spînzurat de cureaua scriitorului o spadă de mucava spirituală și, astfel gătit, i-a dat «insului inadaptabil» drumul, să circule liber.

Opiniunea și-a celui mai obscur dintre analfabeții politici, dogmatizează că actul de a reflecta, de a emite și de a formula o idee este cu atît mai reprobabil cu cît expresiunea e mai vie și mai corectă, cu cît cugetarea se urzește mai concret și mai frumos, cu cît se apropie mai repede de literatură, termenul caracteristic al culturii. Cei mai mulți adversari ai lui Take Ionescu au fost întotdeauna recrutați dintre auditorii seduși de scînteierile exagerate ale oratorului. Culoarea, temperatura și activitatea cuvîntului rostit și mai cu seamă scris, constituiesc în ochii unui politicastru steril, condițiunile de clasificare ca inapt, a unui individ, la stîrpi-

ciunea monotonă a legislaturii. Pentru grosul și mai mare și mai mărunt al politicii, talentul conține ceva insultător. Un bărbat politic de obișnuit calibru are, ca să-și sintetizeze muncile și întunecimile, un bagaj vocabular, îndeajuns de complicat și așa, două sute de cuvinte banalizate, tocite de-o unică și de aceeași concepție compilate din lectura ziarelor ; și din două sute, șaizeci și cinci de cuvinte aparțin verbului *este*, în diversele-i forme, mai mult sau mai puțin conjugate.

Atari materii prime și extracte, transformate de digestiunea opulentă a unui creier leguminos și aliate cu zece noțiuni generale comune produc toate leacurile miraculoase, legile, regulamentele, reformele, circulările, îndrumările, mii de texte, discursuri, puncte de vedere — atît de uniforme, de identice între ele, încît la finele unui cîștig atins, de refaceri, de orientări, de achiziții, suma sfaturilor acumulate nu se deosebește de mucurile fumate un an de zile, din lada cu gunoi, carbonizate la scrum și îmbălate la tutun.

Pentru că, totuși, în țările străine, unde grupurile statuare încremenite în prestigii istorice s-au despicat și rupt, scriitorii primează și au dat oameni de stat eminenți, au intrat viguros în viața realităților și le-au reformat, politicul nostru devine tolerant față de poet, acceptîndu-l *în principiu* și lepădîndu-se de el din răsputeri, le acceptă ca pe o făptură primejdioasă pribeagă însă ornamentală, care trebuie ținută deoparte și considerată din depărtare. Se înțelege, poetul nu e bun de nimic, pentru că *scrie*, pentru că scrie cu alt înțeles decît acordă rubrica, registrul și formularul acestui cuvînt. Cine mai poate fi atît de copilăros încît să stilizeze ceea ce vede, amplificînd cu ceea ce gîndește ? Cine mai are timpul măcar să gîndească, atunci cînd i se cere numai să *lucreze* ?... Ca

să se evite surprizele, eventuale, scriitorul trebuie descalificat cu gravitate și competință. Clemenceau era un simplu ziarist și Mussolini un intelectual boem. Să-i consacrăm cu toată ardoarea ipocriziei, căci rolurile lor s-au petrecut, slavă Domnului, în străinătate.

Bărbatul de stat dispune de două maniere de-a intra în legături cu scriitorul. Într-un fel îl acceptă grasul și vivacele și într-alt fel avarul uscățiv, bolnav de marile nazuri și năravuri ciocoiești. Bărbatul de stat rubicund îl acceptă pe scriitor la ospețe, în rîndul lăutarilor, în coadă, între contrabas și fetele cu grațiile facile. Scriitorul este cobzarul cu instrumentul mut, care nu strică, exercitîndu-și funcțiunile confidențiale, schema autorității aparente a marelui amfitrion ; este muscalagiul fără fluiere, preferat în raport cu facultățile lui de-a ține minte și de-a reproduce un mare număr de pornografii, pentru înveninarea dulce și îmbătarea potențelor decedate. Cîte un scriitor cu căptușala hainelor absentă, a băut toată noaptea din cupele de cristal ale unui magnat politic, pe care l-a vrăjit, și la revărsatul zorilor, pleacă pe ploaie, neadormit, cocoșat și trist, la redacție, ca să scrie articolul de fond pentru gazetă și un foileton de generalități. E felul boieresc și vesel de a utiliza scriitorii. E captarea vicioasă a unei ipocrizii blajine.

Dar mai este bărbatul politic de mare moralitate și de-o cinste fără pereche, cu un venit anual de la cinci milioane în sus. El întrebuințează electricitatea pentru că petrolul și lumînarea de seu au ieșit din uz în cartierele centrale, însă în locul unui bec de o sută de lumini, arde becul de șaisprezece, stins și aprins alternativ. El cultivă cu o atenție cuviincioasă viile moștenite de la pă-

rinţi, pentru alţii, care plătesc, neprihănirea lui şi stricta higienă comandîndu-i să excludă vinul de la masă, înlocuit cu apa răcoritoare, consumată cu economie. El nu fumează, ca să conserve naturii o sănătate preţioasă şi nici nu-şi calcă pantalonii mototoliţi, pentru că mangalul conţine o emanaţie toxică vătămătoare. El citeşte şi nu-i intră în cap, şi citeşte cu predilecţie tipăriturile gratuite, «Monitorul oficial», «Buletinul Jandarmeriei Rurale», cotele Bursei. Foarte religios şi ostaş agresiv al credinţelor strămoşeşti, pe care le-a monopolizat, preotul nu intră în casa lui niciodată ; untdelemnul de candelă, care trebuie trimis la biserică îl cheltuieşte la salată ; lumînările din noaptea Învierii îi slujesc să vadă în pivniţi şi să caute în pod.

Acesta se culcă la nouă seara şi se deşteaptă dis-de-dimineaţă, odată cu spălătoresele şi cu laptagiii. Problemele vitale reclamă toată munca şi abstragerea lui. Sumbru, taciturn, fragid şi distant, din pricina secretei timidităţi de a nu da ochi cu inteligenţa şi cu pericolele ei, el se închide cu perdele groase şi în consemne răstite. Contactul cu scriitorii îl caută indirect şi deghizat, în împrejurările serioase, cînd trebuiesc asanaţi adversarii, impuse marile şi definitivele soluţii printr-o presă ad-hoc. Înfumurarea lui flegmatică, stearpă şi magistrală se micşorează în apeluri, în rugăminţi, în cordialităţi, ca să reintre, după căderea cortinei, în aristocraţia placidităţii divine, surde şi în geometria corpurilor fixe. Absenţa sentimentului de respect pentru intelect permite hibrizilor şi monştrilor politici să murdărească încrederea, să amăgească naivitatea, să spurce jurămîntul şi legea îndatoririlor de simplicitate şi să conceapă scriitorul ca pe un mercenar. Cine se va găsi destul de vulgar, ca să poată povesti fără scîrbă în cîte feluri este tras pe sfoară cu intenţii, dezolat cu şiretlic, despuiat cu asigurări şi garanţii şi ticăloşit un scriitor, în momentul urgentelor necesităţi, de către profesioniştii politici ai cîte unei oligarhii înavuţite, covîrşită de gigantice răspunderi, de moralităţi şi de legende !

Scriitorul e un observator, un cumpănitor, un analist. Ochiul lui măsoară însă şi grăieşte. Nimic nu poate jigni mai precis sensibilitatea pervertită a omului politic nul şi considerabil ca prezenţa ochiului vorbitor în faţa impersonalităţii. O lume întreagă se uimeşte de divina chietudine în care se răsfaţă geniul, aiurea ameninţător, al cîte unui ministru claustrat în mijlocul unui conclav de consilieri imbecili. Slăbiciunea e tîlmăcită. Omului politic lipsit de geniu îi trebuiesc numai materiale uniforme, turtite şi laminate, ca să aibă iluzia că zideşte, suprapunînd şi aşezînd la rînd.

În statul nostru, scriitorul a fost ţinut în anticamera cîte unui ministru limbut, zăpăcit, mincinos şi tragic. Scriitorul nu avea măcar rolul redactorului care va împiedica plasticizarea ridiculă a unei elucubraţii prosteşti. Decît să fi acceptat un scriitor în biuroul domniei sale, mai bine extermina domnul ministru şi gramatica din guvern. Scriitorul a fost trimis la meseria lui de futilităţi, iar în ceasurile mari de avînturi culturale şi de sacrificii artistice i s-a acordat dreptul să cerşească un ajutor. Atît i-au lăsat scriitorului de limbă românească bărbaţii politici din trecut, îmbogăţiţi din bancă şi din petrol : pomana ! — iar scriitorul, ieşind pe brînci din scuipătoare, a recurs la ea, a primit, în rîndul babelor invalide,

locul rezervat de cinstirea guvernanților, retorici și naționaliști, gîndirii românești.

O mai trivială atitudine ar fi fost cu neputință. Ea durează de multă vreme, din primele zile ale regatului și s-a accentuat proporțional cu împuternicirea partidelor politice. De la Eminescu pînă la Caragiale și de la Caragiale pînă la Goga atitudinea e aceeași, de sute de ori verificată la lumina pateticelor fățărnicii.

Venirea poetului Goga la guvern și la un departament de importanța internelor, indică o schimbare de curent și răscumpără vechea umilință și slugărnicie comandată, în care a fost apucat și tîrît scriitorul, Negrul boicotat de yankeii noștri politici.

Românii vor avea răgazul să vadă că scriitorii sînt cel puțin tot atît de vigilenți și buni gospodari ca și economiștii improvizați, minus ifosul și fanfaronada. Scriitorii vor aduce la conducerea statului rîvna lor zămislitoare, preocuparea de dreptate aplicată și liniile caste, fără sinuozități bizantine, ale construcțiilor curate, înălțate în sus și nu scobite dedesubt, cu labirinturi de beciuri, menite să ascundă rușinile ce nu îndrăznesc să se ivească la balcoane.

Apoi, la curăția gîndului, la o bărbăție intactă și la virtuțile neveștede și ospitaliere ale noilor veniți, se adaogă o superioritate de care timpul ține o socoteală înverșunată, tinerețea morală dar și tinerețea fizică totodată. Oricît vor mai apăsa în loc bătrînii anteriori toartele zării ca să nu se deschidă și oricît vor mai sugruma în mlaștina orizontului pruncul soarelui ca să-l înece și să nu se mai ridice, mîinile lor slăbesc, tremură și sînt aproape reci. Autoritatea lor închipuită a rămas un schelet de himeră. Inima și-a înmuiat resortul, limba e amară, vanitatea și trufia tîrzie nu echivalează cu dinamica speranței. O întreagă epocă politică se găsește pe punctul să fie furată de vîrtejul finalității, înfășurată în steagurile negre, clătinate la porți, și înlăturată respectuos, la sunetul suspinat de trîmbiți al marșului funebru...

1926

REFORMA RELIGIOASĂ

Îndeobşte obîrşiile, măcar prin sentimentul oglinditor al nostalgiei, sînt respectate. O viaţă întreagă te urmăreşte, şi după ce se va fi uscat, copacul ce ţi-a umbrit bordeiul părintesc, cu desenul lui delicat. Un fir de iarbă explică pe Dumnezeu, pe care zeci de specialişti s-au străduit să-l argumenteze antipatic — şi un păienjeniş te încatenează de o imagine călăuzitoare.

La şefii bisericii, inscusiţi în cele tainice şi necîntărite, nu există nimic analog şi ar părea monstruos ca episcopii şi arhiereii, ridicaţi în trepte prin călugărire, să urască pe călugări. Ura lor este cruntă şi exclusivă, aproape elementară, ca predestinarea văpăii, ca vrăjmăşia şerpilor şi a mătrăgunii.

De bună seamă, de vreme ce călugăria se ajustează de vreo treizeci de ani încoace, în Bucureşti, unde se fabrică pălăriile şi se construiesc ţigările cu carton. Un ins oarecare, purtător de barbă, marcat de o protecţie şi înzestrat cu o slugărnicie, este ferchezuit în faţa oglinzilor, călugăr şi arhiereu. Meditaţia, studiul lăuntric al duhovniciei, *ascultarea* sînt înlocuite cu criteriul favoritismului şi al fanteziei. Viitorul arhiereu nu este ales dintr-un rînd de călugări mînaţi de o disciplină, consacraţi de o viaţă şi de un temperament ; chiriarhul face un călugăr de circumstanţă, ca o manta de ploaie, cumpără o umbrelă, ascute un creion. Dacă ar putea să cînte puţin, arhiereii, nimic nu s-ar împotrivi ca să fie făcuţi din cutii de chibrituri sau din competinţa unei perii cu coadă. Noviciatul, clasica şi unica unealtă de selecţiune, a dispărut.

Închipuiţi-vă că medicina şi-ar recruta chirurgii şi profesorii din bodegă şi dancing, dintre consumatorii care au înghiţit o halbă de coniac pe nerăsuflate sau timp de cîteva ore au jucat cu labele mîinilor, paralizate aparent de un ritm adecvat, un dans din Filipine. Am avea o elită ştiinţifică imitată după elita bisericească, recrutată pretutindeni afară de teritoriul ei natural, călugăria. Cel mai savant dintre învăţaţii biologi, de pildă, ar fi acela care în şapte minute şi treizeci de secunde ar mînca singur trei plăcinte, doi curcani şi o pastramă.

Este foarte firească decadenţa sordidă a mînăstirilor, după ce statul, printr-o lege fără precedent de nechibzuită, sustrage pe candidaţii la ierarhie de la educaţia conformă misiunii lor, mînăstirească. În mai puţin timp decît se înregistrează o petiţie şi se scoate un permis de comerţ ambulant, un preot oarecare, văduv sau divorţat, trece de pe un trotuar sau din automobil în arhierie. Este foarte firească şi ura arhiereilor şi episcopilor de călugări. Ei se ştiu în situaţia morală frauduloasă a repetenţilor, trecuţi, graţie unui nepotism, înaintea şcolarilor silitori, lipsiţi de relaţii. E ura de merit a celor selecţionaţi prin absenţă de merit.

Călugărul ştie puţin, însă ştie bine. Pentru că altă învăţătură nu i s-a dat afară de tipic şi psaltichie, pe acestea le ştie în amănunţime. Mult mai învăţat decît călugărul de baştină, arhiereul cu titluri universitare nu cunoaşte nici ceea ce ar constitui,

după lege, superioritatea lor privilegiată, însă nici tipicul. E lamentabil spectacolul în timpul cultului al unui episcop, dirijat în liturghie de șoaptele de sufleur ale cîte unui diacon, corectat, îndreptat ca o făptură de mucava sticloasă. Episcopii nu știu să fie de folos culturii românești, pe care zilnic o fac de rușine și nu pot cel puțin să se învîrtească într-un altar și să facă față unui parastas.

Noviciatul, ucenicia, s-a păstrat în biserica noastră pînă la ultimii prelați de rasă adevărată, mitropolitul Iosif Gheorghian și episcopul Gherasim Safirin. Pe lîngă tinerii sosiți în mînăstire prin vocație sau accidental și supuși încercărilor de regulă, experimentate de la Vasilie cel Mare în toate țările creștinate, pentru a intra în preoție sau schivnicie, arhiereii distingeau prin tradiție și veche inițiere duhovnicească, pe tinerii cu școală, veniți în așteptările lor să-i moștenească. În cîteva centre universitare concordate cu sensibilitățile bisericii românești, mitropoliții, episcopii și chiar arhimandriții întrețineau pe socoteala lor cîte un rînd de studenți ucenici. Rareori un episcop a fost lipsit în trecutul vieții noastre religioase de împrejurarea filosofică de-a fi capul unei școli spirituale, hrănită din untdelemnul lui, însuflețită de cuvintele lui. Părintele cel adevărat al ucenicului era starețul lui, era arhiereul sau arhimandritul, în atmosfera căruia se deprindea stilul și atitudinea, gestul care provoacă sentimentul, arhitectura exterioară, în interiorul căreia vibrează un ecou consecvent.

Mai cunoaște oarecine azi un episcop preocupat de înmulțirea tiparului moral în exemplare aristocratizate? Mai există un arhiereu care să facă o cină de taină, în vacanța Paștilor, cu ucenicii chemați din universități în jurul mesei părintești? Mai există comunicativitate între părintele și fiii duhovnicești? Mai jertfește un prelat salariul lui pentru a da bisericii demnitari, servitori și urmași? Ferească Dumnezeu!

Între episcop și personalul bisericii episcopale singure legăturile de subalternanță bugetară se mai pomenesc. Episcopul fuge de oamenii răi și fuge de sine însuși, străin de spiritul unei chemări, nesigur în autoritatea lui, bănuindu-se în secret parazitar și aventurier. El s-a îmbarcat în biserică, după cum se putea tocmi barcagiu într-un port de contrabandă sau șofeur. Cu el nu simte mergînd biserica, obștea, preoția, poporul.

Peste zece mii de preoți păzesc datinele religioase cu insensibilitatea leului de cărămidă intrarea decorativă a unui parc provincial. Cei buni dintr-înșii — sînt mulți cei buni — văd cu evidență că imputarea ce li se face de inactivitate, este dreaptă. Dar ei nu primesc de la șefii lor, pe care nici nu-i cunosc decît din fotografii sau calomnie, niciodată nici o directivă. Cum să dea cel ce nu are? Episcopul nu-i cheamă, nu-i adună, nu-i întrunește, nu se consultă cu ei. Să nu se întîmple cumva să aibă vreunul vreo rîvnă luminoasă și vreo idee dinamică! Absență de contact cu monahii, absență cu preoții din mir: ce fel de biserică poate să fie și să devie aceea, în care legătura de suflete lipsește, cînd domeniul religiunii abia cu sufletul începe și lui îi este consacrat?

Se pare că evoluția religioasă, dacă, într-adevăr, mai rămîne o drojdie de aur din marele astru povîrnit și mai subsidă o venerație peste cuvinte, pentru trecutul românesc de credințe, se ivește în sensul unei

mişcări preoţeşti, faţă de care sterilitatea episcopală va fi silită să cedeze şi să dispară, oricît ar părea de nepermisă.

Somaţi de timpuri şi turburaţi de comandamentele culturale, preoţii vor fi aduşi într-o bună zi să aleagă între năzuinţele încă obscure dar pornite ale poporului românesc şi între autoritatea pur teoretică şi textuală a episcopatului. Ca să nu-i declare simţul obştesc falimentari, ei vor fi determinaţi să se întîlnească, să discute, să se întrebe, să răspundă. Şi cînd acest eveniment liberator se va manifesta în zece, douăzeci de locuri ; cînd cei zece mii de preoţi se vor hotărî să intre în viaţa sufletească a poporului ca un torent de tinereţe, atunci, atunci... Sinodul şi episcopatul, suprimat în două secunde, vor lăsa loc, poate, unei renaşteri religioase naţionale.

Nu este definitiv scris şi jurat că numai arhiereul poate sacra un preot şi că harul preoţiei nu poate fi distribuit tot atît de bine prin impunerea mîinilor unui preot sau a mai multor preoţi, ca şi prin mîinile unui arhiereu. De vreme ce Duhul Sfînt se coboară orişicum, opera îi aparţine, în ambele cazuri, lui. Iar dacă totuşi este scris şi jurat, nu avem decît să modificăm. Agentul viu din orice manifestare este viaţa.

1926

EPOCA TIPOGRAFICĂ

Un literator care manipulează reminiscenţa şi o dezvoltă cu pasiune şi a căruia inspiraţie se găseşte întodeauna pe coloanele unui volum citit, îşi permite adeseori, imitator întru toate, şi tonul predicii de pe Munte. Papagal grotesc, el zboară cu dezinvoltură de pe flaşnetă pe teatru şi îl descoperi, iritat, în interiorul bibliotecii, numărînd foile cu ciocul şi depunîndu-şi produsul uniform de-a lungul treptelor cu cărţi.

Reeditînd banalităţile clasice şi banalizînd frumuseţile autentice, becul şi nobilul lui găinaţ n-au încetat să parcurgă stihia literară pe toată curba ei, de la simili-Dumas pînă la simili-Alecsandri, simili-Rochefoucauld, chiar simili-Cazzavillan. Şi tîrziu, după ce a practicat stîrpiciunea falacioasă şi talentul pentru proşti, iată-l profesînd principii şi exemplificînd învăţăminte, cu ajutorul unui ziar de croitorese. Într-o după-amiază, în priveliştea lumii, alura lui de actor răscrăcărat s-a ivit exuberantă în travesti de profet.

Uitaţi-vă la mine, învăţa îndrumătorul : eu sînt un muncitor şi muncesc mai mult decît toţi camarazii mei, fără să mă plîng. Dacă ei ar munci pe jumătate sau pe sfert ca mine, ar fi nişte cetăţeni fericiţi. Şi muncind peste puterile mele, dau rezultate proporţionale, peste puterile mele. Mintea şi activitatea mea nu refuză nimic. Orice îmi

iese în drum, este bun venit și se face literatură, inedită sau nu, indiferent. Inteligența mea nu suferă de maladia cumpănirilor și a rezervelor ; dimpotrivă, provoc pe toți autorii care plac genului meu de inteligență, să colaboreze cu mine, nu arunc nimic, nu renunț la nimic, păstrez totul și dau la tipar. Bibliografia mea devine considerabilă.

Adevărul este că există o muncă și o muncă literară de un soi anumit. Inconștientă la cei mai mulți, operația interioară a muncii poate să fie lucid sistematizată și plasată printre industrii. Orice român poate deveni un romancier, un poet, un autor de teatru, la fel cu miile de asemenea exemplare, născute și sleite continuu în Franța, în Germania și pretutindeni. Dacă rîvnește într-adevăr la o categorie literară, nimeni nu-l va împiedica să intre în serii. Autorii se nasc din sămînță, ca ridichile și fasolea ; consumația lor e zilnic cerută. La masă, în librărie și la teatru aceiași oameni se ospătează pentru necesitățile curente ale stomacului gol și ale creierului gol, care cer să fie ocupate. Restaurantul și fizic și intelectual întreține ziua succesivă, listele de bucate se repetă, cu variantele minore ale unui sos mai izbutit decît altul, de jur împrejurul acelorași legume — întocmai ca listele de cărți.

Pentru a fi scriitor nu este nevoie de nici o vocație. Cu douăzeci de volume citite o dată, te faci autor. Citindu-le de cîte trei ori, devii dibaci în manevrarea șiretlicului literar și capeți o ținută și chiar o mare obrăznicie. De altfel, proba o dă istoria tiparului : înmulțirea copiei a sporit numărul autorilor ; înmulțirea tipografiilor s-a tradus printr-un randament literar egal. Orașul Craiova își datorește mișcarea literară actuală, celor trei sau două tipografii mari înființate recent. Pînă de curînd, oltenii s-a crezut că sînt numai precupeți milionari : ei au dovedit că sînt și literați, tot felul de literați, nuveliști, dramaturgi și poeți. În jurul rotativelor americane și germane s-au născut zeci de mii de ziariști și de prozatori, plus poeții respectivi. Lectura constituie cea mai caracteristică epidemie. După cum tifosul răspîndește tifos, literatura generează literatură. Acum douăzeci de ani, micile tipografii puține din țară nu fuseseră în stare să servească de academii literare ; numărul scriitorilor era încă foarte mic. Priviți acum : o splendidă eflorescență și genurile reprezentate în complectul lor, dacă nu todeauna în unul și același unic individ, în rîndurile adînci ale meșterilor de literatură.

Același consumator cititor, care mănîncă de trei ori pe zi și citește, îi trebuie însă determinată noțiunea că literatura de întreținere, strict industrială și tipografică, nu este literatura de dinaintea invenției tiparului și că dacă în ceea ce privește legumele, varietatea lor s-a oprit la cîteva tipuri ale naturii, perfecționate cîteodată cu o nuanță de rezultat horticol ; în literatură, individualitățile, originalitatea, sînt spontan mai bogate și se iscă subt ochii noștri. Trebuie învățat cititorul, care simte totuși acest lucru, că literatura de consumație, creată pentru tipografie, nu interesează nici geniul național nici cultura și că trebuie lăsată să se strecoare fără prestigiu, ca zincografia în raport cu pictura, prin mașini, librării, chioșcuri și teatre.

Munca, de pe urma căreia se obțin cărți, este necesară, ca o robie acceptată pentru obținerea unei contravalori de specia încălțămintei, a costumului, a mănușilor și a circulației, dar acest bou înjugat al inteligenței

nu se poate în nici un caz și în nici o epocă asimila cu invențiunea, altă muncă, probabil, dar o automuncă, de germinațiune, o muncă a leneviei. Munca a fost întodeauna admirabilă și a procurat farmece de ordin practic numeroase, însă ea constituie geniul oamenilor numeroși, servitorii disciplinați ai inventatorilor. În artă, a munci în sensul agresiv și despotic al acestui cuvînt consolator de mari insuficiențe, este a fi aproape nul.

Ce poate da munca literară ? Cincizeci de cărți ? Ei bine, nici un autor de cincizeci de cărți, fie el Balzac, nu poate fi acuzat că a izbutit să-și concentreze puterea lui originală într-o singură carte și concesiile consimțite tipografiei l-au silit să se risipească în propria-i grădină ca un polen nehotărît, care arată numai ce ar fi putut realiza artistul într-o floare, cu o voință lineară și cu o abstracție de sine dîrză. Iată de ce alături de scriitorul de rînd, excitat de vanități, aglomerat de sine însuși, exploatator al unei zone interzise, trăiește concepția suferinței artistice și a scriitorului anahoret. Atare au fost și cei mai buni artiști ai cuvîntului românesc, ca Eminescu.

Tipografului, scriitorul poate să-i fie dator o sumedenie de manuscrise. Limbii, poetul îi datorește o carte de versuri. Prozatorul, o carte. O singură carte. O carte originală.

Restul e institut de arte grafice și editură.

1926

EPISTOLĂ CĂTRE PREOȚI

Un argument foarte defavorabil clerului nostru, mai categoric și mai decisiv decît orice critică și literatură, îl dă indiferența poporului românesc.

Toți scriitorii l-au acuzat întodeauna că nu participă la nici o mișcare de revendicări și îndrăzneli, că rabdă, suferă și tolerează ca un material inert, necultivat în sensibilitățile lui, de marea școală primitivă a credinței religioase. Popoarele care au făcut istorie au crezut și cred. Mai lesne se altoiește o idee pe cugetul muncit de o preocupare mistică decît în mentalitatea brută a unui popor străin de contemplație și controversă. Dacă poporul francez nu era catolic, nu putea să fie nici republican și marea revoluție s-ar fi ivit pentru întîia oară cu o sută treizeci de ani mai tîrziu, la ruși, popor necivilizat, însă mistic, în stare de o jertfire de sine spontană și monahală. Noi nu am fi luat inițiativa nici unui eveniment, niciodată, dacă evenimentele nu sileau inițiativa să le asculte, tîrîtă în dezlănțuirea lor. Pasivi față de nedreptate, față de boier, față de prefect, de jandarm și de guverne, pasivi am fost în tot trecutul nostru și supuși. Operația intelectuală a unei convingeri drepte sau eronate, dar obținută dintr-un conflict moral, dintr-o luptă a sufletului secretă, nu s-a săvîrșit în spațiul simțirii noastre, din pricina unei educații religioase

absente și a incapacităților ce rezultă din această absență.

Ce-i de făcut ? Cum vom putea pune ceva în golul educației noastre și ce anume trebuie pus, ca să echivaleze întîrziat cu ceea ce era necesar să fie la timp ?

Indiferența noastră religioasă e numai aparentă. Facultatea de a crede nu e exclusiv franceză, catolică, protestantă sau revoluționară. Poporul românesc este în stare să se comporte la fel cu înaintașii lui, mai fericiți istoricește. Puterea de a se rezema pe suflet și pe imponderabile, el o are și numai stîrpiciune nu i se poate imputa lui, victorios în țările Dunării, prin belșugul posterității. Indiferența românească privește în special materialitatea credinței : biserica și clerul și îndeosebi clerul, pe care într-adevăr, să nu ne codim, poporul nu știe și nu știe de ce să-l respecte.

Pilde evidente de capacitate mistică integrală dă actualmente poporul românesc în convertirea la secte. Adventismul a putut ridica și depărta de realitățile bucuroase ale vieții sociale, pe țăran pînă la sacrificiul personal. În timpul războiului au fost adventiști români, de cea mai curată și expresivă origine, care au refuzat să tragă, din principiu religios. Predicatorii adventiști, bătuți timp de zece ani, la toate adunările religioase, de către preoți, secondați de administrație, au sfîrșit prin a converti numeroase regiuni țărănești, fără să mai socotim succesele din orașe. Acești predicatori erau români, ca și ascultătorii lor. Astăzi adventismul are în București un complex cultural, bibliotecă, imprimerie, sală de rugăciuni, o proprietate impunătoare, improvizată din contribuțiile banilor săraci. Mai mut, fiecare a putut prețui infuența hotărîtă în ceea ce privește personalitatea morală a convertiților, a sectei asupra tuturor aderenților. O viață curată, un dezinteres remarcabil, o neînchipuită de noi onestitate curentă, caracterizează pe adventiști.

Dintr-un anumit punct de vedere, adventismul poate să constituie o gravă eroare, o sinceră eroare însă ; ne este permis să contestăm valoarea unui adevăr eronat care mîntuiește pe omul micșorat și viciat de adevăruri adevărate ? Cînd se manifestă cîștigul obștesc și național mai mare, la îmbrățișarea entuziastă a unei erezii dinamice sau la profesarea unei ortodoxii vlăguite ?

Foarte interesant în privința demonstrației că publicul românesc poate simți și practica actul suav și tonic al credinței, este cazul preotului caterisit Tudor Popescu, de la biserica din București, «Cuibul cu barză». Acest preot nu s-a ivit cu originalitatea unui sectarism românesc, ideile lui, împrumutate și incoerente, nu sînt din cele cardinale. El a putut însă, într-un cartier populat cu bogătași indiferenți, să umple biserica, să se facă ascultat, primit și urmat cu solidaritate, și după caterisire. Trimișii mitropoliei pentru a cerceta și întoarce la făgaș pe acest preot rătăcit de o sinceritate, au fost întîmpinați ostil de către domnii și cucoanele din cartier, care, pînă la predica preotului schismatic, abia dacă aflaseră că există o Scriptură și că ea dovedea, în limbaj imaterial, dumnezeirea lumii și a unui Fiu Iisus. Proprietarii cartierului citeau *Biblia,* confruntau esențele, discutau Evanghelia, pasionați de o preocupare pînă atunci ironizată : răscrucea sufletească.

Prin urmare, o erezie îmbrățișată de o clasă socială românească, deosebită de aceea frecventată de adventism. Nu, poporul ro-

mânesc nu este indiferent religios.

Evident, felurite alte secte și schisme își dispută atențiunea și respectul poporului românesc — și nu în deșert. Toate și-au recrutat aderenți organizați de luptă, desprinși zilnic mai numeroși de la sînul bisericii ortodoxe, păzită de cîini adormiți și de semne zugrăvite.

Substanța spiritului religios este credința, dar și vehemența. Poporului îi place, pe bună dreptate, o biserică profetică și luptătoare, cu preoți activi pentru întinerirea necurmată a forțelor morale, cu preoți devotați și, în felul lor, revoluționari. El evită discursurile ministeriale, presa oficioasă și catedrele plătite, preferînd un cuvînt bun rostit pe stradă și cîntecul unui flașnetar, șchiop și independent.

Din toate instituțiile statului, aceea care este obligată să rămîie permanent gingașă și fragedă este biserica. Preoții au datoria să nu pară niște funcționari și mai tîrziu niște pensionari. Ei păstoresc, în principiu, patimile, zborurile, avînturile, dragostea și mila. Ei nu se pot învechi fără primejdie, alături de aceste izvoare în veci frămîntate și noi. Ei cultivă, prin definiție, regiunea obscură, în care se întîlnesc idealurile, durerile și deznădejdile : cum pot să umble printre ele ca niște șoareci și să nu plutească peste piscurile lor, ca niște păsări mari ? Cum au timpul să se banalizeze, să devie vulgari, papugii și meschini ?

Înaintea prelaților de categoria burghezilor îmbogățiți la tejghele, obezi, moleșiți, cu blănile scumpe încuibate de molii, iese sprinten, focos și iute sectantul. Acesta nu a fost înscris în buget, nu este protejat de legi, nu are bătrînețile garantate, pe seama lui nu circulă șoapta și zvonul. El apare în numele unui Christ îndreptător, îndrăgostit de durerile insului social, fără samur, fără automobil, fără episcopie, fără prestigiu, ca un Christ dorit de toată lumea. Sectantului îi este sarcina, relativ, ușoară : el învinge întotdeauna și concentrează simpatiile creștinilor dezgustați de orînduiala bisericească parvenită. Iar biserica românească, a moșilor și a strămoșilor, trebuie apărată de poliție și de comisari, ca nu cumva să fie știrbită în măreția ei lascivă.

Preoți tineri români, care cunoașteți relele voastre mai bine, voi puteți fi, fără să înstrăinați nimic din vechile învățături, acei adventiști, baptiști, scientiști, care zi cu zi vorbesc poporului cu inima fierbinte. Voi puteți ieși la predica liberă, ca și dînșii, ca și dînșii opri urechea trecătoare și a o aduna în jurul vostru. Voi puteți fi dascălii mari fără abateri, ai poporului, pe care mai-marii voștri, betegiți de plăceri inferioare, l-au părăsit. Ce faceți în satul și în mahalaua în care vă găsiți ? Zestre pentru fată și pregătiri politice pentru băiat ? Bănci și cooperative, societăți anonime, exploatări forestiere și de petrol ? Sînteți zece mii și nimeni nu vă vede lucrînd în ogorul național.

Haide ! puțină rîvnă, puțină libertate și chiar puțină obrăznicie pentru Hristos și pentru popor, nu are să vă stea rău. Pornind, vă veți da seama ce trebuie curățit și suprimat și veți face operă bună.

Dacă nu, lepădați preoția de care v-ați depărtat, și lăsați sectele să recolteze spicele călcate de voi în picioare.

1926

HENRY FORD

Toată lumea a citit foarte importanta carte a celui mai bogat miliardar și cel mai mare fabricant de automobile din lume, *Viața și munca mea*. Domnul Henry Ford e un bătrîn tînăr și zvelt, cu o fotografie de douăzeci de ani. Temperamentul lui hotărît și optimist ascetic a strîns și a concentrat atîta experiență, cîtă n-au adunat laolaltă patru împărății, zece profeți și două revoluții. Mintea lui, prin urmare, poate să fie cu folos consultată de oamenii de stat, de vizionarii politici și de literați, meniți prin universalitatea preocupărilor și prin faptul că scriu în toate materiile intelectualizate, să corecteze deviațiunile teoretice și absurditățile sociale. America, pămîntul făgăduinței pentru toate inițiativele, a cîștigat cu viața domnului Ford un exemplu mai mult și poate că cel mai superior caracteristic, pentru educația generațiilor industrioase și literatura critică a Statelor Unite, cu scrierea fabricantului de automobile, o carte de mare preț în biblioteci.

Domnul Ford a învățat să scrie ca un scriitor numai după ce a învățat a gîndi, construind o mașină de transportat oameni și mărfuri cu ajutorul motorului exploziv. Dificultățile de ordin tehnic se asociau în calea constructorului cu dificultățile mai mari, ale antagonismului financiar. Autorul mașinii ce-i poartă numele, păstrează și azi ostilitate oamenilor de bancă și finanțe, pe care îi socotește drept niște unități sociale negative și sterpe. Din mineral vulgar, afinat progresiv și dintr-o concepție caricaturală a mașinii de umblat, constructorul a extras progresiv cîte o formă nouă și un nou confort, pînă la automobilul popular, îndeobște cunoscut, pînă la «Fordul» circulat în sute de mii de exemplare pe dinaintea noastră și în jurul pămîntului întreg. În atelierul său minuscul, la început, și apoi în uzină — în uzinele, întreprinderile și stabilimentele sale, din ce în ce mai numeroase și mai vaste, turnătorii de fontă și de oțel, fabrici de cristal, mine de fier și vanadium, păduri și fabrici de cherestea, căi ferate proprii, linii de navigație și vapoare personale, spitale, case de ospitalizare, orașe clădite pentru nevoile întreprinderii, localități climaterice, școli — domnul Ford s-a întîlnit cu toate destoiniciile, infirmitățile, speranțele, demoralizările, pasiunile, aberațiile, cu toate însușirile și defectele omenești, la toate gradele deasupra și dedesubtul nivelului reputat normal. Cu sculele și instalațiile lui au muncit oameni din toate naționalitățile, de la cele barbare pînă la cele civilizate. Apoi mașinile sale parcurg universul și amploarea cifrei de afaceri a fabricilor «Ford» a implicat înființarea de nuclee și stabilimente de desfacere și montaj, deci de biurouri și arhive, de tratative și negocieri, de corespondență, deci de psihologie, fără pareche și fără precedent. Cînd direcția generală socotește cu cale că o piesă de douăzeci și cinci de lei trebuie scăzută la doisprezece și cincizeci, zece mii de telegrame transportă în cele două emisfere ordinul de ieftinire și a doua zi piesa cu numărul cutare, din cinci mii de bucăți cîte

conține un «Ford», se găsește pe toate piețele din lume cu prețul micșorat.

Mai mult decît Papa și decît Imperiul britanic, domnul Ford și uzinele sale reprezintă o mare putere, care își are aderenții și detractorii ei în fiecare stat, unanim pretutindeni. Detractorii de fapt sînt mai repede de ordine verbală și reprezentați de către mărcile concurente ; acestora li se face dovada elementară a funcțiunii, ca în anecdotica filozofiei, cînd cerîndu-se o definiție complicată a umbletului, filosoful, precursor al oului lui Columb, s-a sculat de jos și a mers, și discuția a fost lichidată. Este înspăimîntătoare cifra muncitorilor manuali și intelectuali, multiplicată cu numărul membrilor familiilor lor, pe care imperiul «Ford» îi hrănește în uzinele, atelierele și biurourile lui. Bastimentele și trenurile «Ford» ar putea cu justificare să arboreze un nou drapel, cu embleme speciale și să dea drumul pavilionului să circule ca un simbol de pace și de înfrățire în muncă, printre vasele de război și granițele fortificate ale statelor vechilor și noilor lumi.

Ford nu a realizat numai o afacere uriașă dar și o doctrină, cu care publicul nostru ar trebui familiarizat cu de-amănuntul, punîndu-i-se la îndemînă, pe un preț mic, o versiune românească a *Vieții și muncii mele*. Înțelepciunea clasică, derivată din abstracții și reverii mintale în cărți didactice și propun studiului în școlile secundare, se confundă cu fabula și cu mitul. Ea întărește, fără pic de îndoială, de vreme ce se afirmă, inteligența și moralitatea individuală din epoca electricității și a mașinismului, cu preceptele venite din epocile fustanelei, a piciorului gol și a lăncii, dar rezultatele experimentale contemporane, de cele mai multe ori considerabil mai importante decît elucubrațiile mistice-recreative, trecute în cartea de citire, în istorie și în studiul detailat, sînt de natură să provoace alt interes și altă vivacitate intelectuală. O școală în camionetă automobilă — Școala Taximetru — ne închipuim că face, în mai puțin timp și mai impresionant, energii cel puțin de două ori mai utile decît opt ani de limbă grecească, de matematici moarte și de chimie textuală.

De obicei, ieftinirea fabricatelor se obține în industrie din ieftinirea materiilor prime plus ieftinirea mîinii de lucru, la care se adaogă lucrul în serie sau standardizarea, perfecțiunea prin cultivarea și fabricarea strict mărginită la un articol. Greva, pe care se întemeiază statul comunist ca să se realizeze, se iscă întodeauna din cele două ieftiniri aici pomenite. Experiența Ford elimină greva. Domnul Ford nu a înregistrat niciodată nici o grevă în uzinele sale. Domnul Ford contrazice experiența capitalistă, plătind salariile cele mai mari din America și materiile prime cele mai scumpe — și umilește această experiență. Normele sale constituiesc o satiră pentru capital și doctrină. Pe măsură ce se scumpesc materiile prime, automobilele sale se ieftinesc, beneficiile crescînd... Domnul Ford a descoperit un factor nou în formula proporțiilor dintre cost și prețul de vînzare ; un factor, din care, fără să-l fi descoperit numai el, face în schimb numai el esențiala preocupare a activității sale tehnice : simplificarea extravagantă a muncii, scurtarea duratei. Capacitățile de creator și de organizator ale domnului Ford se frămîntă neîncetat în mărginirea și concentrarea la maximum a timpului necesar construcției unui detaliu și a unui automobil. O unealtă care poate economisi un sfert de secundă la fabricarea

unei piese, este imediat adoptată iar uneltele precedente sînt aruncate la cuptorul de topit. Secundele furate de la diversele mașini unelte se pot aduna la sfîrșitul unei zile de lucru — exagerăm pentru concretizare — cu ani de zile economisiți, adică plătiți cu același salariu global. În același timp, producția se urcă și beneficiul mic, adiționat cu el însuși la un mai mare număr de mașini, menține cifra beneficiului total și o mai sporește. De cîte ori obține o nouă simplificare, domnul Ford imediat împărtășește cu un beneficiu suplimentar publicul din toată lumea, ieftinind prețurile de vînzare.

Cu alte cuvinte, în perfectă ordine și logică tehnică, domnul Ford își impune sacrificiul său propriu, de idei și de muncă, fără să micșoreze pîinea muncitorului nici să constrîngă la asasinarea prin contracte de silnicie, pe furnizorii săi. Această concepție nu a fost niciodată pricepută nici de asociați, cînd domnul Ford a fost silit să-și asocieze cîțiva capitaliști, nici de bancheri, cînd, o dată, strîmtorat, a fost nevoit să recurgă la finanță. Ei s-au revoltat ori de cîte ori, chiar în timpurile începutului, domnul Ford a scăzut brusc, de la un an la altul, prețul produselor sale la jumătate. Ca niște capitaliști abuzivi și confortabili, ei ar fi înțeles ca prețurile să fie dublate.

Constructorul aparține într-adevăr unei categorii de oameni, care, de obicei, nu se îndeletnicesc cu industria și comerțul, din pricina unui procent minuscul de energie, care la domnul Ford s-a întîmplat să fie covîrșitor. Domnul Ford este în esența lui un artist și, în toate actele sale industriale, el nu pierde din vedere utilitatea publică, nedespărțită de activitatea uzinelor, datoria de a înlesni viața, munca și bucuria unui număr cît mai vast de indivizi. Realizările gigantice ale acestui american sînt animate de misticism și omenie.

Dacă, acum, ne gîndim că pînă azi a pus în circulație în toată lumea zece milioane de automobile ; că o mașină «Ford» reprezintă pentru micul capitalist, proprietarul ei, un venit anual aproape de șase ori mai mare decît valoarea plătită, amortizată în două-trei luni și că o mașină poate sluji, bine îngrijită, cel mai puțin cinci ani ; dacă ne gîndim că la un capital egal un om întreprinzător nu cîștigă într-altă exploatare mai mult de maximum 25% din suma investită ; că zece milioane de proprietari de mașini reprezintă în mijlociu cincizeci de milioane de guri hrănite civilizat ; că zece milioane de mașini în funcțiune servesc ieftin și repede cel puțin un miliard de inși anual, înlesniți în afacerile lor prin beneficii reale, obținute din scurtarea timpului de transport și sporirea timpului de muncă — nu este nici a ne pripi, nici a cădea în romantism sau impietate afirmînd că domnul Henry Ford este cel mai mare binefăcător al omenirii, fără deosebire de rasă și cultură și mai necesar decît toți conducătorii de oameni, care au lăsat în amintirea lumii dispută, vrajbă, mizerie și sînge.

1926

FORDISMUL

Un fordist este în limbajul curent un șofeur specializat în conducerea cu totul specială a mașinilor «Ford». Numărul uriaș al automobilelor «Ford» în funcțiune a creat o profesie și numele fabricantului a trecut în vocabular, substantiv și calificativ.

Pe viitor, un fordist va fi ceva mai mult decît un vizitiu mecanic, care în activitatea lui utilă reprezintă și acum o putere sigură și adevărată. Fordismul va deveni o doctrină socială, care față de majoritatea doctrinelor regulate importante și fără greș, prezintă avantajul practic imediat, nu de a fi demonstrată, ceea ce a fost întodeauna lesnicios pentru toate evangheliile, mai mult sau mai puțin experimentale, dar de-a deveni act și acțiune — și viață.

După mii de ani de existență în societăți și state, omenirea, deprinsă a se lepăda cu părere de rău, și cu folos, de diverse instituții fizice și verbale, a-și revizui erorile și a-și corecta concepțiile, este silită, tîrîtă, să distrugă criteriile de apreciere încă actuale, să-și arunce vechea balanță și să inaugureze un sistem metric intelectual, disonant față de toată scolastica falsificărilor cerebrale, inventată de teologi și continuată de pedantismul profesoral, de filozofismul cărturăresc obtuz și de literatură de roman și almanah.

Omenirea suferă și astăzi de dictatura abstractului, pasivă și timidă din obișnuința veacurilor exclusiv religioase. Umbra pomului binelui și răului, din care omul a îndrăznit să guste, ca să fie după aceea în toată posteritatea lui ocărît de toți profeții, de toate bisericile și de toți făcătorii de ceremonii, se întinde pînă la noi și acoperă inteligența generațiilor succesive, o îmbîcsește, o face bolnavă și-i dă directiva taciturnă și înjugată a fatalității.

Îndată ce un cărturar caută să aplice în eternitate și în abstract febra căpătată în studiul lung și febril patologicește al ideilor, pătrarele de idei, al moleculelor și accesoriile ideii, avem de-a face cu un bolnav, căruia nu-i poate prinde bine decît o cataplasmă cu fier topit.

Tendința emancipării de subt starea morală imaginativă, clorotică, este și ea, desigur, tot atît de veche deși lipsită de autoritate recunoscută, ca și boala cerebralității. Școala pîrîtă subt numele de materialism, chiar cînd materialitatea învățăturilor se inspirau de un mare ideal obștesc, durează demult.

Concepția didactică acordă o atenție exclusivă elucubrațiilor din odaia cu cărți și manuscrise a insului de reverie, operator pe materii haotice, convenționale, invizibile, care, ca să poată fi simțite, cer o epocă de inițiere, de falsificare, atît de radicală încît posibilul să devie evident, incertul sigur și admisibilul indiscutabil. Această transpunere din neant între corpuri, a semitonurilor de gîndire, nu este cu putință fără ajutorul și povara jugănitoare a unui studiu lung și trist.

Autorii de elucubrații sociale și politice au fost neapărat ascultați, urmați, comentați, studiați de către oamenii vii cu ener-

giile utile deviate. Direcția vieții în masă, în turmă, în cireadă ca și în sindicate au luat-o cu regularitate gîndirea palidă, abstracția cu temperatură, oftica inteligenței ; viața fu succesiv administrată de preoți, de advocați, de profesori, de oratori, de scriitori. Potcovarii nu au luat niciodată parte ascultată în urechea marelui credincios publicul. Creditul total a fost acordat intențiunilor, propunerilor, proiectelor. Faptul, realitatea, e un obiect recent, care abia își capătă drepturile : el derivă cu totul de la alt gen de oameni și de inteligențe decît doctrinele obișnuite.

S-a crezut, nu știu cîte sute și cîte mii de ani, că autoritatea gîndirii e o operă de cărturar, de arhivar, de culegător de fișe. Cu limbile greacă și latină, plus un curs de controverse și o memorizare de flori ale gîndirii leneșe, aveai dreptul să croiești o viață nouă omenirii, ca un simplu teolog, intelectualizat la aceleași surse. Cu cît îți era îndemînarea mai logică și dibăcia mai rapidă, cu atît vocea dumitale devenea mai ascultată, în graiuri și texte. Lumea trăia în fascinația colorată a elocinței și a măiestriei de a construi în vid cercuri și spirale de aruncat omul în curbele lor. Știința fiind falsă, experiența fiind de bibliotecă, deci falsă, verificată prin și numai prin falsificare consimțită, era natural ca erorile să domine, să dureze și să prăbușească peste oameni avalanșa brutalităților sociale istorice.

Gîndirea se obține însă și prin experiența reală, aceea în care omul își exercită puterea fizică, ostenindu-și brațele și tocindu-și palmele. Cine frămîntă materia gîndește și inventează pe materia muncită. Fără îndoială că numărului mare de robi muncitori îi datorează omenirea acel bun-simț care în ceasurile extreme a mărginit excesivul zel al elucubrațiilor cărturărești și a demoralizat cariera aventuroasă a ideilor senzaționale, iscate din capul cîte unui beteag abstracționist și primite de cîte o clasă socială închisă.

Progresul actual consistă în aceea că insul social se contrage din ce în ce mai mult. Inginerul, chimistul, fabricantul, cazangiul, potcovarul se dublează tot mai mult cu o intelectualitate adevărată, de cea mai onestă calitate. Poetul François Villon, care cumula talentul remarcabil de artist al cuvîntului cu profesiunea de hoț caracterizat, nu e decît un exemplu depărtat, ireverențios și răsturnat al fenomenului ce se va petrece mai tîrziu, atunci cînd matematicianul Poincaré va fi un mare stilist, cînd Gorki va ieși dintre rîndași, cînd fabricantul de automobile, Ford, va scrie filosofia industriei și cînd muncitorul manual, miliardar și intelectual, va comanda omenirii principiile sale. Tipul, fracționat de tradiții falsificate, al omului integral se realizează din ce în ce mai mult și complexitatea lui într-o energie unică este chemată să anuleze nouăzeci la sută din erorile didacticei și să facă posibilă o viață obștească echilibrată.

De-aci înainte, teoreticianul care escaladează ideile pentru a cuceri o firimitură de elucubrație recentă *in futurum,* este eliminat de omul victoriei, de omul care dovedește valoarea concepțiilor lui prin rezultatul tangibil al materiei. Acest om, în știință, în politică, în stat, în viața omenirii, va fi chemat să pună ordinea experimentată cu rod în uzina lui, în laboratorul lui, pe nicovala lui, ordinea practică, ordine ideală.

Sosește ceasul potcovarului : fordismul.

1926

DE ÎNCHIRIAT

Cizmarul Preda, pe care îl rugasem să-mi găsească o casă cu chirie, mi se recomandase specialist. Mulțimea reparațiilor la pingele și tocuri îl punea în legătură cu toți gospodarii satului unde mă gîndeam să mă stabilesc pentru a învăța, lucrînd grădinăria.

— Îmi trebuie o casă încăpătoare, o curte mare, șură și coșare. Vreau să stau aci vreo doi ani. Îmi iau vite, păsări, unelte și car și îmi aduc familia la țară. Dar nu am timp de pierdut.

— Fii fără nici o grijă, domnule. Nimeni nu știe mai bine ca mine rostul comunei.

— Și dacă mi-o plăcea casa, spusei cu voce confidențială, nu mă uit la un cîștig frumos pentru dumneata.

Zicînd «frumos» voiam să creez în așteptările cizmarului imagini sau analogii de purcei prezentabili, ușor de corectat la urma urmei cu dorul unui cățel de rasă, care cizmarului nu-i făcea trebuință.

— Numai dumneata să fii mulțumit, condiționa cizmarul. Case goale, cîte poftești.

Peste o săptămînă, mă duc la cizmar.

— Ce făcuși Preda, că n-ai dat toată săptămîna pe la mine? Te-am așteptat pentru casă.

— Mai lasă cîteva zile, domnule judecător. Sîmbătă mă întîlnesc cu un om.

— Dacă azi e luni, sîmbăta ce vine cade tocmai peste șase zile. Ți-am spus că sînt foarte grăbit.

— Nu mi-ai spus.

— Mi-aduc aminte cuvintele mele: «nu am timp de pierdut».

— Totuna e?

— Atunci, de-aci încolo să știi că mă grăbesc.

Mai trecură două săptămîni.

— Iar nu te-ai ținut, Preda, de cuvînt! Ce fel de socoteală faci? Ai găsit ori n-ai găsit?

— Drept să-ți spui că nici n-am căutat. Dar ia mai spune o dată: ce trebuia să caut, că nu-mi aduc aminte bine?

— O casă, omule.

— De casă era vorba? Am găsit.

— Unde e? De ce n-ai venit să-mi spui? E frumoasă?

— Foarte frumoasă! Are șopru pentru zece care de fîn, grajd mare, fîntînă în curte, grădină.

— Haide s-o vedem.

— Merg bucuros, însă după-amiază. Am niște tocuri de pus pentru notar.

— Bine, după-amiază. N-ai aflat cîtă chirie cere?

— N-am întrebat.

— Era cel dintîi lucru de știut.

— Am uitat să-ți spui că nu vrea să o închirieze.

— Atunci de ce să ne mai ducem după-prînz?

— Așa, ca să vezi casa.

La cinci săptămîni de la prima întîlnire, mă duc la cizmar.

— Tot nimic, Preda?

— Cum, tot nimic?

— Vorbisem de o casă. Mi-ai spus că se găsesc cîte vrei.

— Ai dreptate. Am găsit una pe ulița mare.

— Frumoasă ? Încăpătoare ?

— Foarte bună.

— Pune ciocanul și calapodul jos și să mergem să vorbim.

Într-o jumătate de ceas ne aflam dinaintea unei case de închiriat.

— Am uitat să-ți deslușesc, zise cizmarul, că închiriază numai grădina. Dar e o casă foarte bună.

După opt zile, vine Preda la mine. Renunțasem să mai găsesc casă în comună și mă pregăteam să mă întorc la oraș.

— Bună ziua, domnule judecător.

— Mulțumesc dumitale. Ce vînt ?

— Nu căutai o casă ? Ți-am găsit-o.

— Casă ?

— O casă de închiriat pentru dumneata.

— Bine zici, avusesem nevoie.

— Am venit să mergem să o vizităm. Ne așteaptă proprietăreasa.

Intrăm într-o curte și ne latră doi cîini.

— Am uitat să-ți spun un lucru, zise cizmarul, dar e fără grădină, fără șopru și fără grajd.

— Hai să ieșim, Preda ? mă faci caraghios. Ți-am mai spus că mie îmi trebuie o gospodărie întreagă.

— Cînd mi-ai spus ?

— Cînd ziceam că vreau să-mi cumpăr vite, căruță și să-mi aduc familia.

— Totuna e ? răspunde Preda.

— Poate că ai dreptate.

— Știi ceva ? se hotărăște cizmarul. Ți-am găsit negreșit ! Mă duc să caut pe șchiopul de la ac. Acum doi ani, cînd îmi trebuia casă și mie, mi-a găsit patru.

— Șchiopul de la ac ? Ce vorbă-i asta ?

— Acarul de la gară. Acum trei ani, i-a tăiat piciorul un Expres.

— Iar o să mă porți cu vorba, Preda !

— Nu mai spun nimic.

— Bine. Ia seama că o să te cinstesc frumos.

Nu știu de ce mă obseda frumosul în toate făgăduielile mele. Poate că din prudență practică evitam cuvîntul «mare», ca să nu-i dau cizmarului prilejul, în ziua plății, să nădăjduiască un bacșiș enorm. Fără să fie voluminos, un bacșiș frumos face parte verbală din bacșișurile mari, putînd să fie totuși foarte mic. Bacșișul frumos e ca tînărul inteligent, un titlu care în sine nu înseamnă nimic și al căruia sens se ivește numai comparativ.

— Este sigur că ți-am găsit-o !

Bucuros, însă grav, cizmarul se despărți de mine, în fața casei lui.

Peste altă săptămînă, pe răzătoarea de la ușă se ștergea de noroi o păreche de încălțăminte grele. Era cizmarul.

— Intră !

— Să-ți fie de bine, domnule judecător. Mi se pare că ai cinat.

— Și dumitale.

Cizmarul nu intrase încă în odaia mea. Privirea lui rămase sfioasă, examinînd pereții.

— Șezi la o țigare.

Stilul lui se încălță numaidecît cu pluralul.

— Ce faceți cu atîtea cărți ? Le-ați citit pe toate ?

— Dumneata îți mănînci toate orătăniile din curte și pisoii ?... Nici noi nu citim cărțile ! le ținem de pisoi. Numai cîteva se mănîncă.

— Ziceați că vă aduceți familia la țară, îmi aminti mirat cizmarul, contemplînd cu uimire numărul portretelor din odaie.

Era galeria intelectualului, compusă din domni cu barbă, cu ochelari, unii rași, toți cu figuri de clienți din capitală. Intelctualul trebuie neapărat să-și înnobileze părețiii cu chipuri de artiști și cărturari, ca să dovedească altora și sieși că gustul lui alege și că organismu-i terminal cugetă ca semenii iluștri de pe pereți.

— Ai crezut, Preda, că sînt neamurile mele. Fii liniștit. Nici al nouălea neam : ăsta e englez, cel de lîngă el e neamț, celălalt e franțuz. Toți sînt străini.

Preda nu înțelegea ceva, pe care nu putea să-l exprime și, nedumerit, își pipăia cu degetele marginea urechii.

— Am mai văzut din acestea și la domnul prefect și la domnul deputat : numai figuri și parcă todeauna tot alea.

Deprins cu scenele vii, cizmarul nu se învoia cu măștile încremenite ale monotoniei capului și se simțea supărat de multiplicitatea unicului.

— N-am ce face, Preda ! cultura generală ! Dar mi se pare că în sfîrșit mi-ai găsit casa pe care o căutam amîndoi de două luni de zile.

— Găsim cîte poftiți, răspunse Preda. Nu sînt amatori cîte case.

— Să te vedem... Cîte mi-ai adus ?

— Case ? mă întrebă Preda, fixînd pe Bergson.

— Desigur ! Altfel, de ce veniși ?

— Vă găsesc, să nu mai aveți nici o îndoială.

— Va să zică, tot nu mi-ai găsit...

— Uitasem să vă spui că șchiopul de la ac a murit anul trecut.

1926

NOTE BIBLIOGRAFICE

BISERICA «SFÎNTUL NICOLAE VLĂDICA»: *Linia dreaptă,* an. I, nr. 4, 1 iunie 1904, p. 62, semnat J. Gabriol.

FRIEDRICH NIETZSCHE: Prefață la volumul *Anticristul,* Biblioteca Facla, nr. 7, 1911, p. 5, semnat T. Arghezi.

BULGARIA FĂRĂ BULGARI: *Facla,* an. III, nr. 41, 13 octombrie 1912, p. 813, semnat A.

IDEAL, IDEAL!... *Facla,* an. III, nr. 42, 20 octombrie 1912, p. 837, semnat T. A.

CARE DIN DOI?: *Facla,* an. III, nr. 42, 20 octombrie 1919, p. 838, semnat T. A.

PRINCIPIUL NAȚIONALITĂȚILOR: *Facla,* an. III, nr. 45, 10 noiembrie 1912, p. 894, semnat T. Arghezi.

ARMATELE BALCANICE: *Facla,* an. III, nr. 45, 10 noiembrie 1912, p. 895, semnat T. Arghezi.

BĂLGARIA: *Facla,* an. III, nr. 46, 17 noiembrie 1912, p. 915, semnat T. Arghezi.

TURCIA: *Facla,* an. III, nr. 46, 17 noiembrie 1912, p. 915, semnat T. Arghezi.

MITINGUL NAȚIONAL: *Facla,* an. III, nr. 47, 24 noiembrie 1912, p. 934, semnat T. Arghezi.

VECINII CURTENITORI: *Facla,* an. III, nr. 50, 15 decembrie 1912, p. 999, semnat T. A.

CUMĂTRUL NICOLAE II...: *Facla,* an. III, nr. 51, 22 decembrie 1912, p. 1020, semnat T. Arghezi.

UN ARTIST TRANSPLANTAT: *Rampa,* an. II, nr. 392, 9 februarie 1913, p. 1, semnat T. (A apărut cu titlul: *Josef Steurer — Un artist transplantat.)*

CRONICA ARTISTICĂ: *Seara*, an. IV, nr. 1143, 22 martie 1913, p. 1, semnat T. A.

CÎTEVA CUVINTE: *Seara*, an. IV, nr. 1146, 25 martie 1913, p. 1, semnat I.N.T.

SILISTRA: *Seara*, an. IV, nr. 1152, 31 martie 1913, p. 1, semnat T. A.

EXPOZIȚIA «TINERIMEA ARTISTICĂ». *VERNISAJUL*: *Seara*, an. IV, nr. 1153, 1 aprilie 1913, p. 1, semnat T. A.

UNGHIILE ȘI SEXUL LUI POPA IAPĂ: *Seara*, an. IV, nr. 1184, 5 mai, 1913, p. 1, semnat I.N.T.

MURDĂRIA S-A CONSUMAT: *Seara*, an. IV, nr. 1186, 7 mai 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

SERIOZITATEA ALEGERILOR ÎN PARLAMENT: *Seara*, an. IV, nr. 1187, 8 mai 1913, p. 1, semnat I. N. T.

ZECE MAI: *Seara*, an. IV, nr. 1192, 13 mai 1913, p. 1, semnat T. Arghezi.

ESCROCHERIA BINEFACERII: *Seara*, an. IV, nr. 1204, 25 mai 1913, p. 1, semnat I. N. T.

O LOVITURĂ AVORTATĂ: *Seara*, an. IV, nr. 1209, 30 mai 1913, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

CARACTERE...: *Seara*, an. IV, nr. 1210, 31 mai 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu

DEMNII MAGISTRAȚI: *Seara*, an. IV, nr. 1211, 1 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

CAZUL DOMNULUI C. MILLE: *Seara*, an. IV, nr. 1216, 6 iunie 1913, p. 1, semnat T. A.

DE CE A FOST ARESTAT BOGDAN-PITEȘTI: *Seara*, an. IV, nr. 1216, 6 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

PRISACA *ADEVĂRULUI*: Seara, an. IV, nr. 1218, 8 iunie 1913, p. 1, semnat I. N .T.

LICHELELE *ADEVĂRULUI*: *Seara*, an. IV, nr. 1220, 10 iunie 1913, p. 1, semnat T. A.

FAGURISMUL: *Seara*, an. IV, nr. 1220, 10 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. T.

BLOCUL DOMNULUI MILLE: *Seara*, an. IV, nr. 1221, 11 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. T.

BLUFUL CU *ADEVĂRUL*: *Seara*, an. IV, nr. 1222, 12 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. T.

DEMOCRAȚIA ȘI *ADEVĂRUL*: *Seara*, an. IV, nr. 1224, 14 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

NOI NU INSULTĂM FEMEILE: *Seara*, an. IV, nr. 1225, 15 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

MOBILIZAREA UNUI BLUF TAKIST: *Seara*, an. IV, nr. 1226, 16 iunie 1913, semnat I. N. Theodorescu.

ARMATA ARE CUVÎNTUL: *Seara*, an. IV, nr. 1231, 21 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

ALEA EST JACTA: *Seara*, an. IV, nr. 1234, 24 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

EVREII ȘI RĂZBOIUL: *Seara*, an. IV, nr. 1236, 26 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

ADEVĂRUL ÎN DEZACORDUL SÎRBO-BULGAR: *Seara*, an. IV, nr. 1237, 27 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. T.

VISUL BULGĂRESC: *Seara*, an. IV, nr. 1238, 28 iunie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

ROMÂNIA PACIFICATOARE: *Seara*, an. IV, nr. 1241, 1 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

STARE DE ASEDIU? PENTRU?: *Seara*, an. IV, nr. 1243, 3 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

PLĂMĂDIREA: *Seara*, an. IV, nr. 1244, 4 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

PRESTIGIUL ROMÂNIEI: *Seara*, an. IV, nr. 1245, 5 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

RĂZBOIUL ȘI EVREII: *Seara*, an. IV, nr. 1246, 6 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

CÎND VA REÎNVIA CAHALUL?: *Seara*, an. IV, nr. 1252, 12 iulie 1913, p .1, semnat I. N. Theodorescu.

PACE VOUĂ!: *Seara*, an. IV, nr. 1255, 15 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

CE FACEM NOI ? *Seara*, an. IV, nr. 1256, 16 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

CONFISCAREA ZIARULUI *SEARA* : *Seara*, an. IV, nr. 1258, 18 iulie 1913, p. 1, semnat T.

PUBLICUL ŞI ZIARIŞTII : *Seara*, an. IV, nr. 1260, 20 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

MODERAŢIUNE : *Seara*, an. IV, nr. 1261, 21 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. T.

PARTIDE FĂRĂ ŞEFI ŞI ŞEFI FĂRĂ PARTID... : *Seara*, an. IV, nr. 1262, 22 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

RĂZBOIUL ŞI «SOCIALIŞTII» : *Seara*, an. IV, nr. 1264, 24 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

GRECII : *Seara*, an. IV, nr. 1265, 25 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

BOALA AUSTRIEI : *Seara*, an. IV, nr. 1269, 29 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

PACEA DIN BUCUREŞTI : *Seara*, an. IV, nr. 1270, 30 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

TURCII : *Seara*, an. IV, nr. 1271, 31 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. T.

«ŢARUL» BULGARIEI ŞI PACEA : *Seara*, an. IV, nr. 1273, 2 august 1913, p. 1, semnat I. N. T.

HOLERA & C-IE : *Seara*, an. IV, nr. 1278, 7 august 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

A CUI E PACEA DIN BUCUREŞTI ? : *Seara*, an. IV, nr. 1281, 10 august 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

IZOLAREA NOASTRĂ : *Seara*, an. IV, nr. 1287, 16 august 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

INUTILITATEA PRESCRIPŢIILOR ŞI CIRCULARELOR BUNE : *Seara*, an. IV, nr. 1291, 20 august 1913, p. 1, semnat T.

ION CORNOIU : *Seara*, an. IV, nr. 1291, 20 august 1913, p. 1, semnat A.

PUTINI DOGITE : *Seara*, an. IV, nr. 1309, 7 septembrie 1913, p. 1, semnat T. A.

A FOST UN REGE GREC... : *Seara*, an. IV, nr. 1311, 9 septembrie 1913, p. 3, semnat I. N. T.

CIOCOII : *Seara*, an. IV, nr. 1313, 11 septembrie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

ÎN SMÎRCUL BALCANIC : *Seara*, an. IV, nr. 1324, 22 septembrie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

REFORME ÎN CADRILATER : *Seara*, an. IV, nr. 1343, 11 octombrie 1913, p. 1, semnat T. Arghezi.

LINIA STRATEGICĂ : *Seara*, an. IV, nr. 1349, 17 octombrie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

APA-N PIUA LIGII : *Seara*, an. IV, nr. 1383, 20 noiembrie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

DOMNUL RACOVSKI NE COMBATE : *Seara*, an. IV, nr. 1385, 22 noiembrie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

LITERATURA SOCIALISTĂ : *Seara*, an. IV, nr. 1391, 28 noiembrie 1913, p. 2, semnat T. A.

MAGHIARII : *Seara*, an. IV, nr. 1392, 29 noiembrie 1913, p. 1, semnat A.

ZILE DE MOARTE : *Seara*, an. IV, nr. 1414, 21 decembrie 1913, p. 2, semnat I. N. Theodorescu.

REGELE BOLNAV : *Seara*, an. IV, nr. 1420, 30 decembrie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

MORALITĂŢI : *Versuri şi proză*, anul III, nr. 1, 1 ianuarie 1914, p. 30, semnat T. Arghezi.

EFECTE... : *Seara*, an. IV, nr. 1442, 22 ianuarie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

SÎNGE ŞI AUR : *Seara*, an. IV, nr. 1473, 22 februarie 1914, p. 1, semnat T. A.

O ALIANŢĂ CU RUSIA ? : *Seara*, an. IV, nr. 1476, 25 februarie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

GEOGRAFIE BISERICEASCĂ : *Seara*, an. IV, nr. 1479, 28 februarie 1914, p. 1, semnat T.

CU AUSTRIA SAU RUSIA ? (I) : *Seara*, an. IV, nr. 1492, 13 martie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

CU AUSTRIA SAU RUSIA? (II): *Seara*, an. IV, nr. 1493, 14 martie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

CU AUSTRIA SAU RUSIA? (III): *Seara*, an. IV, nr. 1494, 15 martie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

SFATURILE UNUI INTELECTUAL RUS: *Seara*, an. IV, nr. 1496, 17 martie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

DUPĂ UN AN: *Seara*, an. IV, nr. 1500, 21 martie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

PENTRU ADVENTIȘTI: *Seara*, an. IV, nr. 1503, 24 martie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

DREPTURILE FEMEII: *Seara*, an. IV, nr. 1508, 29 martie 1914, p. 1, semnat T. A.

INTERVIU CU UN MARE BĂRBAT DE STAT ROMÂN: *Seara*, an. IV, nr. 1514, 4 aprilie 1914. p, 1, semnat I. N. Theodorescu.

BOJE TZARA KRANI...: *Seara*, an. IV, nr. 1552, 16 mai 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

DUMINICA MACABRĂ: *Seara*, an. IV, nr. 1569, 2 iunie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

HULIGANI ȘI ȚAPI ISPĂȘITORI: *Seara*, an. IV, nr. 1581, 14 iunie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

CĂTĂRĂU ȘI PRINCIPO: *Seara*, an. IV, nr. 1587, 20 iunie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

TOT DESPRE SÎRBI: *Seara*, an. IV, nr. 1614, 17 iulie 1914, p .1, semnat I. N. Theodorescu.

MENTALITĂȚI: *Seara*, an. IV, nr. 1617, 20 iulie 1914, p. 1, semnat T. A.

FALIMENTUL SOCIALISMULUI: *Seara*, an. IV, nr. 1632, 4 august 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

ARBITRII EUROPEI: *Seara*, an. IV, nr. 1660, 1 septembrie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

ÎNCREDERE ȘI DISCIPLINĂ: *Seara*, an. IV, nr. 1664, 5 septembrie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

PRIETENIA BULGARIEI: *Seara*, an. IV, nr. 1672, 13 septembrie 1914, p. 1, semnat T.

DOMNUL A. D. XENOPOL ȘI ISTORIA: *Seara*, an. IV, nr. 1682, 23 septembrie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

LACRIMI...: *Seara*, an. IV, nr. 1688, 29 septembrie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

TESTAMENTUL: *Seara*, an. IV, nr. 1690, 10 octombrie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

INTERVIU CU DOMNUL PAPAGAL: *Cronica*, an. I, nr. 5, 12 martie 1915, p. 78, semnat I.

CONSTANTIN MILLE: *Cronica*, an. I, nr. 7, 29 martie 1915, p. 118, semnat T.

POLITICA INTERNAȚIONALĂ: *Cronica*, an. I, nr. 10, 19 aprilie 1915, p. 183, semnat I. N.

POLITICA GERMANĂ ÎN ROMÂNIA: *Cronica*, an. I, nr. 11, 26 aprilie 1915, p. 199, semnat T. A.

ITALIA ÎN ARME: *Cronica*, an. I, nr. 14, 17 mai 1915, p. 272, semnat T. A.

TABULA RASA: *Cronica*: an. I, nr. 28, 23 august 1915, p. 550, semnat T. A.

PICTURA: *Cronica*, an. I, nr. 40, 15 noiembrie 1915, p. 786, semnat T. A.

UN AN: *Cronica*, an. II, nr. 53—54, 20 februarie 1916, p. 1, semnat T. Arghezi.

SPIRITUL DE EROARE ÎN RĂZBOIUL MONDIAL: *Cronica*, an. II, nr. 68, 29 mai 1916, p. 241, semnat T. A.

JELUI-M-AȘ: *Cronica*, an. II, nr. 69, 5 iunie 1916, p. 257, semnat T. A.

TOMA IOANIN: *Hiena*, an. II, nr. 5, 18 iulie 1920, p. 5, semnat T.

ÎNTOARCEREA DIN CITERA: *Hiena*, an. II, nr. 6, 25 iulie 1920, p. 12, semnat T. Arghezi.

INDIVIDUALITATEA PARTIDELOR POLITICE: *Hiena*, an. II, nr. 8, 8 august 1920, p. 2, semnat T.

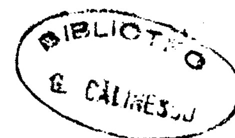
CONSTANTIN MILLE (II): *Hiena*, an. II, nr. 9, 15 august 1920, p. 2, semnat T. Arghezi.

JUSTIȚIE NU POATE SĂ FIE: *Hiena*, an. II, nr. 17, 10 octombrie 1920, p. 1, semnat T. A.

FIUL LUI DUMNEZEU : *Lamura*, an. III, nr. 6—7, martie-aprilie 1922, p. 134, semnat T. Arghezi.
INGINERUL REDACTOR : *Contimporanul*, an. I, nr. 1, 3 iunie 1922, p. 3, semnat T. Arghezi.
O CLIPĂ DE PRIMĂVARĂ : *Lamura*, an. IV, nr 5, februarie 1923, p. 239, semnat T. Arghezi.
ANGORA, RUHRUL ŞI SOFIA : *Naţiunea*, an. XI ed. a III-a, nr. 2669, 8 aprilie 1923, p. 4, nesemnat.
TIBOR ERNÖ : *Naţiunea*, an. XI, ed. a III-a, nr. 2670, 15 aprilie 1923, p. 3, nesemnat.
NECROLOGUL LUI PUSSY : *Clipa*, an. II, nr. 68, 28 septembrie 1924, p. 1, semnat T. Arghezi.
CÎINELE ŞI OMUL : *Clipa*, an. II, nr. 69, 5 octombrie 1924, p. 1, semnat T. Arghezi.
PEDEAPSA CU BICIUL : *Clipa*, an. II, nr. 70, 12 octombrie 1924, p. 1, semnat T. Arghezi.
UN TEATRU NATURALIST... : *Clipa*, an. II, nr. 78, 7 decembrie 1924, p. 1, semnat T. Arghezi.
LUX PERPETUUM... : *Lumea*, an. I, nr. 20, 22 martie 1925, p. 10, semnat T. Arghezi.
STATUILE : *Rampa*, an. VIII, nr. 2253, 2 mai 1925, p. 1, semnat T. Arghezi.
ASPECTE : *Cuvîntul liber*, an. II, seria a II-a, nr. 36, 7 noiembrie 1925, p. 11, semnat Tudor Arghezi.
CONSIDERAŢIUNI PROFESIONALE : *Cuvîntul liber*, an. II ; seria a II-a, nr. 38, 21 noiembrie 1925, p. 13, semnat T. Arghezi.
DE LA GOGOL LA STERNBERG : *Cuvîntul liber*, an. II, seria a II-a, nr. 40, 5 decembrie 1925, p. 12, semnat T. Arghezi.
SCRIITORUL LA CONDUCEREA STATULUI : *Ţara noastră*, an. VII, nr. 21—22, 30 mai 1926, p. 593, semnat T. Arghezi.
REFORMA RELIGIOASĂ : *Ţara noastră*, an. VII, nr. 28, 11 iulie 1926, p. 777, semnat T. Arghezi.
EPOCA TIPOGRAFICĂ : *Ţara noastră*, an. VII, nr. 32, 8 august 1926, p. 913, semnat T. Arghezi.
EPISTOLĂ CĂTRE PREOŢI : *Ţara noastră*, an. VII, nr. 33, 15 august 1926, p. 937, semnat T. Arghezi.
HENRY FORD : *Ţara noastră*, an. VII, nr. 34, 22 august 1926, p. 985, semnat T. Arghezi.
FORDISMUL : *Ţara noastră*, an. VII, nr. 36, 5 septembrie 1926, p. 1048, semnat T. Arghezi.
DE ÎNCHIRIAT : *Adevărul literar şi artistic*, an. VII, nr. 302, 19 septembrie 1926, p. 2, semnat T. Arghezi.

Mitzura ARGHEZI

CUPRINS



Lector : TRAIAN RADU
Tehnoredactor : Georgeta Cîrstea
Coli tipo 22. BT 16-XI-93
Întreprinderea poligrafică „ROMCART" S.A.